Plutarkhos, Paralel Yaşamlar: Pompeius & Karşılaştırma

Plutarkhos, Bioi Paralleloi: Pompeius & Synkrisis

Çeviren: Nihal TÜNER ÖNEN

Libri: Kitap Tanıtımı, Eleştiri ve Çeviri Dergisi'nde bulunan içeriklerin tümü kullanıcılara açık, serbestçe/ücretsiz 'açık erişimli' bir dergidir. Kullanıcılar, yayıncıdan ve yazar(lar)dan izin almaksızın, dergideki makaleleri tam metin olarak okuyabilir, indirebilir, dağıtabilir, makalelerin çıktısını alabilir ve kaynak göstererek makalelere bağlantı verebilir.

Libri, uluslararası hakemli elektronik (online) bir dergi olup değerlendirme süreci biten makaleler derginin web sitesinde (www.libridergi.org) yıl boyunca ilgili sayının içinde (Volume I: Ocak-Aralık 2015) yayımlanır. Aralık ayı sonunda ilgili yıla ait sayı tamamlanır.

Dergide yayımlanan eserlerin sorumluluğu yazarlarına aittir.

Künye Plutarkhos, Bioi Paralleloi: Pompeius & Synkrisis [Plutarkhos, Paralel Yaşamlar: Pompeius & Karşılaştırma]. *Libri I* (2015) 285-428. DOI: 10.20480/lbr.2015115476
Geliş Tarihi: 10.11.2015
Kabul Tarihi: 13.11.2015
Online Yayın Tarihi: 26.12.2015
URL: <http://dx.doi.org/10.20480/lbr.2015115476>

Editörya Phaselis Project
www.phaselis.org

ΠΟΜΠΗΙΟΣ

I

Πρὸς Πομπήϊον ἔοικε τοῦτο παθεῖν ὁ Ῥωμαίων δῆμος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ ὁ Αἰσχύλου Προμηθεὺς πρὸς τὸν Ἡρακλέα σωθεῖς ὑπ' αὐτοῦ καὶ λέγων· Ἐχθροῦ πατρός μοι τοῦτο φίλτατον τέκνον. Οὔτε γὰρ μῖσος οὕτως ἰσχυρὸν καὶ ἄγριον ἐπεδείξαντο Ῥωμαῖοι πρὸς ἕτερον στρατηγὸν ὥς τὸν Πομπηΐου πατέρα Στράβωνα, ζῶντος μὲν αὐτοῦ φοβούμενοι τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις δύναμιν (ἦν γὰρ (2) ἀνὴρ πολεμικώτατος), ἐπεὶ δὲ ἀπέθανε κεραυνωθεὶς, ἐκκομιζόμενον τὸ σῶμα κατασπάσαντες ἀπὸ τοῦ λέχους καὶ καθυβρίσαντες, οὔτε μὴν εὖνοιαν αὐτῷ πάλιν σφοδρότεραν ἢ θάσσον ἀρξαμένην ἢ μᾶλλον εὐτυχοῦντι συνακμάσασαν ἢ πταίσαντι παραμείναςαν βεβαιότερον ἄλλος ἔσχε (3) Ῥωμαίων ἢ Πομπήϊος. αἰτία δὲ τοῦ μὲν μίσους ἐκείνῳ μία, χρημάτων ἄπληστος ἐπιθυμία, τούτῳ δὲ πολλαὶ τοῦ ἀγαπᾶσθαι, σωφροσύνη περὶ δίαιταν, ἄσκησις ἐν ὅπλοις, πιθανότης λόγου, πίστις ἥθους, εὐαρμοστία πρὸς ἔντευξιν, ὥς μηδενὸς ἀλυπότερον δεηθῆναι μηδὲ ἥδιον ὑπουργῆσαι δεομένῳ. προσῆν γὰρ αὐτοῦ ταῖς χάρισι καὶ τὸ ἀνεπαχθὲς διδόντος καὶ τὸ σεμνὸν λαμβάνοντος.

II

Ἐν ἀρχῇ δὲ καὶ τὴν ὄψιν ἔσχεν οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς. τὸ γὰρ ἐράσμιον ἀξιωματικὸν ἦν φιλανθρώπως, καὶ ἐν τῷ νεαρῷ καὶ ἀνθοῦντι διέφαινε εὐθύς ἢ ἀκμὴ τὸ γεραρὸν καὶ τὸ βασιλικὸν τοῦ ἥθους. Ἦν δὲ τις καὶ ἀναστολὴ τῆς κόμης ἀτρέμα καὶ τῶν περὶ τὰ ὄμματα ῥυθμῶν ὑγρότης τοῦ προσώπου, ποιοῦσα μᾶλλον λεγομένην ἢ φαινομένην ὁμοιότητα πρὸς τὰς (2) Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως εἰκόνας. Ἦν καὶ τοῦνομα πολλῶν ἐν ἀρχῇ συνεπιφερόντων οὐκ ἔφευγεν ὁ Πομπήϊος, ὥστε καὶ χλευάζοντας αὐτὸν ἐνίοις ἤδη καλεῖν Ἀλέξανδρον. διὸ καὶ Λεύκιος Φίλιππος, ἀνὴρ ὑπατικός, συνηγορῶν αὐτῷ, μηδὲν ἔφη ποιεῖν παράλογον εἰ Φίλιππος ὢν φιλαλέξανδρός ἐστιν. Φλώραν δὲ τὴν ἐταίραν ἔφασαν ἤδη πρεσβυτέραν οὔσαν ἐπιεικῶς αἰεὶ μνημονεύειν τῆς γενομένης αὐτῇ πρὸς Πομπήϊον ὁμιλίας, λέγουσαν ὥς οὐκ ἦν ἐκείνῳ συναναπαυσαμένην (3) ἀδήκτως ἀπελθεῖν.

POMPEIUS

I

Roma halkının Pompeius'la olan ilişkisi başlangıçtan beri, Aiskhylos'un Prometheus'unun, onun tarafından kurtarıldıktan sonra Herakles'e söylediği şeye benzerdi: *"Düşman babanın benim için en sevgili oğlu"*. Zira Romalılar bir taraftan böylesi güçlü ve ölçsüz bir kini Pompeius'un babası Strabo'dan başka hiçbir komutana karşı beslememişlerdir, yaşadığı sürece onun silah gücünden korktukları için (zira (2) çok cenkçi biriydi), yıldırım çarp

masından öldüğünde, defnedilirken cesedini tabuttan aşağı çekip hakarete bulunmuşlardır; diğer taraftan ise, Romalılar arasında Pompeius'tan başka hiç kimse bir daha, hızlı bir şekilde gelişen, mutlu olduğunda daha da artan, talihsiz bir durumla karşılaştığında dahi sağlam bir şekilde devam eden daha coşkulu bir sempati (3) kazanmamıştır. Ona (Strabo) karşı duyulan nefretin tek nedeni mala mülke olan açgözlü tutkusuydu; ama bunda (Pompeius) ise sevmeye değer çok şey vardı; yaşam şeklindeki ağırbaşlılık, silahlar üzerindeki eğitimi, sözüne güvenilirliliği, geleneklerine bağlılığı, ricalar karşısında, hiç kimseden daha az dertli bir şekilde ricada bulunmayacak, ama ricada bulunana daha mutlu bir şekilde yardım edecek şekilde gösterdiği uyumu. Zira (karakterinde) verirken nezaket içinde bir asalet, alırken de terbiye göstermek vardı.

II

Gençliğinde de azımsanmayacak derecede halkın sevgisini kazanan ve sesinden önce onun için konuşan bir dış görünüşe sahipti. İnsancıl bir şekilde güler yüzlü ve ağırbaşlıydı, gençlik ve yetişme çağındaki zindelik karakterinin heybetini ve azametini açıkça ortaya çıkarıyordu. Saçını hafifçe geriye atan biriydi ve gözleri çevresindeki biçim dolayısıyla bakışının nemliliği, ona kral Aleksandros'un tasvirleriyle (2) gerçekte olmasından çok, iddia edilen bir benzerlik katıyordu. Pompeius da başlangıçta pek çoklarının bu ismi kendisine lakap takmasından rahatsız olmuyordu, hatta bazıları dalga geçerek ona Aleksandros diye sesleniyordu. Bundan dolayı, *consul* Lucius Philippus onu savunurken, Philippus diye biri *Aleksandrossever* olursa, bunun şaşkınlık yaratmayacağını söyledi. Flora isimli, yaşça büyük bir *hetaira*'nın Pompeius'la olan ilişkisini, ne zaman onunla yatsa (3) ısırsız ayrılmadığını anlatarak her zaman memnuniyet içinde andığını söylerler.

πρὸς δὲ τούτοις διηγεῖσθαι τὴν Φλώραν ἐπιθυμῆσαί τινα τῶν Πομπηίου συνήθων αὐτῆς Γεμίνιον, καὶ πράγματα πολλὰ παρέχειν πειρῶντα· αὐτῆς δὲ φαμένης οὐκ ἂν ἐθελῆσαι διὰ Πομπήϊον, ἐκείνῳ τὸν Γεμίνιον διαλέγεσθαι· τὸν οὖν Πομπήϊον ἐπιτρέψαι μὲν τῷ Γεμινίῳ, μηκέτι δὲ αὐτὸν ἄψασθαι τὸ παράπαν μηδὲ ἐντυχεῖν αὐτῇ, καίπερ ἑρᾶν δοκοῦντα· τοῦτο δὲ αὐτὴν οὐχ ἑταιρικῶς ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ πολὺν ὑπὸ λύπης καὶ πόθου χρόνον νοσῆσαι. (4) καίτοι τὴν Φλώραν οὕτω λέγουσιν ἀνθῆσαι καὶ γενέσθαι περιβόητον ὥστε Κεκίλιον Μέτελλον ἀνδριάσι καὶ γραφαῖς κοσμοῦντα τὸν νεῶν τῶν Διοσκούρων, κάκεινης εἰκόνα γραψάμενον ἀναθεῖναι διὰ τὸ κάλλος. Πομπήϊος δὲ καὶ τῇ Δημητρίου τοῦ ἀπελευθέρου γυναικί, πλεῖστον ἰσχύσαντος παρ' αὐτῷ καὶ τετρακισχιλίων ταλάντων ἀπολιπόντος οὐσίαν, ἐχρήτο παρὰ τὸν αὐτοῦ τρόπον οὐκ ἐπικεικῶς οὐδὲ ἐλευθερίως, φοβηθεὶς τὴν εὐμορφίαν αὐτῆς ἄμαχόν τινα καὶ περιβόητον οὔσαν, ὡς μὴ φανεῖη κεκρατημένος. (5) οὕτω δὲ πάνυ πόρρωθεν εὐλαβῆς ὢν πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ πεφυλαγμένος, ὅμως οὐ διέφυγε τῶν ἐχθρῶν τὸν ἐπὶ τούτῳ ψόγον, ἀλλ' ἐπὶ ταῖς γαμεταῖς ἐσυκοφαντεῖτο πολλὰ τῶν κοινῶν παριδεῖν καὶ προέσθαι χαριζόμενος ἐκείναις. Τῆς δὲ περὶ τὴν δίαιταν εὐκολίας καὶ λιτότητος καὶ ἀπομνημόνευμα λέγεται τοιοῦτον. (6) Ἰατρὸς αὐτῷ νοσοῦντι καὶ κακῶς ἔχοντι πρὸς τὰ σιτία κίχλην προσέταξε λαβεῖν. Ὡς δὲ ζητοῦντες οὐχ εὖρον ὦνιον (ἦν γὰρ παρ' ὧραν), ἔφη δέ τις εὐρεθήσεται παρὰ Λευκόλλῳ δι' ἔτους τρεφομένας, "Εἴτα," εἶπεν, "εἰ μὴ Λεύκολλος ἐτρύφα, Πομπήϊος οὐκ ἂν ἔζησε;" καὶ χαίρειν ἑάσας τὸν ἱατρὸν ἔλαβέ τι τῶν εὐπορίστων. ταῦτα μὲν οὖν ὕστερον.

III

"Ἐτι δὲ μειράκιον ὢν παντάπασι καὶ τῷ πατρὶ συστρατευόμενος ἀντιτεταγμένῳ πρὸς Κίνναν, Λευκίον τινα Τερέντιον εἶχεν ἑταῖρον καὶ σύσκηνον. οὗτος ὑπὸ Κίννα πεισθεὶς χρήμασιν αὐτὸς μὲν ἔμελλε Πομπήϊον ἀποκτενεῖν, ἕτεροι δὲ (2) τὴν σκηνὴν ἐμπρήσειν τοῦ στρατηγοῦ. μηνύσεως δὲ τῷ Πομπηίῳ περὶ δεῖπνον ὄντι προσπεσούσης, οὐδὲν διαταραχθεὶς, ἀλλὰ καὶ πιὼν προθυμότερον καὶ φιλοφρονησάμενος τὸν Τερέντιον, ἅμα τῷ τραπέσθαι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑπεκρυεὶς τῆς σκηνῆς ἔλαθε, καὶ τῷ πατρὶ φρουρὰν περιστήσας ἡσύχαζεν.

Bunlara ilaveten, Flora'nın Pompeius'un dostlarından biri olan Geminus'un da kendisine aşık olduğunu ve yaptığı pek çok şeyle kendisine zorluk çıkardığını aktardığını; Pompeius dolayısıyla onu kabul edemeyeceğini söyleyince de Geminus'un onunla (Pompeius) konuştuğunu; Pompeius'un Geminus'a razı geldiğini, kendisinin bir daha onunla irtibat kurmadığını, her ne kadar yanıp tutuşuyor görünse de onunla buluşmadığını; (Flora'nın) ise bu durumu bir *hetaira* gibi taşıyamadığını, tersine keder ve hasretten uzun süre hasta olduğunu (söylerler). (4) Bununla birlikte Flora'nın, Dioskurların tapınağını heykeller ve resimlerle süslemiş olan Caecilius Metellus'un, güzelliği dolayısıyla resmini yapıp asacağı kadar serpildiğini ve ünlü olduğunu anlatırlar. Pompeius, kendisinde etkisi büyük olan ve dört bin *talanta* değerinde bir servet bırakan azatlısı Demetrius'un karısına karşı, onun tartışmasız ve ünlü olan güzelliğine kapılmış gibi görünebileceğinden korktuğu için, kendi tarzına ters düşerek uygunsuz ve kaba davranmıştır. (5) Uzun süre bu tür şeylere dikkat etse ve tedbirli davranırsa da düşmanlarının bu konudaki eleştirilerinden kaçamadı, tersine bir de sık sık, evli kadınlardan dolayı, onlara düşkünlüğünden resmi işlerinin çoğunu umursamadığı ve bunları arka plana attığı hususunda iftiraya uğradı. Onun ölçülü ve basit yaşam tarzı hakkında ise şu anı anlatılır. (6) Hastalanıp da iştahsızlıktan muzdarip olunca doktor bir ardıç kuşu almasını tavsiye eder. Fakat çalışanları, satın alacak bir ardıç kuşu bulamayınca (zira mevsimi değildi), biri, yıl boyu bunlardan besleyen Lucullus'ta bulunabileceğini söyledi. Bunun üzerine o da: "*O zaman*" dedi "*eğer Lucullus lüks içinde yaşamıyor olsaydı, Pompeius da mı yaşayamayacaktı?*" Sonra da doktora kulak asmayı kesip kolay temin edilebilen yiyeceklerden aldı. Fakat bunlar daha sonraydı.

III

Henüz genç bir delikanlı iken, Cinna'ya karşı sefere çıkmış olan babasıyla birlikte savaşa katıldı ve o sıra Lucius Terentius isimli birini kendine dost ve çadır arkadaşı yaptı. Bu kişi Cinna tarafından parayla kandırılınca bizzat Pompeius'u öldürmeye kastetti, diğerleri (2) de komutanın çadırını yakmayı tasarladı. Bu haber Pompeius akşam yemeğindeyken gelince, hiçbir şekilde şaşkınlığa düşmedi, tersine her zamankinden daha fazla içti ve Terentius'a her zamankinden daha sevecen davrandı. Yatmak üzere ayrılmakla birlikte, gizlice çadırdan çıktı ve babasının yanına bir bekçi daha koyup sessizce bekledi.

Ὁ δὲ Τερέντιος, ὡς ἐνόμιζε καιρὸν εἶναι, σπασάμενος τὸ ξίφος ἀνέστη καὶ τῇ στιβάδι τοῦ Πομπηίου προσελθὼν ὡς κατακειμένου (3) πολλὰς ἐνεφόρει πληγὰς τοῖς στρώμασιν. Ἐκ δὲ τούτου γίνεται μέγα κίνημα μίσει τοῦ στρατηγοῦ, καὶ πρὸς ἀπόστασιν ὁρμὴ τῶν στρατιωτῶν, τὰς τε σκηνὰς ἀνασπώντων καὶ τὰ ὄπλα λαμβανόντων. Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς οὐ προῆει δεδιὼς τὸν θόρυβον, ὁ δὲ Πομπηῖος ἐν μέσοις ἀναστρεφόμενος καὶ δακρύων ἰκέτευσεν, τέλος δὲ ρίψας ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα πρὸ τῆς πύλης τοῦ χάρακος ἐμποδὼν ἔκειτο κλαίων καὶ πατεῖν κελεύων τοὺς ἐξιόντας, ὥστε ἕκαστον ἀναχωρεῖν ὑπ' αἰδοῦς καὶ πάντας οὕτω πλὴν ὀκτακοσίων μεταβαλέσθαι καὶ διαλλαγῆναι πρὸς τὸν στρατηγόν.

IV

Ἄμα δὲ τῷ τελευτῆσαι τὸν Στράβωνα, δίκην κλοπῆς ἔσχεν ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσίων χρημάτων ὁ Πομπηῖος. καὶ τὰ μὲν πλεῖστα φωράσας ἓνα τῶν ἀπελευθέρων ὁ Πομπηῖος νενοσφισμένον Ἀλέξανδρον, ἀπέδειξε τοῖς ἄρχουσιν, αὐτὸς δὲ λίνα θηρατικὰ καὶ βιβλία τῶν ἐν Ἀσκλῷ ληφθέντων ἔχειν κατηγορεῖτο. ταῦτα δὲ ἔλαβε μὲν παρὰ τοῦ πατρὸς ἐλόντος τὸ Ἀσκλον, ἀπώλεσε δὲ τῶν Κίνα δορυφόρων, ὅτε κατῆλθεν, ὡσαμένων εἰς τὴν οἰκίαν αὐτοῦ καὶ διαρπασάντων. (2) Ἐγίνοντο δὲ τῆς δίκης αὐτῷ προαγῶνες οὐκ ὀλίγοι πρὸς τὸν κατήγορον. Ἐν οἷς ὁξὺς ἅμα καὶ παρ' ἡλικίαν εὐσταθὲς φαινόμενος δόξαν ἔσχε μεγάλην καὶ χάριν, ὥστε Ἀντίστιον στρατηγοῦντα καὶ βραβεύοντα τὴν δίκην ἐκείνην ἐρασθῆναι τοῦ Πομπηίου καὶ γυναῖκα διδόναι τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καὶ περὶ τούτου τοῖς φίλοις (3) διαλέγεσθαι. δεξαμένου δὲ Πομπηίου καὶ γενομένων ἐν αὐτοῖς ἀπορρήτων ὁμολογιῶν, ὅμως οὐκ ἔλαθε τοὺς πολλοὺς τὸ πρᾶγμα διὰ τὴν τοῦ Ἀντιστίου σπουδὴν. τέλος δὲ τὴν γνώμην ἀναγορεύσαντος αὐτοῦ τῶν δικαστῶν ἀπολύουσιν, ὥσπερ ἐκ παραγωγέματος ὁ δῆμος ἐπεφώνησε τοῦτο δὴ τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἐπιφωνούμενον ἐξ ἔθους παλαιοῦ, Ταλασίω. (4) Τὸ δὲ ἔθος ἀρχὴν λαβεῖν φασι τοιαύτην. Ὅτε τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων ἐπὶ θέαν ἀγῶνος εἰς Ῥώμην παραγενομένας οἱ πρωτεύοντες ἀρετῇ Ῥωμαίων ἥρπαζον ἑαυτοῖς γυναῖκας, ἄδοξοί τινες πελάται καὶ βοτῆρες ἀράμενοι κόρην καλὴν καὶ μεγάλην ἐκόμιζον. Ὅπως οὖν μὴ προστυχὼν τις ἀφέληται τῶν κρειπτόνων, ἐβόων θέοντες ἅμα Ταλασίω

Terentius ise uygun zamanın geldiğine inandığı için kılıcını çekerek ayağa kalktı ve Pompeius'un yatağına gitti, yattığına inandığı için (3) de yorganına pek çok darbe salladı. Bu sırada, komutana duyulan nefretten dolayı büyük bir kargaşa çıktı, çadırları parçalayan ve silahları ele geçiren askerlerin öfkesi isyana azmettirdi. Komutanın kendisi gürültüden korktuğu için ortaya çıkmazken, Pompeius ortalarda dolaşüyor ve ağlayarak (askerlere) yalvarıyordu. En sonunda karargah kapısının önünde kendini çıkışa attı, ağlayarak yola uzandı ve dışarı çıkanların kendisini çiğnemeleri gerektiğini söyledi, öyle ki bunun üzerine her biri utanç içinde geri döndü, sekiz yüz'ü dışında hepsi fikrini değiştirdi ve komutanla barıştı.

IV

Pompeius, Strabo'nun ölümüyle birlikte, devlet malını zimmetine geçirmekle itham edildi. Fakat Pompeius, azatlılardan, pek çok şey yürütmüş olan Aleksandros adında birini tespit etikten sonra bunu hakimlere gösterdi, kendisinin de Asculum'daki ganimetlerden avcı ağları ve kitaplara sahip olduğunu bizzat beyan etti. Bunları Asculum'u ele geçiren babasından almıştı, ama kendisi geri dönünce, Cinna'nın korumaları zorla evine girdiği ve bunları yağmaladığı için yitirmişti. (2) Yargılama sırasında davacıya karşı azımsanmayacak hazırlık yaptı. Onlar arasında genç yaşına rağmen uyanık ve aynı zamanda güçlü görüldüğü için büyük bir ün ve sevgi kazanmıştı; öyle ki, bu davayı yöneten *praetor* Antistius bile Pompeius'a hayran kalarak, kendi kızını ona eş olarak vermeyi düşünmüş ve bu konuda dostlarıyla (3) görüşmüştür. Pompeius bunu kabul edince aralarında gizlice anlaştilar; ama yine de bu şey Antistius'un acelesi yüzünden halktan gizlenemedi. Sonunda, hakimlerin beraat kararını açıklayınca, halk, kararlaştırılmış gibi, eskilerin geleneğinden gelen ve evliliklerde söylenen şeyi alkışlarla haykırdı: *Talasio!* (4) Bu geleneğin şöyle bir menşeiye sahip olduğunu söylerler. Romalıların erdem bakımından önde gelenleri, oyunları izlemek için Roma'ya gelen Sabin kızlarını kendilerine eş yapmak için kaçıncı, adı sanı bilinmeyen birkaç köle ve çoban güzel ve yetişkin bir kızı alıp yanlarında götürmüşlerdi. Asillerden biri bu işi fark edip de kızı ellerinden alamasın diye koşarken aynı zamanda 'Talasius'a' diye bağırıyorlardı,

(τῶν δὲ χαριέντων καὶ γνωρίμων τις ἦν ὁ Ταλάσιος), ὥστε τοὺς ἀκούσαντας τοῦνομα κροτεῖν καὶ βοᾶν οἷον συνηδόμενους καὶ συνεπαινοῦντας. (5) Ἐκ τούτου φασὶ (καὶ γὰρ εὐτυχὴς ὁ γάμος ἀπέβη τῷ Ταλασίῳ) ταύτην τὴν ἐπιφώνησιν μετὰ παιδιᾶς γενέσθαι τοῖς γαμοῦσιν. οὗτος ὁ λόγος πιθανώτατός ἐστι τῶν περὶ τοῦ Ταλασίου λεγομένων. Ὀλίγαις δ' οὖν ὕστερον ἡμέραις ὁ Πομπήϊος ἡγάγετο τὴν Ἀντιστίαν.

V

Ἐπεὶ δὲ πρὸς Κίνναν εἰς τὸ στρατόπεδον πορευθεὶς ἐξ αἰτίας τινὸς καὶ διαβολῆς ἔδεισε καὶ ταχὺ λαθὼν ἐκποδὼν ἐποίησεν ἑαυτόν, οὐκ ὄντος ἐμφανοῦς αὐτοῦ θροῦς διῆλθεν ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ λόγος ὡς ἀνηρήκοι τὸν νεανίσκον ὁ Κίννας· Ἐκ δὲ τούτου οἱ πάλοι βαρυνόμενοι καὶ μισοῦντες ὥρμησαν ἐπ' αὐτόν. Ὁ δὲ φεύγων καὶ καταλαμβανόμενος ὑπὸ τινος τῶν λοχαγῶν γυμνῷ τῷ ξίφει διώκοντος προσέπεσε τοῖς γόνασι καὶ τὴν (2) σφραγίδα προὔτεινε πολύτιμον οὔσαν. Ὁ δὲ καὶ μάλα ὑβριστικῶς εἰπὼν, "Ἄλλ' οὐκ ἐγγύην ἔρχομαι σφραγιούμενος, ἀλλὰ ἀνόσιον καὶ παράνομον τιμωρησόμενος τύραννον," ἀπέκτεινεν αὐτόν. οὕτω δὲ τοῦ Κίννα τελευτήσαντος ἐδέξατο μὲν τὰ πράγματα καὶ συνεῖχε Κάρβων ἐμπληκτότερος ἐκείνου τύραννος, ἐπῆρει δὲ Σύλλας τοῖς πλείστοις ποθεινός, ὑπὸ τῶν παρόντων κακῶν οὐδὲ δεσπότης μεταβολὴν μικρὸν ἡγουμένοις ἀγαθόν. εἰς τοῦτο προήγαγον αἱ συμφοραὶ τὴν πόλιν, ὥς δουλείαν ἐπιεικεστέραν ζητεῖν ἀπογνώσει τῆς ἐλευθερίας.

VI

Τότε οὖν ὁ Πομπήϊος ἐν τῇ Πικηνίδι τῆς Ἰταλίας διέτριβεν, ἔχων μὲν αὐτόθι καὶ χωρία, τὸ δὲ πλέον ταῖς πόλεσιν ἡδόμενος οἰκείως καὶ φιλικῶς πατρόθεν ἐχούσαις πρὸς αὐτόν. Ὅρων δὲ τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ βελτίστους τῶν πολιτῶν ἀπολείποντας τὰ οἰκεῖα καὶ πανταχόθεν εἰς τὸ Σύλλα στρατόπεδον ὥσπερ εἰς λιμένα καταθέοντας, αὐτὸς οὐκ ἠξίωσεν ἀποδρᾶς οὐδὲ ἀσύμβολος οὐδὲ χρήζων βοηθείας, ἀλλὰ ὑπάρξας τινὸς χάριτος ἐνδόξως καὶ μετὰ δυνάμεως ἐλθεῖν πρὸς (2) αὐτόν. Ὅθεν ἐκίνει τοὺς Πικηνοὺς ἀποπειρώμενος. οἱ δὲ ὑπήκουον αὐτῷ προθύμως καὶ τοῖς παρὰ Κάρβωνος ἤκουσιν οὐ προσεῖχον.

(zira Talasius hatırı sayılan mümtaz kişilerden biriydi), öyle ki bu ismi duyanlar da alkışlıyorlardı ve bu sevince katılmak ve onaylamak için bu ismi haykırıyorlardı. (5) Bundan dolayı söylerler ki bu söylem, (evlilik Talasius'a mutluluk getirdiği için) tüm evliliklerde şaka olarak kullanılmıştır. Bu anlatım, Talasius hakkında söylenenler arasındaki en muhtemel olanıdır. Bundan birkaç gün sonra Pompeius da Antistia'yı almıştır.

V

Cinna'ya karşı ordugaha yönelince, olabilecek herhangi bir suçlama ve iftiralar-
dan korktu ve hızlıca yoldan çekilip kendini gizledi, ortalıkta gözükmediği için
de ordugahta, Cinna'nın genç adamı ortadan kaldırdığı hususunda bir söylenti
ve iddia dolaştı. Evvelen beri ona (Cinna'ya) kızgın olan ve kin besleyenler
bundan dolayı ayaklandılar. O da kaçtı, fakat çektiği kılıcıyla peşinden koşan
subaylardan biri tarafından yakalanınca dizlerinin üstüne çöktü ve (2) çok de-
ğerli olan mühür yüzüğünü uzattı. Subay ise oldukça hor bakar bir şekilde, *“ben
buraya bir antlaşmayı mühürlemeye değil, aksine imansız ve adaletsiz bir tiranı
cezalandırmaya geldim”*, diyerek onu öldürdü. Cinna böylece öldükten sonra,
ondan daha güvenilmez bir tiran olan Carbo gücü ele geçirdi ve tuttu, Sulla ise
var olan kötülüklerin yanında *despotes*'in değişmesinin küçümsenmeyecek bir
kazanç olduğuna inanan pek çoklarının gönülden istediği biriydi. Zira felaketler,
kenti, özgürlük şüphesi içinde daha insafli bir köleliği talep edecek duruma
soktu.

VI

O zamanlar Pompeius İtalya'nın Picenum Bölgesi'nde bulunuyordu, zira orada
malı mülkü vardı ve esasen de babasından beri kendisine karşı samimi ve dost-
ça davranan kentlerden oldukça büyük bir destek gördüğü için memnundu. Fa-
kat kentin soylu ve iyi vatandaşlarının yurtlarını terk ettiklerini ve tıpkı bir lima-
na gider gibi dört bir taraftan Sulla'nın kampına koştuklarını fark etti; ama yine
de kendisini ne bir kaçak, ne faydasız, ne de yardıma muhtaç biri olarak gör-
medi, tersine, bir lütuf yapmak için, (2) onun karşısına şöhretli bir şekilde ve
ordusuyla birlikte çıkmak istedi. Bundan dolayı da Picenum halkını harekete
geçirmeye çalıştı. Halk onu canı gönülden dinlerken, Carbo'nun yanından ge-
lenlere kulak asmadı.

Ούηδιου δέ τινος εἰπόντος ὅτι δημαγωγὸς αὐτοῖς ἐκ παιδαγωγείου παρα-
 πεήδηκεν ὁ Πομπήϊος, οὕτως ἡγανάκτησαν ὥστε εὐθύς ἀνελεῖν προσ-
 πεσόντες τὸν Ούήδιον. (3) Ἐκ τούτου Πομπήϊος ἔτη μὲν τρία καὶ εἴκοσι
 γεγονώς, ὑπ' οὐδενὸς δὲ ἀνθρώπων ἀποδεδειγμένος στρατηγός, αὐτὸς ἑαυτῷ
 δοὺς τὸ ἄρχειν, ἐν Αὐξίμῳ, πόλει μεγάλῃ, βῆμα θεὶς ἐν ἀγορᾷ, καὶ τοὺς
 πρωτεύοντας αὐτῶν ἀδελφοὺς δύο Οὐεντιδίους ὑπὲρ Κάρβωνος
 ἀντιπράττοντας διατάγματι μεταστῆναι τῆς πόλεως κελεύσας, στρατιώτας
 κατέλεγε, καὶ λοχαγοὺς καὶ ταξιάρχους κατὰ κόσμον ἀποδείξας ἐκάστοις τὰς
 κύκλῳ πόλεις (4) ἐπῆρει τὸ αὐτὸ ποιῶν. Ἐξανισταμένων δὲ καὶ ὑποχωρούντων
 ὅσοι τὰ Κάρβωνος ἐφρόνουν, τῶν δὲ ἄλλων ἀσμένως ἐπιδιδόντων αὐτοὺς,
 οὕτω κατανείμας ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τρία τάγματα τέλεια, καὶ τροφὴν πορίσας
 καὶ σκευαγωγὰ καὶ ἀμάξας καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν παρασκευήν, ἤγε πρὸς
 Σύλλαν, οὐκ ἐπειγόμενος οὐδὲ τὸ λαθεῖν ἀγαπῶν, ἀλλὰ διατρίβων καθ' ὁδὸν
 ἐν τῷ κακῶς ποιεῖν τοὺς πολεμίους, καὶ πᾶν ὅσον ἐπῆρει τῆς Ἰταλίας
 πειρώμενος ἀφιστάναι τοῦ Κάρβωνος.

VII

Ἀνέστησαν οὖν ἐπ' αὐτὸν τρεῖς ἅμα στρατηγοὶ πολέμιοι, Καρίνας καὶ Κλοῖλιος
 καὶ Βροῦτος, οὐκ ἐναντίοι πάντες οὐδὲ ὁμόθεν, ἀλλὰ κύκλῳ τρισὶ
 στρατοπέδοις περιχωροῦντες ὡς ἀναρπασόμενοι. Ὁ δὲ οὐκ ἔδεισεν, ἀλλὰ
 πᾶσαν εἰς ταὐτὸ τὴν δύναμιν συναγαγὼν ὥρμησεν ἐφ' ἐν τὸ τοῦ Βρούτου
 στράτευμα, τοὺς ἵππεῖς, ἐν οἷς (2) ἦν αὐτός, προτάξας. Ἐπεὶ δὲ καὶ παρὰ τῶν
 πολεμίων ἀντεξίππευσαν οἱ Κελτοί, τὸν πρῶτον αὐτῶν καὶ ῥωμαλεώτατον
 φθάνει παίσας ἐκ χειρὸς δόρατι καὶ καταβαλὼν. οἱ δὲ ἄλλοι τραπόμενοι καὶ τὸ
 πεζὸν συνετάραξαν, ὥστε φυγὴν γενέσθαι πάντων. Ἐκ δὲ τούτου
 στασιάζσαντες οἱ στρατηγοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀνεχώρησαν, ὡς ἕκαστος ἔτυχε,
 Πομπηῖω δὲ προσεχώρουν αἱ πόλεις, ὡς διὰ φόβον ἐσκεδασμένων τῶν
 πολεμίων. (3) αὐθις δὲ Σκηπίωνος ἐπιόντος αὐτῷ τοῦ ὑπάτου, πρὶν ἐν
 ἐμβολαῖς ὑσῶν γενέσθαι τὰς φάλαγγας, οἱ Σκηπίωνος ἀσπασάμενοι τοὺς
 Πομπηῖου μετεβάλλοντο, Σκηπίων δὲ ἔφυγε. τέλος δὲ Κάρβωνος αὐτοῦ περὶ
 τὸν Ἄρσιν ποταμὸν ἱππέων συχνὰς ἴλας ἐφέντος, εὐρώστως ὑποστὰς καὶ
 τρεψάμενος εἰς χαλεπὰ καὶ ἄφικτα χωρία πάντας ἐμβάλλει διώκων· οἱ δὲ τὴν
 σωτηρίαν ἀνέλπιστον ὀρῶντες ἐνεχείρισαν αὐτοὺς μετὰ τῶν ὀπλῶν καὶ τῶν
 ἵππων.

Vedius isimli biri, Pompeius'un aralarında demagog olmak için okuldan kaçtığı-nı söyleyince öyle sinirlendiler ki, derhal Vedius'un üzerine çullandılar ve onu öldürdüler. (3) Bunun üzerine, henüz 23 yaşında olan ve vatandaşların hiçbiri tarafından komutan olarak atanmasa da kendi kendine yetki veren Pompeius, büyük bir kent olan Auximum'da, *forum*'da bir mahkeme kurdurdu ve onların önde gelen kişilerinden olan, ama Carbo için aleyhlerine faaliyet gösteren Ventidius adlı iki kardeşin bir kararla kentten sürdürölmelerini emretti. Sonrasında orduyu topladı, yasaya göre de her biri yerine yüzbaşı ve komutanlar atadı ve (4) aynı şeyi yapmak için civar kentlere gitti. Carbo taraftarı olanların hepsi yolundan çekilip uzaklaşırken, geride kalanlar seve seve onlara katıldılar, böylece kısa sürede tam teşekküllü üç lejyon teşkil etti; yiyecek maddesi, yük hayvanı, araba ve donanım için gerekli olan her şeyi de tedarik ettikten sonra, Sulla'ya doğru yürüdü; ama ne acele etti ne de gizlenmeyi düşündü, tersine, düşmana zarar vermek için hep yoldan gitti ve İtalya boyunca geçtiği her yeri Carbo'dan ayırmaya çalıştı.

VII

Düşman komutanlar Carrinas, Coelius ve Brutus aynı zamanda ona karşı harekete geçtiler, ama düşmanların hepsi aynı yerden gelmiyordu, tersine, onu yok etmek için üç ordugahla çevresini kuşatıyorlardı. Fakat korkuya kapılmak yerine tüm gücünü tek bir yerde topladı ve kendisinin de içinde bulunduğu atlılarını (2) ön sıraya koyduktan sonra, biri üzerine, tek Brutus'un ordusuna saldırdı. Keltler düşmanların yanında karşı vaziyet alınca, hızlıca öne çıkarak onların önde gelen en güçlüsüne elindeki mızrakla vurup attan düşürdü. Diğerleri geri dönünce piyadeler de öyle bir karıştı ki hepsi kaçmaya teşebbüs etti. Bundan dolayı komutanlar birbirleriyle anlaşmazlığa düştüler ve rastladıkları herkes gibi geri çekildiler, kentler ise düşmanın korkudan dağılmış olmasından dolayı Pompeius tarafına geçtiler. (3) Consul Scipio tekrardan ona doğru harekete geçince, Scipio'nun yanındakiler, *phalanks*'ların arasında bir mızrak atışı mesafe kalmadan önce, Pompeius'un askerlerini selamladılar ve onun tarafına geçtiler, Scipio da kaçtı. Sonunda Carbo, Arsis Irmağı kenarında bulunan çok sayıdaki atlı süvari birliğini onun üzerine yollayınca, bu saldırıya da cesurca göğüs gerdi ve geri çevirerek hepsini atlılar için uygun olmayan zorlu araziye kadar kovalayıp üstlerine çöktü. Herhangi bir kurtarıma umudunun olmadığını gördükleri için de silahları ve atlarıyla birlikte teslim oldular.

VIII

Οὕτω δὲ ταῦτα Σύλλας ἐπέπυστο, πρὸς δὲ τὰς πρώτας ἀγγελίας καὶ φήμας ὑπὲρ αὐτοῦ δεδοικώς ἐν τοσούτοις καὶ τηλικούτοις ἀναστρεφομένοις στρατηγοῖς πολεμίοις, ἐδίωκε βοηθήσων. γνοὺς δὲ ὁ Πομπήϊος ἐγγὺς ὄντα προσέταξε τοῖς ἡγεμόσιν ἐξοπλίζειν καὶ διακοσμεῖν τὴν δύναμιν, ὡς καλλίστη τῷ αὐτοκράτορι καὶ λαμπροτάτῃ φανείη· μεγάλας γὰρ ἤλπιζε (2) παρ' αὐτοῦ τιμάς, ἔτυχε δὲ μειζόνων. Ὡς γὰρ εἶδεν αὐτὸν ὁ Σύλλας προσιόντα καὶ τὴν στρατιὰν παρεστῶσαν εὐανδρίᾳ τε θαυμαστήν καὶ διὰ τὰς κατορθώσεις ἐπλημένην καὶ ἰλαράν, ἀποπηδήσας τοῦ ἵππου καὶ προσαγορευθεὶς, ὡς εἰκός, αὐτοκράτωρ ἀντιπροσηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον, οὐδενὸς ἂν προσδοκήσαντος ἀνδρὶ νέῳ καὶ μηδέπω βουλῆς μετέχοντι κοινώσασθαι τοῦνομα τοῦτο Σύλλαν, περὶ οὗ Σκηπίωσι καὶ (3) Μαρίοις ἐπολέμει. καὶ τᾶλλα δὲ ἦν ὁμολογοῦντα ταῖς πρώταις φιλοφροσύναις, ὑπεξανισταμένου τε προσιόντι τῷ Πομπηΐῳ καὶ τῆς κεφαλῆς ἀπάγοντος τὸ ἱμάτιον, ἃ πρὸς ἄλλον οὐ ῥαδίως ἐωρᾶτο ποιῶν, καίπερ ὄντων πολλῶν καὶ ἀγαθῶν περὶ αὐτόν. (4) Οὐ μὴν ἐκουφίσθη γε τούτοις ὁ Πομπήϊος, ἀλλ' εὐθύς εἰς τὴν Κελτικὴν ὑπ' αὐτοῦ πεμπόμενος, ἦν ἔχων ὁ Μέτελλος ἐδόκει μηδὲν ἄξιον πράττειν τῆς παρασκευῆς, οὐ καλῶς ἔφη ἔχειν πρεσβύτερον καὶ προὔχοντα δόξη στρατηγίας ἀφαιρεῖσθαι, βουλομένῳ μέντοι τῷ Μετέλλῳ καὶ κελεύοντι συμπολεμεῖν καὶ βοηθεῖν ἔτοιμος εἶναι. (5) δεξαμένου δὲ τοῦ Μετέλλου καὶ γράψαντος ἤκειν, ἐμβαλὼν εἰς τὴν Κελτικὴν αὐτός τε καθ' ἑαυτὸν ἔργα θαυμαστά διεπράττετο, καὶ τοῦ Μετέλλου τὸ μάχιμον καὶ θαρσαλέον ἤδη σβεννύμενον ὑπὸ γήρωις αὔθις ἐξερρίπιζε καὶ συνεξεθέρμαινεν, ὥσπερ ὁ ῥέων καὶ πεπυρωμένος χαλκὸς τῷ πεπηγότι καὶ ψυχρῷ περιχυθεὶς λέγεται τοῦ πυρὸς (6) μᾶλλον ἀνυγραίνειν καὶ συνανατήκειν. Ἀλλὰ γάρ, ὥσπερ ἀθλητοῦ πρωτεύσαντος ἐν ἀνδράσι καὶ τοὺς πανταχοῦ καθελόντος ἐνδόξως ἀγῶνας εἰς οὐδένα λόγον τὰς παιδικὰς τίθενται νίκας οὐδ' ἀναγράφουσιν, οὕτως ἃς ἔπραξε τότε πράξεις ὁ Πομπήϊος, αὐτὰς καθ' ἑαυτὰς ὑπερφυεῖς οὕσας, πλήθει δὲ καὶ μεγέθει τῶν ὑστέρων ἀγώνων καὶ πολέμων κατακεχωσμένας, ἐδεδίδειν κινεῖν, μὴ περὶ τὰ πρῶτα πολλῆς διατριβῆς γενομένης τῶν μεγίστων καὶ μάλιστα δηλούντων τὸ ἦθος ἔργων καὶ παθημάτων τοῦ ἀνδρὸς ἀπολειφθῶμεν.

VIII

Sulla'nın henüz olan bitenden haberi yoktu, ilk haberler ve söylentiler üzerine, böylesi büyük ve kalabalık düşman komutanları karşısında savaşılan Pompeius için endişelendi ve yardım etmek için harekete geçti. Pompeius ise onun (Sulla) yakınlarda olduğunu öğrenince komutanlarına, mümkün olduğunca güzel ve şanlı gözüksün diye, orduyu tam teçhizat silahlandırmalarını ve düzene sokmalarını emretti. Zira ondan büyük onurlar bekliyordu (2) ve umduğundan da fazlasını aldı. Çünkü Sulla, kendisine yaklaşan onu ve yiğit erkekleriyle ortaya çıkan, muvaffakiyetleri dolayısıyla gururlanan, neşe içindeki, övgüye layık orduyu görünce atından aşağı atlayıp adet olduğu üzere imparator diye selamlanınca, Pompeius'a imparator diye hitap etmişti. Sulla'nın, henüz *Senatus*'a bile dahil olmayan genç bir adamla, uğruna Scipio (3) ve Marius ile savaştığı bu unvanı paylaşmasını hiç kimse ummamıştı. Onun diğer davranışları da bu ilk nezaket gösterilerine uygundu, zira o, Pompeius ne zaman yanına gelse ayağa kalkıyor, başından *toga*'sını çıkarıyordu, öyle ki, etrafında çok sayıda iyi adam olmasına rağmen başkasına karşı bu tür davranışları kolay kolay yaptığı görülmemişti. (4) Fakat Pompeius da bunlardan kibre kapılmamıştı, tersine onun tarafından derhal Metellus'un komuta ettiği Galya'ya gönderilince, savaş gücünün layık olduğu bu görevi yapmamaya karar vererek, yaşça daha büyük ve onur açısından da kendisinden üstün olan birinin komutanlığına son vermenin güzel bir davranış olmadığını, ancak Metellus da isterse ve kendisiyle birlikte savaşmasını ve ona yardım etmesini buyurursa buna razı olacağını söylemişti. (5) Metellus da kabul edip ona gelmesini yazınca derhal Gallia'ya gitti ve kendisine uygun harika işler yaptı. Metellus'un, ilerleyen yaşından dolayı sönen savaşçı ruhunu ve cesaretini, tıpkı akışkan hale gelmiş kızgın bronzun katılaşmış ve soğumuş bir madene akıtılırsa ateşten daha hızlı bir şekilde bunu (6) yumuşattığı ve bununla kaynaştığının söylendiği gibi, yeniden alevlendirdi ve canlandırdı. Zira erkekler arasında en önde gelen, yarışmaları her yerde şanlı bir şekilde kazanan ve gençkenki zaferlerini hesaba katmayıp, onları kaydetmeyen bir atlette olduğu gibi, ben de Pompeius'un o zamanki yaptığı, esasen olağanüstü olan, ama sonraki mücadeleleri ve savaşlarının çokluğu ve büyüklüğü yüzünden gölgede kalan işlerini bu şekilde ele almayı düşündüm; ilk şeylerin üzerinde uzun süre kaldıysam da, bu bir adamın karakterini ortaya çıkaran işlerin ve uğraşların çoğunu geride bırakmayalım diyeydi.

IX

Ἐπεὶ τοίνυν ἐκράτησε τῆς Ἰταλίας ὁ Σύλλας καὶ δικτάτωρ ἀνηγορεύθη, τοὺς μὲν ἄλλους ἡγεμόνας καὶ στρατηγοὺς ἡμείβετο πλουσίους ποιῶν καὶ προάγων ἐπὶ ἀρχᾶς καὶ χαριζόμενος ἀφθόνως καὶ προθύμως ὧν ἕκαστος ἐδεῖτο, Πομπήϊον δὲ θαυμάζων δι' ἀρετὴν καὶ μέγα νομίζων ὄφελος εἶναι τοῖς ἑαυτοῦ πράγμασιν, ἐσπούδασεν ἀμῶς γέ πως οἰκειότητι προσθέσθαι. (2) συμβουλομένης δὲ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ τῆς Μετέλλης, πείθουσι τὸν Πομπήϊον ἀπαλλαγέντα τῆς Ἀντιστίας λαβεῖν γυναῖκα τὴν Σύλλα πρόγονον Αἰμιλίαν, ἐκ Μετέλλης καὶ Σκαύρου γεγεννημένην, ἀνδρὶ δὲ συνοικοῦσαν ἤδη καὶ κούσαν τότε. Ἦν οὖν τυραννικὰ τὰ τοῦ γάμου καὶ τοῖς Σύλλα καιροῖς μᾶλλον ἢ τοῖς Πομπήϊου τρόποις πρέποντα, τῆς μὲν Αἰμιλίας ἀγομένης ἐγκύμονος (3) παρ' ἐτέρου πρὸς αὐτόν, ἐξελαυνομένης δὲ τῆς Ἀντιστίας ἀτίμως καὶ οἰκτρῶς, ἅτε δὴ καὶ τοῦ πατρὸς ἔναγχος ἐστερημένης διὰ τὸν ἄνδρα· κατεσφάγη γὰρ ὁ Ἀντίστιος ἐν τῷ βουλευτηρίῳ δοκῶν τὰ Σύλλα φρονεῖν διὰ Πομπήϊον· ἡ δὲ μήτηρ αὐτῆς ἐπιδουσα ταῦτα προήκατο τὸν βίον ἐκουσίως, ὥστε καὶ τοῦτο τὸ πάθος τῇ περὶ τὸν γάμον ἐκεῖνον τραγωδίᾳ προσγενέσθαι καὶ νῆ Δία τὸ τὴν Αἰμιλίαν εὐθύς διαφθαρῆναι παρὰ τῷ Πομπήϊῳ τίκτουσαν.

X

Ἐκ τούτου Σικελίαν ἡγγέλλετο Περπέννας αὐτῷ κρατύνεσθαι καὶ τοῖς περιοῦσιν ἔτι τῆς ἐναντίας στάσεως ὀρμητήριον παρέχειν τὴν νῆσον, αἰωρουμένου καὶ Κάρβωνος αὐτόθι ναυτικῷ καὶ Δομετίου Λιβύῃ προσπεπτωκότος, ἄλλων τε πολλῶν ἐπέκεινα μεγάλων ὠθουμένων φυγάδων, ὅσοι τὰς προγραφὰς ἔφθησαν ἀποδράντες. Ἐπὶ τούτους Πομπήϊος ἀπεστάλη μετὰ πολλῆς δυνάμεως. (2) καὶ Περπέννας μὲν εὐθύς αὐτῷ Σικελίας ἐξέστη, τὰς δὲ πόλεις ἀνελάμβανε τετρυχωμένας καὶ φιланθρωπῶς πάσαις ἐχρῆτο πλὴν Μαμερτίνων τῶν ἐν Μεσσήνῃ. παραιτουμένων γὰρ αὐτοῦ τὸ βῆμα καὶ τὴν δικαιοδοσίαν ὡς νόμῳ παλαιῷ Ῥωμαίων ἀπειρημένα, "Οὐ παύσεσθε," εἶπεν, "ἡμῖν ὑπεζωσμένοις ξίφη νόμους ἀναγινώσκοντες;" (3) ἔδοξε δὲ καὶ ταῖς Κάρβωνος οὐκ ἀνθρωπίνως ἐνυβρίσαι συμφοραῖς. εἰ γὰρ ἦν ἀναγκαῖον αὐτόν, ὥσπερ ἦν ἴσως, ἀνελεῖν, εὐθύς ἔδει λαβόντα, καὶ τοῦ κελεύσαντος ἂν ἦν τὸ ἔργον.

IX

Böylece Sulla İtalya'yı emri altına alınca ve diktatör olarak atanınca, diğer subaylarını ve komutanlarını zenginleştirerek, memuriyetlerini yükselterek ve her birinin ihtiyaç duyduğu şeyleri bol bol ve canı gönülden vererek ödüllendirirken, Pompeius'u da erdeminden dolayı saygı duyduğu ve kendisinin davalarında büyük yardımı olabileceğine inandığı için, herhangi bir şekilde akrabalık bağı aracılığıyla kendisine bağlamaya çalıştı. (2) Karısı Metella da bu fikre katılınca, Antistia'dan ayrılma ve Sulla'nın üvey kızı, Metella ve Scaurus'tan doğma, başka bir adamla evli ve o sıra hamile olan Aemilia'yı, eş olarak alması hususunda Pompeius'u ikna ettiler. Bu evlilikte izlenen yol açıkça baskıcıydı ve Pompeius'un karakterinden çok Sulla'nın şartlarına uygundu, öyle ki, (3) başka birinden hamile olan Aemilia ona gönderilmiş, kısa süre önce kocası uğruna babasını kaybetmiş olan Antistia ise utanç verici ve acınası bir şekilde kovulmuştu. Zira Antistius, Pompeius yüzünden Sulla'nın taraftarı olarak görüldüğü için *Senatus*'ta öldürülmüştü. Annesi ise, bu olanlar ağır geldiği için, özgür iradesi ile yaşamına son vermişti, öyle ki bu acı onu tam bir evlilik trajedisine çevirmişti, son olarak da, Aemilia'nın doğururken Pompeius'un yanında ölmesi gelmiştir.

X

Bunun üzerine, Perpenna'nın Sicilya'yı emniyeti altına aldığı ve adayı karşıt partiden sağ kalanlar için bir üs noktası olarak gösterdiği haberi geldiği sırada, Carbo da donanmasıyla o civarda dolaşüyor, Domitius ise Libya'ya saldırıyordu; sürülmüş olan diğer pek çok firariden büyük çoğunluğu yasaklardan kaçmayı başardıktan sonra oraya doğru yelken açmışlardı. Pompeius büyük bir savaş gücüyle birlikte bunlara karşı gönderildi. (2) Bunun üzerine Perpenna derhal Sicilya'yı ona bırakıp ayrıldı, o da perişan olmuş kentleri düzenledi ve Messina'daki Mamertinler dışında hepsine karşı insaniyetli davrandı. Zira onlar onun mahkemesini ve yargı hakkını, Romalıların eski yasasına göre uygun olmadığı için kabul etmemişlerdi, o da *"kılıç kuşanıp gelen bizlere yasaları okumayı bırakın!"* demişti. (3) Carbo'nun başına gelen felaketler karşısında da insafsız davranmış gözükte. Zira eğer ihtimal olduğu üzere onu öldürmesi gerekseydi, bu, hemen yakalanmasının ardından gerçekleşirdi ve bunun yapılması emreden kişinin işi olurdu.

Ὁ δὲ δέσμιον προαγαγὼν ἄνδρα Ῥωμαῖον τρεῖς ὑπατεύσαντα καὶ πρὸ τοῦ βήματος στήσας καθεζόμενος αὐτὸς ἀνέκρινεν, ἀχθομένων καὶ βαρυνομένων τῶν παρόντων· εἶτα ἐκέλευσεν (4) ἀπαγαγόντας ἀνελεῖν. Ἀπαχθέντα μέντοι φασὶν αὐτόν, ὥς εἶδεν ἐλκόμενον ἤδη τὸ ξίφος, δεῖσθαι τόπον αὐτῷ καὶ χρόνον βραχύν, ὥς ὑπὸ κοιλίας ἐνοχλουμένῳ, παρασχεῖν. Γάϊος δὲ Ὀπίιος ὁ Καίσαρος ἐταῖρος ἀπανθρώπως φησὶ καὶ Κοῖντῳ Οὐαλλερίῳ χρήσασθαι τὸν Πομπήϊον. Ἐπιστάμενον γὰρ ὥς ἔστι φιλόλογος ἀνὴρ καὶ φιλομαθὴς ἐν ὀλίγοις ὁ Οὐαλλέριος, ὥς ἦχθη πρὸς αὐτόν, ἐπισπασάμενον καὶ συμπεριπατήσαντα καὶ πυθόμενον ὧν ἔχρηξε καὶ μαθόντα, προστάξει τοῖς ὑπηρέταις εὐθύς ἀνελεῖν ἀπαγαγόντας. (5) Ἄλλ' Ὀπίῳ μὲν, ὅταν περὶ τῶν Καίσαρος πολεμίων ἢ φίλων διαλέγηται, σφόδρα δεῖ πιστεύειν μετὰ εὐλαβείας· Πομπήϊος δὲ τοὺς μὲν ἐν δόξῃ μάλιστα τῶν Σύλλα πολεμίων καὶ φανερώς ἀλικομένους ἀναγκαίως ἐκόλαζε, τῶν δ' ἄλλων ὅσους ἐξῆν περιεώρα λανθάνοντας, (6) ἐνίους δὲ καὶ συνεχέπεμπε. τὴν δ' ἡμερῶν πόλιν ἐγνωκότες αὐτοῦ κολάζειν γενομένην μετὰ τῶν πολεμίων, Σθένις ὁ δημαγωγὸς αἰτησάμενος λόγον οὐκ ἔφη δίκαια ποιήσκειν τὸν Πομπήϊον, ἐὰν τὸν αἴτιον ἀφείας ἀπολέσῃ τοὺς μηδὲν ἀδικοῦντας. Ἐρομένου δὲ ἐκείνου τίνα λέγει τὸν αἴτιον, ἑαυτὸν ὁ Σθένις ἔφη, τοὺς μὲν φίλους πείσαντα τῶν πολιτῶν, τοὺς δ' ἐχθροὺς βιασάμενον. (7) Ἀγασθεὶς οὖν τὴν παρρησίαν καὶ τὸ φρόνημα τοῦ ἀνδρὸς ὁ Πομπήϊος ἀφῆκε τῆς αἰτίας πρῶτον ἐκεῖνον, εἶτα τοὺς ἄλλους ἅπαντας. Ἀκούων δὲ τοὺς στρατιώτας ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις ἀτακτεῖν, σφραγίδα ταῖς μαχαίραις αὐτῶν ἐπέβαλεν, ἣν ὁ μὴ φυλάξας ἐκολάζετο.

XI

Ταῦτα πράττων ἐν Σικελίᾳ καὶ πολιτευόμενος ἐδέξατο δόγμα συγκλήτου καὶ γράμματα Σύλλα κελεύοντα εἰς Λιβύην πλεῖν καὶ πολεμεῖν Δομετίῳ κατὰ κράτος, ἡθροικότι πολλαπλασίαν δύναμιν ἢ ἔχων Μάριος οὐ πάλα διέπερασεν ἐκ Λιβύης εἰς Ἰταλίαν καὶ συνέχει τὰ Ῥωμαίων πράγματα, τύραννος ἐκ φυγάδος καταστάς. (2) Ὅξέως οὖν ἅπαντα παρασκευασάμενος ὁ Πομπήϊος Σικελίας μὲν ἄρχοντα Μέμμιον κατέλιπε τὸν ἄνδρα τῆς ἀδελφῆς, αὐτὸς δὲ ἀνήγετο ναυσὶ μὲν μακραῖς ἑκατὸν εἴκοσι, φορτηγοῖς δὲ σῆτον καὶ βέλη καὶ χρήματα καὶ μηχανὰς κομιζούσαις ὀκτακοσίαις.

Fakat o, üç kere *consul* olmuş Romalı birini eli ayağı bağlı bir şekilde mahkemenin önüne çıkarıp ayağa dikti ve bizzat kendisi oturarak yargıladı, orada bulunanlar bu duruma öfkelenip sinirlendiler. Bunun üzerine (4) onu geri götürmelerinden sonra idam etmelerini emretti. Götürüldükten sonra çekilen kılıcı görünce, doğal ihtiyacını gidermesi için kendisine bir yer ve kısa bir süre temin edilmesini rica ettiği anlatılır. Caesar'ın dostu olan Gaius Oppius, Pompeius'un Quintus Valerius'a da insanlık dışı muamele ettiğini söyler. Pompeius, Valerius'un bilgin bir adam ve birkaç alimden biri olduğunu bildiği için, karşısına getirildiğinde onu selamlamış ve onunla bir gezinti yaparak öğrenmek istediklerini sormuş ve öğrenince de muhafızlara, onu getirenlerin derhal onu idam etmelerini emretmiş. (5) Fakat Oppius'a her ne zaman Caesar'ın dostlarından ya da düşmanlarından bahsetse büyük bir çekinceyle güvenmek gerekir. Pompeius, Sulla'nın düşmanları arasında hatırı sayılan ve açıkça yakalanan pek çoğunu zorunlu olarak cezalandırdı, geri kalanlardan gizlenebilenleri, elinden geldiğince atladi, (6) hatta bazılarının kaçmasına yardımcı oldu. Himeralıların kentini, düşmanla birlik oldular diye cezalandırmak isteyince de, demagog Sthenis söz istedi ve Pompeius'un, eğer suçluyu serbest bırakıp suçsuzları katlederse haksız davranmış olacağını söyledi. Biri ona, suçlu diye kimi söylüyor-sun diye sorunca Sthenis, vatandaşlar arasında kendisine dost olanları ikna eden, düşman olanların ise ayağını kaydıran kişinin kendisini dedi. (7) Pompeius adamın açık sözlülüğüne ve cesaretine hayran kaldı ve ilkin onun, sonra da diğer hepsinin cezalarını bağışladı. Askerlerinin yürüyüşleri sırasında disiplinsiz davrandıklarını işitince, kılıçlarını mühürledi ve mührü taşımayan herkesi cezalandırdı.

XI

Sicilya'da bunları organize edip düzenlediği sırada, *Senatus*'un kararını ve Sulla'nın, kendisine Libya'ya yelken açmasını ve orada, kaçarken tiran olan, şimdi ise Romalıların devletine tabi Marius'un kısa süre önce Libya'dan İtalya'ya getirdiği ordudan daha güçlü bir ordu toplayan Domitius ile savaşmasını emreden mektubu aldı. (2) Bunun üzerine Pompeius hızlı bir şekilde bütün hazırlıklarını tamamladı ve kız kardeşinin kocası Memmius'u Sicilya'da komutan olarak bıraktı, kendisi de yüz yirmi savaş gemisi ve iase, mühimmat, para ve kuşatma aletlerini sevk eden sekiz yüz yük gemisiyle denize açıldı.

κατασχόντι δὲ αὐτῷ ταῖς μὲν εἰς Ἴτυκην ναυσί, ταῖς δὲ εἰς Καρχηδόνα, τῶν πολεμίων ἀποστάντες ἑπτακισχίλιοι προσεχώρησαν, αὐτὸς δὲ ἤγεν ἕξ ἐντελῆ τάγματα. (3) Συμβῆναι δὲ αὐτῷ πρᾶγμα γελοῖον ἱστοροῦσι. στρατιῶται γάρ τινες, ὥς ἔοικε, θησαυρῷ περιπεσόντες ἔλαβον συχνὰ χρήματα. τοῦ δὲ πράγματος γενομένου φανεροῦ δόξα τοῖς ἄλλοις παρέστη πᾶσι χρημάτων μεστὸν εἶναι τὸν τόπον ἐν ταῖς ποτε τύχαις τῶν Καρχηδονίων ἀποτεθειμένων. (4) οὐδὲν οὖν ὁ Πομπήϊος εἶχε χρῆσθαι τοῖς στρατιώταις ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας θησαυροὺς ζητοῦσιν, ἀλλὰ περιῖει γελῶν καὶ θεώμενος ὁμοῦ μυριάδας τοσαύτας ὀρυσσούσας καὶ στρεφούσας τὸ πεδίον, ἕως ἀπειπόντες ἐκέλευον αὐτοὺς ἄγειν ὅπη βούλεται τὸν Πομπήϊον, ὥς δίκην ἱκανὴν τῆς ἀβελτερίας δεδωκότας.

XII

Ἀντιτεταγμένου δὲ τοῦ Δομετίου καὶ χαράδραν τινὰ προβεβλημένου χαλεπὴν περᾶσαι καὶ τραχεῖαν, ὄμβρος ἅμα πνεύματι πολὺς ἔωθεν ἀρξάμενος κατεῖχεν, ὥστε ἀπογνόντα τῆς ἡμέρας ἐκείνης μαχέσασθαι τὸν Δομέτιον ἀναζυγὴν παραγγέλλαι. Πομπήϊος δὲ τοῦτον αὐτοῦ ποιούμενος τὸν καιρὸν ὀξέως ἐπήει καὶ διέβαινε τὴν (2) χαράδραν. οἱ δὲ ἀτάκτως καὶ θορυβούμενοι καὶ οὐ πάντες οὐδὲ ὁμαλῶς ὑφίσταντο, καὶ τὸ πνεῦμα περιῖει τὴν ζάλην αὐτοῖς προσβάλλον ἐναντίαν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὁ χειμῶν ἐτάραξεν οὐ καθορῶντας ἀλλήλους ἀκριβῶς, αὐτὸς τε Πομπήϊος ἐκινδύνευσεν ἀγνοηθεὶς ἀποθανεῖν, ἐρωτῶντι στρατιώτῃ τὸ σύνθημα βράδιον ἀποκρινάμενος. (3) Ὡσάμενοι δὲ πολλῷ φόνῳ τοὺς πολεμίους (λέγονται γὰρ ἀπὸ δισμυρίων τρισχίλιοι διαφυγεῖν) αὐτοκράτορα τὸν Πομπήϊον ἡσπάσαντο. φήσαντος δὲ ἐκείνου μὴ δέχεσθαι τὴν τιμὴν ἕως ὀρθὸν ἔστηκε τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰ δὲ αὐτὸν ἀξιοῦσι ταύτης τῆς προσηγορίας, ἐκεῖνο χρῆναι πρότερον καταβαλεῖν, ὥρμησαν εὐθύς ἐπὶ τὸν χάρακα· καὶ Πομπήϊος ἄνευ κράνους ἡγωνίζετο (4) δεδοικῶς τὸ πρότερον πάθος. Ἀλίσκεται δὴ τὸ στρατόπεδον καὶ ἀποθνήσκει Δομέτιος. τῶν δὲ πόλεων αἱ μὲν εὐθύς ὑπήκουον, αἱ δὲ κατὰ κράτος ἐλήφθησαν. εἴλε δὲ καὶ τῶν βασιλέων Ἰάρφαν τὸν συμμαχήσαντα Δομετίῳ, τὴν δὲ βασιλείαν Ἰάμπῃ παρέδωκε. χρώμενος δὲ τῇ τύχῃ καὶ τῇ ρύμῃ τοῦ στρατεύματος εἰς τὴν Νομαδικὴν ἐνέβαλε·

Donanmasıyla kısmen Utica'da kısmen de Kartaca'da karaya çıktıktan sonra, düşman tarafından ayrılan yedi bin kişi onun tarafına geçti, zaten kendisi de tam teşekküllü altı lejyonu yanında getirmişti. (3) Burada başından komik bir olayın geçtiği söylenir. Zira birkaç askeri burada, olasılıkla bir hazineye rastlamış ve bir hayli para ele geçirmişti. Bu olay duyulunca, diğer herkeste, bu bölgenin, Kartacalıların vaktiyle kara günleri için gömdükleri hazinelerle dolu olduğu yönünde bir düşünce oluştu. (4) Öyle ki Pompeius, askerleri günler boyu hazine aradığı için onlarla hiçbir işe girişemedi, tersine gülerek etraflarında gezindi ve onların on binlerce böyle çukur açmalarını ve toprağı altüst etmelerini izledi, ta ki yorulana ve ahmaklıklarına uyan cezayı çektiklerinden, Pompeius'un kendilerini her nereye isterse oraya sevk etmesini dilemelerine kadar.

XII

Domitius, geçilmesi zor olan dik bir dağ geçidini kendine siper ederek karşı vaziyet aldı; fakat sabahtan fırtınayla birlikte başlayan ve Domitius'un o gün savaşmaktan vazgeçerek geri çekilme emri vermesine neden olacak denli şiddetli yağın yağmur ona engel oldu. Pompeius uygun anı kolladı ve aniden yaklaşıp (2) geçidi aştı. Düşman ise düzensizlik içindeydi ve telaşa düşmüştü, ne birlikte ne de aynı şekilde mevzi alamamışlardı, üstelik ters dönen rüzgar da fırtınayı onların üstüne sürmüştü. Bununla birlikte sağanak Romalıları da sıkıntıya soktu, zira birbirlerini net bir şekilde göremiyorlardı, Pompeius'un kendisi dahi tanınmadığı için, parolayı soran askere geç cevap verdiğinden dolayı öldürölme tehlikesi geçirdi. (3) Yine de düşmanı büyük bir kayıpla defettiler (yirmi bin kişiden ancak üç bin'inin kaçabildiği söylenir), Pompeius'u da imparator diye selamladılar. Fakat o, düşmanların karargahı ayakta durduğu sürece bu onuru kabul edemeyeceğini, şayet bu ilan edilen onuru ona layık görüyorlarsa ilkin bunu yıkmaları gerektiğini söyleyince, derhal siperlere hareket ettiler. Pompeius, daha önceki hadiseden dolayı korktuğundan (4) miğfersiz savaştı. Ordugah ele geçirildi ve Domitius da öldü. Bunun üzerine kentlerden bir kısmı derhal teslim oldu, geri kalanı ise güç yoluyla ele geçirildi. Oradaki krallardan, Domitius'a müttefiklik yapmış Hiarbas'ı da ele geçirdi ve onun krallığını Hiempsal'a verdi. Ordunun şansından ve ününden yararlanmak istediği için Numidia'ya girdi.

καὶ πολλῶν ὁδὸν ἡμερῶν (5) ἐλάσας καὶ πάντων κρατήσας οἷς ἐνέτυχε, καὶ τὸ πρὸς Ῥωμαίους δέος ἤδη τῶν βαρβάρων ἐξερρηκὸς αὐθις ἰσχυρὸν καὶ φοβερὸν ἐγκαταστήσας, οὐδὲ τὰ θηρία δεῖν ἔφη τὰ τὴν Λιβύην κατοικοῦντα τῆς τῶν Ῥωμαίων ἄπειρα ῥώμης καὶ τόλμης ἀπολείπειν. Ὅθεν ἐν θήραις λεόντων καὶ ἐλεφάντων ἡμέρας διέτριψεν οὐ πολλὰς· ταῖς δὲ πάσαις, ὥς φασι, τεσσαράκοντα τοὺς πολεμίους συνεῖλε καὶ Λιβύην ἐχειρώσατο καὶ διήτησε τὰ τῶν βασιλέων, ἔτος ἄγων ἐκεῖνο τέταρτον καὶ εἰκοστόν.

XIII

Ἐπανελθόντι δὲ εἰς Ἱτύκην αὐτῷ γράμματα κομίζεται Σύλλα προστάπτοντος ἀφιέναι μὲν τὴν ἄλλην στρατιάν, αὐτὸν δὲ μεθ' ἐνὸς τάγματος περιμένειν αὐτόθι τὸν διαδεξόμενον στρατηγόν. Ἐπὶ τούτοις ἀδήλως μὲν αὐτὸς ἤχθετο καὶ βαρέως ἔφερεν, ἐμφανῶς δὲ ὁ στρατὸς ἡγανάκτει· καὶ δεηθέντος τοῦ Πομπηίου προελθεῖν, τὸν τε Σύλλαν κακῶς ἔλεγον, κάκεῖνον οὐκ ἔφασαν προήσεσθαι χωρὶς αὐτῶν, οὐδὲ εἶων (2) πιστεῦειν τῷ τυράννῳ. τὸ μὲν οὖν πρῶτον ὁ Πομπηῖος ἐπειρᾶτοπραῦναι καὶ παρηγορεῖν αὐτούς· ὥς δ' οὐκ ἔπειθε, καταβάς ἀπὸ τοῦ βήματος ἐπὶ τὴν σκηνὴν ἀπῆει δεδακρυμένος. οἱ δὲ συλλαβόντες αὐτὸν αὐθις ἐπὶ τοῦ βήματος κατέστησαν· καὶ πολὺ μέρος τῆς ἡμέρας ἀνηλώθη, τῶν μὲν μένειν καὶ ἄρχειν κελεύοντων, τοῦ δὲ πείθεσθαι δεομένου καὶ μὴ στασιάζειν, ἄχρι οὗ προσλιπαρούντων καὶ καταβοώντων ὥμοσεν ἀναιρήσειν ἑαυτὸν εἰ βιάζοιντο, καὶ μόλις οὕτως ἐπαύσαντο. (3) Τῷ δὲ Σύλλᾳ πρώτη μὲν ἦλθεν ἀγγελία τὸν Πομπηῖον ἀφεστάναι, καὶ πρὸς τοὺς φίλους εἶπεν ὥς ἄρα πεπρωμένον ἦν αὐτῷ γενομένῳ γέροντι παίδων ἀγῶνας ἀγωνίζεσθαι, διὰ τὸ καὶ Μάριον αὐτῷ νέον ὄντα κομιδῇ πλεῖστα πράγματα παρασχεῖν καὶ εἰς τοὺς ἐσχάτους περιστῆσαι κινδύνους, (4) πυθόμενος δὲ τάληθῃ, καὶ πάντας ἀνθρώπους αἰσθανόμενος δέχεσθαι καὶ παραπέμπειν τὸν Πομπηῖον ὠρμημένους μετ' εὐνοίας, ἔσπευδεν ὑπερβαλέσθαι· καὶ προελθὼν ἀπῆντησεν αὐτῷ, καὶ δεξιωσάμενος ὥς ἐνῆν προθυμότατα μεγάλῃ φωνῇ Μάγνον ἡσπάσατο, καὶ τοὺς παρόντας (5) οὕτως ἐκέλευσε προσαγορεῦσαι. σημαίνει δὲ τὸν μέγαν ὁ Μάγνος. Ἄτεροι δὲ φασιν ἐν Λιβύῃ πρῶτον ἀναφώνημα τοῦτο τοῦ στρατοῦ παντὸς γενέσθαι, κράτος δὲ λαβεῖν καὶ δύναμιν ὑπὸ Σύλλα βεβαιωθέν.

Günler boyu (5) yol aldı ve rastladığı her şeyi zapt etti, barbarların Romalılar karşısında duyduğu unutulmuş korkuyu yeniden canlandırdı ve daha da güçlü bir korku haline getirdi ve Libya'da yaşayan hayvanların dahi Romalıların gücü ve ününden habersiz bırakılmamaları gerektiğini söyledi. Bundan dolayı birkaç gün aslan ve fil avı ile meşgul oldu. Söylendiği üzere, düşmanlarını kırk gün içinde tümüyle yenmiş, Libya'yı ele geçirmiş ve krallarla olan meseleleri karara bağlamıştı ve o sıra henüz yirmi dört yaşında idi.

XIII

Utica'ya dönüşü sırasında, Sulla'nın, geri kalan orduyu tahliye etmesi, kendisinin ise bir lejyonla birlikte orada yerine geçecek komutanın gelmesini beklemesini emrettiği mektubu geldi. Hissettirmese de bu konuda isteksizdi ve rahatsız olmuştu, ordu da açıkça hiddetlenmişti. Pompeius ilerlemelerini isteyince, Sulla için kötü şeyler söyleyip, onu kendilerinin dışında tutmayacaklarını açıklıyorlar ve tirana güvenmesine (2) izin vermiyorlardı. Pompeius ilkin onları yumuşatmaya ve teselli etmeye çalıştı. İkna edemeyince de kürsüden indi ve ağlayarak çadırına gitti. Bunun üzerine bir araya gelip onu tekrar kürsüye çıkardılar. Günün büyük bölümü, askerlerin ondan kalmasını ve komutanlığı ele almasını talep etmeleri, onun ise onların itaat edip isyan etmemelerini istemesiyle geçti, ta ki hala ısrar etmeleri ve yaygara koparmaları üzerine, eğer kendisini bu konuda zorlarsa canına kıyacağına yemin edinceye kadar; nihayetinde buna son verdiler. (3) Sulla'ya ilkin Pompeius'un kendisinden ayrıldığı haberi geldi, bunun üzerine dostlarına, demek ki, yaşlı olanın kaderi gençlerin savaşlarıyla mücadele etmekmiş dedi, zira oldukça genç olan Marius da aynen bu şekilde başına çok fazla iş açmış ve onu en dıştaki tehlikelere sürüklemişti. (4) Fakat gerçeği öğrenip de tüm vatandaşların Pompeius'u kabul ettiklerini ve iyi niyetleriyle ona eşlik ettiklerini fark edince, onları geride bırakmak için acele etti; ileri geçip onu karşılamaya gitti ve mümkün olduğunca dostça karşılayarak yüksek sesle ve çok hararetli bir şekilde *Magnus* diye selamladı, yanındakilere de (5) bu şekilde hitap etmelerini buyurdu. *Magnus* büyük manasına gelir. Bazıları bu hitabın ilkin Libya'da tüm ordunun hitabı olduğunu, ama Sulla tarafından da onaylanınca yürürlüğe girdiğini söylerler.

αὐτὸς μέντοι πάντων ὕστατος καὶ μετὰ πολὺν χρόνον εἰς Ἰβηρίαν ἀνθύπατος ἐκπεμφθεὶς ἐπὶ Σερτώριον ἤρξατο γράφειν ἑαυτὸν ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ τοῖς διατάγμασι Μάγνον Πομπήϊον· οὐκέτι γὰρ ἦν ἐπίφθονον τοῦνομα σύνηθες γενόμενον. (6) Ὅθεν εἰκότως ἀγασθείη καὶ θαυμάσειεν ἂν τις τοὺς πάλαι Ῥωμαίους, οἳ ταῖς τοιαύταις ἐπικλήσεσι καὶ προσωνυμίαις οὐ τὰς πολεμικὰς ἡμείβοντο καὶ στρατιωτικὰς κατορθώσεις μόνον, ἀλλὰ καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις καὶ ἀρετὰς (7) ἐκόσμουν. δύο γοῦν Μαξίμους, ὅπερ ἐστὶ μεγίστους, ἀνηγόρευεν ὁ δῆμος· Οὐαλλέριον μὲν ἐπὶ τῷ διαλλάξαι στασιάζουσιν αὐτῷ τὴν σύγκλητον, Φάβιον δὲ Ῥοῦλλον, ὅτι πλουσίους τινὰς ἐξ ἀπελευθέρων γεγονότας καὶ καταλεγεγμένους εἰς τὴν σύγκλητον ἐξέβαλεν.

XIV

Ἐκ τούτου θρίαμβον ἤτει Πομπήϊος, ἀντέλεγε δὲ Σύλλας. Ὑπάτω γὰρ ἦ στρατηγῷ μόνον, ἄλλω δὲ οὐδενὶ δίδωσιν ὁ νόμος. διὸ καὶ Σκηπίων ὁ πρῶτος ἀπὸ μειζόνων καὶ κρειπτόνων ἀγώνων ἐν Ἰβηρίᾳ Καρχηδονίων κρατήσας οὐκ ἤτησε θρίαμβον· Ὑπατος γὰρ οὐκ ἦν οὐδὲ στρατηγός. (2) εἰ δὲ Πομπήϊος οὕτω πάνυ γενειῶν εἰσελῶ θριαμβεύων εἰς τὴν πόλιν, ᾧ βουλῆς διὰ τὴν ἡλικίαν οὐ μέτεστι, παντάπασιν ἐπίφθονον ἔσεσθαι καὶ τὴν ἀρχὴν ἑαυτῷ καὶ τὴν τιμὴν ἐκείνῳ. ταῦτα πρὸς Πομπήϊον ὁ Σύλλας ἔλεγεν, ὡς οὐκ ἐάσων, ἀλλὰ ἐνστησόμενος αὐτῷ καὶ κωλύσων τὸ φιλόνηκον ἀπειθοῦντος. (3) Ὁ δὲ Πομπήϊος οὐχ ὑπέπτηξεν, ἀλλ' ἐννοεῖν ἐκέλευσε τὸν Σύλλαν ὅτι τὸν ἥλιον ἀνατέλλοντα πλείονες ἢ δυόμενον προσκυνοῦσιν, ὡς αὐτῷ μὲν αὐξανομένης, μειουμένης δὲ καὶ μαραινομένης ἐκείνῳ τῆς δυνάμεως. ταῦτα ὁ Σύλλας οὐκ ἀκριβῶς ἐξακούσας, ὁρῶν δὲ τοὺς ἀκούσαντας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σχήματος ἐν θαύματι ποιουμένους, ἤρετο τί τὸ λεχθὲν εἴη. πυθόμενος δὲ καὶ καταπλαγεὶς τοῦ Πομπηίου τὴν τόλμαν (4) ἀνεβόησε δις ἐφεξῆς, "Θριαμβευσάτω." πολλῶν δὲ δυσχεραινόντων καὶ ἀγανακτούντων, ἔτι μᾶλλον αὐτοῦς, ὡς φασι, βουλόμενος ἀνιᾶν ὁ Πομπήϊος, ἐπεχείρησεν ἐλεφάντων ἄρματι τεττάρων ἐπιβάς εἰσελαύνειν· Ἦγαγε γὰρ ἐκ Λιβύης τῶν βασιλικῶν συχνοὺς αἰχμαλώτους· Ἀλλὰ τῆς πύλης στενωτέρας οὔσης ἀπέστη καὶ μετῆλθεν ἐπὶ τοὺς (5) ἵππους.

Bununla beraber kendisi bunu herkesten sonra kullandı ve bundan uzun süre sonra, Sertorius'a karşı Iberia'ya *proconsul* olarak gönderilmesinin ardından, mektuplarda ve yazışmalarda kendisini Pompeius Magnus olarak yazmaya başladı. Bu unvan alışılmış bir şey olduğu için henüz bir kıskançlık hissi uyandırmıyordu. (6) Bundan dolayı, sadece savaşla ve askerlikle ilişkili başarıları değil, aynı zamanda devletle ilişkili işleri ve erdemleri de böylesi unvanlar ve adlandırmalarla onurlandıran eski Romalılara biri doğal olarak hayran kalabilir ve saygı (7) duyabilir. Öyle ki halk en az iki adamı, en büyükler anlamına gelen, *Maximus* adıyla ünlemişti: Valerius'u, kendisiyle kavgalı durumdaki *Senatus*'u lehine çevirdiği için; Fabius Rullus'u ise, azatlılardan kökenlen ve *Senatus*'a seçilen birkaç zengini yeniden *Senatus*'tan çıkardığı için.

XIV

Bundan dolayı Pompeius *triumphus* istedi, Sulla ise, buna karşı çıktı. Zira yasa *consul* ya da *praetor* dışında hiç kimseye bu hakkı vermiyordu. Scipio'lardan ilki dahi, Iberia'da Kartacalılara karşı daha büyük ve daha önemli savaşlar kazanmasına rağmen *triumphus* talep edememişti. Zira ne *consul*, ne de *praetor*'du. (2) Eğer Pompeius, henüz tam olarak sakalı çıkmamış ve genç yaşı dolayısıyla *Senatus*'a bile katılamayan biri olarak kente *triumphus* düzenleyerek girerse, bu durum hem yönetimi dolayısıyla kendisine hem de bu onurlandırma dolayısıyla ona karşı kuşkusuz bir kıskançlık doğmasına neden olacaktı. Sulla, Pompeius'a izin vermediğini, tersine onun karşısında duracağını ve itaat etmediği sürece ilerleme isteğine engel olacağını söyledi. (3) Fakat Pompeius buna razı gelmedi, tersine Sulla'ya, yükselen güneş karşısında, batan güneşe oranla daha çok kişinin eğildiğini düşünmesini önerdi, zira kendisinin gücü yükselişte, onunki ise düşüşte ve sona erişteydi. Sulla bunları tam olarak işitmedi, fakat işitenlerin yüz ifadesi ve el kol hareketlerinden anladığı kadarıyla hayrete düştüklerini görünce, söylenen şeyin ne anlama geldiğini sordu. Öğrenince de Pompeius'un cüreti karşısında dehşete düşerek arkası arkaya (4) iki kere bağırdı: "*triumphus düzenlesin*". Pek çok kişi bu duruma öfkeleni ve çılgına döndü, ama söylediklerine göre, Pompeius onları daha da çok kızdırmak için, dört file koşulu arabası üzerinde ayağa kalktı ve içeri girme teşebbüsünde bulundu. Zira krallara ait olan pek çoğunu ganimet olarak getirmişti. Fakat kapı daha dar olduğu için bundan vazgeçti ve (5) atların üzerinde geldi.

Ἐπεὶ δὲ οἱ στρατιῶται μὴ τυχόντες ἡλικῶν προσεδόκησαν ἐνοχλεῖν ἐβούλοντο καὶ θορυβεῖν, οὐδὲν ἔφη φροντίζειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀφήσειν τὸν θρίαμβον ἢ κολακεύειν ἐκείνους. Ὅτε δὴ καὶ Σερουῖλιος, ἀνὴρ ἐπιφανὴς καὶ μάλιστα πρὸς τὸν θρίαμβον ἐνστάς τοῦ Πομπηίου, νῦν ἔφη τὸν Πομπηῖον ὁρᾶν καὶ μέγαν ἀληθῶς καὶ (6) ἄξιον τοῦ θριαμβοῦ. δῆλον δ' ἐστὶν ὅτι καὶ βουλῆς ἂν ἐθελήσας τότε ῥαδίως ἔτυχεν. Ἄλλ' οὐκ ἐσπούδασεν, ὡς λέγουσι, τὸ ἔνδοξον ἐκ τοῦ παραδόξου θηρώμενος. οὐ γὰρ ἦν θαυμαστὸν εἰ πρὸ ἡλικίας ἐβούλευε Πομπηῖος, ἀλλ' ὑπέρλαμπρον ὅτι μηδέπω βουλευὼν ἐθρίαμβευε. τοῦτο δὲ αὐτῷ καὶ πρὸς εὐνοίαν ὑπῆρχε τῶν πολλῶν οὐ μικρόν. Ἐχαιρε γὰρ ὁ δῆμος αὐτῷ μετὰ θρίαμβον ἐν τοῖς ἵππικοῖς ἐξεταζομένῳ.

XV

Σύλλας δὲ ἡνιάτο μὲν ὁρῶν εἰς ὅσον δόξης πρόεισι καὶ δυνάμεως, αἰσχυρόνους δὲ κωλύειν ἡσυχίαν ἤγε· πλήν, ὅτε βία καὶ ἄκοντος αὐτοῦ Λέπιδον εἰς ὑπατείαν κατέστησε, συναρχαιρεσιάσας καὶ τὸν δῆμον εὐνοίᾳ τῇ πρὸς ἑαυτὸν ἐκείνῳ σπουδάζοντα παρασχών, θεασάμενος αὐτὸν ἀπιόντα μετὰ πλήθους δι' ἀγορᾶς ὁ Σύλλας, (2) "Ὅρῳ σε," εἶπεν, "ὦ νεανία, χαίροντα τῇ νίκῃ· πῶς γὰρ οὐχὶ γενναῖα ταῦτα καὶ καλὰ, Κάτλου τοῦ πάντων ἀρίστου Λέπιδον τὸν πάντων κάκιστον ἀποδειχθῆναι πρότερον ὕπατον, σοῦ τὸν δῆμον οὕτω παρασκευάσαντος; ὦρα μέντοι σοι μὴ καθεύδειν, ἀλλὰ προσέχειν τοῖς πράγμασιν· ἰσχυρότερον γὰρ τὸν ἀνταγωνιστὴν σεαυτῷ κατεσκεύακας." Ἐδήλωσε δὲ μάλιστα Σύλλας ὅτι πρὸς Πομπηῖον οὐκ εὐμένως εἶχε ταῖς διαθήκαις (3) ἃς ἔγραψεν. Ἐτέροις γὰρ φίλοις δωρεὰς ἀπολιπών, καὶ τοῦ παιδὸς ἀποδείξας ἐπιτρόπους, τὸν Πομπηῖον ὅλως παρήλθεν. Ἦνεγκε μέντοι τοῦτο μετρίως πάνυ καὶ πολιτικῶς ἐκεῖνος, ὥστε Λεπίδου καὶ τινων ἄλλων ἐνισταμένων μὴ ταφῆναι τὸν νεκρὸν ἐν τῷ πεδίῳ, μηδὲ δημοσίᾳ τὴν ἐκφορὰν γενέσθαι, βοηθῆσαι καὶ παρασχεῖν δόξαν ἅμα ταῖς ταφαῖς καὶ ἀσφάλειαν.

Umduklarından fazlasını bulamayan askerler hırçınlaşıp gürültü çıkarmak isteyince, hiç bir şeyi umursamadığını, tersine onları pohpohlamaktansa *triumphus*'tan vazgeçeceğini söyledi. İtibar sahibi bir kişi olan ve Pompeius'un *triumphus*'una en çok karşı çıkan adam olan Servilius o zaman, Pompeius'un gerçekten de büyük olduğunu görünce, onun *triumphus*'a layık (6) olduğunu söyledi. Esasen, eğer isterse kolaylıkla *Senatus*'a gelebileceği de aşıkardı. Fakat söyledikleri gibi o şöhreti alışılmadık şeylerde aradığı için, bunda acele etmemiştir. Zira onun kabul edilen yaştan önce senatör olması şaşırtıcı bir şey değildi, ama senatör olmadan *triumphus* düzenlemesi olağanüstü bir şeydi. Bu ona pek çoklarının iyi niyetleri için az da yardımcı olmadı. Zira onun *triumphus*'tan sonra atlılar arasında teftiş yapması halkın hoşuna gitmişti.

XV

Sulla, ününü ve gücünü böylesine ilerlettiğini görünce rahatsız olsa da, onu engellediği için utandı ve sessiz kaldı; ne zaman ki istememesine rağmen Lepidus'u zorla *consul*'lüğe yükseltmenin yanında, seçimde onu destekledi ve kendisine karşı olan iyi niyet sayesinde halkın çabalamasını sağladı, o zaman Sulla da, kalabalık bir grupla *forum*'dan geçtiğini görünce, (2) "*Ey genç adam, zaferrinden memnun olduğunu görüyorum*" dedi. "*Elbette ki, halkı bu şekilde işlediğin için, herkesten daha asil Catulus'tan ziyade, herkesten daha alçak biri olan Lepidus'un ilk sıradan consul seçilmesi harika ve güzel bir şey. Artık senin için durmak değil, işleri takip etme zamanı; zira karşına daha güçlü bir rakip koydun*". Sulla, yazdığı vasiyetnamelerde, Pompeius'a karşı artık bir eğiliminin olmadığını (3) çok açık bir şekilde gösterdi. Zira dostlarına miras bırakırken ve onları oğlunun vasiliğine atarken Pompeius'u tamamen atladı. Fakat o bu olayda tamamen ölçülü ve politik bir şekilde davrandı, öyle ki Lepidus ve diğerleri, onun cesedinin (Mars) alanına gömülmesine ve definin devlet töreni ile olmasına karşı çıkınca araya girdi ve defin için gereken ihtişam ve emniyeti sağladı.

XVI

Ἐπεὶ δὲ ταχὺ τοῦ Σύλλα τελευτήσαντος εἰς φῶς παρήει τὰ μαντεύματα, καὶ Λέπιδος εἰσποίων ἑαυτὸν εἰς τὴν ἐκείνου δύναμιν οὐ κύκλῳ περιῖων οὐδὲ μετὰ σχήματος, ἀλλὰ εὐθύς ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν, τὰ πάλαι νοσοῦντα καὶ διαφυγόντα τὸν Σύλλαν ὑπολείμματα τῶν στάσεων αὐθις ἀνακινῶν καὶ περιβαλλόμενος, ὃ δὲ συνάρχων αὐτοῦ Κάτλος, ᾧ τὸ καθαρὸν καὶ ὑγιαῖνον μάλιστα τῆς βουλῆς καὶ τοῦ δήμου προσεῖχεν, ἦν μὲν ἐν ἀξιώματι σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης (2) μέγιστος τῶν τότε Ῥωμαίων, ἐδόκει δὲ πολιτικῆς ἡγεμονίας μᾶλλον ἢ στρατιωτικῆς οἰκείος εἶναι, τῶν πραγμάτων αὐτῶν ποθούντων τὸν Πομπηϊὸν οὐ διεμέλλησεν ὅπη τράπηται, προσθεὶς δὲ τοῖς ἀρίστοις ἑαυτὸν ἀπεδείχθη στρατεύματος ἡγεμὼν ἐπὶ τὸν Λέπιδον ἤδη πολλὰ τῆς Ἰταλίας κεκινηκότα καὶ τὴν ἐντὸς Ἀλπεων Γαλατίαν κατέχοντα διὰ Βρούτου στρατεύματι. (3) Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἐκράτησε ῥαδίως ἐπελθὼν ὁ Πομπηϊὸς· ἐν δὲ Μουτίνῃ τῆς Γαλατίας ἀντεκάθητο τῷ Βρούτῳ συχρὸν χρόνον· ἐν ᾧ Λέπιδος ἐπὶ τὴν Ῥώμην ῥυεῖς καὶ προσκαθήμενος ἔξωθεν ὑπατεῖαν ἤττει δευτέραν, ὅχλῳ πολλῷ δεδιττόμενος (4) τοὺς ἔνδον. Ἐλυσεν δὲ τὸν φόβον ἐπιστολὴ παρὰ Πομπηϊοῦ κομισθεῖσα κατωρθωκότος ἄνευ μάχης τὸν πόλεμον. Ὁ γὰρ Βροῦτος, εἴτε παραδοὺς τὴν δύναμιν αὐτός, εἴτε προδοθεὶς μεταβαλομένης ἐκείνης, ἐνεχείρισεν τῷ Πομπηϊῷ τὸ σῶμα, καὶ λαβὼν ἱππεῖς προπομποὺς ἀπεχώρησεν εἰς πολίχνιον τι τῶν περὶ τὸν Πάδον, ὅπου μεθ' ἡμέραν μίαν, ἐπιτέμψαντος αὐτῷ τοῦ Πομπηϊοῦ Γεμίνιον, (5) ἀνῆρέθη· καὶ πολλὴν ἔσχεν ἀπὸ τούτου Πομπηϊοῦ αἰτίαν. γεγραφώς γὰρ εὐθύς ἐν ἀρχῇ τῆς μεταβολῆς πρὸς τὴν σύγκλητον ὡς ἐκὼν αὐτῷ πρόσθοιτο Βροῦτος, ἐτέρας αὐθις ἔπεμψεν ἐπιστολάς ἀνηρημένου τοῦ ἀνθρώπου κατηγορούσας. τούτου Βροῦτος ἦν υἱὸς, ὁ Καίσαρα σὺν Κασσίῳ κτείνας, ἀνὴρ ὁμοίως τῷ πατρὶ μήτε πολεμήσας μήτε ἀποθανών, ὡς ἐν τοῖς περὶ (6) ἐκείνου γέγραπται. Λέπιδος μὲν οὖν εὐθύς ἐκπεσὼν τῆς Ἰταλίας ἀπεπέρασεν εἰς Σαρδόνα· κάκεῖ νοσήσας ἐτελεύτησε δι' ἀθυμίαν, οὐ τῶν πραγμάτων, ὥς φασιν, ἀλλὰ γραμματίῳ περιπεσὼν ἐξ οὗ μοιχείαν τινὰ τῆς γυναικὸς ἐφώρασε.

XVI

Ölümünden hemen sonra Sulla'nın öngörüsü gerçekleşti, Lepidus ne dolandırarak, ne de hileye başvurarak değil, derhal silahların başında durup, onun gücünü kendine maletti ve uzun süredir kargaşa halinde Sulla'dan kaçıp kurtulan karşıt partilileri yeniden harekete geçirdi ve kendi tarafına çekti. Onunla yönetimi paylaşan, *Senatus* ve halkın akliselim ve iyi niyetli kısmının tuttuğu, ölçülü-lüğü ve hak severliğinin ününden dolayı o zamanlar Romalılar arasındaki (2) en yüce kişi olan, fakat askeriden çok politik işlerin yöneticisi olduğu görülen Catulus, işler Pompeius'u gerektirince, ne tarafa yöneleceği hususunda hiç tereddüt etmeden aristokratlara katıldı ve o sırada İtalya'nın pek çok yerini alt etmiş ve Alplerin bu tarafında kalan Galya'yı da Brutus'un ordusuyla ele geçiren Lepidus'a karşı bizzat kendisini ordu komutanlığına atadı. (3) Pompeius ilerlerken karşıt tarafın kolayca üstesinden geldi; Galya'daki Mutina'da ise Brutus'un karşısında uzun süre kaldı; bu sırada Lepidus acilen Roma'ya döndü ve kenti kuşattı, kent sakinlerini kalabalık ordusuyla korkutarak, dışarıdan ikinci *consul*lüğünü talep (4) etti. Fakat mücadele etmeksizin savaşı başarılı bir şekilde sonlandıran Pompeius tarafından gönderilen mektup korkuyu dağıttı. Zira Brutus savaş gücünü ister kendisi teslim etmiş olsun, isterse ordusu taraf değiştirdiği için ihanete uğramış olsun, Pompeius'a teslim oldu ve refakatçi olarak atlıları yanına alarak Po kenarında yaşayanların küçük bir kentine gitti, bir gün sonra, Pompeius'un gönderdiği Geminius (5) tarafından öldürüldü. Pompeius da bundan dolayı çok suçlandı. Zira o taraf değiştirmenin başlarında *Senatus*'a, Brutus'un isteyerek onun tarafına geçtiğini yazmıştı, ama şimdi ise adamın öldürüldüğünü ilan eden başka mektuplar gönderiyordu. Bu adamın oğlu, Cassius ile birlikte Caesar'ı katleden Brutus idi, o ne savaşırken ne de ölümünde babasına benzer bir adam değildi, tıpkı onun hakkında (6) yazılanlardaki gibi. Bunun üzerine Lepidus derhal İtalya'dan çıktı ve Sardinya'ya kaçtı. Orada, söylendiği gibi durumundan değil, karısının kendisini aldattığını öğrendiği bir mektup eline geçtiği için mutsuzluktan hastalanıp öldü.

XVII

Λεπίδῳ δὲ οὐδὲν ὅμοιος στρατηγὸς Ἰβηρίαν κατέχων Σερτώριος ἐπηρεεῖτο Ῥωμαίοις φοβερός, ὥσπερ ἐπ' ἔσχατον νόσημα τῶν ἐμφυλίων πολέμων εἰς τοῦτον τὸν ἄνδρα συνερρηκότες, πολλοὺς μὲν ἤδη τῶν ἐλαττόνων στρατηγῶν ἀνηρηκότα, Μετέλλῳ δὲ Πίῳ τότε (2) συμπεπλεγμένον, ἀνδρὶ λαμπρῷ μὲν καὶ πολεμικῷ, δοκοῦντι δὲ ἀργότερον ὑπὸ γήρως ἔπεσθαι τοῖς καιροῖς τοῦ πολέμου, καὶ ἀπολείπεσθαι τῶν πραγμάτων ἀρπαζομένων ὀξύτητι καὶ τάχει, τοῦ Σερτωρίου παραβόλως καὶ ληστρικώτερον αὐτῷ προσφερομένου, καὶ ταραττόντος ἐνέδραις καὶ περιδρομαῖς ἄνδρα νομίμων ἀθλητὴν ἀγώνων καὶ (3) δυνάμειως στασίμου καὶ βαρείας ἡγεμόνα. Πρὸς ταῦτα Πομπήϊος ἔχων τὴν στρατιὰν ὑφ' ἐαυτῷ διεπράττετο Μετέλλῳ πεμφθῆναι βοηθός· καὶ Κάτλου κελεύοντος οὐ διέλυεν, ἀλλ' ἐν τοῖς ὅπλοις ἦν περὶ τὴν πόλιν, αἰεὶ τινας ποιούμενος προφάσεις, ἕως ἔδωκαν αὐτῷ τὴν ἀρχὴν Λευκίου (4) Φιλίππου γνῶμην εἰπόντος. "Ὅτε καὶ φασιν ἐν συγκλήτῳ πυθομένου τινὸς καὶ θαυμάζοντος εἰ Πομπήϊον ἀνθύπατον οἶται δεῖν ἐκπεμφθῆναι Φίλιππος· "Οὐκ ἔγωγε," φάναι τὸν Φίλιππον, "ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων," ὥς ἀμφοτέρους τοὺς τότε ὑπατεύοντας οὐδενὸς ἀξίους ὄντας.

XVIII

Ἐπεὶ δὲ τῆς Ἰβηρίας ἀψάμενος ὁ Πομπήϊος, οἷα φιλεῖ πρὸς νέου δόξαν ἡγεμόνος, ἐτέρους ταῖς ἐλπίσιν ἐποίησε τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὰ μὴ πάνυ βεβαίως τῷ Σερτωρίῳ συνεστῶτα τῶν ἐθνῶν ἐκινεῖτο καὶ μετεβάλλετο, λόγους ὑπερηφάνους ὁ Σερτώριος κατὰ τοῦ Πομπήϊου διέσπειρε, καὶ σκώπτων ἔλεγε νάρθηκος ἂν αὐτῷ δεῖσαι καὶ σκύτους ἐπὶ τὸν παῖδα τοῦτον, εἰ μὴ τὴν γραῦν ἐκείνην ἐφοβεῖτο, λέγων τὸν Μέτελλον. (2) Ἔργῳ μέντοι φυλαττόμενος σφόδρα καὶ δεδοικῶς τὸν Πομπήϊον ἀσφαλέστερον ἐστρατήγει. Καὶ γὰρ ὁ Μέτελλος, ὅπερ οὐκ ἂν τις ᾤκηθῃ, διετέθρυπτο τῷ βίῳ κομιδῇ πρὸς τὰς ἡδονὰς ἐνδεδικώς, καὶ μεγάλη τις εἰς ὄγκον καὶ πολυτέλειαν ἐξαίφνης ἐγεγόνει μεταβολὴ περὶ αὐτόν, ὥστε τῷ Πομπήϊῳ καὶ τοῦτο θαυμαστὴν εὖνοιαν ἅμα δόξῃ φέρειν, ἐπιτείνοντι τὴν εὐτέλειαν τῆς διαίτης οὐ πολλῆς ἐπιτηδεύσεως δεομένην· φύσει γὰρ ἦν σώφρων καὶ τεταγμένος ἐν ταῖς ἐπιθυμίαις.

XVII

Romalıları bu defa, Lepidus’a hiç benzemeyen ve Iberia’yı zapt eden korkunç komutan Sertorius tehdit ediyordu, öyle ki iç savaşlar, tükenmiş komutanların pek çoğunu katleden ve o sırada (2), tanınmış ve cesur bir savaşçı olan, fakat yaşlılığı dolayısıyla artık savaşın şartlarını takip etmekte işe yaramaz görünen, hiddet ve hızla yapılan saldırıların gerisinde kalan Metellus Pius ile savaş halindeki bu adamla birleştiği için tabiri caiz ise en son illetti. Sertorius cüretkar ve yağmacı bir şekilde saldırarak, alışılmış mücadelelerde usta bir adam; sabit ve güçlü bir ordunun (3) komutanı olan onu pusular ve yan manevralarla tahrik ediyordu. Bunun üzerine Pompeius orduyu da alarak, Metellus’a yardıma gönderilmek için uğraştı; Catulus’un emrine rağmen ordusunu terhis etmedi ve daima bir bahane bularak kentin etrafında silah altında tuttu, ta ki Lucius Philippus’un kararını açıklamasından sonra (4) komutanlığı ona veresiye kadar. *Senatus*’ta birisi şaşkınlık içinde, Philippus’un *consul* vekili olarak Pompeius’un gönderilmesini gerekli görüp görmediğini sorunca; Philippus’un o sıra *consul* olan her iki kişi de hiçbir işe yaramazmış gibi, “öyle değil, tersine *consul*’lerin her ikisi yerine” diye cevap verdiğini söylerler.

XVIII

Pompeius Iberia’ya ulaştığı sırada, yeni bir komutanın ünü karşısında alışılmış olduğu üzere, insanlara umut verdi ve halktan tamamen Sertorius’a bağlı olmayanları harekete geçirerek taraf değiştirmelerini sağladı, Sertorius ise Pompeius’a karşı kibirli sözler ediyor ve dalgaya alıp, Metellus’u kastederek, eğer o ihtiyar nineden korkmasaydı kendisinin bu çocuk karşısında sadece bir sopa ve kamçıya gereksinim duyacağını söylüyordu. (2) Gerçekte ise çok ihtiyatlı davranıyor ve Pompeius’tan korkarak daha dikkatli komuta ediyordu. Zira Metellus, inanılması zor olsa da, kendini tamamen zevki sefaya vererek yaşamında rahatına düşmüştü, masrafları ve lüksü yüzünden de onda umulmadık büyük bir değişiklik oldu, öyle ki bu durum, büyük masraflar gerektirmeyen sade bir yaşam sürdüğü için Pompeius’a ün ile birlikte fevkalade bir iyi niyet sağladı; zira o doğası gereği mütevazı biriydi ve isteklerinde de ölçülüydü.

(3) Τοῦ δὲ πολέμου πολλὰς ἰδέας ἔχοντας, ἡνίασε μάλιστα τὸν Πομπήϊον ἡ Λαύρωνος ἄλωσις ὑπὸ Σερτωρίου. Κυκλοῦσθαι γὰρ αὐτὸν οἰηθεὶς καὶ τι μεγαληγορήσας, αὐτὸς ἐξαίφνης ἀνεφάνη περιεχόμενος κύκλῳ· καὶ διὰ τοῦτο κινεῖσθαι δεδιὼς ἐπεῖδε καταπιμπραμένην τὴν πόλιν αὐτοῦ παρόντος. Ἐρέννιον δὲ καὶ Περπένναν, ἄνδρας ἡγεμονικοὺς τῶν πρὸς Σερτώριον κατατεφευγόντων καὶ στρατηγούντων ἐκείνῳ, νικήσας περὶ Οὐαλεντίαν ὑπὲρ μυρίου ἀπέκτεινεν.

XIX

Ἐπαρθεὶς δὲ τῇ πράξει καὶ μέγαφρονῶν ἐπ' αὐτὸν ἔσπευδε Σερτώριον, ὡς μὴ μετάσχοι τῆς νίκης Μέτελλος. περὶ δὲ Σούκρῳι ποταμῷ τῆς ἡμέρας ἤδη τελευτώσης συνέβαλον τὰς δυνάμεις, δεδιότες ἐπελθεῖν τὸν Μέτελλον, (2) ὁ μὲν ὡς μόνος, ὁ δὲ ὡς μόνῳ διαγωνίσαιτο. Τὸ μὲν οὖν τέλος ἀμφίδοξον ἔσχεν ὁ ἀγών· ἐκατέρου γὰρ θάτερον κέρας ἐνίκησε· τῶν δὲ στρατηγῶν πλεον ἡνέγκατο Σερτώριος· ἐτρέψατο γὰρ τὸ καθ' αὐτὸν ἐκείνος ἀντιταχθεὶς. Πομπηῖω δὲ ἀνὴρ μέγας ἱππότης πεζὸς ἐφώρμησε· συμπεσόντων δ' εἰς τὸ αὐτὸ καὶ γενομένων ἐν λαβαῖς ἀπέσκηψαν αἱ πληγαὶ τῶν ξιφῶν εἰς τὰς χεῖρας ἀμφοῖν, οὐχ ὁμοίως· ἐτρώθη μὲν γὰρ ὁ Πομπηῖος (3) μόνον, ἐκείνου δὲ ἀπέκοψε τὴν χεῖρα. Πλειόνων δὲ συνδραμόντων ἐπ' αὐτόν, ἤδη τῆς τροπῆς γε γεννημένης, ἀνελπίστως διέφυγε, προέμενος τὸν ἵππον τοῖς πολεμίοις φάλαρα χρυσᾶ καὶ κόσμον ἄξιον πολλοῦ περικείμενον. Ταῦτα γὰρ διανεμόμενοι καὶ περὶ τούτων μαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους (4) ἀπελείφθησαν. Ἀμα δὲ ἡμέρᾳ παρετάξαντο μὲν ἀμφοτέροι πάλιν ἐκβεβαιούμενοι τὸ νίκημα, Μετέλλου δὲ προσιόντος ἀνεχώρησεν ὁ Σερτώριος σκεδασθέντι τῷ στρατῷ. Τοιαῦται γὰρ ἦσαν αἱ διαλύσεις καὶ πάλιν συνδρομαὶ τῶν ἀνθρώπων ὥστε πολλάκις μόνον πλανᾶσθαι τὸν Σερτώριον, πολλάκις δὲ αὖθις ἐπιέναι μυριάσι πεντεκαίδεκα στρατιᾶς, ὥσπερ χειμάρρουν ἐξαίφνης πιμπλάμενον. (5) Ὁ δ' οὖν Πομπηῖος, ἐπεὶ μετὰ τὴν μάχην ἀπήντα τῷ Μετέλλῳ χρηστὸς ἦν ἀνὴρ περὶ αὐτόν, οὐδὲν ὡς ὑπατικῷ καὶ πρεσβυτέρῳ νέμων ἑαυτῷ πλεον, ἀλλ' ἡ τὸ σύνθημα κοινῇ στρατοπεδευόντων εἰς ἅπαντας ἐξεπέμπετο παρὰ Μετέλλου· τὰ πολλὰ δὲ χωρὶς καὶ πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ἐκέλευσεν ὑφεῖναι τὰς ῥάβδους, θεραπεύων ὡς προὔχοντα τιμῇ τὸν Μέτελλον. Ὁ δὲ καὶ τοῦτο διεκώλυσε καὶ τᾶλλα ἐστρατοπεδεύοντο.

(3) Savaşın çok farklı şekli olmasına rağmen, bunlardan Pompeius'u en çok üzen Lauron'un Sertorius tarafından ele geçirilmesiydi. Zira onu kuşatacağını düşünüyor ve bununla böbürleniyordu ki, aniden çepeçevre kuşatıldığı anlaşıldı. Bundan dolayı hareket etmeye korktuğu için orada durup yanıp kül olan kenti izledi. Sertorius'un yanına kaçanlardan ve onunla komutanlık yapanlardan, nüfuz sahibi erkekler olan Herennius ve Perpenna'yı Valencia civarında yendi ve on bin kişinin üzerinde adam öldürdü.

XIX

Bu başarısından gurur duyarak ve kendisiyle övünerek, Metellus bu zaferden pay almasını diye, derhal Sertorius'a doğru yürüdü. Gün bittiğinde Sucron Irmağı kenarında ordularını karşılaştırdılar, (2) biri yalnız başına; diğeri de sadece tek bir düşmanla savaşmak istediği için, Metellus'un gelmesinden korktular. Savaş neticesiz kaldı; zira her ikisinin de diğer kanadı zafer kazandı. Komutanlardan ise Sertorius daha çok şey elde etti; zira o, kendi karşısında duranı bozguna uğrattı. At üzerindeki Pompeius'a ise uzun boylu bir yaya saldırmıştı. Onlar yan yana düşünce savaşa tutuştular, her ikisi de kollarına kılıç darbesi aldılar ama aynı şekilde değil. Pompeius sadece (3) yaralandı, onun da elini kesti. Pek çok kişi ona saldırdığı sırada bozgun yaşanınca, altın parçalar ve çok değerli süslemeler taşıyan atını düşmanlara göndererek, umulmadık şekilde kurtuldu. Onlar bunları paylaşırken ve bunlar için birbirleriyle kavga ederken (4) oradan ayrıldılar. Ertesi günle birlikte her ikisi de zaferi sonuçlandırmak için tekrar birbirlerine karşı yürüdüler; fakat Metellus gelince Sertorius dağılmış durumdaki ordusuyla geri çekildi. Olaylar, insanların bir dağılıp, ardından yenden bir araya gelmesi şeklinde devam ediyordu, öyle ki Sertorius sık sık tek başına şaşkınlığa düşüyor, sık sık da, tıpkı kabaran bir sel gibi yüz elli bin kişilik ordusunun önünde ilerliyordu. (5) Pompeius ise savaştan sonra Metellus'a doğru yöneldi ve birbirlerine yaklaşınca da, daha yüksek bir rütbeye sahip olan Metellus'a saygı göstermek için, (*lictor*'larına) asalarını indirmelerini emretti. O ise buna engel oldu ve tersine ona karşı nazik davrandı, *consul* ve daha yaşlı olan kendisi için, birlikte ordugah kurduklarında parolanın herkes için Metellus tarafından verilmesinden başka bir şey talep etmedi; fakat onlar genellikle ayrı ayrı ordugah kurdular.

(6) διέκοπτε γὰρ αὐτοὺς καὶ διῖστη ποικίλος ὦν ὁ πολέμιος καὶ δεινὸς ἐν βραχεῖ πολλαχοῦ περιφανῆναι καὶ μεταγαγεῖν ἀπ' ἄλλων εἰς ἄλλους ἀγῶνας. Τέλος δὲ περικόπτων μὲν ἀγοράς, ληϊζόμενος δὲ τὴν χώραν, ἐπικρατῶν δὲ τῆς θαλάσσης, ἐξέβαλεν ἀμφοτέρους τῆς ὑφ' ἑαυτὸν Ἰβηρίας, ἀναγκασθέντας εἰς ἄλλοτρίας καταφυγεῖν ἐπαρχίας ἀπορία τῶν ἐπιτηδείων.

XX

Πομπήϊος δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ιδίων ἐξανηλωκῶς καὶ κατακεκρημένος εἰς τὸν πόλεμον, ἤτει χρήματα τὴν σύγκλητον, ὡς ἀφισόμενος εἰς Ἰταλίαν μετὰ τῆς δυνάμεως εἰ μὴ πέμποιεν. Ὑπατεύων δὲ Λεύκολλος τότε καὶ Πομπηΐῳ μὲν ὦν διάφορος, μνῶμενος δ' ἑαυτῷ τὸν Μιθριδατικὸν πόλεμον, ἔσπευσεν ἀποσταλῆναι τὰ χρήματα, φοβούμενος αἰτίαν Πομπηΐῳ παρασχεῖν δεομένῳ Σερτώριον ἀφεῖναι καὶ πρὸς Μιθριδάτην τραπέσθαι, λαμπρὸν μὲν εἰς δόξαν, εὐμεταχειρίστον δὲ φαινόμενον ἀνταγωνιστήν. (2) Ἐν τούτῳ δὲ θνήσκει Σερτώριος ὑπὸ τῶν φίλων δολοφονηθείς· ὦν Περπέννας ὁ κορυφαϊότατος ἐπεχείρησεν ἐκείνῳ τὰ αὐτὰ ποιεῖν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν μὲν ὀρμώμενος δυνάμεων καὶ παρασκευῶν, τὸν δὲ χρώμενον αὐταῖς ὁμοίως οὐκ ἔχων λογισμόν. Εὐθύς οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπεξελθὼν καὶ ρεμβόμενον ἐν τοῖς πράγμασι τὸν Περπένναν καταμαθὼν, δέλεαρ αὐτῷ δέκα σπείρας ὑφῆκεν, εἰς τὸ πεδῖον διασπαρῆναι κελεύσας. (3) Τραπομένου δὲ πρὸς ταύτας ἐκείνου καὶ διώκοντος, ἄθρους ἐπιφανεῖς καὶ συνάψας μάχην ἐκράτησε πάντων. Καὶ διεφθάρησαν οἱ πλεῖστοι τῶν ἡγεμόνων ἐν τῇ μάχῃ· τὸν δὲ Περπένναν ἀχθέντα πρὸς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, οὐκ ἀχάριστος οὐδ' ἀμνήμων γενόμενος τῶν περὶ Σικελίαν, ὡς ἐγκαλοῦσιν ἔνιοι, μεγάλη δὲ διανοίᾳ (4) καὶ σωτηρίῳ τῶν ὅλων γνώμη χρησάμενος. Ὁ γὰρ Περπέννας τῶν Σερτωρίου γραμμάτων γεγονῶς κύριος ἐδείκνυεν ἐπιστολὰς τῶν ἐν Ῥώμῃ δυνατωτάτων ἀνδρῶν, οἳ τὰ παρόντα κινῆσαι βουλόμενοι πράγματα καὶ μεταστῆσαι τὴν πολιτείαν ἐκάλουν τὸν Σερτώριον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φοβηθεὶς οὖν ὁ Πομπήϊος ταῦτα, μὴ μείζονας ἀναστήσει τῶν πεπαυμένων πολέμων, τὸν τε Περπένναν ἀνέϊλε καὶ τὰς ἐπιστολὰς οὐδ' ἀναγνοὺς κατέκαυσεν.

(6) Zira kurnaz ve kısa zamanda çok yerde görünmede ve savaşları bir oraya bir bu tarafa çevirmede yetenekli olan düşman onları ayırmış ve aralarını açmıştı. Sonunda da, pazarlarını kesip ülkeyi yağmaladıktan sonra denizde de üstünlük sağlayınca, her ikisini de erzak kıtlığı yüzünden düşman bölgelere kaçmaya zorlayarak kendi yönetimindeki Iberia'dan sürdürdü.

XX

Pompeius servetinin çoğunu bu savaş için kullandığı ve hepsini tüketmiş olduğu için *Senatus*'tan para istedi, eğer göndermezse ordusuyla İtalya'ya girecekti. O zamanlar *consul* olan ve Pompeius'la anlaşamayan Lucullus, Mithridates Savaşı'nı kendisi için talep ettiğinden, Sertorius'tan ayrılıp, şöhret elde etmek için parlak ve yenmesi kolay gözüken bir düşman olan Mithridates'e karşı yönelmek isteyen Pompeius'un eline bir vesile vermekten korkarak, paranın derhal gönderilmesi için uğraştı. (2) Bu arada Sertorius da dostları tarafından alçakça katledilerek öldü. Bunların en önemli kişisi olan Perpenna, aynı savaş gücüne ve donanımına dayanarak onunla aynı şeyleri yapmaya kalksa da, onları aynı şekilde kullanabilecek kabiliyete sahip değildi. Pompeius, Perpenna'nın teşebbüslerinde kararsızlığa düştüğünü fark ederek, derhal üzerine yürüdü ve ovaya dağılmalarını emrettiği on *cohort*'u yem olarak önüne attı. (3) O da bunlara yönelip onları takip edince, tüm gücüyle ortaya çıkıp savaşa katılarak tam bir zafer kazandı. Komutanlardan pek çoğu savaş sırasında öldürüldü; o ise bazılarının sitem ettiği gibi, ne Sicilya'da olanları unuttu, ne de nankör oldu, tersine yüce ruhlu bir zihniyet (4) ve herkes için koruyucu bir anlayışla muamele etse de karşısına getirilen Perpenna'yı ölüme mahkum etti. Zira Sertorius'un evrakları için yetkili olan Perpenna ona, var olan şartların değişmesini isteyen ve devleti yeniden organize etmesi için Sertorius'u İtalya'ya çağırarak Roma'daki en güçlü adamların mektuplarını göstermişti. Bunun üzerine Pompeius bunların, sona erdirilmiş olan savaşlardan daha güçlülerine sebep olmasından korkarak Perpenna'yı öldürdü ve henüz okunmamış olan mektupları da yaktı.

XXI

Ἐκ δὲ τούτου παραμείνας χρόνον ὅσον τὰς μεγίστας κατασβέσαι ταραχὰς καὶ τὰ φλεγμαίνοντα μάλιστα καταστήσαι καὶ διαλυῖσαι τῶν πραγμάτων, ἀπῆγεν εἰς Ἰταλίαν τὸν στρατόν, ἀκμάζοντι τῷ δουλικῷ πολέμῳ κατὰ τύχην φερόμενος. Διὸ καὶ Κράσσος ὁ στρατηγὸς ἥπειξε παραβόλως τὴν μάχην, καὶ κατευτύχησε, δισχιλίους (2) τριακοσίους ἐπὶ μυρίοις κτείνας. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτῳ τὸν Πομπήϊον εἰσποιοῦσης ἀμῶς γέ πως τῷ κατορθώματι τῆς τύχης, πεντακισχίλιοι φεύγοντες ἐκ τῆς μάχης ἐνέπεσον εἰς αὐτόν, οὓς ἅπαντας διαφθείρας, ἔγραψε πρὸς τὴν σύγκλητον ὑποφθάσας ὡς Κράσσος μὲν ἐκ παρατάξεως νενίκηκε τοὺς μονομάχους, αὐτὸς δὲ τὸν πόλεμον ἐκ ῥιζῶν παντάπασιν ἀνήρηκε. Καὶ ταῦτα βουλομένοις ἦν δι' εὐνοίαν ἀκροᾶσθαι καὶ λέγειν τοῖς Ῥωμαίοις. Ἰβηρίαν δὲ καὶ Σερτώριον οὐδὲ παίζων ἂν τις εἶπεν ἐτέρου καὶ μὴ Πομπήϊου τὸ πᾶν ἔργον εἶναι. (3) Ἐν τοσαύτῃ δὲ τιμῇ καὶ προσδοκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς ὅμως ἐνῆν καὶ ὑποψία τις καὶ δέος, ὡς οὐ προησομένου τὸ στράτευμα, βαδιουμένου δὲ δι' ὀπλων καὶ μοναρχίας ἀντικρυς ἐπὶ τὴν Σύλλα πολιτείαν. Ὅθεν οὐκ ἐλάττονες ἦσαν τῶν δι' εὐνοίαν τρεχόντων καὶ φιλοφρονουμένων καθ' (4) ὁδὸν οἱ φόβῳ ταῦτα ποιοῦντες. Ἐπεὶ δὲ καὶ ταύτην ἀνέιλε τὴν ὑπόνοιαν ὁ Πομπήϊος προειπὼν ἀφήσειν τὸ στράτευμα μετὰ τὸν θριάμβον, ἐν αἰτιᾶσθαι τοῖς βασκαίνουσι περιῆν ὑπόλοιπον, ὅτι τῷ δήμῳ προσνέμει μᾶλλον ἑαυτὸν ἢ τῇ βουλῇ, καὶ τὸ τῆς δημαρχίας ἀξίωμα, Σύλλα καταβαλόντος, ἔγνωκεν ἀνιστάναι καὶ χαρίζεσθαι (5) τοῖς πολλοῖς, ὅπερ ἦν ἀληθές. Οὐ γὰρ ἔστιν οὕτινος ἐμμανέστερον ὁ Ῥωμαίων ἡράσθη δῆμος καὶ μᾶλλον ἐπόθησεν ἢ τὴν ἀρχὴν αὐθις ἐπιδεῖν ἐκείνην, ὥστε καὶ Πομπήϊον εὐτύχημα ποιεῖσθαι μέγα τὸν τοῦ πολιτεύματος καιρόν, ὡς οὐκ ἂν εὐρόντα χάριν ἄλλην ἢ τὴν εὐνοίαν ἀμείψεται τῶν πολιτῶν, εἰ ταύτην ἕτερος προέλαβε.

XXII

Ψηφισθέντος οὖν αὐτῷ δευτέρου θριάμβου καὶ ὑπατείας οὐ διὰ ταῦτα θαυμαστός ἐδόκει καὶ μέγας, ἀλλ' ἐκεῖνο τεκμήριον ἐποιοῦντο τῆς λαμπρότητος, ὅτι Κράσσος, ἀνὴρ τῶν τότε πολιτευομένων πλουσιώτατος καὶ δεινότατος εἶπεν καὶ μέγιστος, αὐτόν τε Πομπήϊον ὑπερφρονῶν καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας, οὐκ ἐθάρρησεν ὑπατεῖαν μετιέναι πρότερον ἢ Πομπήϊου δεηθῆναι.

XXI

Bu yüzden de büyük huzursuzlukların bastırılması, çok ciddi olan galeyanın azaltılması ve işlerin yeniden düzenlenmesi için uzun süre bekledi, ordusunu İtalya'ya sevk ettiği sırada tesadüfen, tırmanan köle savaşına denk geldi. Bundan dolayı komutan Crassus gözü kapalı bir şekilde savaşa girişti ve on iki bin üç yüz kişiyi (2) katlederek başarılı oldu. Fakat buna rağmen talih Pompeius'u adeta bu başarıya ortak etti; savaştan kaçan, beş bin köle eline düştüğünde hepsini katlettikten sonra, önce davranarak *Senatus*'a, Crassus'un meydan muharebesinde gladyatörleri yenilgiye uğrattığını, kendisinin ise savaşı her yerde temelden ortadan kaldırdığını yazdı. Romalılar da iyi niyetleri dolayısıyla bunlara kulak vermeyi ve söyleneni yinelemeyi talep ettiler. Hiç kimse Iberia ve Sertorius'un, tamamen Pompeius'un değil de başka birinin işi olduğunu şakayla karışık dahi olsa söyleyemedi. (3) Bu adama yönelik böylesi bir saygı ve beklenti bulunsa da, onun orduyu terhis etmeyeceği, aksine silah gücüyle ve monarşiyle doğrudan Sulla'nın devleti üzerine yürüyeceğine yönelik bir kuşku ve korku vardı. Bu sebeple, sempatileri dolayısıyla ona koşanlar ve (4) yol boyu sevgi gösterenlerden, bunları korkudan yapanların sayısı daha az değildi. Fakat Pompeius, *triumphus*'un ardından orduyu terhis edeceğini açıklayarak bu şüpheyi ortadan kaldırdıktan sonra, rakiplerinin elinde, onun *Senatus*'tan ziyade halka daha çok şey verdiği ve Sulla'nın bastırdığı *tribunus plebis*'in gücünü yükseltmeyi, herkese karşı hoş gözükmeyi (5) planladığına yönelik suçlama kaldı ki bu doğrudu. Zira Roma halkının, bu yönetimin gözden geçirilmesinden daha hararetle istediği ve daha çok özlemini çektiği başka bir şey daha yoktu, Pompeius da devlet yönetiminin değiştirilmesine yönelik fırsatı büyük bir şans olarak gördü, zira eğer kendinden önce biri bunu ele alırsa, vatandaşların iyi niyetine karşılık vereceği başka bir teşekkür bulamazdı.

XXII

Şu halde bunlardan dolayı onun için ikinci bir *triumphus* ve *consul*'lük kararının verilmesi şaşırtıcı ve de önemli bir şey gibi gözükmez, tersine onun ününün bir ispatı olarak görülür, öyle ki o zamanki vatandaşlar arasında en zengin, söylenildiğine göre en güçlü ve en büyük kişi olan ve kendini Pompeius ve diğer her şeyin üstünde gören Crassus dahi, Pompeius'a talep etmeden *consul*'lüğe talip olmaya cesaret edememiştir.

(2) Καὶ μέντοι Πομπήϊος ἡγάπησε, πάλαι δεόμενος χρείας τινὸς ὑπάρξαι καὶ φιλανθρωπίας πρὸς αὐτόν· ὥστε καὶ δεξιοῦσθαι προθύμως καὶ παρακαλεῖν τὸν δῆμον, ἐπαγγελλόμενος χάριν ἔξειν οὐκ ἐλάττονα τοῦ συνάρχοντος ἢ τῆς ἀρχῆς. (3) Οὐ μὴν ἀλλ' ἀποδειχθέντες ὑπατοὶ διεφέροντο πάντα καὶ προσέκρουον ἀλλήλοις· καὶ ἐν μὲν τῇ βουλῇ μᾶλλον ἴσχυεν ὁ Κράσσος, ἐν δὲ τῷ δήμῳ μέγα τὸ Πομπηίου κράτος ἦν. Καὶ γὰρ ἀπέδωκε τὴν δημαρχίαν αὐτῷ, καὶ τὰς δίκας περιεῖδεν αὐθις εἰς τοὺς ἱππέας νόμῳ μεταφερομένας. "Ἡδιστον δὲ θέαμα τῷ δήμῳ παρέσχεεν αὐτὸς ἑαυτὸν τὴν στρατείαν παραιτούμενος. (4) "Ἔθος γάρ ἐστι Ῥωμαίων τοῖς ἱππεῦσιν, ὅταν στρατεύσωνται τὸν νόμιμον χρόνον, ἄγειν εἰς ἀγορὰν τὸν ἵππον ἐπὶ τοὺς δύο ἄνδρας οὓς τιμητὰς καλοῦσι, καὶ καταριθμησαμένους τῶν στρατηγῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἕκαστον ὑφ' οἷς ἐστρατεύσαντο, καὶ δόντας εὐθύνας τῆς στρατείας ἀφίεσθαι. Νέμεται δὲ καὶ τιμὴ καὶ ἀτιμία προσήκουσα τοῖς βίοις ἐκάστων. (5) Τότε δὴ προεκάθηντο μὲν οἱ τιμηταὶ Γέλλιος καὶ Λέντλος ἐν κόσμῳ, καὶ πάροδος ἦν τῶν ἱππέων ἐξεταζομένων, ὥφθη δὲ Πομπήϊος ἄνωθεν ἐπ' ἀγορὰν κατερχόμενος, τὰ μὲν ἄλλα παράσημα τῆς ἀρχῆς ἔχων, αὐτὸς δὲ διὰ χειρὸς ἄγων τὸν ἵππον. Ὡς δ' ἐγγὺς ἦν καὶ καταφανὴς ἐγεγόνει, κελεύσας διασχεῖν τοὺς ῥαβδοφόρους τῷ βήματι (6) προσήγαγε τὸν ἵππον. Ἦν δὲ τῷ δήμῳ θαῦμα καὶ σιωπὴ πᾶσα, τοὺς τε ἄρχοντας αἰδῶς ἅμα καὶ χαρὰ πρὸς τὴν ὄψιν ἔσχεν. Εἶτα ὁ μὲν πρεσβύτερος ἠρώτησε· "Πυνθάνομαί σου, ὦ Πομπήϊε Μάγνε, εἰ πάσας ἐστράτευσαι τὰς κατὰ νόμον στρατείας;" Πομπήϊος δὲ μεγάλη φωνῇ, "Πάσας," εἶπεν, "ἐστράτευμαι, καὶ πάσας ὑπ' ἑμαυτῷ αὐτοκράτορι." Τοῦτο ἀκούσας ὁ δῆμος ἐξέκραγε, καὶ κατασχεῖν οὐκέτι τὴν βοήν ὑπὸ χαρᾶς ἦν, ἀλλ' ἀναστάντες οἱ τιμηταὶ προέπεμπον αὐτὸν οἴκαδε, χαριζόμενοι τοῖς πολίταις ἐπομένους καὶ κροτοῦσιν.

XXIII

"Ἦδη δὲ τῆς ἀρχῆς περαινομένης τῷ Πομπηίῳ, τῆς δὲ πρὸς Κράσσον αὐξομένης διαφορᾶς, Γαῖός τις Αὐρήλιος, ἀξίωμα μὲν ἱππικὸν ἔχων, βίῳ δὲ ἀπράγμονι κεχρημένος, ἐκκλησίας οὔσης ἀναβὰς ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ προσελθὼν ἔφη κατὰ τοὺς ὕπνους αὐτῷ τὸν Δία φανῆναι, κελεύοντα τοῖς ὑπάτοις φράσαι μὴ πρότερον ἀποθέσθαι (2) τὴν ἀρχὴν ἢ φίλους ἀλλήλοις γενέσθαι.

(2) Pompeius, bu hizmete başlamayı uzun süredir istediği ve ona karşı insaniyetli olduğu için buna razı oldu. Öyle ki, onu şevkle karşıladı ve birlikte yönetime katılacak böylesi bir kişi için bu görevden daha az memnun olmayacağını açıklayarak halkı teşvik etti. (3) Fakat *consul* olarak atanmalarından sonra her şeyde araları açıldı ve birbirlerine düşman kesildiler. Crassus *Senatus*'ta daha güçlüydü, ama halk arasında da Pompeius'un gücü büyüktü. Zira *tribunus plebis*'liğini ona geri verdi ve kanun uyarınca yeniden atlılara nakledilen mahkemelere göz yumdu. Bizzat kendisini de komutan olarak kabul etmeyerek halka karşı çok güzel bir manzara sundu. (4) Zira Romalıların atlı sınıfına ait, yasal süre boyunca komuta etmelerinin ardından atlarını *forum*'da, *censor* olarak adlandırılan iki adamın önüne sürmeleri, komutanları ve altlarında hizmet ettikleri imparatorların her birini tek tek saymalarından ve seferin hesabını vermelerinden sonra serbest kalmaları yönünde bir gelenek vardı. Her birinin yaptıklarına uygun olan onur ve cezalar paylaşıldı. (5) O sıra Gellius ve Lentulus *censor* olarak kıyafetleriyle oturuyorlardı ve teftiş edilmiş olan atlılar girişteydi, Pompeius da *forum*'un önünde atından inince yukarıdan görüldü, o rütbesinin diğer emarelerini de taşıyordu; ama atını kendi eliyle götürüyordu. Mümkün olduğunca yaklaşıp da açıkça fark edilir olunca *lictor*'larına açılmalarını, atını da (6) mahkeme önüne götürmelerini emretti. Halkta tam bir şaşkınlık ve sessizlik hakimdi, *arkhon*'ların ise gözlerinde mahcubiyetle birlikte sevinç vardı. Sonrasında daha yaşlı olanı sordu: "*Ey Pompeius Magnus, sana, yasaya uygun olan tüm seferlere katılıp katılmadığını soruyorum?*" Pompeius da yüksek sesle "*hepsine*" dedi "*benim komutam altındaki hepsine katıldım*". Halk bunu duyunca yaygarayı kopardı ve bu ses sevinçten dolayı hiçbir şekilde kesilemedi, *censor*'lar da ayağa kalkarak, izleyen vatandaşlara hoş gözükme için evine kadar ona eşlik ettiler ve alkışladılar.

XXIII

Pompeius'un görevi sona erince ve Crassus'la olan anlaşmazlıkları artınca, atlı sınıfına ait biri olan, ama politikayla ilgisiz bir hayat süren Gaius Aurelius isimli biri halk toplantısının yapıldığı sırada kürsüye yürüdü ve öne çıkarak, rüyalarında *Iupiter*'in kendisine görüldüğünü ve kendisine, *consul*'lere birbirleriyle barışmadan önce (2) görevi bırakmalarını söylemesini emrettiğini bildirdi.

Ῥηθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν Πομπήϊος ἡσυχίαν ἤγεν ἐστώς, ὁ δὲ Κράσσος ἀρξάμενος δεξιῶσθαι καὶ προσαγορεύειν αὐτόν, "Οὐδέν," εἶπεν, "οἶμαι ποιεῖν ἀγεννὲς οὐδὲ ταπεινόν, ὧ πολῖται, Πομπηΐω πρότερος ἐνδιδούς, ὃν ὑμεῖς μήπω μὲν γενειῶντα Μέγαν ἡξιώσατε καλεῖν, μήπω δὲ μετέχοντι βουλῆς ἐψηφίσασθε δύο θριάμβους." Ἐκ τούτου διαλλαγέντες ἀπέθεντο τὴν ἀρχήν. (3) Καὶ Κράσσος μὲν ὄνπερ ἐξ ἀρχῆς εἵλετο τρόπον τοῦ βίου διεφύλαττε, Πομπήϊος δὲ τάς τε πολλὰς ἀνεδύετο συνηγορίας καὶ τὴν ἀγορὰν κατὰ μικρὸν ἀπέλειπε καὶ προΐει σπανίως εἰς τὸ δημόσιον, ἀεὶ δὲ μετὰ πλήθους. Οὐ γὰρ ἦν ἔτι ῥάδιον ὄχλου χωρὶς ἐντυχεῖν οὐδ' ἰδεῖν αὐτόν, ἀλλ' ἡδιστος ὁμοῦ πολλοῖς καὶ ἀθρόοις ἐφαίνετο, σεμνότητα περιβαλλόμενος ἐκ τούτου τῇ ὄψει καὶ ὄγκον, ταῖς δὲ τῶν πολλῶν ἐντεύξεσι καὶ συνηθείαις ἄθικτον οἰόμενος δεῖν τὸ ἀξίωμα διατηρεῖν. (4) Ὁ γὰρ ἐν ἱματίῳ βίος ἐπισφαλὴς ἐστὶ πρὸς ἀδοξίαν τοῖς ἐκ τῶν ὀπλῶν μεγάλοις καὶ πρὸς ἰσότητα δημοτικὴν ἀσυμμέτροις· αὐτοὶ μὲν γὰρ καὶ ἐνταῦθα πρωτεύειν, ὡς ἐκεῖ, δικαιοῦσι, τοῖς δὲ ἐκεῖ φερομένοις ἔλαττον ἐνταῦθα γοῦν μὴ πλέον ἔχειν οὐκ ἀνεκτόν ἐστι. Διὸ τὸν ἐν στρατοπέδοις καὶ θριάμβοις λαμπρόν, ὅταν ἐν ἀγορᾷ λάβωσιν, ὑπὸ χεῖρα ποιοῦνται καὶ καταβάλλουσι, τῷ δὲ ἀπολεγομένῳ καὶ ὑποχωροῦντι τὴν ἐκεῖ τιμὴν καὶ δύναμιν ἀνεπίφθονον φυλάττουσιν. Ἐδήλωσε δὲ αὐτὰ τὰ πράγματα μετ' ὀλίγον χρόνον.

XXIV

Ἡ γὰρ πειρατικὴ δύναμις ὠρμήθη μὲν ἐκ Κιλικίας τὸ πρῶτον, ἀρχὴν παράβολον λαβοῦσα καὶ λανθάνουσαν, φρόνημα δὲ καὶ τόλμαν ἔσχεν ἐν τῷ Μιθριδατικῷ πολέμῳ, χρήσασα ταῖς (2) βασιλικαῖς ὑπηρεσίαις ἑαυτήν. Εἴτα Ῥωμαίων ἐν τοῖς ἐμφυλίοις πολέμοις περὶ θύρας τῆς Ῥώμης συμπεσόντων, ἔρημος οὖσα φρουρᾶς ἢ θάλασσα κατὰ μικρὸν αὐτοῦς ἐφείλκετο καὶ προῆγεν, οὐκέτι τοῖς πλέουσι μόνον ἐπιτιθεμένους, ἀλλὰ καὶ νήσους καὶ πόλεις παραλίους ἐκκόπτοντας. Ἦδη δὲ καὶ χρήμασι δυνατοὶ καὶ γένεσι λαμπροὶ καὶ τὸ φρονεῖν ἀξιούμενοι διαφέρειν ἄνδρες ἐνέβαινον εἰς τὰ ληστρικά καὶ μετεῖχον, ὡς καὶ δόξαν τινὰ καὶ φιλοτιμίαν τοῦ ἔργου φέροντος.

Bunlar söylenirken Pompeius sessiz kalmayı sürdürürken, Crassus önce davranıp elini uzattı ve ona hitap ederek, “*vatandaşlar! ne yakışık almayan ne de kötü bir şeyin yapıldığını düşünüyorum*” dedi, “*sadece, henüz olgunlaşmadığı halde Megas olarak adlandırmayı uygun gördüğünüz ve henüz Senatus’a katılmadığı halde iki kez triumphus’una karar verdiğiniz Pompeius’a ilk önce elimi uzattım*”. Bunun üzerine barıştıktan sonra görevden ayrıldılar. (3) Crassus başlangıçtan itibaren tercih ettiği hayat tarzını muhafaza ederken, Pompeius çok sayıda avukatlıktan çekilmiş, gitgide *forum*’dan uzaklaşmış ve nadiren kamuoyu önüne çıkmıştı, fakat daima büyük bir kalabalıkla birlikteydi. Ama artık ona ne halk kalabalığının dışında rastlamak ne de onu görmek pek kolay değildi, halk yığını ile birlikte çok mutlu gözüküyordu, zira pek çok kişiyle yaptığı görüşmeler ve kurduğu ilişkileri sayesinde ününün azalmayacağına ve itibarını muhafaza edeceğine inanıyor ve bunu belirgin bir şekilde dış görünüşüyle gösteriyordu. (4) Öyle ki *himation* içinde bir yaşam, silahlarıyla devleşen ve demokratik eşitliğe uymayan kişiler için ünsüz kalma tehlikesini taşırdı. Onlar burada, tıpkı oradaki gibi, önde gelmek isterlerdi, orada daha az şey elde edenlere dahi, burada daha çok şeye sahip olamamak her şekilde katlanılmaz gelirdi. Bundan dolayı, savaşlarda ve *triumphus*’ta elde edilen ünü eğer *forum*’da kazanırlarsa aşağılarlar ve alçaltırlardı, bunu reddeden ve geri çekilen kişi için ise, orada lekesiz bir ün ve gücü muhafaza ederlerdi. Olaylar da kısa süre sonra bunları gösterdi.

XXIV

Maceraperest ve dikkat çekmeyen bir teşebbüs olarak başlayan korsan gücü ilkin Kilikia’dan yayılmış, Mithridates Savaşı sırasında, kendisini (2) kraliyet donanmasının kullanımına verince bir ruh ve cesaret kazanmıştır. Daha sonra Romalılar İç Savaşlar sırasında Roma’nın kapıları önünde savaştıkları için savunmasız kalan deniz de yavaş yavaş onları cezbetmiş ve baştan çıkarmıştır, artık sadece denizde seyahat edenlere saldırmıyor, adaları ve sahil kentlerini de yağmıyorlardı. Varlıklı ve asil soydan gelenler ile akıllı ve farklı olarak değerlendirilen kişiler dahi korsan gemilerine biniyor ve bir çeşit ün ve itibar getirerek bu işe katılıyorlardı.

(3) Ἦν δὲ καὶ ναύσταθμα πολλαχόθι πειρατικά καὶ φρυκτώρια τετειχισμένα, καὶ στόλοι προσέπιπτον οὐ πληρωμάτων μόνον εὐανδρίαις οὐδὲ τέχναις κυβερνητῶν οὐδὲ τάχεσι νεῶν καὶ κουφότησιν ἐξησκημένοι πρὸς τὸ οἰκεῖον ἔργον, ἀλλὰ τοῦ φοβεροῦ μᾶλλον αὐτῶν τὸ ἐπίφθονον ἐλύπει καὶ ὑπερήφανον, στυλίσιν χρυσαῖς καὶ παραπετάσμασιν ἀλουργοῖς καὶ πλάταις ἐπαργύροις, ὥσπερ ἐντροφόντων τῷ κακουργεῖν καὶ καλλωπιζομένων. (4) Αὐλοὶ δὲ καὶ ψαλμοὶ καὶ μέθαι παρὰ πᾶσαν ἀκτὴν καὶ σωμάτων ἡγεμονικῶν ἀρπαγαὶ καὶ πόλεων αἰχμαλώτων ἀπολυτρώσεις ὄνειδος ἦσαν τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας. ἐγένοντο δ' οὖν αἱ μὲν ληστρίδες νῆες ὑπὲρ χιλίας, αἱ δὲ ἀλοῦσαι πόλεις (5) ὑπ' αὐτῶν τετρακόσiai. Τῶν δὲ ἀσύλων καὶ ἀβάτων πρότερον ἱερῶν ἐξέκοψαν ἐπιόντες τὸ Κλάριον, τὸ Διδυμαῖον, τὸ Σαμοθράκιον, τὸν ἐν Ἑρμιόνη τῆς Χθονίας νεῶν καὶ τὸν ἐν Ἐπιδαύρῳ τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τὸν Ἰσθμοῖ καὶ Ταινάρῳ καὶ Καλαυρία τοῦ Ποσειδῶνος, τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος τὸν ἐν Ἀκτίῳ καὶ Λευκάδι, τῆς δὲ Ἦρας τὸν ἐν Σάμῳ, τὸν ἐν Ἄργει, τὸν ἐπὶ Λακινίῳ. Ξένας δὲ θυσίας ἔθυσον αὐτοὶ τὰς ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τελετάς τινας ἀπορρήτους ἐτέλουν, ὧν ἡ τοῦ Μίθρου καὶ μέχρι δεῦρο διασώζεται καταδειχθεῖσα πρῶτον ὑπ' ἐκείνων. (6) Πλεῖστα δὲ Ῥωμαίοις ἐνυβρίσαντες, ἔτι καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῶν ἀναβαίνοντες ἀπὸ θαλάσσης ἐληΐζοντο καὶ τὰς ἐγγὺς ἐπαύλεις ἐξέκοπτον. Ἦρπασαν δὲ ποτε καὶ στρατηγούς δύο Σεξτίλιον καὶ Βελλῖνον ἐν ταῖς περιπορφύροις, καὶ τοὺς ὑπηρέτας ἅμα καὶ ῥαβδοφόρους ᾧχοντο σὺν αὐτοῖς ἐκείνοις ἔχοντες. Ἦλθον δὲ καὶ θυγάτηρ Ἀντωνίου, θριαμβικοῦ ἀνδρός, εἰς ἀγρὸν βαδίζουσα, καὶ πολλῶν χρημάτων ἀπελυτρώθη. (7) Ἐκεῖνο δὲ ἦν ὑβριστικώτατον. Ὅποτε γάρ τις ἐαλκῶς ἀναβοήσκει Ῥωμαῖος εἶναι καὶ τοῦνομα φράσειεν, ἐκπεπλήχθαι προσποιούμενοι καὶ δεδιέναι τοὺς τε μηρούς ἐπαίωντο καὶ προσέπιπτον αὐτῷ, συγγνώμην ἔχειν ἀντιβολοῦντες· ὁ δὲ ἐπείθετο ταπεινοὺς ὀρῶν καὶ δεομένους. Ἐκ τούτου δὲ οἱ μὲν ὑπέδουν τοῖς καλκίοις αὐτόν, οἱ δὲ τήβεννον περιέβαλλον, ὥς δὴ μὴ πάλιν ἀγνοηθεῖ. (8) Πολὺν δὲ χρόνον οὕτω κατειρωνευσάμενοι καὶ ἀπολαύσαντες τοῦ ἀνθρώπου, τέλος ἐν μέσῳ πελάγει κλίμακα προσβαλόντες ἐκέλευον ἐκβαίνειν καὶ ἀπιέναι χαίροντα, τὸν δὲ μὴ βουλόμενον ὠθοῦντες αὐτοὶ κατέδυν.

(3) Pek çok yerde de korsanlara ait demirleme yerleri ve tahkimatlı fener tesisleri vardı, önlerine çıkan donanmalar sadece donanımlı mürettebat, yetenekli dümenciler, özel işlerine yönelik hızlı ve hafif gemilerle donatılmamıştı, aynı zamanda, küstahlıkları ve adeta suç işlemekten zevk alıyor ve bununla övünüyormuşçasına altından yelken direkleri, purpur rengindeki örtüleri ve gümüş kaplama kürekleriyle kibirlenmeleri onların tehlikesinden daha fazla rahatsız ediyordu. (4) Tüm sahil boyunca görülen flütler ve telli çalgılar ve içki alemleri, üst düzey kişilerin kaçırılması, ele geçirilen kentlerin yağmalanması Roma yönetimi için yüz karasıydı. Korsan gemilerinin sayısı binin üzerinde, onlar tarafından ele geçirilen kentlerin sayısı ise (5) dört yüz kadar olmuştu. Bir zamanlar dokunulmaz ve kutsal olan alanların önde gelenlerinden Klaros, Didyma ve Samothrake'deki kutsal alanları, Hermione'deki Khthonia Tapınağı'nı, Epidaurus'taki Asklepios Tapınağı'nı ve Isthmos, Tainaros ve Kalauria'da bulunan Poseidon tapınaklarını, Aktion ve Leukas'ta bulunan Apollon tapınaklarını, Samos ve Lakinion'daki Hera tapınaklarını yok etmişlerdi. Bunlar adet olmayan kurban törenlerini Olympos'ta gerçekleştiriyor ve bazı mysteriaları yerine getiriyorlardı. Bu mysterialardan, ilk önce onlar tarafından öğretilen Mithras Kültü şimdiye kadar varlığını devam ettirmiştir. (6) En çok da Romalıları zarar veriyorlardı, gemilerine binip denizden onların yollarını yağmalıyorlar ve yakındaki çiftlikleri talan ediyorlardı. Bir seferinde de purpur rengi kıyafetleri içinde iki komutanı, Sextilius ve Bellinus'u kaçırmışlar, onlarla birlikte *lictor*'ları ile adamlarını da aldıktan sonra uzaklaşmışlardı. *Triumphus* düzenlemiş biri olan Antonius'un kızını dahi tarlaya giderken yakalamışlar ve oldukça yüksek bir para karşılığında serbest bırakmışlardı. (7) En utanç vereni de şudur. Esir düşen kişi Romalı olduğunu beyan edip adını verince, dehşete düşmüş ve korkmuş gibi dikilirler, sonra da uyluklarına vururlar ve onun önünde dizlerinin üstüne çökerek affedilmelerini dilerlerdi. O da düşkün ve muhtaç olduklarını görüp buna kanardı. Bunun üzerine, yeniden tanınmaz olmasın diye, bir kısmı ona ayakkabılarını giydirir, bir kısmı da *toga*'sını sırtına geçirirdi. (8) Uzun süre böyle alay geçtikten ve dalgaya aldıktan sonra, sonunda denizin ortasında aşağıya bir merdiven sarkıttılar, buna inmesini buyururlar ve iyi şanslar dilerlerdi, şayet kabul etmezse geri iterler ve suya batırırlardı.

XXV

Ἐπενείματο δὲ ἡ δύναμις αὕτη πᾶσαν ὁμοῦ τι τὴν καθ' ἡμᾶς θάλασσαν, ὥστε ἄπλουν καὶ ἄβατον ἐμπορίᾳ πάσῃ γενέσθαι. Τοῦτο δὴ μάλιστα Ῥωμαίους ἐπέστρεψε, θλιβομένους τῇ ἀγορᾷ καὶ σπάνιν μεγάλην προσδοκῶντας, ἐκπέμψαι Πομπηϊὸν ἀφαιρησόμενον τῶν πειρατῶν (2) τὴν θάλασσαν. Ἐγραψε δὲ Γαβίνιος, εἷς τῶν Πομπηϊοῦ συνήθων, νόμον οὐ ναυαρχίαν, ἀντικρυς δὲ μοναρχίαν αὐτῷ διδόντα καὶ δύναμιν ἐπὶ πάντας ἀνθρώπους ἀνυπεύθυνον. Ἐδίδου γὰρ ἄρχειν ὁ νόμος αὐτῷ τῆς ἐντὸς Ἡρακλείων στηλῶν θαλάσσης, ἡλείρου δὲ πάσης ἐπὶ σταδίου τετρακοσίου ἀπὸ θαλάσσης. Τοῦτο δὲ οὐ πάνυ πολλὰ χωρία τῆς ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένης τὸ μέτρον ἐξέφυγεν, ἀλλὰ τὰ μέγιστα τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν βασιλέων οἱ δυνατώτατοι περιλαμβάνοντο. (3) Πρὸς δὲ τούτοις ἐλέσθαι πεντεκαίδεκα πρεσβευτὰς αὐτὸν ἐκ βουλῆς ἐπὶ τὰς κατὰ μέρος ἡγεμονίας, χρήματα δὲ λαμβάνειν ἐκ τῶν ταμιείων καὶ παρὰ τῶν τελωνῶν ὅσα βούλοιο καὶ ναῦς διακοσίας, κύριον ὄντα πλήθους καὶ καταλόγου στρατιᾶς καὶ πληρωμάτων ἐρετικῶν. Ἀναγνωσθέντων δὲ τούτων ὁ μὲν δῆμος ὑπερφυῶς ἐδέξατο, τῆς δὲ συγκλήτου τοῖς μεγίστοις καὶ δυνατωτάτοις ἔδοξε μεῖζον μὲν φθόνου, φόβου δὲ ἄξιον εἶναι τὸ τῆς ἐξουσίας ἀπερίληπτον καὶ ἀόριστον. (4) Ὅθεν ἐνίσταντο τῷ νόμῳ, πλὴν Καίσαρος· οὗτος δὲ συνηγόρει τῷ νόμῳ, Πομπηϊοῦ μὲν ἐλάχιστα φροντίζων, ὑποδύομενος δὲ τὸν δῆμον ἐξ ἀρχῆς ἑαυτῷ καὶ κτῶμενος. Οἱ δὲ ἄλλοι τοῦ Πομπηϊοῦ σφοδρῶς καθήπτοντο. Καὶ τῶν μὲν ὑπάτων ἄτερος, εἰπὼν πρὸς αὐτὸν ὅτι Ῥωμύλον ζηλῶν οὐ φεύζεται ταύτῳ ἐκείνῳ τέλος, ἐκινδύνευσεν ὑπὸ τοῦ πλήθους διαφθαρῆναι. (5) Κάτλου δὲ κατὰ τοῦ νόμου προσελθόντος, πολλὴν μὲν αἰδούμενος ὁ δῆμος ἡσυχίαν παρεῖχεν, ἐπεὶ δὲ πολλὰ μετὰ τιμῆς ἀνεπιφθόνως ὑπὲρ τοῦ Πομπηϊοῦ διελθὼν συνεβούλευε φείδεσθαι καὶ μὴ προβάλλειν τοιοῦτον ἄνδρα κινδύνους ἐπαλλήλοις καὶ πολέμοις, "Ἡ τίνα," εἶπεν, "ἔξετε ἄλλον, ἂν ἀπολέσητε τοῦτον;" ἐκ μιᾶς γνώμης (6) ὑπεφώνησαν ἅπαντες, "Σὲ αὐτόν." Ὅμὲν οὖν Κάτλος, ὡς οὐκ ἔπειθεν, ἀπέστη· Ῥωσκίου δὲ προσελθόντος οὐδεὶς ἤκουσεν· ὁ δὲ τοῖς δακτύλοις διεσήμαινε μὴ μόνον, ἀλλὰ δεύτερον αἰρεῖσθαι Πομπηϊόν· ἐπὶ τούτῳ λέγεται δυσχεράναντα τὸν δῆμον τηλικοῦτον ἀνακραγεῖν ὥστε ὑπερπετόμενον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφωθῆναι καὶ καταπεσεῖν (7) εἰς τὸν ὄχλον.

XXV

Bu güç, altımızdaki denize yakın olan her yere öyle bir yayılmıştı ki, denizde seyahat edilemiyor ve tüm deniz ticareti sekteye uğruyordu. Bu durum en çok erzakta darlığa düşen ve büyük bir kıtlık tehdidi altında olan Romalıları, buna son vermesi için Pompeius'u korsanların denizine (2) göndermeye yöneltti. Pompeius'un dostlarından olan Gabinius, ona sadece deniz komutanlığını değil, açıkça monarşi ve tüm halklar üzerinde sınırsız güç veren bir yasa tasarısı yazdı. Gerçi yasa, Herakles Sütunları'nın bu tarafındaki denizin ve denizden dört yüz *stadia* içerideki bölgenin yönetimini ona veriyordu. Bu ölçü, Romalıların yönetimi altındaki bölgenin pek çok kısmını dışarıda bırakmıyor, tersine halkların en büyüklerini ve krallıkların en güçlülerini içine alıyordu. (3) Bundan başka ayrı ayrı komutanlıklara meclisten on beş *legatus* seçebilecek, devlet kasasından ve vergilerden istediği kadar para ve iki yüz gemi alabilecek, kara ordusunun ve kürekçilikle ilişkili mürettebatın sayısında ve işe alımında tam yetkili olacaktı. Bunlar yüksek sesle okunurken halk bunu aşırı sevinç içinde kabul etti, fakat *Senatus*'un itibar sahibi ve en güçlü üyeleri, bu gücün sınırsızlığı ve belirsizliğinin kıskançlıktan çok korku uyandırdığına karar verdiler. (4) Bundan dolayı bu yasaya Caesar dışında herkes karşı koydu. O bunu destekledi, ama şüphesiz ki Pompeius'u çok az düşündü, tersine başlangıçtan beri halka yaklaştırmaya ve imtiyaz sağlamaya çalıştı. Diğerleri ise, Pompeius'a sert bir şekilde çıktı. Hatta *consul*'lerden biri, Romulus'u taklit ediyorsa kendisi için bu sondan kaçamayacağını ve çoğunluk tarafından katledilme tehlikesine gireceğini söyledi. (5) Bu teklife karşı Catulus ortaya çıkınca halk yatıştı ve büyük bir sessizlik oldu, Pompeius için tarafsız bir şekilde pek çok onurlu şey söyledikten sonra, böylesi bir adamın esirgenmesi ve karşılıklı tehlikelere ve savaşlara atılmamasını öğütledi: *"eğer bu adamı ortadan kaldırırsanız başka kiminiz var?"* deyince herkes oy birliği ile *"senin kendin"* (6) diye bağırdı. Catulus buna ikna edemediği için geri çekildi. Roscius konuşmak için öne çıkınca kimse onu dinlemedi. O da elleriyle, Pompeius'un tek başına seçilmemesini, yanına ikinci birinin daha seçilmesini, ima etti. Bunun üzerine halkın öfkelenip öyle bir gürültü çıkardığı söylenir ki, *forum*'un üzerinde uçan bir karga bile sersemlemiş ve toplantının (7) içine düşmüş.

“Ὅθεν οὐ δοκεῖ ῥήξει τοῦ ἀέρος καὶ διασπασμῷ κενὸν πολὺ λαμβάνοντος ἐνολισθαίνειν τὰ πίπτοντα τῶν ὀρνέων, ἀλλὰ τυπτόμενα τῇ πληγῇ τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ ἀέρι σάλον καὶ κύμα ποιήσῃ πολλή καὶ ἰσχυρὰ φερομένη.

XXVI

Τότε μὲν οὖν διελύθησαν· ἡ δὲ ἡμέρα τὴν ψῆφον ἐποίσειν ἔμελλον, ὑπεξήλθεν ὁ Πομπηΐος εἰς ἀγρόν. Ἀκούσας δὲ κεκυρῶσθαι τὸν νόμον εἰσῆλθε νύκτωρ εἰς τὴν πόλιν, ὡς ἐπιφθόνου τῆς πρὸς αὐτὸν ἀπαντήσεως καὶ συνδρομῆς ἐσομένης. ἅμα δὲ ἡμέρα προελθὼν ἔθυσε· Καὶ γενομένης ἐκκλησίας αὐτῷ, διεπράξατο προσλαβεῖν ἕτερα πολλὰ τοῖς ἐψηφισμένοις ἤδη, (2) μικροῦ διπλασιάσας τὴν παρασκευήν. Πεντακόσiai μὲν γὰρ αὐτῷ νῆες ἐπληρώθησαν, ὀπλιτῶν δὲ μυριάδες δώδεκα καὶ πεντακισχίλιοι ἵππεῖς ἡθροίσθησαν. Ἡγεμονικοὶ δὲ καὶ στρατηγικοὶ κατελέγησαν ἀπὸ βουλῆς ἄνδρες εἰκοσιτέσσαρες ὑπ’ αὐτοῦ, δύο δὲ ταμίαι παρῆσαν. Αἱ δὲ τιμαὶ τῶν ὠνίων εὐθύς πεσοῦσαι λόγον ἡδομένῳ τῷ δήμῳ παρεῖχον, ὡς αὐτὸ τοῦνομα τοῦ Πομπηΐου λέλυκε τὸν πόλεμον. (3) Οὐ μὴν ἀλλὰ διελὼν τὰ πελάγη καὶ τὸ διάστημα τῆς ἐντὸς θαλάσσης εἰς μέρη τρισκαίδεκα, καὶ νεῶν ἀριθμὸν ἐφ’ ἐκάστῳ καὶ ἄρχοντα τάξας, ἅμα πανταχοῦ τῇ δυνάμει σκεδασθεῖση τὰ μὲν ἐμπίπτοντα τῶν πειρατικῶν ἀθρόα περιλαμβάνων εὐθύς ἐξεθηρᾶτο καὶ κατῆγεν· οἱ δὲ φθάσαντες διαλυθῆναι καὶ διεκπεσόντες ὥσπερ εἰς σμῆνος ἐδύοντο πανταχόθεν καταφερόμενοι τὴν Κιλικίαν, ἐφ’ οὗς αὐτὸς ἐστέλλετο ναῦς ἔχων ἐξήκοντα τὰς ἀρίστας. (4) Οὐ μὴν πρότερον ἐπ’ ἐκείνους ἐξέπλευσεν ἡ παντάπασι καθῆραι τῶν αὐτόθι ληστηρίων τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος, τὸ Λιβυκόν, τὸ περὶ Σαρδόνα καὶ Κύρνον καὶ Σικελίαν, ἡμέραις τεσσαράκοντα ταῖς πάσαις, αὐτῷ τε χρώμενος ἀτρύτῳ καὶ τοῖς στρατηγοῖς προθύμοις.

XXVII

Ἐν δὲ Ῥώμῃ τοῦ ὑπάτου Πείσωνος ὀργῇ καὶ φθόνῳ λυμαιομένου τὴν παρασκευὴν καὶ διαλύοντος τὰ πληρώματα, τὸ μὲν ναυτικὸν εἰς Βρεντέσιον περιέπεμψεν, αὐτὸς δὲ διὰ Τυρρηνίας εἰς Ῥώμην ἀνέβαινεν. Αἰσθόμενοι δὲ πάντες ἐξεχύθησαν εἰς τὴν ὁδόν, ὥσπερ οὐ πρὸ (2) ἡμερῶν ὀλίγων ἐκπέμψαντες αὐτόν. Ἐποίει δὲ τὴν χαρὰν τὸ παρ’ ἐλπίδα τῆς μεταβολῆς τάχος, ὑπερβάλλουσιν ἀφθονίαν τῆς ἀγορᾶς ἐχούσης.

Bundan dolayı bana öyle geliyor ki, kuşların düşmesine ve süzülerek kaymasına parçalanma ve açılma yüzünden havanın büyük bir boşluk oluşturması değil, tersine ses gümbürtüsü havada büyük ve güçlü bir sallanma ve dalgalanma yaptığı zaman sesin çarpması neden oldu.

XXVI

O zaman dağıldılar; Pompeius ise, kararın verilmesi gereken günde tarlaya gitti. Yasa teklifinin onaylandığını duyunca, kendisi için yapılacak olan karşılama ve toplanma kısıkanlık yaratabileceği için, kente geceleyin geldi. Sabahla birlikte ortaya çıktı ve kurban kesti. Onun için düzenlenen halk toplantısında, kararlaştırılmış olanlara daha pek çok şeyin eklenmesini sağladı, (2) öyle ki donanımını aşağı yukarı ikiye katladı. Zira onun için beş yüz gemi tayfalandırıldı, yüz yirmi bin yaya, beş bin atlı toplandı. Onun tarafından *Senatus*'tan yirmi dört kişi *legatus* ve *praetor* olarak tayin edildi, iki *quaestor* da yanında hazır bulundu. Pazar mallarının fiyatı da anında düşünce, bu durum sevinç içindeki halka, Pompeius'un tek isminin dahi savaşı sonlandıracağını söyleme imkanı sundu. (3) Lakin o, denizi ve denizin beri tarafındaki ara bölümü on üç bölgeye böldü ve her birine eşit gemi ve komutan yerleştirdi, bu her yere yayılmış güçle oralarda bulunan korsan birliklerinin peşine düştükten sonra derhal onlara yetişti ve onları geri çevirdi. Ayrılmada hızlı davrananlar ve kaçıp kurtulanlar, her yerden arı kovanına geri döner gibi Kilikia'ya yönelince, o da en iyi altmış gemisini yanına alıp onlara karşı harekete geçti. (4) Fakat Tyrrhen Denizi, Libya, Sardinya, Korsika ve Sicilya civarını, oralarda konuşlanan korsanlardan temizlemeden onlar üzerine yelken açmadı, yorulmak bilmezliği ve de cesur askerleri sayesinde kırk gün içinde bu işin üstesinden geldi.

XXVII

Roma'da *consul* Piso öfke ve kıskançlıkla teçhizata zarar verip, tayfaları feshedince, o da donanmayı Brundisium'a gönderdi, ama kendisi Etruria arasından Roma'ya çıktı. Bunu öğrenen herkes, sanki onu birkaç gün önce (2) uğurlamamış gibi yollara akın etti. Bu sevgiyi, beklentileri aşan değişim hızı yaratmıştı, öyle ki *forum* dolup taşan bir bolluğa sahipti.

Ὅθεν ὁ Πείσων ἐκινδύνευσε τὴν ὑπατείαν ἀφαιρεθῆναι, Γαβινίου νόμον ἔχοντος ἤδη συγγεγραμμένον. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο διεκώλυσεν ὁ Πομπήϊος, καὶ τᾶλλα χρηματίσας ἐπικεικῶς καὶ διαπραξάμενος ὧν ἐδεῖτο, καταβάς εἰς Βρεντέσιον ἐξέπλευσεν. (3) Ἐπειγόμενος δὲ τῷ καιρῷ καὶ παραπλέων τὰς πόλεις ὑπὸ σπουδῆς, ὅμως οὐ παρήλθε τὰς Ἀθήνας, ἀναβάς δὲ καὶ θύσας τοῖς θεοῖς καὶ προσαγορεύσας τὸν δῆμον εὐθύς ἀπιὼν ἀνεγίνωσκεν εἰς αὐτὸν ἐπιγεγραμμένα μονόστιχα, τὸ μὲν ἐντὸς τῆς πύλης· Ἐφ' ὅσον ὧν ἄνθρωπος οἶδας, ἐπὶ τοσοῦτον εἶ θεός· τὸ δ' ἐκτός· προσεδοκῶμεν, προσεκυνοῦμεν, εἶδομεν, προπέμπομεν. (4) ἐπεὶ δὲ τῶν συνεστώτων ἔτι καὶ πλανωμένων ἕξω πειρατηρίων ἐνίοις δεηθεῖσιν ἐπικεικῶς ἐχρήσατο καὶ παραλαβὼν τὰ πλοῖα καὶ τὰ σώματα κακὸν οὐδὲν ἐποίησεν, ἐπ' ἐλπίδος χρηστῆς οἱ λοιποὶ γενόμενοι τοὺς μὲν ἄλλους διέφευγον ἡγεμόνας, Πομπηΐῳ δὲ φέροντες ἑαυτοὺς μετὰ τέκνων καὶ γυναικῶν ἐνεχείριζον. Ὁ δὲ πάντων ἐφείδετο, καὶ μάλιστα διὰ τούτων τοὺς ἔτι λανθάνοντας ἐξιχνεύων καὶ λαμβάνων ἐκόλαζεν ὥς αὐτοὺς ἑαυτοῖς ἀνήκεστα συνειδότας.

XXVIII

Οἱ δὲ πλεῖστοι καὶ δυνατώτατοι γενεὰς μὲν αὐτῶν καὶ χρήματα καὶ τὸν ἄχρηστον ὄχλον ἐν φρουρίοις καὶ πολίσμασι καρτεροῖς περὶ τὸν Ταῦρον εἶχον ἀποκείμενα, τὰς δὲ ναῦς πληρώσαντες αὐτοὶ περὶ τὸ Κορακήσιον τῆς Κιλικίας ἐπιπλέοντα τὸν Πομπηΐον ἐδέξαντο· καὶ μάχης γενομένης νικηθέντες ἐπολιορκοῦντο. Τέλος δὲ πέμψαντες ἱκετηρίας παρέδωκαν ἑαυτοὺς καὶ πόλεις καὶ νήσους ὧν ἐπεκράτουν ἐντειχισάμενοι, χαλεπὰς βιασθῆναι καὶ δυσπροσπελάστους. (2) Κατελύθη μὲν οὖν ὁ πόλεμος καὶ τὰ πανταχοῦ ληστήρια τῆς θαλάσσης ἐξέπεσεν οὐκ ἐν πλείονι χρόνῳ τριῶν μηνῶν, ναῦς δὲ πολλὰς μὲν ἄλλας, ἐνενήκοντα δὲ χαλκεμβόλους παρέλαβεν. Αὐτοὺς δὲ δισμυρίων πλείονας γενομένους ἀνελεῖν μὲν οὐδὲ ἐβουλεύσατο, μεθεῖναι δὲ καὶ περιῖδεῖν σκεδασθέντας ἢ συστάντας αὐθις, ἀπόρους καὶ πολεμικοὺς καὶ πολλοὺς ὄντας, οὐκ (3) ᾤετο καλῶς ἔχειν. Ἐννοήσας οὖν ὅτι φύσει μὲν ἄνθρωπος οὔτε γέγονεν οὕτ' ἔστιν ἀνήμερον ζῶον οὐδ' ἄμικτον, ἀλλ' ἐξίσταται τῇ κακίᾳ παρὰ φύσιν χρώμενος, ἔθεσι δὲ καὶ τόπων καὶ βίων μεταβολαῖς ἐξημεροῦται, καὶ θηρία δὲ διαίτης κοινωνοῦντα πραότερας ἐκδύεται τὸ ἄγριον καὶ χαλεπὸν, ἔγνω τοὺς ἄνδρας εἰς γῆν μεταφέρειν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ βίου γεύειν ἐπικεικοῦς,

Tasarlanan yasa teklifini Gabinius hazırladığı için, Piso *consul*’lüğünü kaybetme tehlikesi içine düştü. Fakat Pompeius buna engel oldu ve diğer meseleleri de yumuşak bir şekilde halletti, gerekli olan şeyleri de temin ettikten sonra Brundisium’a inerek yelken açtı. (3) Uygun zamandan yararlanmak için acele etti ve kentlerin önünden aceleyle geçti, ama Atinalıları böyle transit geçmedi, orada karaya çıktı, tanrılara kurbanlar kesti ve halka bir konuşma yaptıktan sonra derhal yola çıktı ve kendisi için yazılmış dizeleri okudu, bunun biri kapının iç tarafındaydı: “*Kendini ne kadar insan olarak düşünürsen, o kadar çok tanrı olursun*”. Diğeri de dış taraftaydı: “*Bekledik, saygı gösterdik, gördük, uğurladık*”. (4) Henüz bir araya gelen ve dışarıda dolaşan korsan gruplarının birkaç isteğine karşı uygun davrandığı, gemilerini ve mürettebatı ele geçirince kötülük yapmadığı için, geride kalmış olanlar iyi umutlar besleyerek diğer komutanlardan kaçtılar ve Pompeius’a gelip karlıları ve çocuklarıyla birlikte kendilerini onun eline teslim ettiler. O da hepsini bağışladı ve bunlar sayesinde hala bilinmeyen pek çok şeyin izini arayıp buldu ve ele geçirdikten sonra, kendileri için affedilmez olan şeyler hususunda bilinçlenmeleri için onları cezalandırdı.

XXVIII

Yine de onlardan büyük bir kısmı ve en güçlüleri, ailelerini, servetlerini ve faydası dokunamayacak durumdaki ahalilerini Tauros civarındaki kalelerde ve sağlam kentlerde emniyet altına aldıktan sonra, gemilerini donatarak sefer halindeki Pompeius’u Kilikia Korakesion’u civarında karşıladılar; savaşta yenildiler ve bunun üzerine abluka altına alındılar. Sonunda da, yalvarıcı gönderip, kendilerini ve zor girilebilsin ve çok zor zapt edilsin diye tahkim edip hüküm sürdükleri kentlerini ve de adalarını teslim ettiler. (2) Savaş sona erdi ve üç aydan daha uzun olmayan bir süre içinde korsanlık her yerde denizden atıldı, Pompeius da diğer pek çok geminin yanında doksan tane de tunç zırhla donatılmış gemi ele geçirdi. Sayıları yirmi binin üzerinde olan korsanların öldürülmesine karar veremedi, fakat diğer taraftan da çaresiz ve savaşa alışkın olan bu kadar çok kişinin serbest bırakılmasının ve dağılacaklar mı, yoksa derhal birleşecekler mi diye bunları gözetlemenin de iyi bir fikir olmadığını (3) düşündü. Böylece, insanın doğası gereği ne vahşi bir hayvan ne de asosyal bir yaratık olmadığını, tersine varlığına ters düşen kötü bir şeye rastladığında başkalaştığını, alışkanlıkları sayesinde yerinin ve hayat tarzının değişmesine uyum sağladığını, hayvanların dahi daha yumuşak bir yaşam şekline katılınca vahşiliklerini ve yabanıllıklarını bıraktıklarını dikkate alarak, bu insanların denizden karaya nakledilmesine, kentlerde oturmaya ve

(4) συνεθισθέντας ἐν πόλεσιν οἰκεῖν καὶ γεωργεῖν. Ἐνίους μὲν οὖν αἱ μικραὶ καὶ ὑπέρημοι τῶν Κιλικίων πόλεις ἐδέξαντο καὶ κατέμιξαν ἑαυταῖς χώραν προσλαβοῦσαι, τὴν δὲ Σολίων ἡρημωμένην ἔναγχος ὑπὸ Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίων βασιλέως ἀναλαβὼν ἵδρυσε πολλοὺς ἐν αὐτῇ. Τοῖς δὲ πολλοῖς οἰκητήριον ἔδωκε Δύμην τὴν Ἀχαΐδα, χηρεύουσαν ἀνδρῶν τότε, γῆν δὲ πολλὴν καὶ ἀγαθὴν ἔχουσαν.

XXIX

Ταῦτα μὲν οὖν οἱ βασκαίνοντες ἔψεγον· τοῖς δὲ περὶ Κρήτην πραχθεῖσι πρὸς Μέτελλον οὐδ' οἱ πάνυ φιλοῦντες αὐτὸν ἔχαιρον. Ὁ γὰρ Μέτελλος, οἰκεῖος ὦν ἐκείνου τοῦ συνάρξαντος ἐν Ἰβηρίᾳ τῷ Πομπηΐῳ, στρατηγὸς εἰς Κρήτην ἐπέμφθη πρότερον ἢ τὸν Πομπηΐον αἰρεθῆναι· δευτέρα γὰρ τις ἦν αὕτη τῶν πειρατηρίων πηγὴ μετὰ τὴν ἐν Κιλικίᾳ· καὶ πολλοὺς ἐγκαταλαβὼν (2) ὁ Μέτελλος ἐξήρει καὶ διέφθειρεν. Οἱ δὲ περιόντες ἔτι καὶ πολιορκούμενοι πέμψαντες ἱκετηρίαν ἐπεκαλοῦντο τὸν Πομπηΐον εἰς τὴν νῆσον, ὡς τῆς ἐκείνου μέρος οὔσαν ἀρχῆς καὶ πανταχόθεν ἐμπύπτουσαν εἰς τὸ μέτρον τὸ ἀπὸ θαλάσσης. Ὁ δὲ δεξάμενος ἔγραφε τῷ Μετέλλῳ κωλύων τὸν πόλεμον. Ἔγραφε δὲ καὶ ταῖς πόλεσι μὴ προσέχειν Μετέλλῳ, καὶ στρατηγὸν ἔπεμψε τῶν ὑφ' (3) ἑαυτὸν ἀρχόντων ἓνα Λεύκιον Ὀκταοῦϊον, ὃς συνεισελθὼν εἰς τὰ τεῖχη τοῖς πολιορκουμένοις καὶ μαχόμενος μετ' αὐτῶν, οὐ μόνον ἐπαχθῇ καὶ βαρύν, ἀλλὰ καὶ καταγέλαστον ἐποίει τὸν Πομπηΐον, ἀνθρώποις ἀνοσίοις καὶ ἀθέοις τοῦνομα κιχράντα καὶ περιάπτοντα τὴν αὐτοῦ δόξαν ὥσπερ ἀλεξιφάρμακον ὑπὸ φθόνου καὶ φιλοτιμίας (4) τῆς πρὸς τὸν Μέτελλον. Οὐδὲ γὰρ τὸν Ἀχιλλέα ποιεῖν ἀνδρὸς ἔργον, ἀλλὰ μειρακίου παντάπασιν ἐμπλήκτου καὶ σεσοβημένου πρὸς δόξαν, ἀνανεύοντα τοῖς ἄλλοις καὶ διακωλύοντα βάλλειν Ἔκτορα, μή τις κῦδος ἄροιτο βαλὼν, ὃ δὲ δεύτερος ἔλθοι· (5) Πομπηΐον δὲ καὶ σώζειν ὑπερμαχοῦντα τῶν κοινῶν πολεμίων ἐπὶ τῷ τὸν θρίαμβον ἀφελέσθαι στρατηγοῦ πολλὰ πεποννηκότος. Οὐ μὴν ἐνέδωκεν ὁ Μέτελλος, ἀλλὰ τοὺς τε πειρατὰς ἐξελὼν ἐτιμωρήσατο, καὶ τὸν Ὀκταοῦϊον ἐν τῷ στρατοπέδῳ καθυβρίσας καὶ λοιδορήσας ἀφῆκεν.

(4) tarım yapmaya alışarak uygun bir hayat sürmelerine karar verdi. Bunlardan birazını Kilikialıların küçük ve boş olan kentleri kabul ettiler, toprak elde etmeleri için onları kendi aralarına soktular, kısa süre önce Armenia kralı Tigranes tarafından yağmalanan Soloiluların kentini yeniden inşa ettikten sonra pek çoğunu da burada iskan ettirdi. Pek çoğuna da, o zamanlar vatandaşlarından boşaltılmış olan, ama hala pek çok verimli toprağa sahip, Akhaia'daki Dyme'yi ikametgah olarak verdi.

XXIX

Bunları yalnız rakipleri eleştirdi. Girit civarında Metellus'a karşı yapılanlarıysa en yakın dostları dahi tasvip etmemişti. Zira Iberia'da Pompeius'la yönetimde bulunan Metellus'un akrabası olan bu Metellus, Pompeius'un seçilmesinden önce Girit'e komutan olarak gönderilmişti. Bu ada korsanların Kilikia'daki ikinci toplantı yeri idi. Metellus burada pek çoğunu yakaladıktan sonra (2) zapt etmiş ve öldürmüştü. Hala sağ kalanlar ve kuşatılanlar Pompeius'a bir yalvarıcı göndererek, yönetiminin bir parçası olduğu ve denizden itibaren her taraftan onun sınırları içinde kaldığı için adaya gelmesini rica ettiler. O da bunu kabul ederek Metellus'a bir mektup yazdı ve savaşmasını yasakladı. Kentlere de Metellus'u dikkate almamalarını yazdı ve kendi altında bulunan subaylardan biri olan (3) Lucius Octavius'u komutan olarak gönderdi, o da kuşatılanlar için kaleye gelecek ve onlarla birlikte savaşarak, Pompeius'u sadece nefret edilen ve can sıkıcı biri yapmamış aynı zamanda, günahkar ve dinsiz insanlara adını ödünç verdiği ve sadece Metellus'a karşı duyduğu kin ve kıskançlık yüzünden ününü bir muska gibi ortaya astığı için (4) komik duruma da düşürmüştü. Zira Akhilleus'un yaptığı da bir erkeğin yapacağı iş değildi, tersine şöret için gözü dönmüş akılsız bir gencin işiydi, zira biri onu vurup da ün kazanmasın, kendisi de ikinci gelmesin diye, diğerlerine kafasıyla işaret edip, Hektor'a atış yapmalarını engellemişti. (5) Fakat Pompeius büyük uğraş veren komutanın *triumphus*'una mani olmak için ortak düşmanlarını korumaya çalıştı. Fakat Metellus buna razı gelmeyerek korsanları teslim olmaya zorladı ve cezalandırdı, Octavius'a da karar-gahında hakaret edip söverek gönderdi.

XXX

Ἀπαγγελθέντος δὲ εἰς Ῥώμην πέρας ἔχειν τὸν πειρατικὸν πόλεμον καὶ σχολὴν ἄγοντα τὸν Πομπηϊὸν ἐπέρχεσθαι τὰς πόλεις, γράφει νόμον εἰς τῶν δημάρχων Μάλλιος, ὁσος Λεύκολλος ἄρχει χώρας καὶ δυνάμεως, Πομπηϊὸν παραλαβόντα πᾶσαν, προσλαβόντα δὲ καὶ Βιθυνίαν, ἣν ἔχει Γλαβρίων, πολεμεῖν Μιθριδάτῃ καὶ Τιγράνῃ τοῖς βασιλεῦσιν, ἔχοντα καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν καὶ τὸ κράτος τῆς θαλάσσης ἐφ' οἷς ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς. (2) Τοῦτο δ' ἦν ἐφ' ἐνὶ συλλήβδην γενέσθαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν· ὧν γὰρ ἐδόκει μόνων ἐπαρχιῶν μὴ ἐφικνεῖσθαι τῷ προτέρῳ νόμῳ, Φρυγίας, Λυκαονίας, Γαλατίας, Καππαδοκίας, Κιλικίας, τῆς ἄνω Κολχίδος, Ἀρμενίας, αὗται προσετίθεντο μετὰ στρατοπέδων καὶ δυνάμεων αἷς Λεύκολλος κατεπολέμησε (3) Μιθριδάτην καὶ Τιγράνην. Ἀλλὰ Λευκόλλου μὲν ἀποστερουμένου τὴν δόξαν ὧν κατειργάσατο καὶ θριάμβου μᾶλλον ἢ πολέμου διαδοχὴν λαμβάνοντος, ἥττων λόγος ἦν τοῖς ἀριστοκρατικοῖς, καίπερ οἰομένοις ἄδικα καὶ ἀχάριστα πάσχειν τὸν ἄνδρα, τὴν δὲ δύναμιν τοῦ Πομπηϊοῦ βαρέως φέροντες ὡς τυραννίδα καθισταμένην, ἰδίᾳ παρεκάλουν καὶ παρεθάρρυνον αὐτοὺς ἐπιλαβέσθαι τοῦ νόμου καὶ μὴ προέσθαι τὴν ἐλευθερίαν. (4) Ἐνστάντος δὲ τοῦ καιροῦ, τὸν δῆμον φοβηθέντες ἐξέλιπον καὶ κατεσιώπησαν οἱ λοιποί, Κάτλος δὲ τοῦ νόμου πολλὰ κατηγορήσας καὶ τοῦ δημάρχου, μηδένα δὲ πείθων, ἐκέλευε τὴν βουλὴν ἀπὸ τοῦ βήματος κεκραγῶς πολλάκις ὄρος ζητεῖν, ὥσπερ οἱ πρόγονοι, καὶ κρημνόν, (5) ὅπου καταφυγοῦσα διασώσει τὴν ἐλευθερίαν. Ἐκυρώθη δ' οὖν ὁ νόμος, ὡς λέγουσι, πάσαις ταῖς φυλαῖς, καὶ κύριος ἀποδέδεικτο μὴ παρῶν ὁ Πομπηϊὸς ἀπάντων σχεδὸν ὧν ὁ Σύλλας ὅπλοις καὶ πολέμῳ τῆς πόλεως κρατήσας. Αὐτὸς δὲ δεξάμενος τὰ γράμματα καὶ πυθόμενος τὰ δεδογμένα, τῶν φίλων παρόντων καὶ συνηδομένων, τὰς ὁφρῦς λέγεται συναγαγεῖν καὶ τὸν μηρὸν πατάξαι καὶ εἰπεῖν ὡς ἂν βαρυνόμενος ἤδη καὶ δυσχεραίνων τὸ ἄρχειν· (6) "Φεῦ τῶν ἀνηνύτων ἄθλων, ὡς ἄρα κρεῖττον ἦν ἓνα τῶν ἀδόξων γενέσθαι, εἰ μηδέποτε παύσομαι στρατευόμενος μηδὲ τὸν φθόνον τοῦτον ἐκδύς ἐν ἀγρῷ διαιτῆσομαι μετὰ τῆς γυναικός." Ἐφ' οἷς λεγόμενοι οὐδ' οἱ πάνυ συνήθεις ἔφερον αὐτοῦ τὴν εἰρωνείαν, γινώσκοντες ὅτι τῆς ἐμφύτου φιλοτιμίας καὶ φιλαρχίας ὑπέκκαυμα τὴν πρὸς Λεύκολλον ἔχων διαφορὰν μειζρόνως ἔχαιρεν.

XXX

Roma'ya korsan savaşının bittiği ve Pompeius'un da, yapacak başka bir şeyi olmadığı için, kentleri dolaştığı haberi ulaşınca, *tribunus plebis*'lerden biri olan Manilius, Pompeius'un şimdiye kadar Lucullus'un emri altında bulunan toprakların ve savaş gücünün tümünü eline alması, buna Glabrio'nun sahip olduğu Bithynia'yı da eklemesi ve donanma kuvveti ile deniz gücünü başından beri var olan şartlar altında alıkoyarak kral Mithridates ve Tigranes'le savaşması hususlarında bir yasa tasarısı sundu. (2) Bu Romalıların hegemonyasının tek bir kişide toplanması anlamına geliyordu. Zira daha önceki yasaya dahil edilmeyen Phrygia, Lykaonia, Galatia, Kappadokia, Kilikia, yukarı Kolkhis ve Armenia eyaletleri Lucullus'un Mithridates ve Tigranes'e karşı savaştığı (3) karargahlar ve ordularla birlikte ona eklendi. Adama haksızlık ve nankörlük yapıldığını bilmelerine rağmen, Lucullus'un elde ettiği başarının ününden mahrum edilmesi ve onun savaştan çok bir *triumphus* için ardıl alması, aristokratlar için daha az önemliydi, zira onlar Pompeius'un gücünden, yeniden tiranlık inşa edilmiş gibi rahatsız olduklarından kişisel olarak yardım istiyor ve birbirlerini bu yasaya karşı çıkmaları ve özgürlüklerini teslim etmemeleri hususunda cesaretlendiriyorlardı. (4) Fakat oylama günü geldiğinde, halktan korktukları için diğerleri geri çekilip sustular, Catulus ise, yasanın ve *tribunus plebis*'in pek çok şeyine karşı çıktı, fakat kimseyi ikna edemeyince, meclise kürsüden seslenerek, atalarının yaptığı gibi, özgürlüklerini korumak için (5) kaçacakları bir dağ ve kıyı aramalarını buyurdu. Buna rağmen yasa tüm *phyle*'ler tarafından onaylandı ve Pompeius, orada bulunmadığı sırada, Sulla'nın, silah gücü ve zulümle hükmettiği kentin hemen hemen her şeyinin tek yetkilisi ilan edildi. Kendisi resmi yazıyı alıp da verilen kararları öğrendikten sonra dostları yanına gelip de onu tebrik edince, kaşlarını çatıp dizlerine vurduğu ve sanki sıkılmış ve yönetmeyi istemiyormuş gibi şöyle dediği söylenir: (6) “Ah bu bitmez tükenmez bir mücadele, tanınmayan kişilerden biri olmak çok daha iyi bir şey olsa gerek, o zaman savaşıma asla ara vermeden bu hasetten kurtulurdum, karımla birlikte tarlada sakin bir şekilde yaşayabilirdim”. Fakat sadık dostları, doğuştan gelen şöhret sevgisi ve itibar hırsının, Lucullus'la olan kavgalarını daha da kızıştırdığını ve onun bundan çok fazla mutlu olduğunu bildikleri için, onun bu konuşmalardaki sahte tavrına dayanamadılar.

XXXI

Ἀμέλει δὲ καὶ τὰ ἔργα ταχέως αὐτὸν ἀπεκάλυπτε. πανταχοῦ γὰρ ἐκτιθεὶς διαγράμματα τοὺς στρατιώτας ἀνεκαλεῖτο καὶ μετεπέμπετο τοὺς ὑπηκόους δυνάστας καὶ βασιλεῖς ὡς ἑαυτόν. Ἐπιὼν τε τὴν χώραν οὐδὲν ἀκίνητον εἶα τῶν ὑπὸ τοῦ Λευκόλλου γεγονότων, ἀλλὰ καὶ κολάσεις ἀνῆκε πολλοῖς καὶ δωρεὰς ἀφείλετο καὶ πάντα ὅλως ἔπραττεν ἐπιδείξαι τὸν ἄνδρα φιλονεικῶν τοῖς θαυμάζουσιν οὐδενὸς ὄντα κύριον. (2) Ἐγκαλοῦντος δ' ἐκείνου διὰ τῶν φίλων, ἔδοξε συνελθεῖν εἰς ταυτό· καὶ συνῆλθον περὶ τὴν Γαλατίαν. Οἷα δὲ μεγίστων στρατηγῶν καὶ μέγιστα κατωρθωκότων δάφναις ἀνεστεμμένας ἔχοντες ὁμοῦ καὶ τὰς ῥάβδους οἱ ὑπηρέται ἀπήντων· ἀλλὰ Λεύκολλος μὲν ἐκ τόπων χλοερῶν καὶ κατασκίων προσήει, Πομπήϊος δὲ πολλὴν ἄδενδρον καὶ κατεψυγμένην ἔτυχε διεληλυθώς. (3) Ἰδόντες οὖν οἱ τοῦ Λευκόλλου ῥαβδοφόροι τοῦ Πομπηίου τὰς δάφνας ἀθαλλεῖς καὶ μεμαραμμένας παντάπασιν, ἐκ τῶν ἰδίων προσφάτων οὐσῶν μεταδιδόντες ἐπεκόσμησαν καὶ κατέστεψαν τὰς ἐκείνου ῥάβδους. "Ὁ σημεῖον ἔδοξεν εἶναι τοῦ τὰ Λευκόλλου νικητήρια καὶ τὴν δόξαν οἰσόμενον (4) ἔρχεσθαι Πομπήϊον. Ἦν δὲ Λεύκολλος μὲν ἐν ὑπατείας τε τάξει καὶ καθ' ἡλικίαν πρεσβύτερος, τὸ δὲ τοῦ Πομπηίου μεῖζον ἀξίωμα τοῖς δυσὶ θριάμβοις. Οὐ μὴν ἀλλὰ τὴν πρώτην ἔντευξιν ὡς ἐνῆν μάλιστα πολιτικῶς καὶ φιλοφρόνως ἐποιήσαντο, μεγαλύνοντες ἀλλήλων τὰ ἔργα καὶ συνηδόμενοι τοῖς κατορθώμασιν· ἐν δὲ τοῖς λόγοις πρὸς οὐδὲν ἐπικεκῆς οὐδὲ μέτριον συμβάντες, ἀλλὰ καὶ λοιδορήσαντες, ὃ μὲν εἰς φιλαργυρίαν τὸν Λεύκολλον, ὃ δὲ εἰς φιλαρχίαν ἐκείνον, ὑπὸ τῶν φίλων μόλις διελύθησαν. (5) Καὶ Λεύκολλος μὲν ἐν Γαλατίᾳ διέγραψε χώρας τῆς αἰχμαλώτου καὶ δωρεὰς ἄλλας οἷς ἐβούλετο, Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἀπωτέρω στρατοπεδεύσας ἐκώλυε προσέχειν αὐτῷ, καὶ τοὺς στρατιώτας ἅπαντας ἀφείλετο πλὴν χιλίων ἐξακοσίων, οὓς ἐνόμιζεν ὑπ' αὐθαδείας ἀχρήστους μὲν ἑαυτῷ, τῷ (6) Λευκόλλῳ δὲ δυσμενεῖς εἶναι. Πρὸς δὲ τούτοις διασύρων τὰ ἔργα ἐμφανῶς ἔλεγε τραγωδίαις καὶ σκιαγραφίαις πεπολεμηκέναι βασιλικαῖς τὸν Λεύκολλον, αὐτῷ δὲ πρὸς ἀληθινὴν καὶ σεσωφρονισμένην τὸν ἀγῶνα λείπεσθαι δύναμιν, εἰς θυρεοὺς καὶ ξίφη καὶ ἵππους Μιθριδάτου καταφεύγοντος. Ἀμυνόμενος δὲ ὁ Λεύκολλος εἰδὼς καὶ σκιᾷ πολέμου τὸν Πομπήϊον ἔφη μαχοῦμενον βαδίζειν, εἰθισμένον ἄλλοτρίοις νεκροῖς, ὥσπερ ὄρνιν ἀργόν, ἐπικαταίρειν καὶ λείψανα πολέμων (7) σπαράσσειν.

XXXI

Gerçekten de yaptıkları onu derhal ele verdi. Zira fermanı her yerde sergiledi, askerleri çağırdı ve bağımlı dynastlar ile kralları yanına davet etti. Ülkeden geçerken de, Lucullus tarafından yapılanlardan hiç birini müdahale etmeden bırakmadı, tersine, pek çoklarının cezalarını bağışladı, verilen armağanları ise geri aldı ve bunların hepsini tamamen, bu adama hayran olanlara, onun artık hiçbir şeye hakim olmadığını göstermek için hırslanarak yaptı. (2) O (Lucullus) ise dostlarından sitem işitince, onunla bir araya gelmeye karar verdi. Galatia civarında buluştular. İkisi de büyük komutanlar oldukları ve büyük başarılar elde ettikleri için, *lictor*'ları da aynı şekilde defne çelengi ile süslenmiş asalar taşıyarak karşılaştılar. Lucullus yeşil ve gölgeli yerlerden, Pompeius ise buna karşı uzun süre ağaçsız ve kavrulmuş yerlerden geçmişti. (3) Lucullus'un asa taşıyıcıları, Pompeius'un tamamen kurumuş ve solmuş olan defnelerini görünce kendilerinin taze kalmış olanlarından vererek onun da asalarını süslediler ve taçlandırdılar. Bu olay Pompeius'un, Lucullus'un zafer ödülünü ve ününü alıp götürmek için geldiğinin işareti olarak (4) kabul edildi. Lucullus *consul* olma sırasındaydı ve yaşça da daha büyüktü, ama Pompeius iki *triumphus*'uyla daha yüksek şerefler elde etmişti. Gerçi ilk görüşmelerini mümkün olduğunca medeni ve dostane bir şekilde yaptılar, birbirlerinin işlerini övdüler ve zaferlerinden dolayı birbirlerini tebrik ettiler. Sonraki konuşmalarında ise ne insafli ne de ölçülü bir uzlaşmaya varamadılar, tersine birbirlerine küfredip durdular, o Lucullus'a para hırsından dolayı, diğeri de Pompeius'a iktidar hırsından dolayı küfretti, dostları tarafından bin bir güçlkle birbirlerinden ayrıldılar. (5) Bunun üzerine Lucullus Galatia'da ele geçirdiği bölgeleri ve diğer armağanları isteğine göre paylaştırdı, fakat çok az bir mesafede ordugah kuran Pompeius ona riayet edilmesine engel oldu ve bin altı yüz kadarı dışında, asi karakterlerinden dolayı kendisine faydası dokunmayacağını, ama Lucullus'a da düşman olduklarını (6) düşündüğü geri kalan tüm askerlerine el koydu. Buna ilaveten onun işlerini küçümseyerek alenen, Lucullus'un sadece krallığa özgü temsili gösteriler ve boş tantanalar için savaşmış olduğunu, Mithridates kalkanlar, kılıçlar ve atlara sığındığı için uzak durulması gereken bu gerçek güç karşısında, savaşı kendisine bıraktığını söyledi. Bunun acısını çıkarmak isteyen Lucullus ise, Pompeius'un savaşın gölgesi ve hayaletiyle savaşmak için ilerlediğini, onun uyuşuk bir kuş gibi, başkalarının leşlerine atlamaya ve savaştan kalanları parçalamaya (7) alışkın olduğunu söyledi.

Οὕτω γὰρ αὐτὸν ἐπιγράψαι Σερτωρίῳ, Λεπίδῳ, τοῖς Σπαρτακείοις, τὰ μὲν Κράσσου, τὰ δὲ Μετέλλου, τὰ δὲ Κάτλου κατωρθωκότος. Ὅθεν οὐ θαυμάζειν εἰ τῶν Ἀρμενικῶν καὶ Ποντικῶν πολέμων ὑποβάλλεται τὴν δόξαν, ἄνθρωπος ἑαυτὸν εἰς δραπετικὸν θρίαμβον ἀμῶς γέ πως ἐμβαλεῖν μηχανησάμενος.

XXXII

Ἐκ τούτου Λεύκολλος μὲν ἀπῆρε, Πομπήϊος δὲ τῷ στόλῳ παντὶ τὴν μεταξὺ Φοινίκης καὶ Βοσπόρου θάλασσαν ἐπὶ φρουρᾷ διαλαβὼν, αὐτὸς ἐβάδιζεν ἐπὶ Μιθριδάτην, ἔχοντα τρισμυρίους πεζοὺς ἐν φάλαγγι καὶ δισχιλίους (2) ἵππεϊς, μάχεσθαι δὲ μὴ θαρροῦντα. καὶ πρῶτον μὲν αὐτοῦ καρτερόν ὄρος καὶ δύσμαχον, ἐν ᾧ στρατοπεδεύων ἔτυχεν, ὡς ἄνυδρον ἐκλιπόντος, αὐτὸ τοῦτο κατασχὼν ὁ Πομπήϊος, καὶ τῇ φύσει τῶν βλαστανόντων καὶ ταῖς συγκλινίαις τῶν τόπων τεκμαιρόμενος ἔχειν πηγὰς τὸ χωρίον, ἐκέλευσεν ἐκβαλεῖν πανταχοῦ φρέατα. καὶ μεστὸν ἦν εὐθύς ὕδατος ἀφθόνου τὸ στρατόπεδον, ὥστε θαυμάζειν εἰ τῷ παντὶ χρόνῳ τοῦτο Μιθριδάτης (3) ἡγνόησεν. Ἐπειτα περιστρατοπεδεύσας περιετείχιζεν αὐτόν. Ὁ δὲ πέντε καὶ τετταράκοντα πολιορκηθεὶς ἡμέρας ἔλαθεν ἀποδρὰς μετὰ τῆς ἐρρωμενεστάτης δυνάμεως, κτείνας τοὺς ἀχρήστους καὶ νοσοῦντας. εἴτα μέντοι περὶ τὸν Εὐφράτην καταλαβὼν αὐτὸν ὁ Πομπήϊος παρεστρατοπέδευσε· καὶ δεδιὼς μὴ φθάσῃ περάσας τὸν Εὐφράτην, ἐκ μέσων νυκτῶν ἐπῆγεν ὠπλισμένην (4) τὴν στρατιάν· Καθ' ὃν χρόνον λέγεται τὸν Μιθριδάτην ὄψιν ἐν ὕπνοις ἰδεῖν τὰ μέλλοντα προδηλοῦσαν. Ἐδόκει γὰρ οὐρίῳ πνεύματι πλέων τὸ Ποντικὸν πέλαγος ἤδη Βόσπορον καθορᾶν καὶ φιλοφρονεῖσθαι τοὺς συμπλέοντας, ὡς ἂν τις ἐπὶ σωτηρίᾳ σαφεῖ καὶ βεβαίῳ χαίρων· ἄφνω δὲ ἀναφανῆναι πάντων ἔρημος ἐπὶ λεπτοῦ ναυαγίου διαφερόμενος. Ἐν τοιοῦτοις δὲ αὐτὸν ὄντα πάθει καὶ φάσμασιν ἐπιστάντες ἀνέστησαν (5) οἱ φίλοι, φράζοντες ἐπιέναι Πομπήϊον. Ἦν οὖν ἐξ ἀνάγκης μαχητέον ὑπὲρ τοῦ χάρακος, καὶ προαγαγόντες οἱ στρατηγοὶ τὴν δύναμιν ἔταξαν. αἰσθόμενος δὲ τὴν παρασκευὴν αὐτῶν ὁ Πομπήϊος ὥκνει κατὰ σκότος εἰς κίνδυνον ἐλθεῖν, καὶ κύκλῳ μόνον ᾤετο δεῖν περιελαύνειν, ὅπως μὴ φεύγοιεν, ἡμέρας δὲ κρείττους ὄντας ἐπιχειρεῖν.

Zira o, Sertorius, Lepidus ve Spartacus'a karşı kazanılan zaferleri de kendi payına yazmıştı, halbuki bunlar Crassus, Metellus ve Catulus tarafından elde edilmişlerdi. Bundan dolayı, kendini kaçak köleler üzerine yapılan bir *triumphus*'a dahil etmeyi başaran bir insanın, Armenia ve Pontos savaşlarının şöhretinde de hak iddia etmesi şaşırtıcı değildi.

XXXII

Bundan sonra Lucullus yola çıktı, Pompeius ise, Fenike ile Bosporos arasındaki denizi tüm donanmasına paylaştırdı, kendisi de, *phalanks*'ında otuz bin yaya ve iki bin atlı bulunan, fakat yine de savaşmaya cesaret edemeyen Mithridates'e (2) karşı yürüdü. O ise (Mithridates), ilk önce muhtemelen üzerinde karargah kuracağı, sağlam ve fethedilemez bir tepeyi susuz olduğu için geçti, aynı tepeyi Pompeius ele geçirince, burada büyüyen bitkilerin türünden ve bölgenin eğimli yerlerinden, bu bölgede su kaynaklarının olması gerektiğini düşündü ve her yerde kuyular açılmasını emretti. Ordugah kısa sürede bol suyla doldu, öyle ki Mithridates'in bunca zaman bundan (3) habersiz kalması şaşırtıcıdır. Daha sonra da kralı çepeçevre abluka altına alarak ordugahını bir hendekle kuşattı. Fakat o, kırk beş gün boyunca muhasara edildikten sonra, işe yaramaz ve hasta olanları öldürüp en güçlü kuvvetlileri ile birlikte gizlice kaçtı. Bundan sonra Pompeius Euphrates civarlarında ona ulaştı ve yakınında ordugah kurdu. Onun kendisinden önce gelip Euphrates'i geçeceğinden korkarak, gece yarısı orduyu savaş düzenine soktu ve (4) saldırdı. Bu sırada Mithridates'in, olacakları gösteren bir rüya gördüğü söylenir. Zira (düşünde) uygun bir rüzgarla Pontos Denizi'ne yelken açtığını ve uzaktan Bosporos'u görünce, tıpkı, kesin ve emin bir şekilde kurtulduğuna sevinen biri gibi, kendisiyle birlikte yola çıkanlara neşeli davrandığını gördü. Ama aniden, herkes tarafından terkedilmiş olarak belirdi ve sefil bir gemi enkazında taşınıyordu. Bu olaylar ve düşlerle cebelleşirken dostları yanına gidip (5) onu uyandırdılar ve Pompeius'un yaklaştığını bildirdiler. Şu halde karargah için savaşmak zorunluydu, komutanlar ortaya çıktılar ve savaş gücünü ayarladılar. Pompeius onların bu hazırlığını hissedince, gece vakti tehlikeye atılmaktan çekindi ve kaçamasınlar diye onları çepeçevre kuşatmak ve daha güçlü oldukları için de gündüz saldırmak gerektiğini düşündü.

οἱ δὲ πρεσβύτατοι τῶν ταξιαρχῶν δεόμενοι καὶ παρακαλοῦντες ἐξώρμησαν αὐτόν· οὐδὲ γὰρ σκότος ἦν παντάπασιν, ἀλλὰ ἡ σελήνη καταφερομένη παρεῖχεν ἔτι τῶν σωμάτων ἱκανὴν ἔποψιν. καὶ τοῦτο μάλιστα τοὺς βασιλικούς (6) ἔσφηλεν. Ἐπήεσαν μὲν γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι κατὰ νώτου τὴν σελήνην ἔχοντες· πεπιεσμένου δὲ περὶ τὰς δύοσεις τοῦ φωτός, αἱ σκιαὶ πολὺ τῶν σωμάτων ἔμπροσθεν προῖοῦσαι τοῖς πολεμίοις ἐπέβαλλον, οὐ δυναμένοις τὸ διάστημα συνιδεῖν ἀκριβῶς· ἀλλ' ὥς ἐν χερσὶν ἤδη γεγονότων τοὺς ὑσσοὺς ἀφέντες μάτην οὐδενὸς ἐφίκοντο. (7) τοῦτο συνιδόντες οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ κραυγῆς ἐπέδραμον, καὶ μηκέτι μένειν τολμῶντας, ἀλλ' ἐκπεπληγμένους καὶ φεύγοντας ἔκτεινον, ὥστε πολὺ πλείονας μυρίων ἀποθανεῖν, ἀλῶναι δὲ τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς δὲ Μιθριδάτης ἐν ἀρχῇ μὲν ὀκτακοσίους ἵππεῦσι διέκοψε καὶ διεξήλασε τοὺς Ῥωμαίους, ταχὺ δὲ τῶν ἄλλων σκεδασθέντων ἀπελείφθη (8) μετὰ τριῶν. Ἐν οἷς ἦν Ὑψικράτεια παλλακίς, αἰεὶ μὲν ἀνδρώδης τις οὔσα καὶ παράτολμος· Ὑψικράτην γοῦν αὐτὴν ὁ βασιλεὺς ἐκάλει· τότε δὲ ἀνδρὸς ἔχουσα Πέρσου στολὴν καὶ ἵππον οὔτε τῷ σώματι πρὸς τὰ μήκη τῶν δρόμων ἀπηγόρευεν οὔτε θεραπεύουσα τοῦ βασιλέως τὸ σῶμα καὶ τὸν ἵππον ἐξέκαμεν, ἄχρι ἦκον εἰς χωρίον Σίνωρα χρημάτων καὶ κειμηλίων βασιλικῶν (9) μεστόν. Ἐξ οὗ λαβὼν ὁ Μιθριδάτης ἐσθῆτας πολυτελεῖς διένειμε τοῖς συνδεδραμηκόσι πρὸς αὐτόν ἐκ τῆς φυγῆς. Ἔδωκε δὲ καὶ τῶν φίλων ἐκάστῳ φορεῖν θανάσιμον φάρμακον, ὅπως ἅκων μηδεὶς ὑποχείριος γένοιτο τοῖς πολεμίοις. Ἐντεῦθεν ὥρμητο μὲν ἐπ' Ἀρμενίας πρὸς Τιγράνην, ἐκείνου δὲ ἀπαγορεύοντος καὶ τάλαντα ἑκατὸν ἐπικηρύξαντος αὐτῷ, παραμειψάμενος τὰς πηγὰς τοῦ Εὐφράτου διὰ τῆς Κολχίδος ἔφευγε.

XXXIII

Πομπήϊος δὲ εἰς Ἀρμενίαν ἐνέβαλε τοῦ νέου Τιγράνου καλοῦντος αὐτόν· ἥδη γὰρ ἀφειστήκει τοῦ πατρός, καὶ συνήνησε τῷ Πομπηΐῳ περὶ τὸν Ἀράξην ποταμόν, ὃς ἀνίσχει μὲν ἐκ τῶν αὐτῶν τῷ Εὐφράτῃ τόπων, ἀποτρεπόμενος δὲ πρὸς τὰς ἀνατολὰς εἰς τὸ Κάσπιον ἐμβάλλει (2) πέλαγος. οὔτοι μὲν οὖν προῆγον ἅμα τὰς πόλεις παραλαμβάνοντες· ὁ δὲ βασιλεὺς Τιγράνης ἔναγχος μὲν ὑπὸ Λευκόλλου συντετριμμένος, ἡμερον δὲ τινα τῷ τρόπῳ καὶ πρῶτον πυθόμενος εἶναι τὸν Πομπηϊόν, ἐδέξατο μὲν εἰς τὰ βασίλεια φρουράν, ἀναλαβὼν δὲ τοὺς φίλους καὶ συγγενεῖς αὐτὸς (3) ἐπορεύετο παραδῶσων ἑαυτόν.

Subaylardan en yaşlı olanlar ise onu teşvik edip zorlayarak harekete geçirdiler. Zira tamamen karanlık değildi, tersine alçalan ay cisimlerin yeterince görülebilmesine olanak sağlıyordu. Bu da kralın ordularını çok fazla (6) yenilgiye düşürdü. Zira Romalılar ayı arkalarına alıp ilerlediler. Işık, batışı sırasında sıkıştığından dolayı gölgeler vücutların çok önünden ilerliyor ve mesafeyi tam olarak kestiremeyen düşmana kadar ulaşıyorlardı. Bundan dolayı da onların yakında olduğunu düşündükleri için boş yere mızraklarını fırlatıyorlar, ama hiç kimseye ulaşamıyorlardı. (7) Romalılar bunu fark edince, derhal naralar atarak saldırıya geçtiler ve henüz cesaretlenmeden duran ve korkuya kapılıp kaçan düşmanı katlettiler, öyle ki on binin üzerinde insan öldü ve ordugah da ele geçirildi. Mithridates'in kendisi ise başlangıçta sekiz yüz atlısı ile birlikte atılmış ve Romalıları yarmıştı, fakat kısa sürede diğerleri dağılınca yanında üç kişiyle (8) kalmıştı. Bunların arasında her zaman erkek gibi ve cesur bir kişi olan odalığı Hypsikratia da vardı. Kral bundan dolayı onu Hypsikrates olarak adlandırıyordu. O zaman, erkeklerin giydiği bir Pers giysisi giymiş ve ata binmiş olarak, kraliyet hazineleri ve mallarıyla dolu olan Sinora Sarayı'na ulaşana kadarki uzun kaçısları sırasında, ne vücutça yorulmuş ne de kralın vücuduna ve atına bakmaktan (9) usanmıştı. Mithridates oradan pek çok pahalı elbise aldı ve bunları, kaçışından sonra yeniden yanına koşanlara dağıttı. Dostlarından her birine, hiç biri istemeden düşman eline düşmesin diye ölümcül bir zehir verdi. Bundan sonra da Armenia'ya Tigranes'in yanına doğru ilerledi, fakat o bunu reddedip, bir de başına yüz *talanta* ödül koyunca, Kolkhis arasından Euphrates'in kaynaklarına kadar kaçtı.

XXXIII

Pompeius da genç Tigranes'in kendisini davet etmesinden sonra Armenia'ya girdi. Tigranes babasından kısa süre önce ayrılmıştı ve Arakses Irmağı kenarında Pompeius'la yüz yüze görüşmüştü, bu ırmak Euphrates'le aynı bölgeden çıkıyordu ve doğu yönünde, Kaspia Denizi'ne (2) dökülüyordu. Bunlar artık birlikte ilerliyor ve yollarındaki kentleri ele geçiriyorlardı. Kısa süre önce Lucullus tarafından ağır bir yenilgiye uğratılan kral Tigranes, şimdi Pompeius'un uysal karakterde biri olduğunu öğrenince, Roma garnizonunu krallık sarayına kabul etti ve dostları ile akrabalarını da yanına alarak (3) teslim olmak için yola koyuldu.

Ὅς δὲ ἦλθεν ἱππότης ἐπὶ τὸν χάρακα, ῥαβδοῦχοι δύο τοῦ Πομπηίου προσελθόντες ἐκέλευσαν ἀποβῆναι τοῦ ἵππου καὶ πεζὸν ἐλθεῖν· οὐδένα γὰρ ἀνθρώπων ἐφ' ἵππου καθεζόμενον ἐν Ῥωμαϊκῷ στρατοπέδῳ πώποτε ὀφθῆναι. καὶ ταῦτα οὖν ὁ Τιγράνης ἐπείθετο καὶ τὸ ξίφος αὐτοῖς ἀπολυσάμενος παρεδίδου· καὶ τέλος, ὡς πρὸς αὐτὸν ἦλθε τὸν Πομπήϊον, ἀφελόμενος τὴν κίταριν ὥρμησε πρὸ τῶν ποδῶν θεῖναι, καὶ καταβαλὼν ἑαυτόν, αἵσχιστα δὴ πάντων, προσπεσεῖν αὐτοῦ τοῖς γόνασιν. (4) Ἄλλ' ὁ Πομπήϊος ἔφθη τῆς δεξιᾶς αὐτοῦ λαβόμενος προσαγαγέσθαι· καὶ πλησίον ἰδρυσάμενος ἑαυτοῦ, τὸν δὲ υἱὸν ἐπὶ θάτερα, τῶν μὲν ἄλλων ἔφησε δεῖν αἰτιάσθαι Λεύκολλον, ὑπ' ἐκείνου γὰρ ἀφηρησθαι Συρίαν, Φοινίκην, Κιλικίαν, Γαλατίαν, Σωφηνήν, ἃ δὲ ἄχρι ἑαυτοῦ διατετήρηκεν, ἔξιν ἐκτίσαντα ποινὴν ἐξακισχίλια τάλαντα Ῥωμαίοις τῆς ἀδικίας, Σωφηνῆς δὲ βασιλεύσειν (5) τὸν υἱόν. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Τιγράνης ἠγάπησε, καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀσπασαμένων αὐτὸν βασιλέα περιχαρὴς γενόμενος ἐπηγγείλατο στρατιώτῃ μὲν ἡμιμναῖον ἀργυρίου δώσειν, ἑκατοντάρχη δὲ μνᾶς δέκα, χιλιάρχῳ δὲ τάλαντον· ὁ δ' υἱὸς ἐδυσφόρει, καὶ κληθεὶς ἐπὶ δεῖπνον οὐκ ἔφη Πομπηίου δεῖσθαι τοιαῦτα τιμῶντος· καὶ γὰρ αὐτὸς ἄλλον εὐρήσειν Ῥωμαίων. Ἐκ τούτου δεθεις εἰς τὸν (6) θρίαμβον ἐφυλάττετο. καὶ μετ' οὐ πολὺν χρόνον ἔπεμψε Φραάτης ὁ Πάρθος ἀπαιτῶν μὲν τὸν νεανίσκον, ὡς αὐτοῦ γαμβρόν, ἀξίων δὲ τῶν ἡγεμονιῶν ὄρω χρησθαι τῷ Εὐφράτῃ. Πομπήϊος δὲ ἀπεκρίνατο τὸν μὲν Τιγράνην τῷ πατρὶ μᾶλλον ἢ τῷ πενθερῷ προσήκειν, ὄρω δὲ χρῆσεσθαι τῷ δικαίῳ.

XXXIV

Καταλιπὼν δὲ φρουρὸν Ἀρμενίας Ἀφράνιον αὐτὸς ἐβάδιζε διὰ τῶν περιουκούντων τὸν Καύκασον ἐθνῶν ἀναγκαιῶς ἐπὶ Μιθριδάτην. Μέγιστα δὲ αὐτῶν ἐστὶν ἔθνη Ἀλβανοὶ καὶ Ἰβηρες, Ἰβηρες μὲν ἐπὶ τὰ Μοσχικὰ ὄρη καὶ τὸν Πόντον καθήκοντες, Ἀλβανοὶ δὲ ἐπὶ τὴν ἔω καὶ τὴν (2) Κασπίαν κεκλιμένοι θάλασσαν. οὗτοι πρῶτον μὲν αἰτοῦντι Πομπηίῳ δίοδον ἔδοσαν· χειμῶνος δὲ τὴν στρατιὰν ἐν τῇ χώρᾳ καταλαβόντος καὶ τῆς Κρονικῆς ἑορτῆς τοῖς Ῥωμαίοις καθηκούσης, γενόμενοι τετρακισμυρίων οὐκ ἐλάττους ἐπεχείρησαν αὐτοῖς, διαβάντες τὸν Κύρνον ποταμόν, ὃς ἐκ τῶν Ἰβηρικῶν ὀρῶν ἀνιστάμενος καὶ δεχόμενος κατιόντα τὸν Ἀράξην ἀπ' Ἀρμενίας ἐξίησι (3) δώδεκα στόμασιν εἰς τὸ Κάσπιον.

Ordugaha atlı olarak geldiğinde, Pompeius'un iki *lictor*'u karşısına dikildi ve attan inip yaya konuma gelmesini emrettiler. Zira Roma karargahında herhangi bir zamanda hiç kimse at üstünde oturur vaziyette görülmemişti. Tigranes de bunu kabul etti ve hatta kılıcını da çıkartıp onlara teslim etti. Sonunda da Pompeius'un karşısına gelince, *kidaris*'ini çıkardı ve onu ayaklarının önüne koymaya, kendini yere atıp, çok utanç verici bir hareket olan, dizlerine kapanmaya yeltendi. (4) Fakat Pompeius buna engel oldu ve onu sağ elinden tutup yanına çekti; onu yanına, oğlunu da diğer tarafına oturttu ve şimdiye kadar olan diğer şeylerden Lucullus'u sorumlu tutması gerektiğini, zira Suriye, Fenike, Kilikia, Galatia ve Sophene onun tarafından ele geçirilmişti; ama kendisine kadar elde edilen yerleri ise, ancak, yapılan haksızlıkların cezası olarak Romalılara altı bin *talanta* öderse alabileceğini ve Sophene'de (5) de oğlunun hüküm sürmesi gerektiğini söyledi. Bunlara razı olan Tigranes, Romalılar kendini kral olarak selamlayınca çok sevindi ve her bir askere yarım *mna* gümüş, *centurion*'a on *mna* ve *tribunus*'a ise bir *talanton* vereceğini vaat etti. Oğlu ise bu durumdan oldukça hoşnutsuzdu ve yemeğe davet edildiğinde, kendisini bu kadar az şeyle ödüllendiren bir Pompeius'a ihtiyacı olmadığını, zira kendisinin Romalılardan başka birini bulacağını söyledi. Bundan dolayı onu (6) tutuklattırdı ve *triumphus*'u için sakladı. Bunun üzerinden çok zaman geçmeden Parth Phraates elçilerini göndererek, damadı olan genç adamın iadesini ve de Euphrates'in hakimiyetleri arasındaki sınır olmasını talep etti. Pompeius da Tigranes'in kayınba-basından çok babasına ait olduğunu ve sınır konusunda da hakkaniyetli davranacağını söyledi.

XXXIV

Armenia'nın gözetimini Afranius'a bıraktıktan sonra Kafkasya çevresinde ika-met eden boyların arasından geçerek zar zor Mithridates üzerine yürüdü. Bun-lardan en büyükleri Albania ve Iberia boylarıdır, Iberialılar Karadeniz boyunca ve Moskhika dağları eteklerine yayılır; Albanialılar ise (2) Kaspia'nın doğu kıyıla-rına uzanırlardı. Bunlar geçiş isteyen Pompeius'a ilk önce yol verdiler. Fakat, kış mevsimi orduyu bölgede gafil yakaladığı sırada ve Romalılar için *Saturnalia Bayramı* dönemi gelince, kırk binden daha az sayıda olmayan bir kuvvet topladıktan sonra, Iberia dağlarından doğan ve Armenia'dan aşağı doğru akan Arak-ses Irmağı'nı da içine alarak Kaspia Denizi'nde (3) on iki ağızla sonlanan Kyros Irmağı'nı aşarak onlara (Romalılara) saldırdılar.

οἱ δὲ οὐ φασὶ τούτῳ συμφέρεσθαι τὸν Ἀράξην, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸν, ἐγγὺς δὲ ποιεῖσθαι τὴν ἐκβολὴν εἰς ταύτῳ πέλαγος. Πομπήϊος δέ, καίπερ ἐνστυγεῖναι δυνάμενος πρὸς τὴν διάβασιν τοῖς πολεμίοις, περιεῖδε διαβάντας καθ' ἡσυχίαν· εἶτα ἐπαγαγὼν (4) ἐτρέψατο καὶ διέφθειρε παμπληθεῖς. τῷ δὲ βασιλεῖ δεηθέντι καὶ πέμψαντι πρέσβεις ἀφείς τὴν ἀδικίαν καὶ σπεισάμενος, ἐπὶ τοὺς Ἰβηρας ἐβάδιζε, πλήθει μὲν οὐκ ἐλάττονας, μαχιμωτέρους δὲ τῶν ἐτέρων ὄντας, ἰσχυρῶς δὲ βουλομένους τῷ Μιθριδάτῃ χαρίζεσθαι καὶ διωθεῖσθαι τὸν Πομπήϊον. (5) οὔτε γὰρ Μήδοις οὔτε Πέρσαις ὑπήκουσαν Ἰβηρες, διέφυγον δὲ καὶ τὴν Μακεδόνων ἀρχήν, Ἀλεξάνδρου διὰ ταχέων ἐκ τῆς Ὑρκανίας ἀπάραντος. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τούτους μάχῃ μεγάλῃ τρεψάμενος ὁ Πομπήϊος, ὥστε ἀποθανεῖν μὲν ἐνακισχιλίους, ἀλῶναι δὲ πλείους μυρίων, εἰς τὴν Κολχικὴν ἐνέβαλε· καὶ πρὸς τὸν Φᾶσιν αὐτῷ Σερουῖλιος ἀπήντησε, τὰς ναῦς ἔχων αἷς ἐφρούρει τὸν Πόντον.

XXXV

Ἡ μὲν οὖν Μιθριδάτου δίωξις ἐνδεδουκότος εἰς τὰ περὶ Βόσπορον ἔθνη καὶ τὴν Μαιώτιν ἀπορίας εἶχε μεγάλας· Ἀλβανοὶ δὲ αὖθις ἀφεστῶτες αὐτῷ προσηγγέθησαν. πρὸς οὓς ὑπ' ὀργῆς καὶ φιλονεικίας ἐπιστρέψας τὸν τε Κύρνον μόλις καὶ παραβόλως πάλιν διεπέρασεν ἐπὶ πολὺ σταυροῖς ὑπὸ τῶν βαρβάρων (2) ἀποκεχαρακωμένον, καὶ μακρᾶς αὐτὸν ἐκδεχομένης ἀνύδρου καὶ ἀργαλέας ὁδοῦ, μυρίους ἀσκούς ὕδατος ἐμπλησάμενος ἤλαυνεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ κατέλαβε πρὸς Ἄβαντι ποταμῷ παρατεταγμένους ἑξακισμυρίους πεζοὺς καὶ δισχιλίους ἵππεῖς ἐπὶ μυρίοις, ὡπλισμένους δὲ φαύλως καὶ δέρμασι θηρίων τοὺς πολλοὺς. ἤγεῖτο δὲ αὐτῶν βασιλέως (3) ἀδελφὸς ὄνομα Κῶσις. οὗτος ἐν χερσὶ τῆς μάχης γενομένης ἐπὶ τὸν Πομπήϊον ὀρμήσας αὐτὸν ἔβαλεν ἐπὶ τὴν τοῦ θώρακος ἐπιπτυχὴν ἀκοντίσματι, Πομπήϊος δὲ ἐκεῖνον ἐκ χειρὸς διελάσας ἀνεῖλεν. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ λέγονται καὶ Ἀμαζόνες συναγωνίσασθαι τοῖς βαρβάροις, ἀπὸ τῶν περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὁρῶν καταβᾶσαι. μετὰ γὰρ τὴν μάχην σκυλεύοντες οἱ Ῥωμαῖοι τοὺς βαρβάρους πέλταις Ἀμαζονικαῖς καὶ κοθόρνοις ἐνετύγχανον, σῶμα δὲ οὐδὲν ὥφθη γυναικεῖον. (4) νέμονται δὲ τοῦ Καυκάσου τὰ καθήκοντα πρὸς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν, οὐχ ὁμοροῦσαι τοῖς Ἀλβανοῖς, ἀλλὰ Γέλαι καὶ Λήγες οἰκοῦσι διὰ μέσου· καὶ τούτοις ἔτους ἐκάστου δύο μῆνας εἰς ταύτῳ φοιτῶσαι περὶ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν ὁμιλοῦσιν, εἶτα καθ' αὐτὰς ἀπαλλαγεῖσαι βιοτεύουσιν.

Bazıları ise Arakses'in onunla birleşmediğini, tersine, zaten kendisinin onun yakınında aynı denize dökülen bir ağzının olduğunu söylerler. Pompeius ise her ne kadar geçişe doğru düşmanları engelleme durumunda olsa da, (nehri) geçmelerine sükunet içinde göz yumdu. Ama sonrasında savaşa kumanda ederek (4) bozguna uğrattı ve pek çoğunu öldürdü. Ricada bulunan ve elçiler gönderen krala karşı haksızlığa son verip antlaşma yaptıktan sonra, sayıca daha az olmayan, fakat diğerlerinden daha savaşçı olan ve Mithridates'e dostluk göstermek, Pompeius'u ise, püskürtmek isteyen Iberialılar üzerine yürüdü. (5) Iberialılar ne Medlere, ne de Perslere boyun eğmişlerdi, hatta Aleksandros Hyrkania'dan apar topar çekildiği için Makedon hakimiyetinden bile kurtulmuşlardı. Ancak Pompeius, dokuz bin kişinin öldüğü, on binden çoğunun ise ele geçirildiği büyük bir savaşta bunları yendikten sonra Kolkhis'e girdi. Servilius, Pontos'un güvenliğini sağladığı gemileriyle birlikte Phasis yakınlarında onunla buluştu.

XXXV

Bosporos ve Maiotis civarındaki halkların arasına karışan Mithridates'i takip etmek büyük zorluklar taşıyordu. Albanialıların da yeniden ayaklandığı haberi ona ulaştı. Öfkesinden ve zafer kazanma isteğinden ötürü onların üzerine döndü ve barbarlar tarafından kazıklarla tahkimatlandırılan Kyros'u meşakkatli ve tehlikeli bir şekilde tekrar aştı (2), kendisini bekleyen yol uzun, susuz ve kötü olduğundan bin tulumu su ile doldurduktan sonra düşmanın üzerine ilerledi ve savaş düzenine geçmiş altmış bin yaya, on iki bin atlı ve binin üzerinde hafif silahlanmış ve de hayvan derilerine kuşanmış olan düşmanı Abas Irmağı kenarında karşıladı. Onlara kralın (3) Kosis adındaki kardeşi önderlik ediyordu. Savaş bu şekilde göğüs göğüse devam ederken o Pompeius'un üzerine koştu ve mızrağıyla zırhının üst kısmından isabet ettirdi, Pompeius ise onu elinden delip geçerek öldürdü. Aynı savaşta Thermodon Irmağı etrafındaki dağlardan inen Amazonların barbarlarla birlikte savaşmışları söylenir. Savaştan sonra Romalılar barbarları yağmalarken Amazon kalkanları ve botlarına rastladılar, fakat kadına ait herhangi bir vücut görülmedi. (4) Onlar Kafkasya'nın Hyrkania Denizi'ne doğru olan kısımlarında ikamet ederlerdi, Albanialılarla sınırdaş değillerdi, arada Gelai ve Leges halkı otururdu. Onlar her yıl bunlarla aynı yere giderek Thermodon Irmağı etrafında iki ay boyunca münasebette bulunurlar, daha sonra yeniden ayrılırlar ve her biri kendi başına yaşardı.

XXXVI

Ὅρμήσας δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Πομπήϊος ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ὑρκανίαν καὶ Κασπίαν θάλασσαν, ὑπὸ πλήθους ἐρπετῶν θανασίμων ἀπετράπη τριῶν ὁδῶν ἡμερῶν ἀποσχών, εἰς δὲ τὴν (2) μικρὰν Ἀρμενίαν ἀνεχώρησε. καὶ τῷ μὲν Ἑλυμαίων καὶ Μήδων βασιλεῖ πέμψασι πρέσβεις ἀντέγραψε φιλικῶς, τὸν δὲ Πάρθον, εἰς τὴν Γορδυηνὴν ἐμβεβληκότα καὶ περικόπτοντα τοὺς ὑπὸ Τιγράνη, πέμψας μετὰ Ἀφρανίου δύναμιν ἐξήλασε διωχθέντα μέχρι τῆς Ἀρβηλίτιδος. Ὅσαι δὲ τῶν Μιθριδάτου παλλακίδων ἀνήχθησαν, οὐδεμίαν ἔγνω, πάσας δὲ τοῖς γονεῦσι καὶ οἰκείοις ἀνέπεμπε. ἦσαν γὰρ αἱ πολλαὶ θυγατέρες καὶ γυναικες στρατηγῶν καὶ δυναστῶν. (3) Στρατονίκη δέ, ἥ μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα καὶ τὸ πολυχρυσότατον τῶν φρουρίων ἐφύλαττεν, ἦν μὲν, ὡς ἔοικε, ψάλτου τινὸς οὐκ εὐτυχοῦς τᾶλλα, πρεσβύτου δὲ θυγάτηρ, οὕτω δὲ εὐθὺς εἶλε παρὰ πότον ψήλασα τὸν Μιθριδάτην, ὥστε ἐκείνην μὲν ἔχων ἀνεπαύετο, τὸν δὲ πρεσβύτην ἀπέπεμψε δυσφοροῦντα τῷ μηδὲ προσρήσεως τυχεῖν (4) ἐπιεικοῦς. ὡς μέντοι περὶ ὄρθρον ἐγερθεὶς εἶδεν ἔνδον ἐκπωμάτων μὲν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν τραπέζας, ὄχλον δὲ θεραπείας πολύν, εὐνούχους δὲ καὶ παῖδας ἱμάτια τῶν πολυτελῶν προσφέροντας αὐτῷ, καὶ πρὸ τῆς θύρας ἵππον ἐστῶτα κεκοσμημένον ὥσπερ οἱ τῶν φίλων τοῦ βασιλέως, χλευασμὸν εἶναι τὸ χρῆμα καὶ παιδιὰν ἡγούμενος (5) ὥρμησε φεύγειν διὰ θυρῶν. τῶν δὲ θεραπόντων ἀντιλαμβανομένων, καὶ λεγόντων ὅτι πλουσίου τεθνηκότος ἔναγχος οἶκον αὐτῷ μέγαν ὁ βασιλεὺς δεδώρηται, καὶ ταῦτα μικραὶ τινες ἀπαρχαὶ καὶ δείγματα τῶν ἄλλων χρημάτων καὶ κτημάτων εἰσίν, οὕτω πιστεύσας μόλις καὶ τὴν πορφύραν ἀναλαβὼν καὶ ἀναπηδήσας ἐπὶ τὸν ἵππον ἤλαυνε διὰ τῆς πόλεως βοῶν· "Ἐμὰ ταῦτα (6) πάντα ἐστί." πρὸς δὲ τοὺς καταγελῶντας οὐ τοῦτο ἔλεγεν εἶναι θαυμαστόν, ἀλλ' ὅτι μὴ λίθοις βάλλει τοὺς ἀπαντῶντας ὑφ' ἡδονῆς μαινόμενος. ταύτης μὲν ἦν καὶ γενεᾶς καὶ αἵματος ἡ Στρατονίκη. τῷ δὲ Πομπηΐῳ καὶ τὸ χωρίον παρεδίδου τοῦτο καὶ δῶρα πολλὰ προσήνεγκεν, ὧν ἐκεῖνος ὅσα κόσμον ἱεροῖς καὶ λαμπρότητα τῷ θριάμβῳ παρέξειν ἐφαίνετο λαβὼν μόνα, τὰ λοιπὰ τὴν Στρατονίκην ἐκέλευε κεκτῆσθαι χαίρουσαν. (7) ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ βασιλέως τῶν Ἰβήρων κλίνην τε καὶ τράπεζαν καὶ θρόνον, ἅπαντα χρυσᾶ, πέμψαντος αὐτῷ καὶ δεθέντος λαβεῖν, καὶ ταῦτα τοῖς ταμίαις παρέδωκεν εἰς τὸ δημόσιον.

XXXVI

Pompeius savaştan sonra Hyrkania ve Kaspia Denizi'ne ilerlemek üzere harekete geçti, üç günlük yolu geride bıraktıktan sonra çok sayıda zehirli sürüngen dolayısıyla geri döndü ve (2) Küçük Armenia'ya çekildi. Elçiler gönderen Elamlar ve Medlerin krallarına dostça cevap yazdı, Gordyene'yi istila etmiş ve Tigranes'in uyruklarını yağmalamış olan Parthı ise Afranius komutası altındaki orduyu göndererek kovaladı ve Arbela'ya kadar takip ettirdi. Mithridates'in cariyelelerinden birçoğu alıkonulunca, hiç birine göz koymadı, tersine hepsini aileleri ve akrabalarına geri gönderdi. Zira pek çoğu komutan ve dynastların kız kardeşleri ve karılarıydı. (3) En çok değerli olanı ve kalelerden en zenginini himayesi altında bulunduran Stratonike, muhtemelen pek de başarılı olmayan yaşlı bir harp sanatçısının kızıydı, bir içki aleminde harp çalarak Mithridates'i öyle çabuk etkiledi ki, (Mithridates) onu alarak yatağa gitti ve kendisine uygun şekilde bir hitabetle karşılaşmadığı için (4) sinirlenen yaşlıyı da gönderdi. (Harp sanatçısı) gün ağarırken uyandığında içeride gümüş ve altın içki kapları ile dolu masalar, birçok hizmetli kalabalığı ve kendisine çok pahalı kıyafetler sunan çocuklar ile kapının önünde kralın arkadaşlarının atları gibi kuşamlarla süslenmiş duran bir at gördü, bu olayın bir şaka ve çocuk oyunu olduğunu düşünerek (5) kapıdan kaçmaya teşebbüs etti. Fakat hizmetliler onu alıkoyup da kralın, kısa süre önce ölen zengin bir adamın büyük evini ona hediye ettiğini, bunların diğer malın mülkün ve hazinelerin küçük birer seçmesi ve örneği olduğunu anlatınca, zar zor ikna oldu ve mor elbiseyi üstüne alıp üzerine atladıktan sonra "*bütün bunlar (6) benim*" diye bağırarak atı kente sürdü. Kendisiyle alay edenlere, bunun şaşılacak bir şey olmadığını, tersine sevinçten çılgına dönen biri olarak karşılaştıklarına taşlarla saldırmadığını söyledi. Stratonike böylesi bir soy ve kan bağından geliyordu. Söz konusu kaleyi Pompeius'a verdi ve daha pek çok hediye sundu, o ise kutsal yerlere sunmak ve *triumphus*'unda göstermek için süs ve şeref eşyası olarak uygun görünen tek şeyi aldı, memnun olan Stratonike'nin de geri kalanları almasını buyurdu. (7) Iberialıların kralı da aynı şekilde ona, hepsi altından olan *kline*, masa ve taht gönderince ve almasını rica edince bunları *demosion* için *quaestor*'larına verdi.

XXXVII

Ἐν δὲ τῷ Καινῷ φρουρίῳ καὶ γράμμασιν ἀπορρήτοις ὁ Πομπήϊος ἐνέτυχε τοῦ Μιθριδάτου, καὶ διήλθεν οὐκ ἀηδῶς αὐτὰ πολλὴν ἔχοντα τοῦ ἥθους κατανόησιν. ὑπομνήματα γὰρ ἦν, ἐξ ὧν ἐφωράθη φαρμάκοις ἄλλους τε πολλοὺς καὶ τὸν υἱὸν Ἀριαράθην ἀνηρηκῶς καὶ τὸν Σαρδιανὸν Ἀλκαῖον, ὅτι παρευδοκίμησεν αὐτὸν (2) ἵππους ἀγωνιστὰς ἐλαύνων. ἦσαν δὲ ἀναγεγραμμένοι καὶ κρίσεις ἐνυπνίων, ὧν τὰ μὲν αὐτὸς ἐωράκει, τὰ δὲ ἔναι τῶν γυναικῶν, ἐπιστολαὶ τε Μονίμης πρὸς αὐτὸν ἀκόλαστοι καὶ πάλιν ἐκείνου πρὸς αὐτήν. Θεοφάνης δὲ καὶ Ῥουτίλιου λόγον εὖρεθῆναι φησι παροξυντικὸν ἐπὶ τὴν ἀναίρεσιν (3) τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ῥωμαίων. ὁ καλῶς εἰκάζουσιν οἱ πλεῖστοι κακοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοφάνους εἶναι, τάχα μὲν οὐδὲν αὐτῷ τὸν Ῥουτίλιον ἐοικότα μισοῦντος, εἰκὸς δὲ καὶ διὰ Πομπήϊον, οὗ τὸν πατέρα παμπόνηρον ἀπέδειξεν ὁ Ῥουτίλιος ἐν ταῖς ἱστορίαις.

XXXVIII

Ἐντεῦθεν εἰς Ἀμισὸν ἐλθὼν ὁ Πομπήϊος πάθος νεμεσητὸν ὑπὸ φιλοτιμίας ἔπαθε. πολλὰ γὰρ τὸν Λεύκολλον ἐπικερτομήσας, ὅτι τοῦ πολεμίου ζῶντος ἔγραφε διατάξεις καὶ δωρεὰς ἔνεμε καὶ τιμὰς, ἃ συνηρημένου πολέμου καὶ πέρας ἔχοντος εἰώθασιν ποιεῖν οἱ νενικηκότες, αὐτὸς ἐν Βοσπόρῳ Μιθριδάτου κρατοῦντος καὶ συνειλοχότος ἀξιόμαχον δύναμιν, ὡς δὴ (2) συντετελεσμένων ἀπάντων, ἔπραττε ταύτά, διακοσμῶν τὰς ἐπαρχίας καὶ διανέμων δωρεάς, πολλῶν μὲν ἡγεμόνων καὶ δυναστῶν, βασιλέων δὲ δώδεκα βαρβάρων ἀφιγμένων πρὸς αὐτόν. ὅθεν οὐδὲ ἤξιωσε τὸν Πάρθον ἀντιγράφων, ὥσπερ οἱ λοιποὶ, βασιλέα βασιλέων προσαγορεῦσαι, τοῖς ἄλλοις χαριζόμενος. αὐτὸν δὲ τις ἔρωσ καὶ ζῆλος εἶχε Συρίαν ἀναλαβεῖν καὶ διὰ τῆς Ἀραβίας ἐπὶ τὴν ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιϊόντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν Ὠκεανῷ (3) προσμῖξει νικῶν· καὶ γὰρ ἐν Λιβύῃ πρῶτος ἄχρι τῆς ἐκτὸς θαλάσσης κρατῶν προῆλθε, καὶ τὴν ἐν Ἰβηρίᾳ πάλιν ἀρχὴν ὠρίσατο Ῥωμαίοις τῷ Ἀτλαντικῷ πελάγει, καὶ τρίτον ἔναγχος Ἀλβανοὺς διώκων ὀλίγον ἐδέξεν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ὑρκανίαν θάλασσαν. ὡς οὖν συνάψων τῇ ἐρυθρᾷ τὴν περίοδον τῆς στρατείας ἀνίστατο. καὶ γὰρ ἄλλως τὸν Μιθριδάτην ἑώρα δυσθήρατον ὄντα τοῖς ὅπλοις καὶ φεύγοντα χαλεπώτερον ἢ μαχόμενον.

XXXVII

Pompeius Kainon Kalesi'nde Mithridates'in gizli belgelerine rastladı, kralın karakteri hakkında pek çok gözlem içeren bu belgeleri ilgiyle okudu. Bunlar esasen hatıralardı, bunlardan, diğer pek çoklarını ve oğlu Ariarathes'i zehirlediği ve de (2) koşu müsabakalarında atları sürerek kendisini geçtiği için Sardesli Alkaios'u öldürdüğü ortaya çıkmıştır. Bunların arasında tasvirler ve bir kısmına biz-zat kendisinin, bir kısmına da eşlerinden bazılarının bakmış olduğu rüya yorum-ları ile Monime'nin ona, onun da Monime'ye yazdığı ateşli mektuplar vardı. Theophanes ise burada, Rutilius'un (3) Asya'daki Romalıların katledilmesine teşvik eden bir konuşmasının da bulunduğunu söyler. Pek çokları haklı olarak bunun, olasılıkla hiçbir zaman onun gibi biri olmamış olan Rutilius'tan nefret eden Theophanes'in hain bir planı olduğunu düşünürler, bu durum, Rutilius'un tarih kitabında babası kötü bir insan olarak gösterilen Pompeius açısından da uygundur.

XXXVIII

Buradan Amisos'a gelen Pompeius, onur severliğinden dolayı ilerleme hırsına kapıldı. Zira düşmanı henüz hayattayken düzenlemeler yaptığı, hediyeler ve onurlar dağıttığı için çok kez Lucullus'la dalga geçmişti, bunları zafer kazanan kişiler savaşın bitirilmesi ve sonuca ulaşılmasının ardından yapmaya özen gösterirdi; kendisi de, Mithridates'in Bosporos'ta hüküm sürmesine ve oldukça güçlü bir ordu toplamasına rağmen, (2) sanki her şey yerine getirilmiş gibi, şunları yaptı: eyaletleri düzenledi ve hediyeler dağıttı, pek çok kabile reisi, dynast ve barbarların on iki kralı yanına geldi. Bundan dolayı Parth kralına karşılık yazarken, diğerlerine hoş görünmek için ona, ötekiler gibi, 'krallar kralı' olarak hitap etmek istemedi. Şimdi de onu, iskan edilmiş evreni kuşatan Okeanos'a (3) muzaffer olarak ulaşmak için, Suriye'yi ele geçirme ve Arabistan'dan Erythra Thalassa'ya (Kızıl Deniz) kadar gitme hırsı ve tutkusu aldı. Bu sebeple de Libya'da ilk kez dış denize kadar hüküm süren kişi olarak ilerlemiş ve Iberia'da Romalılara ait hakimiyet alanını yeniden Atlantik Denizi'yle sınırlamıştı, şimdi de üçüncü olarak Albanialıları takip ederek neredeyse Kaspia Denizi'ne (Hazar Denizi) kadar ele geçirdi. Sefer çemberini Erythra Thalassa ile sınırlamak için harekete geçti. Esasen de Mithridates'in silahlarla zor ele geçirilebilir olduğunu ve savaşmaktan ziyade kaçmasının daha çok tehlike yaratacağını gördü.

XXXIX

Διὸ τούτῳ μὲν εἰπὼν ἰσχυρότερον ἑαυτοῦ πολέμιον τὸν λιμὸν ἀπολείψειν, ἐπέστησε φυλακὰς τῶν νεῶν ἐπὶ τοὺς πλέοντας εἰς Βόσπορον ἐμπόρους· καὶ θάνατος ἦν ἡ ζημία τοῖς ἀλισκομένοις. ἀναλαβὼν δὲ τῆς στρατιᾶς τὴν πληθὺν συχνὴν προῆγε· καὶ τῶν μετὰ Τριαρίου πρὸς Μιθριδάτην ἀτυχῶς ἀγωνισαμένων καὶ πεσόντων ἐντυχὼν ἀτάφοις ἔτι τοῖς νεκροῖς, ἔθαψε λαμπρῶς καὶ φιλοτίμως ἅπαντας, ὃ δοκεῖ παραλειφθὲν οὐχ ἥκιστα Λευκόλλῳ μίσους (2) αἴτιον γενέσθαι. χειρῳσάμενος δὲ δι' Ἀφρανίου τοὺς περὶ Ἀμανὸν Ἀραβας καὶ καταβάς αὐτὸς εἰς Συρίαν, ταύτην μὲν ὡς οὐκ ἔχουσιν γνησίους βασιλεῖς ἐπαρχίαν ἀπέφηνε καὶ κτῆμα τοῦ δήμου Ῥωμαίων, τὴν δὲ Ἰουδαίαν κατεστρέψατο, καὶ συνέλαβεν Ἀριστόβουλον τὸν βασιλέα. πόλεις δὲ τὰς μὲν ἔκτιζε, τὰς δὲ ἡλευθέρου κολάζων τοὺς ἐν αὐταῖς τυράννους. (3) τὴν δὲ πλείστην διατριβὴν ἐν τῷ δικάζειν ἐποιεῖτο, πόλεων καὶ βασιλέων ἀμφισβητήματα διαιτῶν, ἐφ' ᾧ δὲ αὐτὸς οὐκ ἐξικνεῖτο, πέμπων τοὺς φίλους, ὥσπερ Ἀρμενίοις καὶ Πάρθοις περὶ ἧς διεφέροντο χώρας τὴν κρίσιν ποιησαμένοις ἐπ' αὐτῷ τρεῖς ἀπέστειλε κριτὰς καὶ διαλλακτάς. (4) μέγα μὲν γὰρ ἦν ὄνομα τῆς δυνάμεως, οὐκ ἔλαττον δὲ τῆς ἀρετῆς καὶ πραότητος· ὥ καὶ τὰ πλείεστα τῶν περὶ αὐτὸν ἀμαρτήματα φίλων καὶ συνήθων ἀπέκρυπτε, κωλύειν μὲν ἢ κολάζειν τοὺς πονηρευομένους οὐ πεφυκώς, αὐτὸν δὲ παρέχων τοῖς ἐντυχγάνουσι τοιοῦτον ὥστε καὶ τὰς ἐκείνων πλεονεξίας καὶ βαρύτητας εὐκόλως ὑπομένειν.

XL

Ὁ δὲ μέγιστος δυνάμενος παρ' αὐτῷ Δημήτριος ἦν ἀπελεύθερος, οὐκ ἄφρων εἰς τᾶλλα νεανίας, ἄγαν δὲ τῇ τύχῃ χρώμενος· περὶ οὗ καὶ τοιόνδε τι λέγεται. Κάτων ὁ φιλόσοφος ἔτι μὲν ὢν νέος, ἤδη δὲ μεγάλην ἔχων δόξαν καὶ μέγα φρονῶν, ἀνέβαινεν εἰς Ἀντιόχειαν, οὐκ ὄντος αὐτόθι Πομπηίου, βουλόμενος ἱστορῆσαι τὴν (2) πόλιν. αὐτὸς μὲν οὖν, ὥσπερ ἀεὶ, πεζὸς ἐβάδιζεν, οἱ δὲ φίλοι συνώδευον ἵπποις χρώμενοι. κατιδὼν δὲ πρὸ τῆς πύλης ὄχλον ἀνδρῶν ἐν ἐσθῇσι λευκαῖς καὶ παρὰ τὴν ὁδὸν ἔνθεν μὲν τοὺς ἐφήβους, ἔνθεν δὲ τοὺς παῖδας διακεκριμένους, ἐδυσχέραινεν οἰόμενος εἰς τιμὴν τινα καὶ θερα πείαν ἑαυτοῦ μηδὲν δεομένου ταῦτα γίνεσθαι.

XXXIX

Bundan dolayı, kendisinden daha güçlü olan düşmanı açlığa terk ettiğini söyleyerek donanma kuvvetlerini Bosporos'a seyahat eden tüccarlara karşı dikti; ele geçirilenlere verilen ceza ölümdü. Ordunun büyük bölümünü yanına alarak ilerledi. Triarius ile birlikte Mithridates'e karşı talihsiz bir şekilde savaşan ve düşenlerin henüz mezarı olmayan cesetlerine rastlayınca da hepsini ünlü ve onursever bir şekilde gömdü, Lucullus'a karşı duyduğu nefretin (2) sebebinin özellikle onun (Lucullus'un) bunu yapmaması olduğu görülür. Afranius aracılığıyla Amanos çevresindeki Arapları yendikten sonra kendisi Suriye'ye yürüdü, yasal krallara sahip olmadığı için bu ülkeyi Roma halkının eyaleti ve mülkü olarak ilan etti, Iudaia'ya da boyun eğdirdi ve kral Aristobulos'u teslim aldı. Kısmen kentler kurdu, kısmen de buralardaki tiranları cezalandırarak onlara özgürlük verdi. (3) Hakemlik sırasında çok zaman harcadı, kentler ve krallar arasındaki çekişmeleri yoluna koydu, onlara kendisi gidemedi, dostlarını gönderdi, öyle ki kavga ettikleri topraklar hususunda mahkeme düzenleyen Armenia ve Parthlara aynı şeyden dolayı üç hakim ve aracı yolladı. (4) Zira gücünün şöhreti büyüktü ama erdeminin ve iyiliğinin ünü de daha az değildi. Bundan dolayı dostlarının ve sırdaşlarının pek çok hatasını örterdi, alçaklık yapanlara ise, engel olacak ya da cezalandıracak karakterde olmadığı için, kendisiyle ilişkisi olanlara karşı, onların aç gözlülüklerine ve sertliklerine sakince katlanabilecek şekilde, kendisini böylesi bir şeye hazırlardı.

XL

Kendisinde en büyük etki yaratan kişi, her konuda kabiliyetli bir delikanlı olan, fakat talihini tamamen kötüye kullanan azatlısı Demetrius'tu. Onun hakkında böylesi bir şey daha anlatılır. Henüz genç bir filozof, fakat büyük bir üne sahip ve özgüveni yüksek biri olan Cato, Pompeius orada değilken, kenti gözlemlemek isteyerek Antiokheia'ya (2) geldi. Kendisi, her zaman olduğu gibi, yaya olarak yürüyerek geldi, dostları ise atlarını kullanarak ona eşlik ediyorlardı. Kapının önündeki beyaz kıyafetler içindeki insan kalabalığını ve yolun bir tarafında duran genç delikanlıları, diğer tarafında da onlardan ayrı duran çocukları görünce, bunların onu onurlandırmak ve ihtimam göstermek için olduğunu düşünerek, bunlara hiç gerek duymadığından, sinirlendi.

(3) τοὺς μέντοι φίλους ἐκέλευσε καταβῆναι καὶ πορεύεσθαι μετ' αὐτοῦ· γενομένοις δὲ πλησίον ὁ πάντα διακοσμῶν ἐκεῖνα καὶ καθιστὰς ἔχων στέφανον καὶ ῥάβδον ἀπήντησε, πυνθανόμενος παρ' αὐτῶν ποῦ Δημήτριον ἀπολελοίπασι καὶ πότε ἀφίξεται. τοὺς μὲν οὖν φίλους τοῦ Κάτωνος γέλως ἔλαβεν, ὁ δὲ Κάτων εἰπὼν, "Ὡ τῆς ἀθλίας πόλεως," παρῆλθεν, οὐδὲν ἕτερον ἀποκρινάμενος. (4) Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις τοῦτον τὸν Δημήτριον ἦττον ἐπίφθονον ἐποίει αὐτὸς ὁ Πομπήϊος ἐντρυφώμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ μὴ δυσκολαίνων. λέγεται γάρ, ὅτι πολλάκις ἐν ταῖς ὑποδοχαῖς τοῦ Πομπηίου προσμένοντος καὶ δεχομένου τοὺς ἄλλους ἐκεῖνος ἤδη κατέκειτο σοβαρός, ἔχων δι' ὧτων κατὰ τῆς κεφαλῆς τὸ ἱμάτιον. (5) οὕτω δὲ εἰς Ἰταλίαν ἐπανηλυθὼς ἐκέκτητο τῆς Ῥώμης τὰ ἥδιστα προάστεια καὶ τῶν ἡβητηρίων τὰ κάλλιστα, καὶ κῆποι πολυτελεῖς ἦσαν ὀνομαζόμενοι Δημητρίου· καίτοι Πομπήϊος αὐτὸς ἄχρι τοῦ τρίτου θριάμβου μετρίως καὶ ἀφελῶς ὤκησεν. ὕστερον δὲ Ῥωμαίοις τοῦτο δὴ τὸ καλὸν καὶ περιβόητον ἀνιστὰς θέατρον, ὥσπερ ἐφόλκιόν τι, παρετεκτένητο λαμπροτέραν οἰκίαν ἐκείνης, ἀνεπίφθονον δὲ καὶ ταύτην, ὥστε τὸν γενόμενον δεσπότην αὐτῆς μετὰ Πομπηίου εἰσελθόντα θαυμάζειν καὶ πυνθάνεσθαι ποῦ Πομπήϊος Μάγνος ἐδείπνει. ταῦτα μὲν οὖν οὕτω λέγεται.

ΧΛΙ

Τοῦ δὲ βασιλέως τῶν περὶ τὴν Πέτραν Ἀράβων πρότερον μὲν ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὰ Ῥωμαίων τιθεμένου, τότε δὲ δείσαντος ἰσχυρῶς καὶ γράψαντος ὅτι πάντα πείθεσθαι καὶ ποιεῖν ἔγνωκεν, ἐκβεβαιώσασθαι βουλόμενος αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ὁ Πομπήϊος ἐστράτευσεν ἐπὶ τὴν Πέτραν οὐ πάνυ τι τοῖς πολλοῖς ἄμεμπτον στρατείαν. (2) ἀπόδρασιν γὰρ ὦντο τῆς Μιθριδάτου διώξεως εἶναι, καὶ πρὸς ἐκεῖνον ἡξίουσαν τρέπεσθαι τὸν ἀρχαῖον ἀνταγωνιστὴν, αὐθις ἀναζωπυροῦντα καὶ παρασκευαζόμενον, ὡς ἀπηγγέλλετο, διὰ Σκυθῶν καὶ Παιόνων στρατὸν ἐλαύνειν ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν. ὁ δὲ ῥᾶον οἴόμενος αὐτοῦ καταλύσειν τὴν δύναμιν πολεμοῦντος ἢ τὸ σῶμα λήψεσθαι φεύγοντος, οὐκ ἐβούλετο τρίβεσθαι μάτην περὶ τὴν δίωξιν, ἐτέρας δὲ τοῦ πολέμου παρενθήκας ἐποιεῖτο καὶ τὸν χρόνον εἵλκεν. (3) Ἡ δὲ τύχη τὴν ἀπορίαν ἔλυσεν.

(3) Bununla birlikte dostlarına atlarından inmelerini ve kendisiyle birlikte yürümelerini buyurdu. Oradaki her şeyi tedarik eden ve düzene sokan, çelenkli ve asalı biri yaklaşanlara doğru ilerleyerek Demetrius'u nerede bıraktıklarını ve onun ne zaman geleceğini sordu. Bunun üzerine Cato'nun dostlarını bir gülme aldı, Cato ise '*zavallı kent!*' dedikten sonra başka hiçbir şeye de cevap vermeden yanından geçti. (4) Ancak Pompeius'un kendisi, onun tarafından gülünç duruma düşürülse de, bu konuda alinganlık yapmaksızın, Demetrius'u diğerlerinin yanında daha az nefret edilen kişi yaptı. Ziyafetlerde Pompeius diğer misafirleri beklerken ve karşılarırken, onun *hymation*'unu kulaklarının arasından kafasının aşağısına çekerek kurum kurum kurulum vaziyette uzandığı söylenir. (5) Henüz daha İtalya'ya geri dönmeden, Roma'nın en güzel çiftlikleri, sayfiye yerlerinin en güzellerini ve değerli bahçeleri elde etti, Demetrius'a ait olarak adlandırılanlar bunlardır. Halbuki Pompeius üçüncü *triumphus*'una kadar bizzat kendisi ölçülü ve mütevazı bir şekilde oturdu. Daha sonra Romalılar için güzel ve ünlü olan bu tiyatroyu tesis ettirdi, bunun yanına da adeta bir ek gibi, ötekinden daha gösterişli, fakat Pompeius'tan sonra onun sahibi olan kişinin hayrete düşeceği ve "*Pompeius nerede yemek yiyordu*" diye soracağı kadar kıskançlık uyandırmayan bir ev yaptırdı. Bunlar bu şekilde anlatılır.

XLI

Petra çevresindeki Arapların kralı daha önce Romalılara ilişkin şeyleri hiçbir konuşmasına katmamıştı, ama şu an oldukça korkuyordu ve her şeye uymayı ve her şeyi yapmayı kabul ettiğini yazdı, Pompeius da onun öngörüsünü doğrulamak istediği için Petra'ya, pek çokları için tamamen masum olmayan, bir sefer düzenledi. (2) Çünkü Mithridates'in takibinden kaçmayı düşünüyorlar ve haber alındığı üzere, yeniden kuvvetini toplayan eski düşmanın ona döneceğine, ordusunu Skythia ve Paionia arasından İtalya'ya göndermeye hazırlandığına inanıyorlardı. (Pompeius) ise onun gücünü savaştığı sırada yok etmenin kaçarken vücudunu ele geçirmekten daha kolay olacağına inandığından boşu boşuna takipte kalmak istemiyordu, diğer katılımcıları da savaşa soktu ve zaman kazandı. (3) Şansı bu zorluğu çözdü.

οὐκέτι γὰρ αὐτοῦ τῆς Πέτρας πολλὴν ὁδὸν ἀπέχοντος, ἤδη δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης βεβλημένου χάρακα καὶ γυμνάζοντος ἑαυτὸν ἵππῳ παρὰ τὸ στρατόπεδον, γραμματηφόροι προσήλουν ἐκ Πόντου κομίζοντες εὐαγγέλια. δῆλοι δ' εὐθύς εἰσι ταῖς αἰχμαῖς τῶν δοράτων· δάφναις γὰρ ἀναστέφονται. τούτους ἰδόντες οἱ στρατιῶται συνετρόχαζον πρὸς (4) τὸν Πομπήϊον. ὁ δὲ πρῶτον μὲν ἐβούλετο τὰ γυμνάσια συντελεῖν, βοώντων δὲ καὶ δεομένων καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου καὶ λαβὼν τὰ γράμματα προῆει. βήματος δὲ οὐκ ὄντος οὐδὲ τοῦ στρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος (ὃ ποιοῦσιν αὐτοὶ τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατ' ἀλλήλων συντιθέντες), ὑπὸ τῆς τότε σπουδῆς καὶ προθυμίας τὰ σάγματα τῶν ὑποζυγίων (5) συμφορήσαντες ὕψος ἐξῆραν. ἐπὶ τοῦτο προβάς ὁ Πομπήϊος ἀπήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι Μιθριδάτης τέθηκεν στασιάσαντος Φαρνάκου τοῦ υἱοῦ διαχρησάμενος αὐτόν, τὰ δὲ ἐκεῖ πάντα πράγματα Φαρνάκης κατεκληρώσατο, καὶ ἑαυτῷ καὶ Ῥω μαίοις γέγραφε ποιούμενος.

XLII

Ἐκ τούτου τὸ μὲν στράτευμα τῇ χαρᾷ χρώμενον, ὡς εἰκός, ἐν θυσίαις καὶ συνουσίαις διῆγεν, ὡς ἐν τῷ Μιθριδάτου σώματι μυρίων τεθνηκότων πολέμιων. Πομπήϊος δὲ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ καὶ ταῖς στρατείαις κεφαλὴν ἐπιτεθεικώς οὐ πάνυ ῥαδίως οὕτω προσδοκηθεῖσαν, (2) εὐθύς ἀνέζευξεν ἐκ τῆς Ἀραβίας· καὶ ταχὺ τὰς ἐν μέσῳ διεξελθὼν ἐπαρχίας εἰς Ἀμισὸν ἀφίκετο, καὶ κατέλαβε πολλὰ μὲν δῶρα παρὰ Φαρνάκου κεκομισμένα, πολλὰ δὲ σώματα τῶν βασιλικῶν, αὐτὸν δὲ τὸν Μιθριδάτου νεκρὸν οὐ πάνυ γνῶριμον ἀπὸ τοῦ προσώπου (τὸν γὰρ ἐγκέφαλον ἔλαθεν ἐκτῆξαι τοὺς θεραπεύοντας)· ἀλλὰ ταῖς οὐλαῖς ἐπεγίνγνωσκον οἱ δεόμενοι τοῦ θεάματος. (3) οὐ γὰρ αὐτὸς Πομπήϊος ἰδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλ' ἀφοσιωσάμενος τὸ νεμεσητὸν εἰς Σινώπην ἀπέπεμψε. τῆς δ' ἐσθῆτος, ἣν ἐφόρει, καὶ τῶν ὀπλῶν τὸ μέγεθος καὶ τὴν λαμπρότητα ἐθαύμασε· καίτοι τὸν μὲν ξιφιστῆρα πεποιημένον ἀπὸ τετρακοσίων ταλάντων Πόπλιος κλέψας ἐπώλησεν Ἀριαράθῃ, τὴν δὲ κίταριν Γάιος ὁ τοῦ Μιθριδάτου σύντροφος ἔδωκε κρύφα δεηθέντι Φαύστῳ τῷ Σύλλα παιδί, θαυμαστῆς οὖσαν ἐργασίας. ὁ τότε τὸν Πομπήϊον διέλαθε, Φαρνάκης δὲ γνοὺς ὕστερον ἐτιμωρήσατο τοὺς ὑφελομένους. (4) Διοικήσας δὲ τὰ ἐκεῖ καὶ καταστησάμενος οὕτως ἤδη πανηγυρικώτερον ἐχρῆτο τῇ πορείᾳ.

Henüz Petra'dan çok uzaklaşmamıştı ki o gün için kamp kurmaya giriştiği ve ordugahın yakınında atla talim yaptığı sırada Pontos'tan iyi haberler getiren ulaklar yaklaştı. Onlar hemen mızraklarının uçlarından tanındılar; zira defnelerle çelenklendirilmişlerdi. Bunları gören askerler hep beraber (4) Pompeius'a koştular. O ise ilk önce talimini tamamlamak istedi, ama onlar seslenip rica edince attan indi, evrakları alarak ilerledi. Bir konuşma kürsüsü bulunmadığından ve asker kitlesinin ona ulaşmasının mümkünatı olmadığından (toprağın bir kısmını derince alarak kazdılar ve üst üste koyarak bunu oluşturdular), acele ve süratle yük hayvanlarının semerlerini (5) taşıyarak tümseği yükselttiler. Pompeius da bunun üzerine çıkarak, Mithridates'in, oğlu Pharnakes isyan ettikten sonra kendini öldürdüğünü, Pharnakes'in oradaki tüm malı mülkü kendi üstüne geçirdiğini, kendisine (Pompeius'a) ve de Romalılara tabi olduğunu yazdığını bildirdi.

XLII

Bundan dolayı ordu doğal olarak sevince boğuldu ve sanki Mithridates'in şahsında on bin düşman ölmüş gibi kurban törenleri ve ziyafetler düzenledi. İşlerine ve seferlerine böylesi çok da kolay olmaması beklenen sonu veren Pompeius ise, (2) derhal Arabistan'dan çıkarak yola koyuldu. Hızlı bir şekilde de bu arada bulunan eyaletlerin arasından geçerek Amisos'a ulaştı, orada Pharnakes'ten gelen pek çok hediye, kralın ailesine ait pek çok ceset ve de yüzünden dolayı tamamen tanınmaz halde olan (zira hizmetliler beynini çıkarmayı unutmuştu) Mithridates'in kendi cesedini buldu. Onu görmeyi isteyenler sadece yara izlerinden tanıyorlardı. (3) Pompeius ise ona bakmaya tahammül edemedi, tersine günah işlemekten korktuğu için onu Sinope'ye gönderdi. Giydiği kıyafetin ve silahlarının büyüklüğüne ve görkemine hayran kaldı; Publius dört yüz *talanta*'ya mal olmuş kılıç askısını çalarak Ariarathes'e satmış olsa da, Mithridates'in sütkardeşi olan Gaius hayranlık uyandıran bir işlemeye sahip olan *kidaris*'i gizlice, onu istemiş olan Sulla'nın oğlu Faustus'a verdi. O zamanlar bu Pompeius'un gözünden kaçmıştı, fakat Pharnakes bunu sonradan öğrendi ve hırsızlık yapanları cezalandırdı. (4) Oradaki her şeyi düzenleyip tesis ettikten sonra geri dönüşü daha çok bir festivale yakışır biçimde yerine getirdi.

καὶ γὰρ εἰς Μιτυλήνην ἀφικόμενος τὴν τε πόλιν ἠλευθέρωσε διὰ Θεοφάνη, καὶ τὸν ἀγῶνα τὸν πάτριον ἐθεάσατο τῶν ποιητῶν, ὑπόθεσιν μίαν ἔχοντα τὰς ἐκείνου πράξεις. ἤσθεις δὲ τῷ θεάτρῳ περιεγράψατο τὸ εἶδος αὐτοῦ καὶ τὸν τύπον, ὥς ὅμοιον ἀπεργασόμενος τὸ ἐν Ῥώμῃ, μεῖζον δὲ (5) καὶ σεμνότερον. ἐν δὲ Ῥόδῳ γενόμενος πάντων μὲν ἡκροάσατο τῶν σοφιστῶν, καὶ δωρεὰν ἐκάστῳ τάλαντον ἔδωκε. Ποσειδώνιος δὲ καὶ τὴν ἀκρόασιν ἀνέγραψεν ἣν ἔσχεν ἐπ' αὐτοῦ πρὸς Ἑρμαγόραν τὸν ῥήτορα περὶ τῆς καθόλου ζητήσεως ἀντιταξάμενος. ἐν δὲ Ἀθήναις τὰ μὲν πρὸς τοὺς (6) φιλοσόφους ὅμοια τοῦ Πομπηίου· τῇ πόλει δὲ ἐπιδούς εἰς ἐπισκευὴν πεντήκοντα τάλαντα λαμπρότατος ἀνθρώπων ἡλπιζεν ἐπιβήσεσθαι τῆς Ἰταλίας καὶ ποθῶν ὀφθήσεσθαι τοῖς οἴκοι ποθοῦσιν. ὧ δ' ἄρα πρὸς τὰ λαμπρὰ καὶ μεγάλα τῶν ἀπὸ τῆς τύχης ἀγαθῶν ἀεὶ τινα κεραννύναι κακοῦ μοῖραν ἐπιμελές ἐστι δαιμονίῳ, τοῦτο ὑποικούρει πάλοι παρασκευάζον αὐτῷ λυπηροτέραν τὴν (7) ἐπάνοδον. ἐξύβρισε γὰρ ἡ Μουκία παρὰ τὴν ἀποδημίαν αὐτοῦ. καὶ πόρρω μὲν ὧν ὁ Πομπήϊος κατεφρόνει τοῦ λόγου· πλησίον δὲ Ἰταλίας γενόμενος καὶ σχολάζοντι τῷ λογισμῷ μᾶλλον, ὥς ἔοικε, τῆς αἰτίας ἀψάμενος, ἔπεμψεν αὐτῇ τὴν ἄφεσιν, οὔτε τότε γράψας οὔθ' ὕστερον ἐφ' οἷς ἀφῆκεν ἐξειπών· ἐν δ' ἐπιστολαῖς Κικέρωνος ἡ αἰτία γέγραπται.

XLIII

Λόγοι δὲ παντοδαποὶ περὶ τοῦ Πομπηίου προκατέπιπτον εἰς τὴν Ῥώμην, καὶ θόρυβος ἦν πολὺς, ὥς εὐθύς ἄξοντος ἐπὶ τὴν πόλιν τὸ στράτευμα καὶ μοναρχίας βεβαίας ἐσομένης. Κράσσος δὲ τοὺς παῖδας καὶ τὰ χρήματα λαβὼν ὑπεξῆλθεν, εἴτε δείσας ἀληθῶς, εἴτε μᾶλλον, ὥς ἐδόκει, πίστιν ἀπολείπων τῇ διαβολῇ καὶ τὸν (2) φθόνον ποιῶν τραχύτερον. εὐθύς οὖν ἐπιβὰς Ἰταλίας ὁ Πομπήϊος καὶ συναγαγὼν εἰς ἐκκλησίαν τοὺς στρατιώτας καὶ τὰ πρέποντα διαλεχθεὶς καὶ φιλοφρονησάμενος, ἐκέλευσε διαλύεσθαι κατὰ πόλιν ἐκάστους καὶ τρέπεσθαι πρὸς τὰ οἰκεῖα, μεμνημένους αὐθις ἐπὶ τὸν θρίαμβον αὐτῷ συνελθεῖν. οὕτω δὲ τῆς στρατιᾶς σκεδασθείσης καὶ πυνθανομένων ἀπάντων (3) πρᾶγμα συνέβη θαυμαστόν.

Mytilene'ye varınca da Theophanes dolayısıyla kente özgürlük bahşetti, şairlerin, konu olarak sadece onun icraatlarını ele alan geleneksel yarışmasını izledi. Buradaki tiyatro yapısı hoşuna gidince, Roma'da benzerini ama daha büyük ve daha (5) gösterişlisini yaptırmak için onun biçimini ve taslağını kopyalattırdı. Rhodos'ta olduğu sırada bütün sofistleri dinledi ve her birine hediye olarak bir *talanton* verdi. Poseidonios, Pompeius'un huzurunda hatip Hermagoras'a karşı tuttuğu ve genelde filozofik araştırma hakkında karşıt görüş sunduğu bir konuşma yazmıştır. Pompeius'un Atina'da da (6) filozoflara karşı tutumu benzerdi. Kente de yenileme için elli *talanta* bahşetti, İtalya'ya insanların en şöhretlisi olarak ayak basmayı ve yurt özlemiyle yanıp tutuşan biri olarak görülmeyi umuyordu. Fakat hal böyle iken kader, talihten köklenen görkemli pek çok iyi şeyi daima kötülüğün bir parçasıyla birleştirmeyi sever, uzun süre onun için de daha kederli bir (7) geri dönüş hazırladığını gizledi. Zira Mucia onun yokluğunda cürüm işlemişti. Uzakta olduğu sürece Pompeius da bu söylentiye önemsemedi. Fakat İtalya'ya yaklaştığında ve düşünüp taşınmak için daha çok boş zamanı olduğunda, muhtemelen suçlamayla meşgul oldu ve ona bir boşanma mektubu gönderdi, hangi sebeplerden dolayı boşandığı hakkında ne o zaman yazdı, ne de daha sonra konuştu; Cicero'nun mektuplarında ise bir sebep yazılıdır.

XLIII

Pompeius hakkındaki çeşitli söylentiler önceden Roma'ya ulaşmıştı, sanki orduyu derhal kente sokacakmış ve sert bir monarşi ortaya çıkacakmış gibi telaş çoktu. Crassus ise, gerek gerçekten korktuğundan, gerekse, tahmin edildiği üzere, kötü iftira karşısında daha çok inancını kaybetmiş ve daha da sert bir kıskançlığa (2) kapılmış olduğundan dolayı çocuklarını ve hazinesini alarak gizlice gitti. Bundan dolayı Pompeius İtalya'ya ayak basar basmaz askerlerini *comitia*'ya sevk etti ve dostça davranarak duruma uygun bir konuşma yaptıktan sonra her birinin kenti terk etmesini ve evlerine dönmelerini, hatırlayanlarınsa *triumphus*'unda onunla yeniden bir araya gelmesini emretti. Ordu böylece dağıldıktan sonra ve herkesin bunu öğrenmesinin ardından (3) hayret uyandırıcı olaylar oldu.

ὀρῶσαι γὰρ αἱ πόλεις Πομπήϊον Μάγνον ἄνοπλον καὶ μετ' ὀλίγων τῶν συνήθων ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀποδημίας διαπορευόμενον, ἐκχεόμεναι δι' εὐνοίαν καὶ προπέμπουσαι μετὰ μείζονος δυνάμεως συγκατῆγον εἰς τὴν Ῥώμην, εἴ τι κινεῖν διενοεῖτο καὶ νεωτερίζειν τότε, μηδὲν ἐκείνου δεόμενον τοῦ στρατεύματος.

XLIV

Ἐπεὶ δὲ ὁ νόμος οὐκ εἶα πρὸ τοῦ θριάμβου παρελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ἀξίων εἰς τὴν βουλὴν ἀναβαλέσθαι τὰς τῶν ὑπάτων ἀρχαιρεσίας, καὶ δοῦναι ταύτην αὐτῷ τὴν χάριν ὅπως παρὼν Πείσωνι (2) συναρχαιρεσιάσῃ. Κάτωνος δὲ πρὸς τὴν ἀξίωσιν ἐνστάντος οὐκ ἔτυχε τοῦ βουλευματος. θαυμάσας δὲ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ καὶ τὸν τόνον ᾧ μόνος ἐχρῆτο φανερώς ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἐπεθύμησεν ἁμῶς γέ πως κτήσασθαι τὸν ἄνδρα· καὶ δυεῖν οὐσῶν ἀδελφιδῶν τῷ Κάτῳ τὴν μὲν αὐτὸς ἐβούλετο λαβεῖν (3) γυναῖκα, τὴν δὲ τῷ παιδί συνοικίσαι. τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπιδομένου τὴν πείραν, ὡς διαφθορὰν οὔσαν αὐτοῦ τρόπον τινὰ δεκαζομένου διὰ τῆς οἰκειότητος, ἥ τε ἀδελφὴ καὶ ἡ γυνὴ χαλεπῶς ἔφερον εἰ Πομπήϊον Μάγνον ἀποτρίψεται κηδεστήν. ἐν τούτῳ δὲ βουλόμενος ὑπατον ἀποδεῖξαι Πομπήϊος Ἀφράνιον ἀργύριον εἰς τὰς φυλάς ἀνήλπισκεν ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τοῦτο κατιόντες εἰς τοὺς (4) Πομπηίου κήπους ἐλάμβανον, ὥστε τὸ πρᾶγμα περιβόητον εἶναι καὶ τὸν Πομπήϊον ἀκούειν κακῶς, ἧς αὐτὸς ἀρχῆς ἐφ' οἷς κατῶρθωσεν ὡς μεγίστης ἔτυχε, ταύτην ὦνιον ποιοῦντα τοῖς δι' ἀρετῆς κτήσασθαι μὴ δυναμένοις. "Τούτων μέντοι," πρὸς τὰς γυναῖκας ὁ Κάτων ἔφησε, "τῶν ὄνειδῶν κοινωνητέον οἰκείοις Πομπηίου γενομένοις." αἱ δὲ ἀκούσασαι συνέγνωσαν βέλτιον αὐτῶν ἐκεῖνον λογίζεσθαι περὶ τοῦ πρέποντος.

XLV

Τοῦ δὲ θριάμβου τῷ μεγέθει, καίτερ εἰς ἡμέρας δύο μερισθέντος, ὁ χρόνος οὐκ ἐξήρκεσεν, ἀλλὰ τῶν παρεσκευασμένων πολλὰ τῆς θεᾶς ἐξέπεσεν, ἐτέρας ἀποχρῶντα πομπῆς ἀξίωμα καὶ κόσμος εἶναι. γράμμασι δὲ προηγουμένοις ἐδηλοῦτο (2) τὰ γένη καθ' ὧν ἐθριάμβευεν. ἦν δὲ τάδε· Πόντος, Ἀρμενία, Καππαδοκία, Παφλαγονία, Μηδία, Κολχίς, Ἰβηρες, Ἀλβανοί, Συρία, Κυκλία, Μεσοποταμία, τὰ περὶ Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην, Ἰουδαία, Ἀραβία, τὸ πειρατικὸν ἅπαν ἐν γῇ καὶ θαλάσῃ καταπεπολεμημένον.

Kentler, Pompeius Magnus'u başka bir seyahatten dönen biri gibi silahsız ve daha az dostla birlikte görünce, iyi niyet gösterdiler ve eşlik ederek onu daha büyük bir güçle Roma'ya gönderdiler, eğer o zaman herhangi bir eylemde bulunmayı ve yeni bir şeye teşebbüs etmeyi tasarlasaydı, orduya bile ihtiyaç duymazdı.

XLIV

Yasa *triumphus*'tan önce kente girilmesine izin vermediği için, *Senatus*'tan *consul* seçimlerinin ertelenmesini ve seçimlerde Piso'nun yanında bulunarak ona destek verebilsin diye (2) kendisine bu iyiliğin bahşedilmesini rica ettirdi. Fakat Cato bu talebe karşı çıktığı için amacına ulaşamadı. Ama onun açık sözlülüğüne ve sadece adalet için açıkça kullandığı etkisine hayran kalarak, herhangi bir şekilde bu adamı kazanmayı diledi. Cato'nun yeğeni olan iki bayandan birini kendine (3) eş olarak almayı, diğerinin de oğlu ile evlenmesini istiyordu. Fakat Cato, bu girişimin kendisini baştan çıkarma tarzı olduğunu, akrabalık yoluyla aklının çelineceğini fark etti, kız kardeşi ve karısı ise, onun Pompeius Magnus'la evlilik yoluyla akraba olmayı reddedeceğine sinirleniyorlardı. Bu arada Pompeius ise, Afranius'un *consul* seçilmesini istediği için *centuria*'lara onun için para dağıttı, (4) Pompeius'un bahçelerine gidenler de bu parayı alıyordu, öyle ki bu olaylar duyuldu ve Pompeius'un adı kirlendi, zira kendisinin ne şartlar altında tesis ederek ulaştığı bu en büyük makamı, bunu erdemleri ile elde edemeyecekler için satılığa çıkarmıştı. Cato da kadınlara "*Pompeius'un akrabası olanlara böylesi namussuzlukları da paylaşmak düşer*" dedi. Bunları duyduktan sonra onlar da, neyin uygun olacağı hususunda onun kendilerinden daha iyi muhakeme ettiğini düşündüler.

XLV

Her ne kadar iki güne bölüştürülmüş olsa da zaman *triumphus*'un büyüklüğüne yetmedi, tersine, hazırlıkların, böylesi başka bir korteje dahi şöhrat ve ihtişam katmaya yetecek pek çoğu görülemedi. Öne getirilen yazılarda, (2) yendiği halklar açıkça görülüyordu. Onlar şunlardı: Pontos, Armenia, Kappadokia, Paphlagonia, Media, Kolkhis, Iberialılar, Albanialılar, Suriye, Kilikia, Mesopotamya, Fenike ve Filistin etrafındaki halklar, İudaialılar, Araplar ile denizde ve karada savaştığı deniz korsanlarının tümü.

έν δὲ τούτοις φρούρια μὲν ἡλωκότα χιλίων οὐκ ἐλάτ τονα, πόλεις δὲ οὐ πολὺ τῶν ἐνακοσίων ἀποδέουσαι, πειρατικάι δὲ νῆες ὀκτακόσιαι, κατοικίαι (3) δὲ πόλεων μιᾶς δέουσαι τετταράκοντα. πρὸς δὲ τούτοις ἔφραζε διὰ τῶν γραμμάτων ὅτι πεντακισχίλιαι μὲν μυριάδες ἐκ τῶν τελῶν ὑπῆρχον, ἐκ δὲ ὧν αὐτὸς προσεκτήσατο τῇ πόλει μυριάδας ὀκτακισχιλίας πεντακοσίας λαμβάνουσιν, ἀναφέρεται δὲ εἰς τὸ δημόσιον ταμιεῖον ἐν νομίσματι καὶ κατασκευαῖς ἀργυρίου καὶ χρυσίου δισμύρια τάλαντα, πάρεξ τῶν εἰς τοὺς στρατιώτας δεδομένων, ὧν ὁ τοῦλάχιστον αἴρων κατὰ λόγον (4) δραχμὰς εἴληφε χιλίας πεντακοσίας. αἰχμάλωτοι δ' ἐπομπεύθησαν, ἄνευ τῶν ἀρχιπειρατῶν, υἱὸς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου μετὰ γυναικὸς καὶ θυγατρὸς, αὐτοῦ τε Τιγράνου τοῦ βασιλέως γυνὴ Ζωσίμη, καὶ βασιλεὺς Ἰουδαίων Ἀριστόβουλος, Μιθριδάτου δὲ ἀδελφὴ καὶ πέντε τέκνα, καὶ Σκυθίδες γυναικες, Ἀλβανῶν δὲ καὶ Ἰβήρων ὄμηροι καὶ τοῦ Κομμαγενῶν βασιλέως, καὶ τρόπαια πάμπολλα καὶ ταῖς μάχαις ἰσάριθμα πάσαις ἃς ἡ αὐτὸς ἢ διὰ τῶν στρατηγῶν ἐνίκησε. (5) μέγιστον δὲ ὑπῆρχε πρὸς δόξαν καὶ μηδενὶ τῶν πώποτε Ῥωμαίων γεγονός, ὅτι τὸν τρίτον θρίαμβον ἀπὸ τῆς τρίτης ἡπείρου κατήγαγεν. ἐπεὶ τρίς γε καὶ πρότερον ἦσαν ἕτεροι τεθριαμβευκότες· ἐκεῖνος δὲ τὸν μὲν πρῶτον ἐκ Λιβύης, τὸν δὲ δεύτερον ἐξ Εὐρώπης, τοῦτον δὲ τὸν τελευταῖον ἀπὸ τῆς Ἀσίας εἰσαγαγὼν τρόπον τινὰ τὴν οἰκουμένην ἐδόκει τοῖς τρισὶν ὑπῆλθαι θριαμβοῖς.

XLVI

Ἡλικία δὲ τότε ἦν, ὥς μὲν οἱ κατὰ πάντα τῷ Ἀλεξάνδρῳ παραβάλλοντες αὐτὸν καὶ προσβιβάζοντες ἀξιοῦσι, νεώτερος τῶν τριάκοντα καὶ τεττάρων ἐτῶν, ἀληθεία δὲ τοῖς τετταράκοντα προσῆγεν. ὥς ὦνητό γ' ἂν ἐνταῦθα τοῦ βίου παυσάμενος, ἄχρι οὗ τὴν Ἀλεξάνδρου τύχην ἔσχεν· ὁ δὲ ἐπέκεινα χρόνος αὐτῷ τὰς μὲν εὐτυχίας ἤνεγκεν ἐπιφθόνους, ἀνηκέστους δὲ τὰς (2) δυστυχίας. ἦν γὰρ ἐκ προσηκόντων αὐτὸς ἐκτήσατο δύναμιν ἐν τῇ πόλει, ταύτῃ χρώμενος ὑπὲρ ἄλλων οὐ δικαίως, ὅσον ἐκείνοις ἰσχύος προσετίθει τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἀφαιρῶν, ἔλαθε ῥώμη καὶ μεγέθει τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καταλυθεῖς. καὶ καθάπερ τὰ καρτερώτατα μέρη καὶ χωρία τῶν πόλεων, ὅταν δέξηται πολεμίους, ἐκείνοις προστίθῃσι τὴν αὐτῶν ἰσχύν, οὕτως διὰ τῆς Πομπηίου δυνάμεως Καῖσαρ ἐξαρθεῖς ἐπὶ τὴν πόλιν, ᾧ κατὰ τῶν ἄλλων ἴσχυσε, τοῦτον ἀνέτρεψε καὶ κατέβαλεν. ἐπράχθη δὲ οὕτως.

Bunların arasında ele geçirilmiş binden daha az olmayan kale, dokuz yüzden çok eksik olmayan kent, sekiz yüz korsan gemisi vardı, (3) kentlerin otuz dokuz *katoikia*'sı bulunuyordu. Bunların yanında yazılı levhalar sayesinde, şimdiye kadar vergilerin elli milyon *denaria* tuttuğu, fakat onun kent için elde ettiklerinden seksen beş milyon kar ettikleri, devlet kasasına ise tedavülde olan sikke, gümüş ve altından malzeme biçiminde yirmi bin *talanta* teslim edildiğini ilan ediyordu, askerlere verilen maaş bunların dışındaydı, onların en azından elde ettikleri nispeten (4) bin beş yüz *drakhmai* ediyordu. *Triumphus*'ta korsan beyleri dışında, eşi ve kızı ile birlikte Armenia kralı Tigranes'in oğlu, kral Tigranes'in bizzat kendisinin karısı Zosime, Iudaialıların kralı Aristobulos, Mithridates'in kız kardeşi ve beş oğlu, İskit kadınları, Albanialılar, Iberialılar ve Kommagene kralının tutsakları, bizzat kendisinin kazandığı ya da komutanları aracılığıyla kazanılan tüm savaşlarla eşit miktarda çok fazla ganimet gösterildi. (5) Ününde en çok katkısı olan, o zamana kadar hiçbir Romalıya nasip olmayan en büyük şey, onun üçüncü ülke üzerinden üçüncü *triumphus*'unu düzenlemesiydi. Zira daha önce üç *triumphus* düzenlemiş başkaları da vardı. Fakat o ilkinin Libya'dan, ikincisini Avrupa'dan, sonuncusu olan bunu da Asya'dan getirdiği için, üç *triumphus*'la iskan edilen dünyayı bir şekilde boyunduruk altına aldığı görülür.

XLVI

Onu her yönden Aleksandros ile karşılaştıran ve ona benzetenlerin iddia ettiğine göre, o zamanlar otuz dört yaşından daha genç bir yaştaydı, gerçekte ise kırk yaşına girmişti. Eğer hayatı, Aleksandros'un şansına sahip olduğu süre zarfında son bulsaydı, mutlu olurdu. Fakat zaman ona talihli olaylar haricinde haset dolu ve dermansız (2) belalar da getirdi. Kentteki meşru hakkı olan şeylerden elde ettiği bu gücü başkalarının yararına adaletsizce kullanıyordu, ne kadar onların itibarını arttırıyorsa o kadar kendisinin ününü azaltıyordu; bu şekilde gücünün kudreti ve azametinde kaybolduğunu fark etmedi. Nasıl ki bir kentin en güçlü kısımları ve toprakları düşmanları tarafından alındığında onların gücü bunlara eklenirse, Caesar da Pompeius'un gücü aracılığıyla kentte yükseldikten sonra, onun sayesinde diğerlerinden daha güçlü olarak onu devirdi ve yerle bir etti. Bu şu şekilde oldu.

(3) Λεύκολλον, ὡς ἐπανήλθεν ἐξ Ἀσίας ὑπὸ Πομπηίου περιϋβρισμένος, αὐτίκα τε λαμπρῶς ἢ σύγκλητος ἐδέξατο, καὶ μᾶλλον ἔτι Πομπηίου παραγενομένου κολουύσα τὴν δόξαν ἤγειρεν ἐπὶ τὴν πολιτείαν. ὁ δὲ τᾶλλα μὲν ἀμβλὺς ἦν ἤδη καὶ κατέψυκτο τὸ πρακτικόν, ἡδονῇ σχολῆς καὶ ταῖς περὶ τὸν πλοῦτον διατριβαῖς ἑαυτὸν ἐνδεδικώς, ἐπὶ δὲ Πομπηίῳ εὐθύς αἵξας καὶ λαβόμενος ἐντόνως αὐτοῦ περὶ τε τῶν διατάξεων ἃς ἔλυσεν ἐκράτει, καὶ πλέον εἶχεν ἐν τῇ βουλῇ (4) συναγωνιζομένου Κάτωνος. ἐκπίπτων δὲ καὶ περιωθούμενος ὁ Πομπηῖος ἠναγκάζετο δημαρχοῦσι προσφεύγειν καὶ προσαρτᾶσθαι μειρακίοις· ὧν ὁ βδελυρώτατος καὶ θρασύτατος Κλώδιος ἀναλαβὼν αὐτὸν ὑπερρίψε τῷ δήμῳ, καὶ παρ' ἀξίαν κυλινδούμενον ἐν ἀγορᾷ ἔχων καὶ περιφέρων ἐχρήτο τῶν πρὸς χάριν ὄχλου καὶ κολακείαν γραφομένων καὶ λεγομένων (5) βεβαιωτῇ, καὶ προσέτι μισθὸν ἤτει, ὥσπερ οὐ κατασχύνων, ἀλλὰ εὐεργετῶν, ὃν ὕστερον ἔλαβε παρὰ Πομπηίου, προέσθαι Κικέρωνα, φίλον ὄντα καὶ πλεῖστα δὴ πεπολιτευμένον ὑπὲρ αὐτοῦ. κινδυνεύοντι γὰρ αὐτῷ καὶ δεομένῳ βοηθείας οὐδὲ εἰς ὅψιν προῆλθεν, ἀλλὰ τοῖς ἤκουσιν ἀποκλείσας τὴν αὐλείον ἐτέραις θύραις ὥχετο ἀπιών. Κικέρων δὲ φοβηθεὶς τὴν κρίσιν ὑπεξῆλθε τῆς Ῥώμης.

XLVII

Τότε δὲ Καῖσαρ ἐλθὼν ἀπὸ στρατείας ἤψατο πολιτεύματος ὃ πλείστην μὲν αὐτῷ χάριν ἐν τῷ παρόντι καὶ δύναμιν εἰσαϋθις ἤνεγκε, μέγιστα δὲ Πομπηῖον ἔβλαψε καὶ τὴν πόλιν. ὑπατείαν μὲν γὰρ μετῆει πρώτην· ὁρῶν δὲ ὅτι Κράσσου πρὸς Πομπηῖον διαφερομένου θατέρῳ προσθέμενος ἐχθρῷ χρήσεται τῷ ἐτέρῳ, τρέπεται πρὸς διαλλαγὰς ἀμφοῖν, πρᾶγμα καλὸν μὲν ἄλλως καὶ πολιτικόν, αἰτία δὲ φαύλη καὶ μετὰ (2) δεινότητος ὑπ' ἐκείνου συντεθὲν ἐπιβούλως. ἡ γὰρ ὥσπερ ἐν σκάφει τὰς ἀποκλίσεις ἐπανισοῦσα τῆς πόλεως ἰσχύς εἰς ἓν συνελθοῦσα καὶ γενομένη μία τὴν πάντα πράγματα καταστασιάσασαν καὶ καταβαλοῦσαν ἀνανταγώνιστον ῥοπὴν ἐποίησεν. ὁ γοῦν Κάτων τοὺς λέγοντας ὑπὸ τῆς ὕστερον γενομένης πρὸς Καίσαρα Πομπηῖῳ διαφορᾷ ἀνατραπῆναι τὴν πόλιν ἀμαρτάνειν ἔλεγεν αἰτιωμένους (3) τὸ τελευταῖον· οὐ γὰρ τὴν στάσιν οὐδὲ τὴν ἐχθραν, ἀλλὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν ὁμόνοιαν αὐτῶν τῇ πόλει κακὸν πρῶτον γενέσθαι καὶ μέγιστον.

(3) *Senatus*, Pompeius tarafından hakarete uğradığı için Asya'dan dönen Lucullus'u derhal ihtişamlı bir şekilde karşıladı ve henüz gelen Pompeius'un ününü kırmak içi onu daha da güçlü bir şekilde politika yapmaya teşvik etti. Esasen Lucullus şimdi isteksizdi ve enerjisi sönüktü, kendini boş zamanın zevkine ve servetinin tadını çıkarmaya vermişti, fakat Pompeius'a karşı hemen harekete geçti ve onun kaldırdığı ve muhafaza ettiği düzenlemeler hakkında ısrarla onunla uğraştı ve (4) Cato'nun da desteklemesiyle *Senatus*'ta daha çok şey elde etti. Pompeius başarısızlığa uğrayıp da zor duruma düşünce *tribunus plebis*'lere sığınmaya ve gençlere yanasmaya mecbur kaldı. Onlardan en gaddar ve en küstahı Clodius onu kabul etti ve halka bağımlı kıldı, onuruna yakışmadığı halde *forum*'da dönüp dururken alıp yanında dolaştırarak, menfaati uğruna ve halka yalakalık yapmak için ilan edilen ve önerilen şeylerin (5) kalıcı olmasında onu kullandı, ayrıca da sanki onu rezil etmemiş de, tersine ona iyilik yapmış gibi, Pompeius'tan ödül olarak, onun için büyük politik hizmetlerde bulunmuş olan Cicero'dan feragat etmesini talep etmiş ve daha sonra bu isteğine ulaşmıştı. Zira (Cicero) tehlikedeyken ve ondan yardım istediğinde, (Pompeius) ona bakmamış, tersine gelenlere kapısını kapamış ve diğer kapılardan çıkıp gitmişti. Cicero da karardan korktuğu için Roma'yı terk etmişti.

XLVII

O sıra Caesar seferden döndü ve hali hazırda ona fayda sağlayan, gelecekte de güç getirecek, fakat Pompeius ve kente çok zarar verecek olan politik hayata girdi. Zira ilk *consul*'lüğüne başvurdu; Crassus, Pompeius ile kavgalı olduğu için, kendisinin, birinin tarafını tuttuğunda diğerine düşman muamelesi yapmış olacağını görerek her ikisini uzlaşmaya yöneltti, fakat bu güzel ve politik olay aslında onun tarafından kurnazca kötü niyet ve (2) çok korkunç bir düşünceyle düzenlenmişti. Zira kentin eğilimlerini bir gemide gibi tasviye eden, tek bir noktada toplayan ve tek olan bu güç, her şeyi ezen ve yere fırlatan karşı konulmaz bir etki yarattı. Bunun üzerine Cato, Caesar ile Pompeius arasında sonradan olacak bir anlaşmazlığın devlete zarar vereceğini söyleyenlerin ve (3) en son olayı suçlayanların yanıldığını; onların ne kavgasının, ne de düşmanlığının değil, tersine bir araya gelmelerinin ve anlaşmaya varmalarının kent için ilk ve en büyük talihsizlik olacağını söyledi.

ἡρέθη μὲν γὰρ ὕπατος Καῖσαρ· εὐθύς δὲ θεραπεύων τὸν ἄπορον καὶ πένητα κατοικίας πόλεων καὶ νομὰς ἀγρῶν ἔγραφεν, ἐκβαίνων τὸ τῆς ἀρχῆς ἀξίωμα καὶ τρόπον τινὰ δημαρχίαν (4) τὴν ὑπατείαν καθιστάς. ἐναντιουμένου δὲ τοῦ συνάρχοντος αὐτῷ Βύβλου, καὶ Κάτωνος ἐρρωμενέστατα τῷ Βύβλῳ παρεσκευασμένου βοηθεῖν, προαγαγὼν ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τοῦ βήματος Πομπηΐον ἐμφανῇ καὶ προσαγορεύσας ἡρώτησεν εἰ τοὺς νόμους ἐπαινοίη· τοῦ δὲ συμφήσαντος, "Οὐκοῦν," εἶπεν, "ἂν τις τοὺς νόμους βιάζεται, εἰς τὸν (5) δῆμον ἀφίξῃ βοηθῶν; Πάνυ μὲν οὖν," ἔφη ὁ Πομπηΐος, "ἀφίξομαι, πρὸς τοὺς ἀπειλοῦντας τὰ ξίφη μετὰ ξίφους καὶ θυρεὸν κομίζων." τούτου Πομπηΐος οὐδὲν οὔτε εἰπεῖν οὔτε ποιῆσαι μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης φορτικώτερον ἔδοξεν, ὥστε καὶ τοὺς φίλους ἀπολογεῖσθαι φάσκοντας ἐκ φυγεῖν αὐτὸν ἐπὶ καιροῦ τὸ ῥῆμα. τοῖς μέντοι μετὰ ταῦτα πραττομένοις φανερός ἦν ἤδη παντὰ πασιν ἑαυτὸν τῷ Καίσαρι χρήσασθαι (6) παραδεδωκώς. Ἰουλίαν γὰρ τὴν Καίσαρος θυγατέρα, Καίπιωνι καθωμολογημένην καὶ γαμεῖσθαι μέλλουσαν ὀλίγων ἡμερῶν, οὐδενὸς ἂν προσδοκῆσαντος ἔγημε Πομπηΐος, μείλιγμα Καίπιωνι τῆς ὀργῆς τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα καταινέσας, Φαύστῳ τῷ παιδί Σύλλα πρότερον ἐγγεγυημένην. αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἔγημε Καλπουρνιαὴν τὴν Πείσωνος.

XLVIII

Ἐκ δὲ τούτου Πομπηΐος ἐμπλήσας στρατιωτῶν τὴν πόλιν ἅπαντα τὰ πράγματα βία κατεῖχε. Βύβλῳ τε γὰρ εἰς ἀγορὰν τῷ ὑπάτῳ κατιόντι μετὰ Λευκόλλου καὶ Κάτωνος ἄφνω προσπεσόντες κατέκλασαν τὰς ῥάβδους, αὐτοῦ δὲ τις κοπρίων κόφινον ἐκ κεφαλῆς τοῦ Βύβλου κατεσκέδασε, δύο δὲ δήμαρχοι τῶν συμπροπεμπόντων (2) ἐτρώθησαν. οὕτω δὲ τῶν ἐνισταμένων τὴν ἀγορὰν ἐρημώσαντες ἐπεκύρωσαν τὸν περὶ τῆς διανομῆς τῶν χωρίων νόμον· ᾧ δελεασθεῖς ὁ δῆμος εἰς πᾶσαν ἤδη τιθασὸς αὐτοῖς ἐγεγόνει καὶ κατάντης πρᾶξιν, οὐδὲν πολυπραγμονῶν, ἀλλ' ἐπιφέρων σιωπῇ τοῖς γραφομένοις τὴν ψῆφον. (3) ἐκυρώθησαν οὖν Πομπηΐῳ μὲν αἱ διατάξεις ὑπὲρ ὧν Λεύκολλος ἥριζε, Καίσαρι δὲ τὴν ἐντὸς Ἀλπεων καὶ τὴν ἐκτὸς ἔχειν Γαλατίαν καὶ Ἰλλυριοὺς εἰς πενταετίαν καὶ τέσσαρα τάγματα τέλεια στρατιωτῶν, ὑπάτους δὲ εἰς τὸ μέλλον εἶναι Πείσωνα τὸν Καίσαρος πενθερόν καὶ Γαβίνιον, ἄνδρα τῶν Πομπηΐου κολάκων ὑπερφυέστατον.

Fakat Caesar *consul* seçildi; fakir fukarayı kazanmak için de derhal kentlerin *katoikia* ihtiyaçlarını ve tarlaların dağıtımını düzenledi, bununla görevinin ilkelilerini ve karakterini aşarak (4) *consul*'lüğü *tribunus plebis*'liğe çevirdi. Onunla birlikte *consul* olan Bibulus karşı çıkınca ve Cato da Bibulus'u güçlü bir şekilde desteklemeye koyulunca, Caesar gözler önündeki Pompeius'u kürsüye çıkardı ve adıyla hitap ederek, yasaları tasvip edip etmediğini sordu; O da olumlayınca, "eğer birisi yasaları baskı altında tutsa (5) halka yardıma gelecek misin?" dedi. Pompeius da "elbette geleceğim, hem de kılıçlarla tehdit edenlere karşı yanımda kılıç ve kalkan getirerek" diye cevap verdi. Pompeius o güne kadar bundan daha kaba bir şeyi ne söylemeye ne de yapmaya karar vermişti, öyle ki dostları onu müdafaa etmek için, onun bu sözü boş bir anında kaçırdığını açıkladılar. Fakat bunlardan sonra olanlardan, onun her hususta Caesar'a tamamen onay vermesinin (6) gerekli olduğu anlaşılır. Zira Pompeius, hiç kimse bunu ummasa da, daha önce Caepio ile nişanlı olan ve birkaç gün içinde evlenmek üzere olan Caesar'ın kızı Iulia ile evlenmiştir, Caepio'nun öfkesini yatıştırmak için de, daha önce Sulla'nın oğlu Faustus ile nişanlı olan kendi kızını ona vermiştir. Caesar da Piso'nun kızı Calpurnia ile evlenmiştir.

XLVIII

Bundan dolayı Pompeius kenti tamamen askerleriyle doldurdu ve olayların üstesinden zorla geldi. Zira aniden, Lucullus ve Cato ile birlikte *forum*'a gelen *consul* Bibulus'un üzerine atıldılar ve asalarını kırdılar, hatta biri Bibulus'un başından gübre dolu kovayı boşalttı, ona eşlik edenlerden iki *tribunus plebis* de (2) yaralandı. Bu şekilde *forum*'u muhalefet edenlerden temizledikten sonra arazilerin dağıtılması hakkındaki yasayı onayladılar. Böylelikle cezbedilen halk artık her şey için onlara boyun eğip meyilli duruma gelerek olayı hiç araştırmadan, teklif edilenlere sessizce oy verdi. (3) Böylece Lucullus'un Pompeius'la üzerinde tartıştığı düzenlemeler, Caesar'ın beş yıllığına Alplerin bu tarafında ve diğer tarafında kalan Galya ve Illyria'yı ve dört tam donanımlı lejyon alması; Caesar'ın kayınpederi Piso ve Pompeius'un yaltakçılarının en önde gelen kişisi olan Gabinius'un gelecek yıl için *consul* olmaları karara bağlandı.

(4) Πραττομένων δὲ τούτων Βύβλος μὲν εἰς τὴν οἰκίαν κατακλεισάμενος ὅκτῳ μηνῶν οὐ προῆλθεν ὑπατεύων, ἀλλ' ἐξέπεμπε διαγράμματα βλασφημίας ἀμφοῖν ἔχοντα καὶ κατηγορίας, Κάτων δὲ ὥσπερ ἐπίπνους καὶ φοιβόληπτος ἐν τῇ βουλῇ τὰ μέλλοντα τῇ πόλει καὶ τῷ Πομπηΐῳ προηγόρευε, Λεύκολλος δὲ ἀπειπὼν ἡσυχίαν ἤγεν ὥς οὐκέτι πρὸς πολιτείαν ὥραϊος· ὅτε δὴ καὶ Πομπήϊος ἔφη, γέροντι τὸ τρυφᾶν ἀωρότερον εἶναι (5) τοῦ πολιτεύεσθαι. ταχὺ μέντοι καὶ αὐτὸς ἐμαλάσσετο τῷ τῆς κόρης ἔρωτι καὶ προσεῖχεν ἐκείνη τὰ πολλὰ καὶ συνδιημέρευεν ἐν ἀγροῖς καὶ κήποις, ἡμέλει δὲ τῶν κατ' ἀγορὰν πραττομένων, ὥστε καὶ Κλῳδίων αὐτοῦ καταφρονῆσαι δημαρχοῦντα τότε καὶ θρασυτάτων ἄσασθαι (6) πραγμάτων. ἐπεὶ γὰρ ἐξέβαλε Κικέρωνα, καὶ Κάτωνα προφάσει στρατηγίας εἰς Κύπρον ἀπέπεμψε, Καίσαρος εἰς Γαλατίαν ἐξεληλακότος, αὐτῷ δὲ προσέχοντα τὸν δῆμον ἐώρα πάντα πράττοντι καὶ πολιτευομένῳ πρὸς χάριν, εὐθύς ἐπεχείρει τῶν Πομπηΐου διατάξεων ἐνίας ἀναιρεῖν, καὶ Τιγράνην τὸν αἰχμάλωτον ἀφαρπάσας εἶχε σὺν αὐτῷ, καὶ τοῖς φίλοις δίκας ἐπῆγε, πεῖραν ἐν ἐκείνοις τῆς Πομπηΐου λαμβάνων δυνάμεως. (7) τέλος δέ, προελθόντος αὐτοῦ πρὸς τινα δίκην, ἔχων ὑφ' αὐτῷ πλῆθος ἀνθρώπων ἀσελγείας καὶ ὀλιγωρίας μεστὸν αὐτὸς μὲν εἰς ἐπιφανῆ τόπον καταστὰς ἐρωτήματα τοιαῦτα προὔβαλλε· "Τίς ἐστὶν αὐτοκράτωρ ἀκόλαστος; τίς ἀνὴρ ἀνδρα ζητεῖ; τίς ἐνὶ δακτύλῳ κνᾶται τὴν κεφαλὴν;" οἱ δέ, ὥσπερ χορὸς εἰς ἀμοιβαῖα συγκεκροτημένος, ἐκείνου τὴν τήβεννον ἀνασεύοντος ἐφ' ἐκάστῳ μέγα βοῶντες ἀπεκρίναντο· "Πομπήϊος."

XLIX

Ἦνία μὲν οὖν καὶ ταῦτα Πομπηΐον ἀήθη τοῦ κακῶς ἀκούειν ὄντα καὶ μάχης τοιαύτης ἄπειρον· ἤχθετο δὲ μᾶλλον αἰσθανόμενος τὴν βουλὴν ἐπιχαίρουσαν αὐτῷ προπηλακίζομένῳ καὶ (2) διδόντι δίκην τῆς Κικέρωνος προδοσίας. ἐπεὶ δὲ καὶ πληγὰς ἐν ἀγορᾷ μέχρι τραυμάτων συνέβη γενέσθαι, καὶ Κλῳδίου τις οἰκέτης παραδυόμενος ἐν ὄχλῳ διὰ τῶν περιεστώτων πρὸς τὸν Πομπηΐον ἡλέγχθη ξίφος ἔχειν, ταῦτα ποιοῦμενος πρόφασιν, ἄλλως δὲ τοῦ Κλῳδίου τὴν ἀσελγείαν καὶ τὰς βλασφημίας δεδιώς, οὐκέτι προῆλθεν εἰς ἀγορὰν ὅσον ἐκεῖνος ἤρχε χρόνον, ἀλλ' οἰκουρῶν διετέλει καὶ σκεπτόμενος μετὰ τῶν φίλων ὅπως ἂν ἐξακέσαιτο τῆς βουλῆς καὶ τῶν ἀρίστων τὴν πρὸς (3) αὐτὸν ὀργήν.

(4) Bu olaylar olurken Bibulus evine kapandı ve hala *consul* olduğu sekiz ay zarfında ortaya çıkmadı, tersine her ikisi için de (Caesar ve Pompeius) hakaret ve suçlamalar içeren kararnameler gönderdi, Cato ise vahiy almış ve esinlenmiş biri gibi *Senatus*'ta kente ve Pompeius'a ilişkin gelecekte olacakları söyledi, bu arada Lucullus ise, artık politika yapmaya elverişli yaşta olmadığını anlayarak sessiz kaldı; o zaman da Pompeius, yaşlı biri için zevki sefa içinde yaşamının politika yapmaktan (5) daha uygunsuz olacağını söyledi. Bununla birlikte kendisi de genç eşinin aşkıyla çabucak yumuşadı ve ona pek çok şey vakfetti, gününü tarlalarda ve bahçelerde onunla geçirdi, *forum*'da yapılanları bile öyle bir boşladı ki, o zamanlar *tribunus plebis* olan Clodius onu aşağılıyordu ve çok cüratkar (6) işlerle uğraşıyordu. Zira Cicero'yu kentten sürdükten ve Cato'yu da *praetor*'luk bahanesiyle Kıbrıs'a gönderdikten, Caesar da Galya'ya doğru yola çıktıkdan sonra, yaranmak için her şeyi yapan ve yönetime katılan kendisine eğimli halkı görünce derhal Pompeius'un düzenlemelerinden bazılarını kaldırmaya girişti; esir alınan Tigranes'i kaçıracak yanına aldı ve Pompeius'un onlar üzerindeki gücünü denemek için, dostlarına karşı dava açtı. (7) Sonunda o (Pompeius) bir mahkeme duruşmasına gelince, (Clodius) kendisinin hizmetinde olan arsız ve çapulcu insan yığınını yanına alarak görünen bir yere dikildi ve şu soruları yöneltti: "Kontrolenden çıkmış imparator kimdir? Hangi adam bir erkek arıyor? Kim bir parmağıyla başını kaşıyor?" Oradakiler de, Clodius her togasını açtığında, karşılıklı atışan bir koro gibi, her soruya bağırarak "*Pompeius*" diye cevap verdiler.

XLIX

Bunlar, kötü bir şey işitmeye alışkın olmayan ve böylesi bir savaş konusunda acemi olan Pompeius'un canını sıktı. Fakat *Senatus*'un, ona hakaret edilmesinden ve Cicero'nun ihanetinin cezasının da ona (2) yüklenmesinden memnunluk duyduğunu hissedince daha çok üzüldü. *Forum*'daki kavgalar yaralanmalara kadar varınca ve Clodius'un bir kölesinin kalabalığın içinde elinde kılıçla etrafındakileri yararak Pompeius'a yaklaştığı keşfedilince, bunları bahane yaparak, ama esasen Clodius'un taşkınlığından ve iftiralarından korktuğu için, onun hakimiyet sürdüğü süre boyunca bir daha *forum*'a gelmedi, evde kalıp bekledi, dostları aracılığıyla *Senatus*'un ve aristokratların kendisine karşı duydukları (3) öfkeyi nasıl yatıştırabileceğini soruşturdu.

Κουλλέωνι μὲν οὖν κελεύοντι τὴν Ἰουλίαν ἀφεῖναι καὶ μεταβαλέσθαι πρὸς τὴν σύγκλητον ἀπὸ τῆς Καίσαρος φιλίας οὐ προσέσχε, τοῖς δὲ Κικέρωνα καταγαγεῖν ἀξιοῦσιν, ἄνδρα καὶ Κλωδίω πολεμιώτατον καὶ τῇ βουλῇ προσφιλέστατον, ἐπέισθη· καὶ προαγαγὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ δεόμενον σὺν χειρὶ πολλῇ, τραυμάτων ἐν ἀγορᾷ γενομένων καὶ τινων ἀναιρεθέντων (4), ἐκράτησε τοῦ Κλωδίου. καὶ νόμῳ κατελθὼν ὁ Κικέρων τὴν τε βουλὴν εὐθύς τῷ Πομπηίῳ διήλλαττε, καὶ τῷ σιτικῷ νόμῳ συνηγορῶν τρόπῳ τινὶ πάλιν γῆς καὶ θαλάττης, ὅσῃν ἐκέκτηντο Ῥωμαῖοι, κύριον ἐποίει Πομπήϊον. ἐπ' αὐτῷ γὰρ ἐγίνοντο λιμένες, ἐμπόρια, καρπῶν διαθέσεις, ἐνὶ λόγῳ, τὰ τῶν πλεόντων πράγματα, τὰ τῶν (5) γεωργούντων. Κλώδιος δὲ ἤτιᾱτο μὴ γεγράφθαι τὸν νόμον διὰ τὴν σιτοδείαν, ἀλλ' ὅπως ὁ νόμος γραφείη γεγονέναι τὴν σιτοδείαν, ὥσπερ ἐκ λιποθυμίας αὐτοῦ μαραινομένην τὴν δύναμιν ἀρχῇ νέᾳ πάλιν ἀναζωπυροῦντος καὶ ἀναλαμβάνοντος. ἕτεροι δὲ τοῦ ὑπάτου Σπινθῆρος ἀποφαίνουσι τοῦτο σόφισμα, κατακλείσαντος εἰς ἀρχὴν μείζονα Πομπήϊον, ὅπως αὐτὸς ἐκπεμφθῇ (6) Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ βοηθῶν. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Κανίδιος εἰσήνεγκε δημαρχῶν νόμον, ἄνευ στρατιᾶς Πομπήϊον ἔχοντα ῥαβδούχους δύο διαλλάττειν Ἀλεξανδρεῦσι τὸν βασιλέα. καὶ Πομπήϊος μὲν ἐδόκει τῷ νόμῳ μὴ δυσχεραίνειν, ἡ δὲ σύγκλητος ἐξέβαλεν, εὐπρεπῶς σκηψαμένη δεδιέναι περὶ τάνδρος. ἦν δὲ γράμμασιν ἐντυχεῖν διερριμμένοις κατ' ἀγορὰν καὶ παρὰ τὸ βουλευτήριον ὡς δὴ Πτολεμαίου δεομένου Πομπήϊον αὐτῷ στρατηγὸν ἀντὶ τοῦ Σπινθῆρος δοθῆναι. (7) Τιμαγένης δὲ καὶ ἄλλως τὸν Πτολεμαῖον οὐκ οὔσης ἀνάγκης ἀπελθεῖν φησι, καὶ καταλιπεῖν Αἴγυπτον ὑπὸ Θεοφάνους πεισθέντα πράττοντος Πομπηίῳ χρηματισμοὺς καὶ στρατηγίας καινῆς ὑπόθεσιν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐχ οὕτως ἢ Θεοφάνους μοχθηρία πιθανὸν ὡς ἄπιστον ἢ Πομπηίου ποιεῖ φύσις, οὐκ ἔχουσα κακότηες οὐδ' ἀνελεύθερον οὕτω τὸ φιλότιμον.

L

Ἐπισταθεὶς δὲ τῇ περὶ τὸ σιτικὸν οἰκονομίᾳ καὶ πραγματείᾳ, πολλαχοῦ μὲν ἀπέστειλε πρεσβευτὰς καὶ φίλους, αὐτὸς δὲ πλεύσας εἰς Σικελίαν καὶ Σαρδόνα καὶ Λιβύην ἥθροιζε σῖτον. ἀνάγεσθαι δὲ μέλλων πνεύματος μεγάλου κατὰ θάλατταν ὄντος καὶ τῶν κυβερνητῶν ὀκνούντων, πρῶτος ἐμβὰς καὶ κελεύσας τὴν ἄγκυραν αἶρειν ἀνεβόησε·

Iulia'dan boşanmasını ve Caesar'ın dostluğundan vazgeçip *Senatus* tarafına geçmesini öğütleyen Culleo'ya kulak asmadı, ama Clodius'un en azılı düşmanı, *Senatus*'un ise en sevdiği kişi olan Cicero'nun geri dönmesini talep edenlere ikna oldu. Kardeşinin ricası üzerine de güçlü bir grupta ona eşlik etti, *forum*'da pek çok yaralanmalar olduktan ve bazıları da öldükten sonra (4) Clodius'u yendi. Alınan karar uyarınca Cicero geri geldi ve derhal *Senatus*'u Pompeius ile uzlaştırdı, tahıl ihtiyacının giderilmesine yönelik teklifi de destekleyerek Pompeius'u yeniden, Romalıların elde etmiş oldukları tüm karalar ve deniz üzerinde yetkili kıldı. Zira limanlar, *emporiai*, ürünlerin kullanımı, yani tek kelime ile denizciliğe ve (5) tarıma ilişkin olaylar ona bağlı oluyordu. Fakat Clodius, söz konusu yasanın tahıl kıtlığından dolayı çıkarılmadığı, tersine tahıl sıkıntısı olmasının, yasa çıkarılabilsin ve bu suretle iktidarsızlığından dolayı kaybolan gücünü bu yeni yasayla yeniden alevlendirebilsin ve yeniden kazanabilsin diye düzenlendiği yönünde suçlamada bulundu. Diğerleri ise bunu, kral Ptolemaios'a yardım edecek kişi olarak kendisi gönderilsin diye (6), Pompeius'u daha büyük bir göreve bağlayan *consul* Spinther'in bir hilesi olarak gösterdiler. Bununla beraber Caninus *tribunus plebis* iken, Pompeius'un ordusuz bir şekilde, iki *lictor*'a sahip olarak İskenderiyelilerle kralı uzlaştırmasını içeren yasa teklifini öne sürdü. Pompeius da bu teklife memnun olmamış gözükmeyen, fakat *Senatus* kabul edilebilir bir şekilde bu adam için endişelendiğini bahane ederek bunu reddetti. *Forum*'da ve mecliste dağıtılmış, sözde Ptolemaios'un, kendisine komutan olarak Spinther yerine Pompeius'un verilmesini istediğini içeren yazılara rastlanıyordu. (7) Timagenes ise farklı olarak, Ptolemaios'un herhangi bir zorunluluk olmadan ayrıldığını ve Pompeius'a zenginleşme ve yeni bir komutanlık fırsatı sağlamak isteyen Theophanes tarafından ikna edilerek Mısır'ı terk ettiğini söyler. Fakat Pompeius'un ne hilekarlık, ne de aşağılık içermeyen, keza onurseverliğe sahip karakterinin bunu güvenilmez yapması kadar Theophanes'in kötülüğü de bu şekilde inandırıcı yapmaz.

L

Tahıl ihtiyacına yönelik düzenleme ve tedarikleme işlerini üstlendikten sonra her yere *legatus*'larını ve dostlarını yolladı, kendisi de Sicilya, Sardinya ve Libya'ya yelken açıp tahıl topladı. Denize açılmak istediğinde, denizde büyük bir fırtına vardı ve dümenciler de bundan çekiniyordu, bunun üzerine ilk kişi olarak (gemiye) çıktı ve demir almalarını emrederek, şöyle bağırdı:

(2) "Πλεῖν ἀνάγκη, ζῆν οὐκ ἀνάγκη." τοιαύτη δὲ τόλμη καὶ προθυμία χρώμενος μετὰ τύχης ἀγαθῆς ἐνέπλησε σίτου τὰ ἐμπόρια καὶ πλοίων τὴν θάλασσαν, ὥστε καὶ τοῖς ἐκτὸς ἀνθρώποις ἐπαρκέσαι τὴν περιουσίαν ἐκείνης τῆς παρασκευῆς, καὶ γενέσθαι καθάπερ ἐκ πηγῆς ἄφθονον ἀπορροὴν εἰς πάντας.

LI

Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ μέγαν ἦσαν οἱ Κελτικοὶ πόλεμοι Καίσαρα· καὶ δοκῶν πορρωτάτῳ τῆς Ῥώμης ἀπεῖναι καὶ συνηρτῆσθαι Βέλγαις καὶ Σουήβοις καὶ Βρεττανοῖς, ἐλάνθανεν ὑπὸ δεινότητος ἐν μέσῳ τῷ δήμῳ καὶ τοῖς κυριωτάτοις πράγμασι καταπολιτευόμενος τὸν Πομπήϊον. (2) αὐτὸς μὲν γὰρ ὡς σῶμα τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν περικείμενος, οὐκ ἐπὶ τοὺς βαρβάρους, ἀλλ' ὥσπερ ἐν θήραις καὶ κυνηγεσίῳ τοῖς πρὸς ἐκεῖ νους ἀγῶσι γυμνάζων, διεπόνει, καὶ κατεσκευάζεν ἄμαχον καὶ φοβεράν, χρυσὸν δὲ καὶ ἄργυρον καὶ τᾶλλα λάφυρα καὶ τὸν ἄλλον πλοῦτον τὸν ἐκ πολέμων τοσοῦτων περιγινόμενον εἰς τὴν Ῥώμην ἀποστέλλων, καὶ διαπειρῶν ταῖς δωροδοκίαις καὶ συγχορηγῶν ἀγορανόμοις καὶ στρατηγοῖς καὶ ὑπάτοις καὶ γυναιξὶν αὐτῶν, ὥκειοιτο πολλοὺς· (3) ὥστε ὑπερβαλόντος αὐτοῦ τὰς Ἄλλεις καὶ διαχειμᾶζοντος ἐν Λούκῃ, τῶν μὲν ἄλλων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀμυλλωμένων καὶ φερομένων πολὺ πλῆθος γενέσθαι, συγκλητικοὺς δὲ διακοσίους, ἐν οἷς καὶ Πομπήϊος ἦν καὶ Κράσσος, ἀνθυπάτων δὲ καὶ στρατηγῶν ἑκατὸν εἴκοσι ῥάβδους ἐπὶ (4) ταῖς Καίσαρος θύραις ὀφθῆναι. τοὺς μὲν οὖν ἄλλους ἅπαντας ἐμπλήσας ἐλπίδων καὶ χρημάτων ἀπέστειλε, Κράσῳ δὲ καὶ Πομπηΐῳ πρὸς αὐτὸν ἐγένοντο συνθήκαι, μετιέναι μὲν ὑπατείας ἐκείνους καὶ Καίσαρα συλλαμβάνειν αὐτοῖς, πέμποντα τῶν στρατιωτῶν συχνοὺς ἐπὶ τὴν ψῆφον, ἐπὰν δὲ αἰρεθῶσι τάχιστα, πράττειν μὲν ἑαυτοῖς ἐπαρχιῶν καὶ στρατοπέδων ἡγεμονίας, Καίσαρι δὲ τὰς (5) οὖσας βεβαιοῦν εἰς ἄλλην πενταετίαν. ἐπὶ τούτοις ἐξενεχθεῖσιν εἰς τοὺς πολλοὺς χαλεπῶς ἔφερον οἱ πρῶτοι· καὶ Μαρκελλῖνος ἐν τῷ δήμῳ καταστάς ἀμφοῖν ἐναντίον ἠρώτησεν εἰ μετίασιν ὑπατείαν. καὶ τῶν πολλῶν ἀποκρίνασθαι κελευόντων, πρῶτος Πομπήϊος εἶπεν ὡς τάχα μὲν ἂν μετέλθοι, τάχα δὲ οὐκ ἂν μετέλθοι· Κράσσος δὲ πολιτικώτερον· οὕτω γὰρ ἔφη πράξειν ὅποτερως (6) ἂν οἴηται τῷ κοινῷ συνοίσειν.

(2) “denize açılmak zorunludur, ama yaşamak zorunlu değil”. Böylesi bir cesaretle ve gayretle davranarak, iyi talihin de yardımıyla *emporia*’ları tahıl, denizleri de gemilerle doldurdu, öyle ki aldığı tedbirlerin çokluğu, sanki bir kaynaktan herkesin üzerine bereketli bir nehir akıyormuş gibi, (İtalya’nın) dışındaki insanlara bile yetti.

LI

Bu süre zarfında büyük Caesar’a karşı Galya Savaşı patlak verdi; o da mümkün mertebe Roma’dan uzaklaştı ve Belgalar, Suebler ve Britanlarla savaşa girişti, fakat korkunç zekası sayesinde halk ve çok önemli olaylar arasında hissettirmeden Pompeius’u safdışı bıraktı. (2) Aynı zamanda kendisi de savaş gücüne bir vücut gibi davranarak savaşlarda barbarlara karşı değil de, sanki avda ya da vahşi hayvan takibinde talim yapıyormuş gibi savaşıyordu ve böylece savaş gücünü yenilemez ve korkunç yapıyordu, Roma’ya da altın, gümüşle başka ganimetler ve böylesi savaşlardan ele geçen daha başka servetleri göndererek rüşvetçiliğe kalkışıyor ve de *aedilis*, *praetor* ve *consul*’lerle onların eşlerine hediyeler sunarak pek çoklarını taraftarı yapıyordu. (3) Bundan dolayı Alpleri aştıktan sonra kışı Luca’da geçirirken, diğer erkek ve kadınlar yarış halinde ona koştuğu ve yanına gittiği için büyük bir kalabalık oluştu, aralarında Pompeius ve Crassus’un da bulunduğu iki yüz senatör ile *consul* ve komutanların yüz yirmi *lictor*’u da Caesar’ın (4) kapıları önünde görüldü. Diğer herkesi de umutlar ve mal mülkle doldurup yolcu etti. Crassus ve Pompeius ile onun arasında ise, onların (Pompeius-Crassus) *consul*’lüğe başvurmaları, Caesar’ın da, hızlı bir şekilde seçilmeleri için, askerlerinden birçoğunu seçime göndererek onlara yardım etmesi, kendilerine eyaletler ve ordular üzerinde yetki verilmesi, Caesar’a ise sahip olduğu şeyler için (5) beş yıl daha güvence verilmesi hususlarında ittifak yapıldı. Pek çokları için onaylanabilir olan bu antlaşmalara soylular çok sinirlendiler. Marcellinus da halkın önüne çıkıp her ikisine karşılıklı olarak *consul*’lüğe başvurup başvurmayacaklarını sordu. Pek çok kişi de cevap verilmemesini buyurunca ilk olarak Pompeius, belki başvuracağını, belki de başvurmayacağını söyledi. Crassus ise, daha politik bir şekilde cevap vererek, kamu yararına faydalı olacağını düşünürse (6) ikisinden birini yapacağını söyledi.

έπιφυομένου δὲ Πομπηΐῳ Μαρκελλίνου καὶ σφοδρῶς λέγειν δοκοῦντος, ὁ Πομπήϊος ἔφη πάντων ἀδικιώτατον εἶναι τὸν Μαρκελλῖνον, ὃς χάριν οὐκ ἔχει λόγοις μὲν ἐξ ἀφώνου δι' αὐτόν, ἐμετικὸς δὲ ἐκ πεινατικοῦ γενόμενος.

LII

Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν ἄλλων ἀποστάντων τοῦ παραγγέλλειν ὑπατεῖαν, Λεύκιον Δομέτιον Κάτων ἔπεισε καὶ παρεθάρρυνε μὴ ἀπειπεῖν· οὐ γὰρ ὑπὲρ ἀρχῆς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐλευθερίας εἶναι τὸν ἀγῶνα πρὸς τοὺς τυράννους. οἱ δὲ περὶ τὸν Πομπήϊον φοβηθέντες τὸν νόνον τοῦ Κάτωνος, μὴ τὴν βουλήν ἔχων ἅπασαν ἀποσπάσῃ καὶ μεταβάλῃ τοῦ δήμου τὸ ὑγιαῖνον, οὐκ εἴασαν εἰς ἀγορὰν (2) κατελθεῖν τὸν Δομέτιον, ἀλλ' ἐπιτέμψαντες ἐνόπλους ἄνδρας ἀπέκτειναν μὲν τὸν προηγούμενον λυχνοφόρον, ἐτρέψαντο δὲ τοὺς ἄλλους· ἔσχατος δὲ Κάτων ἀνεχώρησε, τρωθεὶς τὸν δεξιὸν πῆχυν ἀμυνόμενος πρὸ τοῦ Δομετίου. Τοιαύτη δὲ ὁδῷ παρελθόντες ἐπὶ τὴν ἀρχὴν οὐδὲ τᾶλλα κοσμιώτερον ἔπραττον. ἀλλὰ πρῶτον μὲν τὸν Κάτωνα τοῦ δήμου στρατηγὸν αἰρουμένου καὶ τὴν ψῆφον ἐπιφέροντος, Πομπήϊος ἔλυσε τὴν ἐκκλησίαν οἰωνοὺς αἰτιώμενος, ἀντὶ δὲ Κάτωνος Βατίνιον ἀνηγόρευσαν, ἀργυρίῳ τὰς (3) φυλὰς διαφθείραντες. ἔπειτα νόμους διὰ Τρεβωνίου δημαρχοῦντος εἰσέφερον, Καίσαρι μὲν, ὥσπερ ὠμολόγητο, δευτέραν ἐπιμετροῦντας πενταετίαν, Κράσσῳ δὲ Συρίαν καὶ τὴν ἐπὶ Πάρθους στρατείαν διδόντας, αὐτῷ δὲ Πομπηΐῳ Λιβύην ἅπασαν καὶ Ἰβηρίαν ἐκατέραν καὶ τέσσαρα τάγματα στρατιωτῶν, ὧν ἐπέχρησε δύο Καίσαρι (4) δεηθέντι πρὸς τὸν ἐν Γαλατίᾳ πόλεμον. ἀλλὰ Κράσσος μὲν ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἐπαρχίαν ἀπαλλαγείς τῆς ὑπατείας, Πομπήϊος δὲ τὸ θέατρον ἀναδείξας ἀγῶνας ἤγε γυμνικοὺς καὶ μουσικοὺς ἐπὶ τῇ καθιερώσει, καὶ θηρῶν ἀμίλλας ἐν οἷς πεντακόσιοι λέοντες ἀνηρέθησαν, ἐπὶ πᾶσι δὲ τὴν ἐλεφαντομαχίαν, ἐκπληκτικώτατον θέαμα, παρέσχεν.

Daha sonra Marcellinus, Pompeius'un karşısına çıkıp da öfkeli bir şekilde konuşmaya karar verince, Pompeius, kendisi sayesinde sessizlikten dile geldiği ve aç birinden sık sık kusmak zorunda kalan bir adama dönüştüğü halde kendisine teşekkür etmeyen Marcellinus'un dünyanın en adaletsiz insanı olduğunu söyledi.

LII

Bununla birlikte diğerleri de *consul*'lüğe başvurmaktan vazgeçince Cato, Lucius Domitius'u ikna etti ve reddetmemesi için yüreklendirdi; zira tiranlara karşı memuriyet için değil, tersine özgürlük için mücadele edilir. Pompeius'un çevresindekiler Cato'nun, tüm *Senatus*'a sahip olarak halkın bozulmamış kısmını da ayırma ve kendine çekme gücünden korkarak Domitius'un *forum*'a (2) girmesine izin vermedikleri gibi ona karşı silahlı adamlar gönderdikten sonra önde giden meşale taşıyıcıyı öldürdüler, diğerlerini de bozguna uğrattılar. En son olarak, Domitius'u savunurken sağ kolunu yaralayan Cato geri çekildi. Bu yolla yönetime geldikten sonra da daha ölçülü davranmadılar. Tersine ilk olarak, halk Cato'yu *praetor* seçince ve oyunu ona kullanınca, Pompeius kuşları sebep göstererek *comitia*'yı feshetti ve (3) *centuria*'ları rüşvetle kandırarak Cato yerine Vatinius'u (*praetor*) ilan ettiler. Daha sonra da *tribunus plebis* olan Trebonius aracılığıyla, Caesar'a ikinci kez beş yıl daha görev tahsis eden, Crassus'a Suriye ve Parthlara karşı yürütülecek savaşı veren, Pompeius'un kendisine de tüm Libya'yı, her iki Iberia eyaletini ve Caesar'ın Galya'daki savaş için istemesi üzerine (4) ikisini ödünç verdiği dört lejyon askeri tahsis eden yasaları, sanki üzerinde anlaşmaya varmışlar gibi, geçirdiler. Crassus *consul*'lüğü bittikten sonra eyaletine gitti, Pompeius ise, tiyatrosunu törenle kutsayarak açılış merasiminde spor ve müzik yarışmaları ile beş yüz aslanın öldürüldüğü hayvan mücadeleleri düzenledi, son olarak da en korkunç gösteri olan fil savaşlarını sundu.

LIII

Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμαστωθεὶς καὶ ἀγαπηθεὶς, αὐθις οὐκ ἐλάττονα φθόνον ἔσχεν, ὅτι πρεσβευταῖς φίλοις παραδοὺς τὰ στρατεύματα καὶ τὰς ἐπαρχίας, αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν ἡβητηρίοις, μετιὼν ἄλλοτε ἀλλαχόσε, μετὰ τῆς γυναικὸς διῆγεν, εἴτε ἐρῶν αὐτῆς, εἴτε ἐρῶσαν οὐχ ὑπομένων ἀπολιπεῖν καὶ γὰρ καὶ τοῦτο (2) λέγεται. καὶ περιβόητον ἦν τῆς κόρης τὸ φίλαν δρον, οὐ καθ' ὥραν ποθοῦσης τὸν Πομπηϊόν, ἀλλ' αἷτιον ἔοικεν ἢ τε σωφροσύνη τοῦ ἀνδρὸς εἶναι μόνην γινώσκοντος τὴν γεγαμημένην, ἢ τε σεμνότης οὐκ ἄκρατον, ἀλλ' εὐχαριν ἔχουσα τὴν ὁμιλίαν καὶ μάλιστα γυναικῶν ἀγωγόν, εἰ δεῖ μηδὲ Φλώραν ἀλῶναι τὴν ἐταίραν ψευδομαρτυριῶν. (3) ἐν δ' οὖν ἀγορανομικοῖς ἀρχαιρεσίοις εἰς χειρὰς τινων ἐλθόντων καὶ φονευθέντων περὶ αὐτὸν οὐκ ὀλίγων ἀναπλησθεὶς αἵματος ἥλλαξε τὰ ἱμάτια. πολλοῦ δὲ θορύβου καὶ δρόμου πρὸς τὴν οἰκίαν γενομένου τῶν κομιζόντων τὰ ἱμάτια θεραπόντων, ἔτυχε μὲν ἡ κόρη κύουσα, θεασαμένη δὲ καθημαγμένην τὴν τήβεννον ἐξέλιπε καὶ μόλις ἀνήνεγκεν, ἐκ δὲ τῆς ταραχῆς ἐκείνης καὶ τοῦ (4) πάθους ἀπήμβλωσεν. ὅθεν οὐδὲ οἱ μάλιστα μεμφόμενοι τὴν πρὸς Καίσαρα Πομπηίου φιλίαν ῥιτιῶντο τὸν ἔρωτα τῆς γυναικὸς. αὐθις μέντοι κυήσασα καὶ τεκοῦσα θῆλυ παιδίον ἐκ τῶν ὠδίνων ἐτελεύτησε, καὶ τὸ παιδίον οὐ πολλὰς ἡμέρας ἐπέζησε. παρεσκευασμένου δὲ τοῦ Πομπηίου τὸ σῶμα θάπτειν ἐν Ἀλβανῷ, βιασάμενος ὁ δῆμος εἰς τὸ Ἄρειον πεδῖον κατήνεγκεν, οἴκτῳ τῆς κόρης μᾶλλον ἢ Πομπηίῳ καὶ Καίσαρι (5) χαριζόμενος. αὐτῶν δὲ ἐκείνων μεῖζον ἐδόκει μέρος ἀπόντι Καίσαρι νέμειν ὁ δῆμος ἢ Πομπηίῳ παρόντι τῆς τιμῆς. εὐθύς γὰρ ἐκύμαινεν ἡ πόλις, καὶ πάντα τὰ πράγματα σάλον εἶχε καὶ λόγους διαστατικούς, ὥς ἡ πρότερον παρακαλύπτουσα μᾶλλον ἢ κατείργουσα τῶν ἀνδρῶν τὴν φιλαρχίαν (6) οἰκειότης ἀνήρηται. μετ' οὐ πολὺ δὲ καὶ Κράσσος ἐν Πάρθοις ἀπολωλὼς ἡγγέλλετο· καὶ τοῦτο κώλυμα ὄν μέγα τοῦ συμπεσεῖν τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐκποδὼν ἐγεγόνει· δεδιότες γὰρ ἐκείνον ἀμφοτέροι τοῖς πρὸς ἀλλήλους ἀμῶς γέ πως ἐνέμενον δικαίοις. ἐπεὶ δὲ ἀνέϊλεν ἡ τύχη τὸν ἔφεδρον τοῦ ἀγῶνος, εὐθύς ἦν εἰπεῖν τὸ κωμικόν, ὥς ἄτερος πρὸς τὸν ἕτερον ὑπαλείφεται τῷ χειρὶ θ' ὑποκονίεται. (7) οὕτως ἡ τύχη μικρόν ἐστι πρὸς τὴν φύσιν.

LIII

Bu yüzden hayranlık kazandı ve memnun karşılandı, diğer taraftan ordularını ve eyaletlerini *legatus* dostlarına verdiği, kendisinin ise, karısıyla birlikte, ya ona karşı olan aşkından, ya da diğerinin ona duyduğu sevgiden dolayı onu bırakmamak için orada kalarak, İtalya'nın en güzel yerlerinde kah orada kah burada dolaşarak, hayatını geçirdiği için, daha az olmayan bir kine de maruz kaldı. Hatta şöyle bir şey (2) anlatılır. Genç kadının koca sevgisi meşhurdu, gençlik döneminde olmasa da Pompeius'u kalpten seviyordu, bunun sebebi, eğer *heteira* Flora'nın yalancı şahitliğinin ispatlanması gerekmiyorsa, sadece evlenmiş olduğu kişiyi tanıyan adamın nefesine hakim olması ve ciddiyetinin sert olmaması, tersine sohbetinin hoşla gitmesi ve özellikle de kadınlar için cazibeye sahip olması gibi gözüktür. (3) *Aedilis* seçimlerinde bazı boğuşmalar olunca ve onun etrafındaki pek çok kişi öldürülünce, kan bulaştığı için *toga*'sını değiştirdi. Hizmetliler *toga*'yı eve götürürken büyük bir gürültü ve koşuşturma olunca, gebe olan genç kadın bunlara rastladı ve kanla lekelenmiş *toga*'yı görünce düştü ve güç bela kendine getirildi, fakat sarsıntı ve (4) heyecandan dolayı erken doğum yaptı. Bundan dolayı Pompeius'un Caesar'la olan dostluğunu en çok eleştirenler bile kadının aşkını suçlayamadılar. Daha sonra yeniden hamile kaldı ve bir kız çocuğu doğururken doğum sancıları yüzünden öldü, çocuk da çok fazla yaşamadı. Pompeius cesedi Albanum'da gömmeye hazırlanırken, halk, Pompeius ve Caesar'a (5) hoş görünmekten ziyade daha çok kıza olan merhametinden dolayı onu Mars Alanı'na getirtti. Halk, orada bulunan Pompeius'tan ziyade orada bulunmayan Caesar'a onurun daha fazla kısmını vermiş gözüktür. Zira derhal kent çalkalandı ve tüm olaylar sallantılı bir duruma girdi, her iki adamın makam hırsını azaltmaktan ziyade önceleri gizleyen (6) akrabalığın artık fesheildiğine yönelik sert tartışmalar sürdürülüyordu. Kısa süre sonra Crassus'un Parth savaşlarında öldüğü haberi geldi. İç Savaş çıkmasına mani olan en büyük engel de böylece ortadan kalktı. Zira her ikisi de ondan çekindikleri için birbirlerine karşı bir şekilde kurallara uyuyorlardı. Fakat kader bu mücadelenin önünde duran kişisini ortadan kaldırınca, hemen bir komedyenin söylediği, "*biri diğerine karşı savaş için yağlanıyor ve ellerini tozla ovuşturuyor*" sözü zikredildi. (7) Doğaya karşı kader böylesine küçük olabilir.

οὐ γὰρ ἀποπίμπλησιν αὐτῆς τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπου τοσοῦτον βάθος ἡγεμονίας καὶ μέγεθος εὐρυχωρίας δυοῖν ἀνδροῖν οὐκ ἐπέσχευ, ἀλλ' ἀκούοντες καὶ ἀναγινώσκοντες ὅτι "τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται" τοῖς θεοῖς, "ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς," ἑαυτοῖς οὐκ ἐνόμιζον ἀρκεῖν δυσὶν οὖσι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

LIV

Καίτοι Πομπήϊος εἶπέ ποτε δημηγορῶν ὅτι πᾶσαν ἀρχὴν λάβοι πρότερον ἢ προσεδόκησε καὶ κατάθοιτο θάπτον ἢ προσεδοκῆθη. καὶ νῆ Δία μαρτυρούσας εἶχεν αἰεὶ τὰς διαλύσεις τῶν στρατοπέδων. τότε δὲ τὸν Καίσαρα δοκῶν οὐ προήσεσθαι τὴν δύναμιν ἐζήτει ταῖς πολιτικαῖς ἀρχαῖς ὄχυρὸς εἶναι πρὸς αὐτόν, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἐνεωτέριζεν, οὐδὲ ἐβούλετο δοκεῖν ἀπιστεῖν, ἀλλ' (2) ὑπερορᾶν μᾶλλον καὶ καταφρονεῖν. ἐπεὶ δὲ τὰς ἀρχὰς οὐ κατὰ γνώμην ἑώρα βραβευομένας, δεκαζομένων τῶν πολιτῶν, ἀναρχίαν ἐν τῇ πόλει περιεῖδε γενομένην· καὶ λόγος εὐθύς ἐχώρει πολὺς ὑπὲρ δικτάτορος, ὃν πρῶτος εἰς μέσον ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησε Λουκίλλιος ὁ δήμαρχος, τῷ δήμῳ παραινῶν ἐλέσθαι δικτάτορα Πομπήϊον. ἐπιλαβομένου δὲ Κάτωνος οὗτος μὲν ἐκινδύνευσε τὴν δημαρχίαν ἀποβαλεῖν, ὑπὲρ δὲ Πομπηίου πολλοὶ τῶν φίλων ἀπελογοῦντο παριόντες ὥς οὐ δεομένου τῆς ἀρχῆς ἐκείνης οὐδὲ βουλομένου. (3) Κάτωνος δὲ Πομπήϊον ἐπαινέσαντος καὶ προτρεψαμένου τῆς εὐκοσμίας ἐπιμεληθῆναι, τότε μὲν αἰδεσθεῖς ἐπεμελήθη, καὶ κατεστάθησαν ὕπατοι Δομέτιος καὶ Μεσσάλας, ὕστερον δὲ πάλιν ἀναρχίας γινομένης καὶ πλειόνων ἤδη τὸν περὶ τοῦ δικτάτορος λόγον ἐγειρόντων ἱταμώτερον, φοβηθέντες οἱ περὶ Κάτωνα μὴ βιασθῶσιν, ἔγνωσαν ἀρχὴν τινα τῷ Πομπηίῳ προέμενοι νόμιμον ἀποτρέψαι τῆς ἀκράτου καὶ τυραννικῆς (4) ἐκείνης. καὶ Βύβλος ἐχθρὸς ὢν Πομπηίῳ πρῶτος ἀπεφήνατο γνώμην ἐν συγκλήτῳ Πομπήϊον μόνον ἐλέσθαι ὕπατον· ἢ γὰρ ἀπαλλαγῆσεσθαι τῆς παρούσης τὴν πόλιν ἀκοσμίας, ἢ δουλεύειν τῷ κρατίστῳ. φανέντος δὲ παραδόξου τοῦ λόγου διὰ τὸν εἰπόντα, Κάτων ἀναστὰς καὶ παρασχὼν δόκησιν ὥς ἀντιλέξει, γενομένης σιωπῆς εἶπε τὴν προκειμένην γνώμην αὐτὸς μὲν οὐκ ἂν εἰσενεγκεῖν, εἰσηνεγμένη δὲ ὑφ' ἑτέρου πείθεσθαι κελεύειν, πᾶσαν μὲν ἀρχὴν μᾶλλον αἰρούμενος ἀναρχίας, Πομπηίου δὲ μηδένα βέλτιον ἄρξειν (5) ἐν ταραχαῖς τηλικαύταις νομίζων.

Zira bu onun arzusunu karşılamıyordu, çünkü hakimiyetin böylesi büyük boyutu ve alanın genişliği iki adama yetmiyordu, tersine tanrılar arasında bile “her şeyin üç kişilik paylaştırıldığını ve her birinin onur payını aldığını” duyuyor ve okuyorlardı, bundan dolayı da Roma devletinin iki kişi oldukları için kendilerine yetmeyeceğini düşünüyorlardı.

LIV

Bununla beraber Pompeius bir keresinde halka konuşma yaptığı sırada, her bir göreve umduğundan daha erken ulaştığını ve umulduğundan daha hızlı ayrıldığını söyledi. Gerçekten de ordularının daima terhis edilmesini şahit olarak gösterdi. Fakat o zamanlar Caesar’ın kendi gücünü bırakmayacağını görünce yüksek memuriyetler aracılığıyla ona karşı sağlam durmaya çalıştı, ayrıca yenilik de yapmadı, zira güvensiz gözükmek istemiyordu, tersine (2) daha çok ona göz yummak ve az değer vermek istiyordu. Fakat vatandaşlar rüşvet yediği için memurlukların kendi kararına göre dağıtılmadığını görünce, kentte anarşi çıkmasına ses çıkarmadı. Bunun üzerine derhal bir diktatör lafı ortaya çıktı, ilk olarak *tribunus plebis* Lucilius, halkı Pompeius’un diktatör seçilmesi için teşvik ederek, bunu ortaya atmaya cesaret etti. Cato buna çıkışınca (Lucilius) *tribunus plebis*’liğini kaybetme tehlikesiyle karşılaştı, fakat pek çok dostu onun bu memuriyete ihtiyacı olmadığı ve de istemediği hususunda Pompeius’u müdafa ederek, bunu inkar ettiler. (3) Cato da Pompeius’u takdir etti ve iyi düzeni sağlamaya davet etti, o zaman Pompeius da utandı ve yeniden düzeni sağladı, Domitius ve Messalla *consul* seçildiler, fakat daha sonra anarşi yeniden ortaya çıktı ve artık daha çok kişi daha cüretkar bir şekilde diktatörlük hakkındaki söylentiyi yeniden canlandırdı, bunun üzerine Cato’nun çevresindekiler baskı altına alınmaktan korkarak, onu mutlak güç ve tiranlıktan uzak tutmak için, Pompeius’a yasal bir memuriyet vermeye (4) karar verdiler. İlk olarak da, Pompeius’a düşman olan Bibulus *Senatus*’ta Pompeius’un tek başına *consul* seçilmesini teklif etti; zira ya kenti var olan düzensizlikten kurtaracak ya da onu en güçlü olana köle yapacaktı. Bu teklif, onu söyleyen kişi dolayısıyla şaşırtıcı görününce, Cato itiraz edecekmiş gibi fikrini sunmak üzere ayağa kalktı ve sessizlik olunca da önerilen yasa teklifini bizzat yapmadığını, fakat anarşiden ziyade herhangi bir memuriyeti tercih ettiği ve böylesi bir karmaşada hiç kimsenin yönetimi Pompeius’tan daha iyi sürdüremeyeceğini (5) düşündüğü için, başka biri tarafından önerilmiş olan bu teklife inanmalarını tavsiye ettiğini söyledi.

δεξαμένης δὲ τῆς βουλῆς, καὶ ψηφισαμένης ὅπως ὕπατος αἰρεθεὶς ὁ Πομπήϊος ἄρχοι μόνος, εἰ δὲ αὐτὸς συνάρχοντος δεηθείη, μὴ θάττον δυοῖν μηνοῖν δοκιμάσας ἔλοιτο, κατασταθεὶς οὕτως καὶ ἀποδειχθεὶς διὰ Σουλπικίου μεσοβασιλέως ὕπατος ἡσπάζετο φιλοφρόνως τὸν Κάτωνα, πολλὴν ὁμολογῶν χάριν ἔχειν καὶ παρακαλῶν γίνεσθαι (6) σύμβουλον ἰδίᾳ τῆς ἀρχῆς. Κάτων δὲ χάριν μὲν ἔχειν αὐτῷ τὸν Πομπήϊον οὐκ ἤξιον· δι' ἐκεῖνον γὰρ ὧν εἶπεν οὐδὲν εἶπεῖν, διὰ δὲ τὴν πόλιν· ἔσεσθαι δὲ σύμβουλος ἰδίᾳ παρακαλούμενος, ἐὰν δὲ μὴ παρακαλῇται, δημοσίᾳ φράσειν τὸ φαινόμενον. τοιοῦτος μὲν οὖν Κάτων ἐν πᾶσι.

LV

Πομπήϊος δὲ παρελθὼν εἰς τὴν πόλιν ἔγημε Κορνηλίαν θυγατέρα Μετέλλου Σκηπίωνος, οὐ παρθένον, ἀλλὰ χήραν ἀπολελειμμένην νεωστὶ Ποπλίου τοῦ Κράσσου παιδός, ᾧ συνῴκησεν ἐκ παρθενίας, ἐν Πάρθοις τεθνηκότος. ἐνῆν δὲ τῇ κόρῃ πολλὰ φίλτρα δίχα τῶν ἀφ' ὥρας. καὶ γὰρ περὶ γράμματα καλῶς ἤσκητο καὶ περὶ λύραν καὶ γεωμετρίαν, καὶ λόγων φιλοσόφων εἴθιστο (2) χρησίμως ἀκούειν. καὶ προσῆν τούτοις ἦθος ἀηδίας καὶ περιεργίας καθαρὸν, ἃ δὴ νέαις προστρίβεται γυναιξὶ τὰ τοιαῦτα μαθήματα· πατήρ δὲ καὶ γένους ἔνεκα καὶ δόξης ἄμεμπτος. ἀλλ' ὅμως τοῦ γάμου τοῖς μὲν οὐκ ἦρεσκε τὸ μὴ καθ' ἡλικίαν· υἱῷ γὰρ αὐτοῦ συνοικεῖν ὥραν εἶχεν ἡ (3) Κορνηλία μᾶλλον· οἱ δὲ κομψότεροι τὸ τῆς πόλεως ἡγοῦντο παρεωρακέναι τὸν Πομπήϊον ἐν τύχαις οὔσης, ὧν ἐκεῖνον ἱατρὸν ῥηται καὶ μόνῳ παραδέδωκεν αὐτήν· ὁ δὲ στεφανοῦται καὶ θύει γάμους, αὐτήν τὴν ὑπατείαν ὀφείλων ἡγεῖσθαι συμφοράν, οὐκ ἂν οὕτω παρανόμως δοθεῖσαν (4) εὐτυχούσης τῆς πατρίδος. ἐπεὶ δὲ ταῖς δίκαις τῶν δωροδοκιῶν καὶ δεκασμῶν ἐπιστάς, καὶ νόμους γράψας καθ' οὓς αἱ κρίσεις ἐγίνοντο, τὰ μὲν ἄλλα σεμνῶς ἐβράβευε καὶ καθαρῶς, ἀσφάλειαν ἅμα καὶ κόσμον καὶ ἡσυχίαν αὐτοῦ προσκαθημένου μεθ' ὅπλων τοῖς δικαστηρίοις παρέχων, Σκηπίωνος δὲ τοῦ πενθεροῦ κρινομένου, μεταπεμψάμενος οἴκαδε τοὺς ἐξήκοντα καὶ τριακοσίους δικαστὰς ἐνέτυχε βοηθεῖν, ὁ δὲ κατήγορος ἀπέστη τῆς δίκης ἰδὼν τὸν Σκηπίωνα προπεμπόμενον ἐξ ἀγορᾶς ὑπὸ τῶν δικαστῶν, πάλιν οὖν ἤκουε (5) κακῶς, ἔτι δὲ μᾶλλον ὅτι λύσας νόμῳ τοὺς γινομένους περὶ τῶν κρινομένων ἐπαίνους, αὐτὸς εἰσῆλθε Πλάγκον ἐπαινεσόμενος.

Senatus da kabul ettikten ve kararı onayladıktan sonra bu şekilde Pompeius tek başına yönetsin diye *consul* seçilince, eğer kendisi yönetimi birlikte yapacağı birisine ihtiyaç duyarsa, önceki denemeden sonra iki aydan daha kısa olmamak kaydıyla böyle birini seçebilecekti, böylece *interrex* Sulpicius aracılığıyla *consul* olarak ilan edilip atandıktan sonra Cato'yu dostça selamlayarak ona çok teşekkür borçlu olduğunu açıkladı ve bu görevde kendisine (6) kişisel olarak danışman olmasını rica etti. Fakat Cato, Pompeius'un kendisine şükran borçlu olmadığını iddia etti; zira bunların hiç birini onun hatırına değil, kent için söylediğini bildirdi. Fakat o istese de istemese de kendisine kişisel danışman olacak, doğruları açıkça gösterecekti. Zira Cato her şeyde böyleydi.

LV

Pompeius kente geldikten sonra Metellus Scipio'nun kızı Cornelia ile evlendi, bu kadın bakire değildi, tersine, genç kızken evlendiği ve Parth savaşlarında ölen Crassus'un oğlu Publius'un kısa süre önce dul kalan karısı idi. Genç kadın gençliğinden gelen güzellik dışında pek çok cazibe daha barındırıyordu. Zira o edebi eserler, müzik ve geometri alanlarını güzel bir şekilde icra etmiş ve felsefi yazıları (2) yararlı bir şekilde tecrübe etmeye alışmıştı. Nazdan ve kibirden arınmış olan karakteri, bu tür bilimlerin genç kadınlara yüklediği özelliklere sahipti. Babası da soy ve ün bakımından kusursuzdu. Buna rağmen bu evlilikte yaşına uygun olmama durumu bazılarının hoşuna gitmiyordu; zira Cornelia daha çok (3) onun oğluyla bir arada yaşayacak yaşta idi. Biraz daha dikkatli olanlar, Pompeius'un, içine düştüğü zor durumda onu hekim olarak seçen ve kendini sadece ona teslim eden kentin iyiliğini göz ardı ettiğini düşünüyorlardı. O ise, eğer devlet iyi durumda olsaydı kanuna aykırı bir şekilde kendisine verilmeyecek olan (4) *consul*'lüğüne bu talihsizliğe borçlu olduğunu düşünmesi gerekirken, çelenk takıyor ve evlilik kutlaması yapıyordu. Dikkatini ise rüşvetçilik ve adam kayırma davalarına verince ve davaların onlara göre sürdürüleceği kanunlar koyunca, diğer her şeyi ciddi ve açık bir şekilde ayarladı ve aynı zamanda mahkemeleri silahlarla muhasara altına alarak güvenliği, düzeni ve sessizliği sağladı, fakat kayınpederi Scipio yargılanırken üç yüz yetmiş hakimi evine davet ederek yardım etmelerini rica etti, davacı olan kişi ise hakimler tarafından *forum*'dan çıkarılan Scipio'yu görünce davayı düşürdü, (5) ayrıca yargılananlar için düzenlenen methiyeleri yasa ile kaldırdıktan sonra kendisi Plancus'u övmek üzere mahkemeye çıkınca, adı yeniden kötüye çıktı.

καὶ Κάτων (ἔτυχε γὰρ κρίνων) ἐπισχόμενος τὰ ὤτα ταῖς χερσὶν οὐκ ἔφη καλῶς ἔχειν αὐτῷ παρὰ τὸν (6) νόμον ἀκούειν τῶν ἐπαίνων. ὅθεν ὁ μὲν Κάτων ἀπεβλήθη πρὸ τοῦ φέρειν τὴν ψῆφον, ἐάλω δὲ ταῖς ἄλλαις ὁ Πλάγκος σὺν αἰσχύνη τοῦ Πομπηίου. καὶ γὰρ ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις Ὑψαῖος, ἀνὴρ ὑπατικός, δίκην φεύγων καὶ παραφυλάξας τὸν Πομπήϊον ἐπὶ δεῖπνον ἀπιόντα λελουμένον, ἰκέτευε τῶν γονάτων λαβόμενος. ὁ δὲ παρῆλθεν ὑπεροπτικῶς εἰπὼν διαφθεῖρειν τὸ δεῖπνον αὐτόν, ἄλλο δὲ μηδὲν περαίνειν. οὕτως οὖν ἄνισος εἶναι (7) δοκῶν αἰτίας εἶχε. τὰ δ' ἄλλα καλῶς ἅπαντα κατέστησεν εἰς τάξιν, καὶ προσεῖλετο συνάρχοντα τὸν πενθερὸν εἰς τοὺς ὑπολοίπους πέντε μῆνας. ἐψηφίσθη δὲ αὐτῷ τὰς ἐπαρχίας ἔχειν εἰς ἄλλην τετραετίαν, καὶ χίλια τάλαντα λαμβάνειν καθ' ἕκαστον ἑνιαυτόν, ἀφ' ὧν θρέψει καὶ διοικήσει τὸ στρατιωτικόν.

LVI

Οἱ δὲ Καίσαρος φίλοι ταύτην ἀρχὴν λαβόντες ἤξιουν τινὰ γενέσθαι καὶ Καίσαρος λόγον, ἀγωνιζομένου τοσούτους ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς ἡγεμονίας· ἡ γὰρ ὑπατείας ἄξιον εἶναι τυχεῖν ἐτέρας, ἢ προσλαβεῖν τῇ στρατείᾳ χρόνον, ἐν ᾧ τῶν πεπονημένων οὐκ ἄλλος ἐπελθὼν ἀφαιρήσεται τὴν δόξαν, ἀλλ' αὐτὸς ἄρξει καὶ τιμήσεται (2) καθ' ἡσυχίαν ὁ κατεργασάμενος. οὔσης δὲ περὶ τούτων ἀμίλλης, ὡς δὴ παραιτούμενος ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος ἐπ' εὐνοίᾳ τὸν φθόνον ὁ Πομπηῖος ἔφη γράμματα Καίσαρος ἔχειν βουλομένου λαβεῖν διάδοχον καὶ παύσασθαι τῆς στρατείας· ὑπατείας μέντοι καὶ μὴ παρόντι καλῶς ἔχειν αἵτησιν αὐτῷ (3) δοθῆναι. πρὸς ταῦτα ἐνισταμένων τῶν περὶ Κάτωνα καὶ κελευόντων ιδιώτην γενόμενον καὶ τὰ ὄπλα καταθέμενον εὐρίσκεσθαι τι παρὰ τῶν πολιτῶν ἀγαθόν, οὐκ ἐξερίσας, ἀλλ' οἷον ἡττηθεὶς ὁ Πομπηῖος ὑποπτος ἦν μᾶλλον ὧν ἐφρόνει περὶ Καίσαρος. ἔπεμψε δὲ καὶ τὰς δυνάμεις ἀπαιτῶν ἃς ἔχρησεν αὐτῷ, τὰ Παρθικὰ ποιούμενος πρόφασιν. ὁ δέ, καίπερ εἰδὼς ἐφ' οἷς ἀπητηῖτο τοὺς στρατιώτας, ἀπέπεμψε καλῶς δωρησάμενος.

Yargılamak üzere orada bulunan Cato elleriyle kulaklarını tıkayarak, yasaya karşı (6) övgüleri dinlemenin kendisi için iyi bir şey olmadığını söyledi. Bundan dolayı Cato oylamaya geçilmeden önce dışarıya çıkarıldı, fakat Plancus diğer hakimler aracılığıyla Pompeius'un ayıbyıla mahkum edildi. Birkaç gün sonra, davayı kaybetmiş bir *consul* olan Hypsaeus, Pompeius'un banyo yaptıktan sonra yemeğe gitmesini bekledi ve dizlerine sarılarak yalvardı. Fakat Pompeius onun yanına gelince küçümseyerek, yemeğini mahvettiğini, ayrıca da hiçbir şeyi beceremediğini söyledi. Bu kadar dengesiz (7) görüldüğü için suçlanmıştı. Bundan başka diğer alanlarda güzel bir şekilde düzen sağlamış ve geri kalan beş ay için de kayınpederini meslektaşı olarak seçmiştir. Diğer dört yıl için ise eyaletleri elinde tutması ve her yıl için, orduların iâşesini ve idaresini sağlayacak bin *talanta* alması kararlaştırıldı.

LVI

Caesar'ın dostları bunu vesile olarak aldılar ve devlet için böylesi büyük mücadeleler yürüten Caesar'ın da bir sözünün olmasını talep ettiler; başka birisi ortaya çıkıp çalışarak elde edilen işlerin ününü zorla almasın, tersine kendisi göreve başlasın ve huzur içinde bunları başaran kişi olarak onurlandırılсын (2) diye, ya iki *consul*'lükten birine layık görülsün ya da askeri hizmetinde uzatma almayı elde edebilsin. Bunlar üzerine kavga devam ederken, Pompeius, iyi niyetinden dolayı Caesar'a kötülük gelmesinden kaçınıyormuş gibi, elinde Caesar'ın, ardıl almak ve askeri hizmetine son vermek istediğine dair bir mektubunun bulunduğunu; bununla birlikte orada olmayan birisine *consul*'lük verilmesi talebinin kendisine de isabetli görüldüğünü (3) açıkladı. Cato'nun çevresindekiler ise buna karşı çıkıp, onun ancak sade bir vatandaş olduktan ve silahlarını bıraktıktan sonra vatandaşlardan iyi bir şey beklemesini talep edince, Pompeius da güya artık baş edemiyormuş gibi yaparak, Caesar hakkındaki düşüncelerinde daha da güvensizleşti. Ona haber gönderdi ve Parth savaşlarını bahane ederek, kendisine ödünç olarak verdiği güçlerini geri göndermesini istedi. O da askerlerin ne şartlar altında geri istendiğini bilse de, onlara güzelce hediyeler vererek geri gönderdi.

LVII

Ἐκ τούτου δὲ Πομπήϊος ἐν Νεαπόλει νοσήσας ἐπισφαλῶς ἀνέρρωσε, Πραξαγόρου δὲ πείσαντος τοὺς Νεαπολίτας ἔθυσαν ὑπὲρ αὐτοῦ σωτήρια. μιμουμένων δὲ τούτους τῶν προσοίκων καὶ τοῦ πράγματος οὕτω περιϊόντος τὴν Ἰταλίαν πᾶσαν, καὶ μικρὰ καὶ μεγάλη πόλεις ἐφ' ἡμέρας (2) πολλὰς ἐώρταζε. τοὺς δὲ ἀπαντῶντας πανταχόθεν οὐδεὶς ἐχώρει τόπος, ἀλλὰ ὁδοὶ τε κατεπίμπλαντο καὶ κῶμαι καὶ λιμένες εὐώχουμένων καὶ θυόντων. πολλοὶ δὲ καὶ στεφανηφοροῦντες ὑπὸ λαμπάδων ἐδέχοντο καὶ παρέπεμπον ἀνθοβολούμενον, ὥστε τὴν κομιδὴν αὐτοῦ καὶ πορείαν (3) θέαμα κάλλιστον εἶναι καὶ λαμπρότατον. οὐδενὸς μέντοι τοῦτο λέγεται τῶν ἀπεργασαμένων τὸν πόλεμον αἰτίων ἔλαττον γενέσθαι. φρόνημα γὰρ εἰσῆλθεν ὑπεραῖρον ἅμα τῷ μεγέθει τῆς χαρᾶς τοὺς ἀπὸ τῶν πραγμάτων λογισμούς· καὶ τὴν εἰς ἀσφαλὲς αἰεὶ τὰ εὐτυχήματα καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ θεμένην εὐλάβειαν προέμενος εἰς ἄκρατον ἐξέπεσε θράσος καὶ περιφρόνησιν τῆς Καίσαρος δυνάμεως, ὥς οὔτε ὄπλων ἐπ' αὐτὸν οὔτε τινὸς ἐργώδους πραγματείας δεησόμενος, ἀλλὰ πολὺ ῥᾶον καθαιρήσων ἢ πρότερον ἠϋξήσε (4) τὸν ἄνδρα. πρὸς δὲ τούτοις Ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἣν ἔχρησε Πομπήϊος Καίσαρι στρατιάν· καὶ πολλὰ μὲν ἐξεφλαύριζε τὰς ἐκεῖ πράξεις καὶ λόγους ἐξέφερε βλασφήμους περὶ Καίσαρος, αὐτὸν δὲ Πομπήϊον ἀπείρως ἔχειν ἔλεγε τῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ δόξης, ἑτέροις ὅπλοις πρὸς Καίσαρα φραγνύμενον, ὃν αὐτοῖς κατεργάσεται τοῖς ἐκείνου στρατεύμασιν, ὅταν πρῶτον ὀφθῇ· τοσοῦτον καὶ μίσους πρὸς Καίσαρα καὶ πόθου πρὸς Πομπήϊον ἐνυπάρχειν αὐτοῖς. (5) οὕτω δ' οὖν ὁ Πομπήϊος ἐπῆρθη, καὶ τοιαύτης καὶ τοσαύτης ὀλιγωρίας διὰ τὸ θαρρεῖν ἐγένετο μεστὸς ὥστε καὶ τῶν δεδιότων τὸν πόλεμον κατεγέλα, καὶ τοὺς λέγοντας ἂν ἐλαύνῃ Καῖσαρ ἐπὶ τὴν πόλιν, οὐχ ὁρᾷν δυνάμεις αἷς αὐτὸν ἀμυνοῦνται, μειδιῶν τῷ προσώπῳ καὶ διακεχυμένος ἀμελεῖν ἐκέλευσεν· "Ὅπου γὰρ ἂν," ἔφη, "τῆς Ἰταλίας ἐγὼ κρούσω τῷ ποδὶ τὴν γῆν, ἀναδύσονται καὶ πεζικαὶ καὶ ἱππικαὶ δυνάμεις."

LVII

Bunun üzerine Pompeius Neapolis'te ağır bir şekilde hastalandı ama sonra yeniden iyileşti, Praksagoras Neapolislileri ikna edince de onun kurtulması dolayısıyla bir kurban tertiplediler. Bitişik komşuları da benzer kutlamalar yapınca bu olay tüm İtalya'ya yayıldı ve küçük büyük her kent günler boyunca (2) bayram yaptı. Her taraftan akın akın bir araya gelen insanları hiçbir yer almadı, aynı zamanda yollar, köyler ve limanlar şölen düzenleyenler ve kurban kesenlerle doldu. Pek çok kişi onu meşale ışıklarının altında çelenk takmış bir şekilde karşıladı ve üzerine çiçekler atılmış olan ona eşlik etti, öyle ki sanki onun karşılanması ve geçidi çok güzel ve parlak (3) bir gösteriydi. Fakat bunun savaşı çıkartan sebeplerin hiç birinden daha küçük olduğu söylenemez. Zira mutluluk sarhoşluğuyla birlikte yükselen özgüven gerçeklere dayanan hesaplamaları da açığa çıkardı. Daima işlerini ve başarılarını üzerine kurduğu güvenilir tedbirleri bir yana bırakarak, sanki ona karşı silahlara ve zahmetli bir çalışmaya ihtiyacı yokmuş ve o adamı daha önce yükselttiğinden (4) çok daha kolay bir şekilde devirebilecekmiş gibi Caesar'ın gücünü küçümsedi ve sınırsız bir özgüvene kapıldı. Bunların dışında Appius geldi ve Pompeius'un Caesar'a ödünç verdiği lejyonu Galya'dan geri getirdi; ayrıca oradaki pek çok olayı kötüledi ve Caesar hakkında karalayıcı sözler etti; ilk görüldüğü anda, bizzat kendisinin (Caesar'ın) ordularıyla yenebileceği Caesar karşısında kendini başka silahlarla tahkim etmeye çalışan Pompeius'un ise, kendi gücü ve ününden habersiz olduğunu söyledi; zira onlar (askerler) arasında Caesar'a karşı öyle büyük bir nefret, Pompeius'a karşı ise büyük bir özlem vardı. (5) Böylelikle Pompeius tahrik edildi ve kendine güveni dolayısıyla öyle bir dikkatsizliğe kapıldı ki, savaştan çekinenlerle dalga geçip; eğer Caesar kente gelirse, onu püskürtebilecek güçlerin görünmediğini söyleyenlere de tebessüm edip eğlenerek bunlara kulak asmamalarını söylüyordu: *"Zira" diyordu "benim İtalya'da ayağımla toprağa vurduğum yerde yaya ve atlı birlikler ortaya çıkacak"*.

LVIII

Ἡδη δὲ καὶ Καῖσαρ ἐπεφύετο τοῖς πράγμασιν ἐρρωμενέστερον, αὐτὸς μὲν οὐκέτι μακρὰν τῆς Ἰταλίας ἀπαίρων, εἰς δὲ τὴν πόλιν ἀεὶ τοὺς στρατιώτας ἀποστέλλων ἀρχαιρεσιάζοντας, χρήμασι δὲ πολλοὺς ὑποικουρῶν καὶ διαφθείρων ἄρχοντας· ὧν καὶ Παῦλος ἦν ὁ ὕπατος ἐπὶ χιλίοις καὶ πεντακοσίοις ταλάντοις μεταβαλόμενος, καὶ Κουρίων ὁ δῆμαρχος ἀμηχάνων πλήθει δανείων ἐλευθερωθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, καὶ Μάρκος Ἀντωνίου διὰ φιλίαν Κουρίωνος ὧν (2) ὠφελεῖτο μετέχων. ἐλέχθη μὲν οὖν ὅτι τῶν ἀφιγμένων τις ἀπὸ Καίσαρος ταξιαρχῶν ἐστὼς παρὰ τὸ βουλευτήριον, καὶ πυθόμενος ὡς οὐ δίδωσιν ἢ βουλὴ Καίσαρι χρόνον τῆς ἀρχῆς, εἶπεν ἐπικρούων τῇ χειρὶ τὸ ξίφος, "Ἀλλὰ τοῦτο δώσει." καὶ τὰ πραπτόμενα καὶ τὰ παρασκευαζόμενα ταύτην εἶχε τὴν διάνοιαν. (3) Αἱ μέντοι Κουρίωνος ἀξιώσεις καὶ παρακλήσεις ὑπὲρ Καίσαρος ἐφαίνοντο δημοτικώτεραι. δυεῖν γὰρ ἡξίου θάτερον, ἢ καὶ Πομπηῖον ἀπαιτεῖν ἢ μηδὲ Καίσαρος ἀφαιρεῖσθαι τὸ στρατιωτικόν· ἢ γὰρ ἰδιώτας γενομένους ἐπὶ τοῖς δικαίοις ἢ μένοντας ἀντιπάλους ἐφ' οἷς ἔχουσιν ἀτρεμήσειν· ὁ δὲ τὸν ἕτερον ἀσθενῇ ποιῶν ἦν φοβεῖται (4) δύναμιν διπλασιάζει. πρὸς ταῦτα Μαρκέλλου τοῦ ὑπάτου ληστὴν ἀποκαλοῦντος τὸν Καίσαρα, καὶ ψηφίζεσθαι πολέμιον κελεύοντος εἰ μὴ καταθήσεται τὰ ὅπλα, Κουρίων ὁμῶς ἴσχυσε μετὰ Ἀντωνίου καὶ Πείσωνος ἐξελέγξει τὴν σύγκλητον. ἐκέλευσε γὰρ μεταστῆναι τοὺς Καίσαρα μόνον τὰ ὅπλα καταθέσθαι κελεύοντας, Πομπηῖον δὲ (5) ἄρχειν· καὶ μετέστησαν οἱ πλείους. αὐθις δὲ μεταστῆναι κελεύσαντος ὅσοις ἀμφοτέρους ἀρέσκει τὰ ὅπλα καταθέσθαι καὶ μηδέτερον ἄρχειν, Πομπηῖω μὲν εἴκοσι καὶ δύο μόνον, Κουρίωνι δὲ πάντες οἱ λοιποὶ προσέθεντο. κάκεῖνος μὲν ὡς νενικηκὼς λαμπρὸς ὑπὸ χαρᾶς εἰς τὸν δῆμον ἐξήλατο, κρότῳ καὶ βολαῖς στεφάνων καὶ ἀνθῶν δεξιούμενον αὐτόν. ἐν δὲ τῇ βουλῇ Πομπηῖος οὐ παρῆν· οἱ γὰρ ἄρχοντες στρατοπέδων εἰς τὴν (6) πόλιν οὐκ εἰσίασι. Μάρκελλος δὲ ἀναστὰς οὐκ ἔφη λόγων ἀκροάσεσθαι καθήμενος, ἀλλ' ὁρῶν ὑπερφαινόμενα τῶν Ἀλπεων ἤδη δέκα τάγματα βαδίζειν, καὶ αὐτὸς ἐκπέμψειν τὸν ἀντιταξόμενον αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

LVIII

Bundan böyle Caesar da, henüz İtalya'dan çok fazla uzaklaşmamışken askerlerini seçime katılmak üzere kente göndererek ve pek çok memuru parayla tahrik edip rüşvet vererek, bu olaylarla daha ciddi bir şekilde uğraşıyordu. Bin beş yüz *talanta* için tarafını değiştiren *consul* Paulus, Caesar tarafından muazzam borçlarından kurtarılan *tribunus plebis* Curio ve Curio'nun dostluğu aracılığıyla bunlara katılarak zenginleşen (2) Marcus Antonius onlardan bazılarıydı. Caesar tarafından gönderilen bu subaylardan birinin *curia*'da dururken *Senatus*'un Caesar'ın görev süresini uzatmadığını öğrenince eliyle kılıcına vurup, "*ama bu verecek*" dediği anlatılır. Yapılan ve hazırlanan şeyler de bu amaca yönelikti. (3) Fakat Curio'nun Caesar için yaptığı talepler ve öneriler daha demokratik görünüyordu. Zira o her iki durumdan birinin olmasını, yani ya Pompeius'un da ordusunu iade etmesini ya da Caesar'ın ordusunun da terhis edilmemesini talep ediyordu; zira ister kanunen sıradan vatandaş olsunlar, ister sahip oldukları şeyler dolayısıyla rakip olarak kalsınlar, sakın davranmalıydılar. Diğerini zayıflatan kişi korktuğu (4) gücü ikiye katlar. Bunların üzerine *consul* Marcellus, Caesar'ı haydut olarak adlandırıp eğer silahlarını bırakmazsa düşman ilan edilmesini talep edince Curio, Antonius ve Piso ile birlikte *Senatus*'un bu önergeyi yeniden sorgulamasını sağladı. Bu sebeple de sadece Caesar'ın silahlarını bırakmasını, Pompeius'un ise (5) görevini sürdürmesini teklif edenlerin bir tarafa geçmesini istedi. Pek çok kişi de yerini değiştirdi. Bunun ardından her ikisinin de silahlarını bırakmasını ve hiç birinin komutanlığı elinde tutmamasını onaylayanların da bir yana geçmesini talep edince, sadece yirmi iki kişi Pompeius tarafına, geri kalanlar ise, Curio tarafına katıldı. O da sevinçten, sanki parlak bir zafer kazanmış gibi, kendisini alkışlarla, taç ve çiçek fırlatarak karşılayan halkın önüne attı. Pompeius ise, *Senatus*'ta değildi. Zira ordu komutanlarını (6) kente bırakmıyorlardı. Fakat Marcellus ayağa kalktı ve oturup da konuşulanları dinlemeyeceğini, tersine artık Alpler üzerinde beliren on lejyonun yürüyüşe geçtiğini gördükten sonra vatan uğruna kendilerine karşı koyan adamı bizzat defedeceğini söyledi.

LIX

Ἐκ τούτου τὰς ἐσθῆτας ὥς ἐπὶ πένθει μετεβάλοντο. Μάρκελλος δὲ πρὸς Πομπήϊον δι' ἀγορᾶς ἐβάδιζε τῆς βουλῆς ἐπομένης, καὶ καταστάς ἐναντίος, "Κελεύω σε," εἶπεν, "ὦ Πομπήϊε, βοηθεῖν τῇ πατρίδι καὶ χρησθαι ταῖς παρεσκευασμέναις δυνάμεσι καὶ καταλέγειν ἐτέρας." τὰ δ' αὐτὰ ταῦτα καὶ Λέντλος ἔλεγε, (2) τῶν ἀποδεδειγμένων εἰς τὸ μέλλον ὑπάτων ἄτερος. ἀρξαμένου δὲ τοῦ Πομπηίου καταλέγειν οἱ μὲν οὐχ ὑπήκουον, ὀλίγοι δὲ γλίσχως καὶ ἀπροθύμως συνήεσαν, οἱ δὲ πλείους διαλύσεις ἐβόων. καὶ γὰρ ἀνέγνω τινὰ Καίσαρος ἐπιστολὴν Ἀντώνιος ἐν τῷ δήμῳ, βιασάμενος τὴν βουλήν, ἔχουσαν ἐπαγωγούς ὄχλου προκλήσεις. ἡξίου γὰρ ἀμφοτέρους ἐκβάντας τῶν ἐπαρχιῶν καὶ τὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις ἀφέντας ἐπὶ τῷ δήμῳ γενέσθαι (3) καὶ τῶν πεπραγμένων εὐθύνας ὑποσχεῖν. οἱ δὲ περὶ Λέντλον ὑπατεύοντες ἤδη βουλήν οὐ συνῆγον· ἄρτι δὲ ἐκ Κιλικίας ἀφιγμένος Κικέρων ἔπραττε διαλλαγὰς, ὅπως Καῖσαρ, ἐξελθὼν Γαλατίας καὶ τὴν ἄλλην στρατιὰν ἀφείς πᾶσαν, ἐπὶ δυοὶ τάγμασι καὶ τῷ Ἰλλυρικῷ τὴν δευτέραν (4) ὑπατείαν περιμένη. Πομπηίου δὲ δυσκολαίνοντος ἐπεισθησαν οἱ Καίσαρος φίλοι θάτερον ἀφεῖναι· Λέντλου δὲ ἀντικρούσαντος καὶ Κάτωνος αὐτὸς ἀμαρτάνειν τὸν Πομπήϊον ἐξαπατῶμενον βοῶντος οὐκ ἔσχον αἱ διαλύσεις πέρας.

LX

Ἐν τούτῳ δὲ ἀπαγγέλλεται Καῖσαρ Ἀρίμινον, πόλιν μεγάλην τῆς Ἰταλίας, κατειληφώς καὶ βαδίζων ἀντικρυς ἐπὶ τὴν Ῥώμην μετὰ πάσης τῆς δυνάμεως. τοῦτο δὲ ἦν ψεῦδος. ἐβάδιζε γὰρ οὐ πλείονας ἔχων ἱππέων τριακοσίων καὶ πεντακισχιλίων ὀπλιτῶν· τὴν δὲ ἄλλην δύναμιν ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων οὔσαν οὐ περιέμενεν, ἐμπεσεῖν ἄφνω τεταραγμένοις καὶ μὴ προσδοκῶσι βουλόμενος μᾶλλον ἢ χρόνον δοὺς ἐκ παρασκευῆς μάχεσθαι. (2) καὶ γὰρ ἐπὶ τὸν Ῥουβίκωνα ποταμὸν ἐλθὼν, ὃς ἀφώριζεν αὐτῷ τὴν δεδομένην ἐπαρχίαν, ἔστη σιωπῇ καὶ διεμέλλησεν, αὐτὸς ἄρα πρὸς ἑαυτὸν συλλογιζόμενος τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος. εἶτα, ὥσπερ οἱ πρὸς βάθος ἀφιέντες ἀχανὲς ἀπὸ κρημοῦ τινος ἑαυτούς, μύσας τῷ λογισμῷ καὶ παρακαλυψάμενος πρὸς τὸ δεινόν, καὶ τοσοῦτον μόνον Ἑλληνιστὶ πρὸς τοὺς παρόντας ἐκβοήσας, "Ἀνερρίφθω κύβος," διεβίβαζε τὸν στρατόν.

LIX

Bundan dolayı sanki yastaymış gibi kıyafetlerini değiştirdiler. Marcellus ise henüz meclis sürerken *forum*'un arasından Pompeius'a doğru yürüdü ve karşısında durarak "*ey Pompeius, sana, vatan için yardıma koşmanı, burada bulunan birlikleri kullanmanı ve diğerlerini de silahaltına çağırmanı emrediyorum*" dedi. Gelecek yıl için (2) belirlenen *consul*'lerden diğeri olan Lentulus da aynı şeyleri söyledi. Pompeius da askerleri toplamaya başlayınca bazıları bunları dinledi, bazıları ise isteksiz ve gönülsüz bir şekilde destek verdiler, ama birçoğu barışma olmalı diye bağırdı. Zira Antonius, *Senatus*'u zorlayarak Caesar'ın, kalabalığın ilgisini çekecek önerilerini içeren mektubunu halkın önünde okudu. O, halkın önüne çıkmak (3) ve yapılanların hesabını vermek için, her ikisinin de eyaletlerinden ayrılmasını ve askeri güçlerini terhis etmelerini istiyordu. Fakat artık *consul* olan Lentulus *Senatus*'u toplantıya çağırmadı. Kısa süre önce Kilikia'dan dönmüş olan Cicero da, Caesar'ın Galya'dan ayrılması, ordusunu iki lejyona kadar terhis etmesi ve Illyria'da (4) ikinci *consul*'lüğüne beklemesi esaslarında uzlaşma yapmak için uğraştı. Pompeius memnun olmadığı için Caesar'ın dostları (her iki lejyondan) birinin terhis edilmesi hususunda ikna edildiler. Lentulus buna da karşı çıkınca, Cato derhal, eğer yeniden kandırılırsa Pompeius'un yanlış yapacağını haykırdı, uzlaşmalar da gerçekleşmedi.

LX

Bu arada Caesar'ın, İtalya'nın büyük bir kenti olan Ariminum'u ele geçirdiği ve tüm güçleriyle birlikte dosdoğru Roma'ya ilerlediği haberi geldi. Fakat bu yalandı. Zira üç yüz atlı ve beş bin yaya askerden daha fazla kişiyle birlikte yürümüyordu. Alplerin öbür tarafındaki geri kalan gücünü, savaş için hazırlık yapmaya zaman vermektense, hazırlıksız ve saldırı beklemeyen düşmana ansızın baskın yapmak istediği için beklemedi. (2) Kendisine verilen eyalete sınır oluşturan Rubicon Nehri'ne gelince sessizce durdu ve gerçekten de bu tehlikeli girişimin kendisi için büyüklüğünü hesapladığı için tereddüt etti. Daha sonra, kendilerini bir kenardan sonsuz bir çukur önüne götüren insanlar gibi umutla iç geçirdi ve gözlerini kapayarak yanındakilere sadece Hellence olarak "*zar atıldı*" diye haykırdıktan sonra orduyu karşı tarafa geçirdi.

(3) Ὡς δὲ πρῶτον ἡ φήμη προσέπεσε καὶ κατέσχε τὴν Ῥώμην μετὰ ἐκπλήξεως θόρυβος καὶ φόβος οἷος οὕτω πρότερον, εὐθύς μὲν ἡ βουλὴ φερομένη πρὸς τὸν Πομπήϊον συνέτρεχε καὶ παρήσαν αἱ ἀρχαί, πυθομένου δὲ τοῦ Τύλλου περὶ στρατιᾶς καὶ δυνάμεως καὶ τοῦ Πομπηίου μετὰ τινος μελλήσεως ἀθαρσῶς εἰπόντος ὅτι τοὺς παρὰ Καίσαρος (4) ἤκοντας ἐτοίμους ἔχει, νομίζει δὲ καὶ τοὺς κατειλεγμένους πρότερον ἐν τάχει συνάξειν τρισμυρίους ὄντας, ὁ μὲν Τύλλος ἀναβοήσας, "Ἐξηπάτηκας ἡμᾶς, ὦ Πομπηῖε," συνεβούλευεν ὡς Καίσαρα πρέσβεις ἀποστέλλειν, Φαώνιος δέ τις, ἀνὴρ τᾶλλα μὲν οὐ πονηρός, αὐθαδεῖα δὲ καὶ ὕβρει πολλάκις τὴν Κάτωνος οἴομενος ἀπομιμεῖσθαι παρρησίαν, ἐκέλευε τὸν Πομπήϊον τῷ ποδὶ τύπτειν τὴν γῆν, ἃς ὑπὸ σκνέϊτο δυνάμεις ἀνακαλούμενον. (5) ὁ δὲ ταύτην μὲν ἤνεγκε τὴν ἀκαιρίαν πρᾶως· τοῦ δὲ Κάτωνος ὑπομιμνήσκοντος ὧν ἐν ἀρχῇ περὶ Καίσαρος αὐτῷ προεῖπεν, ἀπεκρίνατο μαντικώτερα μὲν εἶναι τὰ Κάτωνι λεχθέντα, φιλικώτερα δὲ ὑπ' αὐτοῦ πεπραχθαι.

LXI

Κάτων δὲ συνεβούλευεν αἰρεῖσθαι στρατηγὸν αὐτοκράτορα Πομπήϊον, ἐπειπὼν ὅτι τῶν αὐτῶν ἐστὶ καὶ ποιεῖν τὰ μεγάλα κακὰ καὶ παύειν. οὗτος μὲν οὖν εὐθύς ἐξήλθεν εἰς Σικελίαν (ἔλαχε γὰρ αὐτὴν τῶν ἐπαρχιῶν) καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστος εἰς ἃς ἐκκληρώθη. τῆς δ' Ἰταλίας σχεδὸν ὅλης (2) ἀνισταμένης ἀπορίαν εἶχε τὸ γινόμενον. οἱ μὲν γὰρ ἔξωθεν φερόμενοι φυγῇ πανταχόθεν εἰς τὴν Ῥώμην ἐνέπιπτον, οἱ δὲ τὴν Ῥώμην οἰκοῦντες ἐξέπιπτον αὐτοὶ καὶ ἀπέλειπον τὴν πόλιν, ἐν χειμῶνι καὶ ταραχῇ τοσοῦτω τὸ μὲν χρήσιμον ἀσθενὲς ἔχουσιν, τὸ δὲ ἀπειθὲς ἰσχυρὸν καὶ δυσμεταχείριστον τοῖς ἄρχουσιν. οὐ γὰρ ἦν παῦσαι τὸν φόβον, οὐδὲ εἶασέ τις χρῆσθαι τοῖς ἑαυτοῦ λογισμοῖς Πομπηῖον, ἀλλ' ὥς τις ἐνετύγχανε πάθει, φοβηθεὶς ἢ λυπηθεὶς ἢ διαπορήσας, τοῦτω (3) φέρων ἐκεῖνον ἀνεπίμπλη· καὶ τάναντία τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐκράτει βουλευμάτα, καὶ πυθέσθαι περὶ τῶν πολεμίων οὐδὲν ἦν ἀληθὲς αὐτῷ διὰ τὸ πολλοὺς ἀπαγγέλλειν ὅ τι τύχοιεν, εἴτα ἀπιστοῦντι χαλεπαίνειν. οὕτω δὲ ψηφισάμενος ταραχὴν ὁρᾶν καὶ κελεύσας ἅπαντας ἔπεσθαι αὐτῷ τοὺς ἀπὸ βουλῆς, καὶ προειπὼν ὅτι Καίσαρος ἡγήσεται τὸν ἀπολειφθέντα, περὶ δείλην ὀψίαν (4) ἀπέλιπε τὴν πόλιν.

(3) Bu ilk söylenti ulaşınca, Roma'yı dehşetle birlikte daha önce görülmemiş derecede büyük bir kargaşa ve korku aldı, *Senatus* derhal Pompeius'la bir araya geldi ve memurlar da hazır bulundu. Tullus ordu ve savaş gücünü sorduğunda ve Pompeius da endişe verici bir şekilde tereddüt içinde kalarak, Caesar'ın (4) yanından gelen birliklerin elinde olduğunu ve daha önce silahaltına alınan otuz bin kadar askerin de hızlı bir şekilde sevk edileceğine inandığını söyleyince, Tullus "*sen bizi kandırıyorsun, ey Pompeius*" diye haykırdıktan sonra Caesar'a elçiler gönderilmesini önerdi; kötü olmayan, ama inatçılığı ve kibri yüzünden sık sık Cato'nun açık sözlülüğüne öykünülmesi gerektiğine inanan Favonius adında biri, Pompeius'un söz verdiği askeri gücünü çağırmak için toprağa ayağıyla vurmasını talep etti. (5) O ise, bu uygunsuz durumu soğukkanlılıkla karşıladı. Fakat Cato, kendisine baştan beri Caesar hakkında söylediği şeyleri hatırlattınca, Cato'ya söylenmiş olan şeylerin daha mantıklı, ama kendisi tarafından yapılanların ise, daha dostane olduğu şeklinde cevap verdi.

LXI

Cato, bu büyük felaketi yapmak da, ortadan kaldırmak da onların işi olduğu için, Pompeius'un sınırsız hakimiyet gücüyle komutan olarak seçilmesini önerdi. Bundan sonra da derhal Sicilya'ya gitti (zira bu eyalet ona düşmüştü) ve diğerlerinden her biri de kendisi için belirlenen eyalete gitti. Hemen hemen tüm İtalya (2) ayaklanınca ortaya çıkan durumda çaresizlik vardı. Dışarıdan kaçmaya sevk edilenler her yönden akın akın Roma'ya geliyorlardı; Roma'da oturanlar ise kaçıyor, böylesi bir fırtına ve karmaşa içinde faydalı olan şeylerden aciz, memurlarına karşı itaatsiz ve bildiğini okuyan bir gruba sahip olan kenti terk ediyorlardı. Zira ne bu korkuyu dindirmek mümkündü ne de Pompeius'un kendi planlarını yapmasına izin verildi, tersine biri kazara korku, dert ya da çaresizliğe kapıldığında (3) olabildiğince çabuk bir biçimde onu bununla rahatsız ediyordu. Aynı gün içinde birbiriyle çelişen kararlar yürürlüğe girdi, yine de, pek çok kişinin duyduklarını ona iletmesi ve sonrasında onlara inanmadığı için öfkelenmesi dolayısıyla, düşman hakkında güvenilir bilgi edinmek mümkün olmadı. Bunun üzerine Pompeius kargaşayı tetkik etmeye karar vererek *Senatus*'un tüm üyelerine kendisini takip etmelerini emretti ve geride kalan her bir kişiyi de Caesar'ın dostu olarak göreceğini bildirerek gecenin geç bir saatinde (4) kenti terk etti.

οἱ δὲ ὕπατοι μηδὲ θύσαντες ἅ νομίζεται πρὸ πολέμων ἔφυγον. ἦν δὲ καὶ παρ' αὐτὰ τὰ δεινὰ ζηλωτὸς ἀνὴρ τῆς πρὸς αὐτὸν εὐνοίας τῶν ἀνθρώπων, ὅτι πολλῶν τὴν στρατηγίαν μεμφομένων οὐδείς ἦν ὁ μισῶν τὸν στρατηγόν, ἀλλὰ πλείονας ἂν τις εὖρε τῶν διὰ τὴν ἐλευθερίαν φευγόντων τοὺς ἀπολιπεῖν Πομπήϊον μὴ δυναμένους.

LXII

Ὀλίγαις δὲ ὕστερον ἡμέραις Καῖσαρ εἰσελάσας καὶ κατασχὼν τὴν Ῥώμην τοῖς μὲν ἄλλοις ἐπιεικῶς ἐνέτυχε καὶ κατεπράυνε, τῶν δὲ δημάρχων ἐνὶ Μετέλλῳ κωλύοντι χρήματα λαβεῖν αὐτὸν ἐκ τοῦ ταμείου θάνατον ἠπέιλησε, καὶ προσέθηκε τῇ ἀπειλῇ τραχύτερον λόγον· ἔφη γὰρ ὡς τοῦτο φῆσαι χαλεπὸν ἦν αὐτῷ μᾶλλον ἢ (2) πρᾶξαι. τρεψάμενος δὲ τὸν Μέτελλον οὕτω, καὶ λαβὼν ὧν ἔχρηζεν, ἐδίδωκε Πομπήϊον, ἐκβαλεῖν σπεύδων ἐκ τῆς Ἰταλίας πρὶν ἀφικέσθαι τὴν ἐξ Ἰβηρίας αὐτῷ δύναμιν. ὁ δὲ τὸ Βρεντέσιον κατασχὼν καὶ πλοίων εὐπορήσας τοὺς μὲν ὑπάτους εὐθύς ἐμβιβάσας καὶ μετ' αὐτῶν σπεύρας τριάκοντα προεξέπεμψεν εἰς Δυρράχιον, Σκηπίωνα δὲ τὸν πενθερὸν καὶ Γναῖον τὸν υἱὸν εἰς Συρίαν ἀπέστειλε ναυτικὸν κατασκευάσοντας. (3) αὐτὸς δὲ φραξάμενος τὰς πύλας καὶ τοῖς τείχεσι τοὺς ἐλαφροτάτους στρατιώτας ἐπιστήσας, τοὺς δὲ Βρεντεσίους ἀτρεμεῖν κατ' οἰκίαν κελεύσας, ὅλην ἐντὸς τὴν πόλιν ἀνέσκαψε καὶ διετάφρευσε, καὶ σκολόπων ἐνέπλησε τοὺς στενωποὺς πλὴν δυεῖν, δι' ὧν ἐπὶ θάλατταν αὐτὸς κατῆλθεν. (4) ἡμέρᾳ δὲ τρίτῃ τὸν μὲν ἄλλον ὄχλον ἐν ταῖς ναυσὶν εἶχεν ἤδη καθ' ἡσυχίαν ἐμβεβηκότα, τοῖς δὲ τὰ τεῖχη φυλάττουσιν ἐξαίφνης σημεῖον ἄρας καὶ καταδραμόντας ὁξέως ἀναλαβὼν ἀπεπέρασεν. ὁ δὲ Καῖσαρ, ὡς εἶδεν ἐκλειμμένα τὰ τεῖχη, τὴν φυγὴν αἰσθόμενος μικροῦ μὲν ἐδέησε διώκων τοῖς σταυροῖς καὶ τοῖς ὀρύγμασι περιπετὴς γενέσθαι, τῶν δὲ Βρεντεσίωνων φρασάντων φυλαττόμενος τὴν πόλιν καὶ κύκλῳ περιϋῶν ἀνηγμένους εὖρε πάντας πλὴν δυεῖν πλοίων στρατιώτας τινας οὐ πολλοὺς ἐχόντων.

LXIII

Οἱ μὲν οὖν ἄλλοι τοῦ Πομπηίου τὸν ἀπόπλουν ἐν τοῖς ἀρίστοις τίθενται στρατηγήμασιν, αὐτὸς δὲ Καῖσαρ ἐθαύμαζεν ὅτι καὶ πόλιν ἔχων ὀχυρὰν καὶ προσδοκῶν τὰς ἐξ Ἰβηρίας δυνάμεις καὶ θαλασσοκρατῶν ἐξέλιπε καὶ προήκατο τὴν Ἰταλίαν.

Consul’ler de savaş öncesinde geleneğin talep ettiği kurbanları dahi sunamadan kaçtılar. Bizzat bu olayların yanında, pek çok kişi komutanı eleştirirken hiç kimse komutana kin beslemediği, tersine Pompeius’u terk etmeyenlerin özgürlük uğruna kaçanlardan daha çok kişiyi bulabileceği için, insanların ona karşı beslediği iyi niyetten dolayı kıskanılmaya değer bir adamdı.

LXII

Bundan bir kaç gün sonra da Caesar Roma’ya girdi ve kenti ele geçirdi, geride kalanlara uygun bir şekilde yaklaştı ve onları sakinleştirdi, *tribunus plebis*’lerden biri olan Metellus’u, kendisinin hazineden para almasına engel olduğu için ölümle tehdit etti ve tehdidine daha sert bir söz daha ekledi: bunu yapmaktan ziyade (2) söylemenin kendisine daha zor geldiğini, söyledi. Metellus’u bu şekilde defettikten sonra ihtiyacı olan şeyleri aldı, Iberia’daki ordusunun yetişmesinden önce onu İtalya’dan çıkarmak için acele ederek Pompeius’un peşine düştü. O ise, Brundisium’u aldı ve elinde çok sayıda gemi bulunduğu için *consul*’leri derhal gemiye bindirdi ve otuz *cohort*’u da onlarla birlikte Dyrrakhion’a gönderdi, kayınpederi Scipio’yu ve oğlu Gnaeus’u donanma kurmak üzere Suriye’ye gönderdi. (3) Kendisi de kapıları tahkim ettirdi ve surlara en hızlı birliklerini koydu, Brundisiumluların da sakince evlerinde durmalarını emrederek bütün iç kenti mezarlar aracılığıyla böldürdü ve ikisi dışında aralarından denize indiği tüm geçitleri sivri kazıklarla doldurdu. (4) Üçüncü günde geri kalan orduyu sessizlik içinde gemilere bindirdi, surları koruyanlara aniden işaret kaldırdıktan sonra koşarak aşağıya inenleri de hızlıca gemiye aldı ve buradan nakletti. Caesar ise, terk edilen surları görünce kaçış fark etti ve takibi sırasında kazıklara ve hendeklere maruz kalmaya hemen hemen gerek duymadı, zira Brundisiumlular bilgi verdiği için dikkatli davranıp kenti kuşattıktan sonra çok fazla asker taşımayan gemilerin ikisi dışında hepsinin denize açıldığını gördü.

LXIII

Bazıları Pompeius’un bu hareketini, üstün askeri başarıları arasına koyarlar, Caesar’ın kendisi ise, tahkimatlı bir kente sahip olması, Iberia’dan kuvvetlerinin gelmesini beklemesi ve deniz gücünü elinde bulundurmasına rağmen İtalya’yı terk etmesine ve bırakmasına şaşırdı.

αίτιᾶται καὶ Κικέρων ὅτι τὴν Θεμιστοκλέους ἐμιμήσατο στρατηγίαν μᾶλλον ἢ τὴν Περικλέους, τῶν πραγμάτων τούτοις (2) ὁμοίων ὄντων, οὐκ ἐκείνους. ἐδήλωσε δὲ Καῖσαρ ἔργῳ σφόδρα φοβούμενος τὸν χρόνον. ἐλὼν γὰρ Νουμέριον Πομπηΐου φίλον ἀπέστειλεν εἰς Βρεντέσιον ἐπὶ τοῖς ἴσοις ἀξιῶν διαλλαγῆναι· Νουμέριος δὲ Πομπηΐῳ συνεξέπλευσεν. ἐντεῦθεν ὁ μὲν ἐν ἡμέραις ἐξήκοντα κύριος γεγονὼς ἀναιμωτὶ τῆς Ἰταλίας ὅλης ἐβούλετο μὲν εὐθύς Πομπηΐον διώκειν, πλοίων δὲ μὴ παρόντων ἀποστρέψας εἰς Ἰβηρίαν ἦλαινε, τὰς ἐκεῖ δυνάμεις προσαγαγέσθαι βουλόμενος.

LXIV

Ἐν δὲ τῷ χρόνῳ τούτῳ μεγάλη συνέστη Πομπηΐῳ δύναμις, ἡ μὲν ναυτικὴ καὶ παντελῶς ἀνανταγώνιστος (ἦσαν γὰρ αἱ μάχιμοι πεντακόσαιοι, λιβυρνίδων δὲ καὶ κατασκόπων ὑπερβάλλων ἀριθμός), ἵππεῖς δέ, Ῥωμαίων καὶ Ἰταλῶν τὸ ἀνθοῦν, ἑπτακισχίλιοι, γένεσι καὶ πλούτῳ καὶ φρονήμασι διαφέροντες· τὴν δὲ πεζὴν σύμμικτον οὖσαν καὶ μελέτης δεομένην ἐγύμναζεν ἐν Βεροῖᾳ καθήμενος οὐκ ἀργός, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντι χρώμενος αὐτῷ πρὸς τὰ γυμνάσια. (2) μεγάλη γὰρ ἦν ῥοπή πρὸς τὸ θαρρεῖν τοῖς ὀρώσι Πομπηΐον Μάγνον ἐξήκοντα μὲν ἔτη дуεῖν λείποντα γεγεννημένον, ἐν δὲ τοῖς ὅπλοις ἀμιλλώμενον πεζόν, εἴτα ἱππότην αὐθις ἐλκόμενόν τε τὸ ξίφος ἀπραγμόνως θέοντι τῷ ἵππῳ καὶ κατακλείοντα πάλιν εὐχερῶς, ἐν δὲ τοῖς ἀκοντισμοῖς οὐ μόνον ἀκρίβειαν, ἀλλὰ καὶ ῥώμην ἐπιδεικνύμενον εἰς μῆκος, ὃ πολλοὶ τῶν νέων οὐχ ὑπερέβαλλον. (3) ἐπεφοίτων δὲ καὶ βασιλεῖς ἐθνῶν καὶ δυνάσται, καὶ τῶν ἀπὸ Ῥώμης ἡγεμονικῶν ἀριθμὸς ἦν ἐντελοῦς βουλῆς περὶ αὐτόν. ἦλθε δὲ καὶ Λαβιηνὸς ἀπολιπὼν Καίσαρα φίλος γεγονὼς καὶ συνεστρατευμένος ἐν Γαλατίᾳ, καὶ Βροῦτος, υἱὸς ὧν Βρούτου τοῦ περὶ Γαλατίαν σφαγέντος, ἀνὴρ μεγαλόφρων καὶ μηδέποτε Πομπηΐον προσειπὼν μηδὲ ἀσπασάμενος πρότερον ὥς φονέα τοῦ πατρός, τότε δὲ ὥς ἐλευθεροῦντι τὴν Ῥώμην (4) ὑπέταξεν ἑαυτόν. Κικέρων δέ, καίτερ ἄλλα γεγραφῶς καὶ βεβουλευμένος, ὁμῶς κατηδέσθη μὴ γενέσθαι τοῦ προκινδυνεύοντος ἀριθμοῦ τῆς πατρίδος. ἦλθε δὲ καὶ Τίδιος Σέξτιος, ἐσχατόγηρως ἀνὴρ θάτερον πεπηρωμένος σκέλος, εἰς Μακεδονίαν·

Cicero ise, olaylar onunkilerle değil de daha çok bunlarla (2) benzer olmasına rağmen, Perikles'den ziyade Themistokles'in savaş planını örnek aldığı için onu suçladı. Fakat Caesar davranışıyla zamandan çok korktuğunu gösterdi. Zira Pompeius'un dostu olan Numerius'u ele geçirdikten sonra, eşit şartlarda uzlaşma yapılınsın diye Brundisium'a göndermişti. Fakat Numerius, Pompeius'la birlikte yelken açtı. Bunun üzerine o da yedi gün içinde kan dökmeksizin tüm İtalya'nın efendisi olduktan sonra derhal Pompeius'un peşine düşmek istedi, fakat elinde gemi olmadığı için fikrini değiştirdi ve orada bulunan kuvvetleri kendine çekmek için Iberia'ya yöneldi.

LXIV

Bu süre zarfında Pompeius'un yanında büyük bir savaş gücü toplandı, donanma da tamamen yenilmezdi (zira beş yüz savaş gemisi ile muazzam sayıda keşif ve izci gemisinden oluşuyordu). Roma ve İtalyalıların çekirdeğini oluşturan atlılar yedi bin kişiydi ve soylarına, zenginliklerine ve cesaretlerine göre ayrılıyorlardı. Karışık olan ve egzersize ihtiyaç duyan yaya askerlerini ise Beroia'da konaklar-ken talim ettirdi, kendisi de boş durmadı, güçlü olduğu yaşlardaymış gibi talimlere katıldı. (2) İzleyenler arasında, altmış yaşını devirmesine iki yılı kalan, ama yaya olarak silahlarla mücadele eden, daha sonra bir atlı olarak, koşan bir atın üzerinde kılıcını kolayca çeken ve yeniden kolay bir şekilde onu yerine sokan, mızrak atanlar arasında sadece doğru hedefe değil, aynı zamanda gençlerden pek çoğunun dahi aşamayacağı uzak mesafeye atış yaparak gücünü ispatlayan Pompeius Magnus'a güvenme eğilimi yüksekti. (3) Yabancı halkların kralları ve beyleri de geldiler, etrafındaki önde gelen Romalıların sayısı tam bir *Senatus* oluşturacak kadar vardı. Caesar'ın dostu olan ve onunla Galya'da birlikte savaşan Labienus da Caesar'ı terk ederek onun yanına geldi, Galya'da öldürülen Brutus'un oğlu olan ve daha öncesinde babasının katili olarak hiçbir zaman Pompeius'la konuşmamış ve onu selamlamayan cesur bir adam olan Brutus bile artık kendini Roma'nın kurtarıcısı olarak onun (4) emri altına sokmuştu. Her ne kadar Cicero farklı şeyler yazsa ve planlasa da, vatani korumak isteyenlerin sayısına dahil olmamaktan utanıyordu. Bir bacağı sakat ve oldukça yaşlı bir adam olan Tadius Sextus da Makedonya'ya geldi.

ὄν τῶν ἄλλων γελώντων καὶ χλευαζόντων, ὁ Πομπήϊος ἰδὼν ἐξανέστη καὶ προσέδραμε, μέγα νομίζων μαρτύριον εἶναι καὶ τοὺς παρ' ἡλικίαν καὶ παρὰ δύναμιν αἰρουμένους τὸν μετ' αὐτοῦ κίνδυνον ἀντὶ τῆς ἀσφαλείας.

LXV

Ἐπεὶ δὲ βουλῆς γενομένης καὶ γνώμην Κάτωνος εἰπόντος ἐψηφίσαντο μηδένα Ῥωμαίων ἄνευ παρατάξεως ἀναιρεῖν μηδὲ διαρπάζειν πόλιν ὑπήκοον Ῥωμαίοις, ἔτι μᾶλλον ἢ Πομπηίου μερίς ἡγαπήθη· καὶ γὰρ οἷς μηδὲν ἦν πρᾶγμα τοῦ πολέμου πόρρω κατοικοῦσιν ἢ δι' ἀσθένειαν ἀμελουμένοις, τῷ γε βούλεσθαι συγκατετίθεντο καὶ τῷ λόγῳ συνεμάχουν ὑπὲρ τῶν δικαίων, ἡγούμενοι θεοὺς εἶναι καὶ ἀνθρώποις ἐχθρὸν ᾧ μὴ καθ' ἡδονὴν ἐστι νικᾶν Πομπήϊον. (2) Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Καῖσαρ εὐγνώμονα παρεῖχεν ἑαυτὸν ἐν τῷ κρατεῖν, ὅς καὶ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ τοῦ Πομπηίου δυνάμεις ἐλὼν καὶ καταπολεμήσας ἀφῆκε τοὺς στρατηγούς, τοῖς δὲ στρατιώταις ἐχρῆτο. καὶ πάλιν ὑπερβαλὼν τὰς Ἀλπεῖς καὶ διαδραμὼν τὴν Ἰταλίαν εἰς Βρεντέσιον ἤκεν ἐν (3) τροπαῖς ἤδη τοῦ χειμῶνος ὄντος· καὶ διαπεράσας τὸ πέλαγος αὐτὸς μὲν εἰς Ὀρικὸν παρενέβαλεν, Οὐίβούλλιον δὲ τὸν Πομπηίου φίλον αἰχμάλωτον ἔχων σὺν ἑαυτῷ πρὸς Πομπήϊον ἀνέστειλε, προκαλούμενος εἰς ἓν συνελθόντας ἀμφοτέρους ἡμέρᾳ τρίτῃ πάντα διαλύσαι τὰ στρατεύματα καὶ γενομένους φίλους καὶ ὁμόσαντας ἐπανελθεῖν (4) εἰς Ἰταλίαν. ταῦτα Πομπήϊος αὐτίς ἐνέδραν ἡγεῖτο· καὶ καταβάς ὁξέως ἐπὶ θάλατταν κατέλαβε χωρία καὶ τόπους ἔδρας τε τοῖς πεζοῖς στρατοπέδοις ὑπεραλκεῖς ἔχοντα, καὶ ναύλοχα καὶ κατάρσεις ἐπιφόρους τοῖς ἐπιφοιτῶσι διὰ θαλάττης, ὥστε πάντα πνεῖν ἄνεμον Πομπηῖῳ σῖτον ἢ στρατιὰν ἢ χρήματα κομίζοντα, Καίσαρα δὲ δυσχερεῖαις κατὰ γῆν ὁμοῦ καὶ κατὰ θάλατταν (5) περιεχόμενον ἐξ ἀνάγκης φιλομαχεῖν, καὶ προσβάλλοντα τοῖς ἐρύμασι καὶ προκαλούμενον ἐκάστοτε τὰ μὲν πλεῖστα νικᾶν καὶ κρατεῖν τοῖς ἀκροβολισμοῖς, ἅπαξ δὲ μικροῦ συντριβῆναι καὶ τὴν στρατιὰν ἀποβαλεῖν, τοῦ Πομπηίου λαμπρῶς ἀγωνισαμένου μέχρι τροπῆς ἀπάντων καὶ φόνου δισχιλίων, βιάσασθαι δὲ καὶ συνεισπεσεῖν μὴ δυνηθέντος ἢ φοβηθέντος, ὥστε εἰπεῖν Καίσαρα πρὸς τοὺς φίλους ὅτι Σήμερον ἂν ἡ νίκη παρὰ τοῖς πολεμίοις ἦν, εἰ τὸν νικῶντα εἶχον.

Diğerleri onunla alay edip dalga geçerken Pompeius onu görünce ayağa kalktı ve ona doğru koştu, çünkü güvenlik yerine kendisiyle birlikte tehlikeyi seçen yaşlı ve güçsüz kişilerin de büyük bir işaret olduğunu düşünüyordu.

LXV

Senatus toplandıktan ve Cato teklifini yaptıktan sonra, Romalılardan hiç kimse- nin savaş dışında öldürülmeyeceğine ve Romalılara tabi bir kentin yağmalan- mayacağına karar verilince, Pompeius'un tarafı daha da büyük bir sevgiyle kar- şılandı. Her ne kadar uzakta oturdukları için ya da güçsüzlüklerinden dolayı dikkate alınmadıklarından, savaş işleriyle alakadar olmayanlar da onun isteğine katılıyor ve Pompeius'un zafer kazanmasından memnun olmayan kişinin tanrı- lara ve insanlara düşman olduğuna inanarak onun hakları için sözleriyle ortak mücadele veriyorlardı. (2) Bu sırada Caesar da Pompeius'un Iberia'daki güçle- rini ele geçirip teslimle zorladıktan sonra komutanları serbest bırakarak ve as- kerleri kendi ordusuna dahil ederek galibiyetinde insafli davrandı. Ardından yeniden Alpleri aştı, İtalya'yı ortasından geçti ve dönüş sırasında (3) henüz kış gelmişti ki Brundisium'a vardı. Daha sonra da denize açıldı ve Orikos'ta karaya çıktı, kendisiyle birlikte olan Pompeius'un tutuklu dostu Vibullius'u Pompeius'a elçi olarak gönderdi ve üçüncü günde her ikisinin bir araya gelerek tüm orduları terhis etmelerini ve dost olarak ve ant içerek (4) İtalya'ya geri dönmelerini teklif etti. Pompeius ise, bunu pusu zannedip derhal oradan ayrıldı. Ardından da acele bir şekilde denize açılarak yaya askerlerinin ordugahı için sağlam arazi- lere ve yerleşim yerlerine sahip bölgeleri ve de denizden gidilmeye uygun gemi barınakları ve yanaşma yerlerini ele geçirdi, öyle ki bütün rüzgarlar sevk edilen buğdayı, orduyu ve mal mülkü Pompeius'a götürebilecekti, bu sırada hem ka- rada hem de denizde (5) zorluklar içinde bulunan Caesar da ister istemez sava- şı arzuladı, tahkimatlara saldırdıktan sonra her zaman pek çok şeyde zafer ka- zanma ve çatışmalarda üstün gelme hususunda ona meydan okuyan o (Cae- sar), az daha yenilecekti ve ordu da yok olacaktı; zira Pompeius, herkes kaçana ve iki bin kişi ölene kadar parlak bir şekilde savaştı, fakat daha fazla sıkıştırı- madı ve içeri giremedi, ya da cesaret edemedi, öyle ki Caesar dostlarına, "eğer kazandıkları zafere sahip çıksalardı, bugün zafer düşmanların olacaktı" dedi.

LXVI

Ἐπὶ τούτῳ μέγα φρονήσαντες οἱ Πομπηΐου διὰ μάχης ἔσπευδον κριθῆναι. Πομπηΐος δὲ τοῖς μὲν ἔξω βασιλεῦσι καὶ στρατηγοῖς καὶ πόλεσιν ὡς νενικηκώς ἔγραφε, τὸν δὲ τῆς μάχης κίνδυνον ὠρρώδει, τῷ χρόνῳ καὶ ταῖς ἀπορίαις καταπολεμήσειν νομίζων ἄνδρας ἀμάχους μὲν ἐν τοῖς ὅπλοις καὶ συνειθισμένους νικᾶν μετ' ἀλλήλων (2) πολὺν ἤδη χρόνον, πρὸς δὲ τὴν ἄλλην στρατείαν καὶ πλάνας καὶ μεταβάσεις καὶ τάφρων ὀρύξεις καὶ τειχῶν οἰκοδομίας ἀπαγορεύοντας ὑπὸ γήρως, καὶ διὰ τοῦτο ταῖς χερσὶν ἐμφῦναι τάχιστα καὶ συμπλακῆναι σπεύδοντας. οὐ μὴν ἀλλὰ πρότερον ἀμῶς γέ πως παρῆγε πείθων τοὺς περὶ αὐτὸν ἀτρεμεῖν ὁ Πομπηΐος· ἐπεὶ δὲ μετὰ τὴν μάχην ὁ Καῖσαρ ὑπὸ τῶν ἀποριῶν ἀναστὰς ἐβάδιζε δι' Ἀθαμάνων εἰς Θετταλίαν, οὐκέτι (3) καθεκτὸν ἦν τὸ φρόνημα τῶν ἀνδρῶν, ἀλλὰ φεύγειν Καίσαρα βοῶντες οἱ μὲν ἀκολουθεῖν καὶ διώκειν ἐκέλευον, οἱ δὲ διαβαίνειν εἰς Ἱταλίαν, οἱ δὲ θεράποντας εἰς Ῥώμην καὶ φίλους ἔπεμπον οἰκίας προκαταληψομένους ἐγγὺς ἀγορᾶς ὡς αὐτίκα μετιόντες ἀρχάς. ἐθέλονται δὲ πολλοὶ πρὸς Κορνηλίαν ἔπλεον εἰς Λέσβον εὐαγγελιζόμενοι πέρας ἔχειν τὸν πόλεμον· ἐκεῖ γὰρ αὐτὴν ὑπεξέπεμψεν ὁ Πομπηΐος. (4) Ἀθροισθείσης δὲ βουλῆς Ἀφράνιος μὲν ἀπεφαίνετο γνώμην ἔχεισθαι τῆς Ἱταλίας, ταύτην γὰρ εἶναι τοῦ πολέμου τὸ μέγιστον ἄθλον, προστιθέναι δὲ τοῖς κρατοῦσιν εὐθύς Σικελίαν, Σαρδόνα, Κύρνον, Ἰβηρίαν, Γαλατίαν ἅπασαν· ἥς τε δὴ πλεῖστος ὁ λόγος Πομπηΐῳ πατρίδος ὀρεγούσης χεῖρας ἐγγύθεν, οὐ καλῶς ἔχειν περιορᾶν προπηλακιζομένην καὶ δουλεύουσιν οἰκέταις καὶ κόλαξι (5) τυράννων. αὐτὸς δὲ Πομπηΐος οὔτε πρὸς δόξαν ἠγεῖτο καλὸν αὐτῷ δευτέραν φυγὴν φεύγειν Καίσαρα καὶ διώκεσθαι, τῆς τύχης διώκειν διδούσης, οὔτε ὅσιον ἐγκαταλιπεῖν Σκηπίωνα καὶ τοὺς περὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θετταλίαν ἄνδρας ὑπατικούς, εὐθύς ὑπὸ Καίσαρι γενησομένους μετὰ χρημάτων καὶ δυνάμεων μεγάλων, τῆς δὲ Ῥώμης μάλιστα κήδεσθαι τὸν ἀπωτάτω πολεμοῦντα περὶ αὐτῆς, ὅπως ἀπαθὴς κακῶν οὔσα καὶ ἀνήκοος περιμένη τὸν κρατοῦντα.

LXVI

Bunun üzerine çok fazla gurura kapılan Pompeius'un askerleri savaşa karar vermekte acele ettiler. Pompeius da dışarıdaki krallara, komutanlara ve kentlere zafer kazanmış gibi yazdı, fakat savaşın tehlikesinden de korkuyordu, ama yine de zaman ve umutsuzluk yüzünden silah başında yenilmez olan ve uzun zamandır birbirleriyle (2) idman yapan, fakat diğer savaş hizmeti, yürüyüş, yeneden organize olma, çukur kazma ve sur inşa etme karşısında yaşları dolayısıyla savsaklamaya başlayan ve bundan dolayı da mümkün olduğunca hızlı bir şekilde savaşa girmek ve çarpışmak hususunda acele eden düşmanı sonunda yeneceğini düşünüyordu. Bununla birlikte Pompeius, daha öncesinde kendi yanındakileri sakin durmaya ikna ederek bir şekilde bunu becerebilmişti. Fakat Caesar savaştan sonra erzak sıkıntısı dolayısıyla harekete geçip Athamanlar ülkesinin içinden Thessalia'ya doğru ilerleyince, askerlerin coşkusu artık (3) zaptedilemez hale geldi, zira kimi Caesar'ın kaçtığını haykırarak takip etmeyi ve peşine düşmeyi, kimisi İtalya'ya geçmeyi salık veriyor, kimi ise, derhal memuriyetliklere talip olmak için, hizmetçilerini ve dostlarını hemen *forum*'un yakınında olan evleri önceden zaptetsinler diye Roma'ya gönderiyordu. Gönüllü pek çok kişi de Cornelia'ya savaşın bittiği haberini vermek için Lesbos'a yelken açıyordu. Zira Pompeius onu gizlice oraya göndermişti. (4) *Senatus* toplandıktan sonra Afranius, bu savaşın büyük mükafatı olan İtalya'yı ele geçirmeyi ve Sicilya, Sardinya, Korsika, Iberia ve tüm Galya'yı da üstün gelenlere tahsis etmeyi teklif etti. Zira hepsinden önemlisi hala Pompeius'a yakınından elini uzatan vatanın hükmüydü bu; hakarete uğramış, (5) köleler ve tiranların dalkavukları tarafından köleleştirilmiş bir vatana sahip olmaya göz yummak iyi bir davranış değildi. Pompeius'un kendisi ise, ne Caesar'ın önünde ikinci kez kaçmayı ve talih kendisine takip etmeyi bahşederken takip edilmeyi onuruna karşı iyi bir şey olarak gördü, ne de mülkleri ve muazzam güçleri ile anında Caesar'ın eline düşerler diye Scipio ve Hellas ile Thessalia'da *consul*'lük yapmış kişileri geride bırakmayı inançlı bir davranış olarak düşündü; Roma için çok fazla endişelendiği için onun uğruna oldukça uzakta yapılacak bir savaşa karar verdi, böylece kent zarar görmemiş ve herşeyden habersiz olarak üstün geleni bekleyecekti.

LXVII

Ταῦτα ψηφισάμενος ἐδίωκε Καίσαρα, μάχης μὲν ἐγνωκῶς ἀπέχεσθαι, πολιορκεῖν δὲ καὶ τρίβειν ταῖς ἀπορίαις ἐγγύθεν ἐπακολουθῶν. καὶ γὰρ ἄλλως ταῦτα συμφέρειν ἠγεῖτο, καὶ λόγος τις εἰς αὐτὸν ἦκεν ἐν τοῖς ἱππεῦσι φερόμενος, ὥς χρή τάχιστα τρεψαμένους Καίσαρα (2) συγκαταλύειν κάκεῖνον αὐτόν. ἔνιοι δὲ φασὶ διὰ τοῦτο καὶ Κάτωνι μηδὲν ἄξιον σπουδῆς χρήσασθαι Πομπήϊον, ἀλλὰ καὶ πορευόμενον ἐπὶ Καίσαρα πρὸς θαλάσση καταλιπεῖν ἐπὶ τῆς ἀποσκευῆς, φοβηθέντα μὴ Καίσαρος ἀναιρεθέντος ἀναγκάσῃ κάκεῖνον εὐθύς ἀποθέσθαι τὴν ἀρχήν. οὕτω δὲ παρακολουθῶν ἀτρέμα τοῖς πολεμίοις ἐν αἰτίαις ἦν καὶ καταβοήσεσιν ὥς οὐ Καίσαρα καταστρατηγῶν, ἀλλὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν βουλὴν, ὅπως διὰ παντὸς ἄρχῃ καὶ μηδέποτε παύσῃται τοῖς ἀξιούσι τῆς οἰκουμένης ἄρχειν (3) χρώμενος ὑπηρέταις καὶ δορυφόροις. Δομέτιος δὲ αὐτὸν Ἀηνόβαρβος Ἀγαμέμνονα καλῶν καὶ βασιλέα βασιλέων ἐπίφθονον ἐποίει. καὶ Φαώνιος οὐχ ἦττον ἦν ἀηδὴς τῶν παρρησιαζομένων ἀκαίρως ἐν τῷ σκώπτειν, "Ἄνθρωποι," βοῶν, "οὐδὲ τῆτες ἔσται τῶν ἐν Τουσκλάνῳ σύκων μεταλαβεῖν;" Λεύκιος δὲ Ἀφράνιος ὁ τὰς ἐν Ἰβηρίᾳ δυνάμεις ἀποβαλὼν ἐν αἰτίᾳ προδοσίας γεγωνῶς, τότε δὲ τὸν Πομπήϊον ὀρῶν φυγομαχοῦντα, θαυμάζειν ἔλεγε τοὺς κατηγοροῦντας αὐτοῦ, πῶς πρὸς τὸν ἔμπορον τῶν ἐπαρχιῶν οὐ μάχονται προελθόντες. (4) Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα πολλὰ λέγοντες ἄνδρα δόξης ἦττονα καὶ τῆς πρὸς τοὺς φίλους αἰδοῦς τὸν Πομπήϊον ἐξεβιάσαντο καὶ συνεπεσπάσαντο ταῖς ἑαυτῶν ἐλπίσι καὶ ὁρμαῖς ἐπακολουθῆσαι, προέμενον τοὺς ἀρίστους λογισμούς, ὅπερ οὐδὲ πλοίου κυβερνήτῃ, μήτι γε τοσούτων ἔθνων καὶ δυνάμεων αὐτοκράτορι στρατηγῷ παθεῖν ἦν προσῆκον. (5) ὁ δὲ τῶν μὲν ἰατρῶν τοὺς μηδέποτε χαριζομένους ταῖς ἐπιθυμίαις ἐπήνεσεν, αὐτὸς δὲ τῷ νοσοῦντι τῆς στρατιᾶς ἐνέδωκε, δείσας ἐπὶ σωτηρίᾳ λυπηρὸς γενέσθαι. πῶς γὰρ ἂν τις φήσειεν ὑγιαίνειν ἐκείνους τοὺς ἄνδρας, ὧν οἱ μὲν ὑπατείας ἤδη καὶ στρατηγίας ἐν τῷ στρατοπέδῳ περινοστοῦντες ἐμῶντο, Σπινθῆρι δὲ καὶ Δομετίῳ καὶ Σκηπίωνι περὶ τῆς Καίσαρος ἀρχιερωσύνης ἔριδες ἦσαν καὶ φιλονεικίαι καὶ (6) δεξιώσεις;

LXVII

Bunları oyladıktan sonra savaştan uzak durmaya ve tedarik malzemesini yakın takibe alıp onu sıkıştırmaya ve taciz etmeye karar vermiş olduğundan Caesar'ın peşine düştü. Diğer taraftan da bunların yararlı olduğunu düşünüyordu, bu arada atlıların arasında dolaşan ve derhal yönlerini Caesar'a çevirerek (2) onunla birlikte bizzat kendisini de bozguna uğratmaları gerektiği yönünde bir söylenti kulağına geldi. Bazıları da, Pompeius'un bundan dolayı Cato'dan dikkate değer hiçbir hizmet istemediğini, tersine Caesar'a karşı sefere giriştiğinde, Caesar'ın ortadan kaldırılmasından sonra komutayı derhal bıraktırmasından korkarak, onu ikmal için denizde bıraktığını söylerler. Böylece düşmanı sakın bir şekilde yakından takip edince de, onun Caesar'ı değil tersine, sürekli yönetimi muhafaza etsin ve dünyanın değerlerine hükmetmesi hiçbir zaman sonlanmasın diye kürekçileri ve muhafızları kullanarak (3) vatani ve *Senatus*'u alaşağı edeceği hususunda suçlandı ve adı çıktı. Domitius Ahenobarbus ise, onu Agamemnon ve kralların kralı olarak adlandırınca ondan nefret ettirdi. Uygunsuz bir şekilde patavatsızca konuşanlardan aşağı kalmayan ve sevimsiz biri olan Favonius da alay ederek „*insanlar bu yıl Tusculum'daki incirlerden alamayacak mı?*“ diye bağırды; Iberia'daki ordularını kaybetmiş ve bundan dolayı da vatana ihanetle suçlanmış olan Lucius Afranius, Pompeius'un savaştan uzak durduğunu görünce, eyaletlerinin bir tüccarına karşı harekete geçmeden nasıl savaşacakları hususunda ondan şüphelenenlere şaşırdığını söyledi. (4) Bunları ve böylesi pek çok şeyi söyleyerek Pompeius'u, dostları karşısında ününü ve değerini yitirmiş bir adam konumuna sokuyorlar ve titiz hesaplarını bir kenara bırakıp kendi istekleri ve telaşlarının peşine düşmeye mecbur edip onu zorluyorlardı, bu tutum böylesi halkların ve kuvvetlerin komutanı ve efendisi şöyle dursun bir geminin dümencisi için bile yakışık alır değildi. (5) Hiçbir zaman hastalarının isteklerine baş eğmeyen doktorları överken, şimdi bizzat kendisi, kurtuluş uğruna acı çekmekten korktuğu için ordunun rahatsız olan kısmına boyun eğiyordu. Zira herhangi biri, kimisi ordugahta dolaşıp sorumluluk ile komutanlık isterken, kimisi Caesar'ın başrahipliği için Spinther, Domitius ve Scipio ile kıskançlık rekabeti ve başvuru kavgası içinde olan bu adamlara iyi durumda olduklarını nasıl (6) söyleyebilirdi?

ὥσπερ αὐτοῖς Τιγράνου τοῦ Ἀρμενίου παραστρατοπεδεύοντος ἢ τοῦ Ναβαταίων βασιλέως, ἀλλ' οὐ Καίσαρος ἐκείνου καὶ τῆς δυνάμεως ἢ χιλίας μὲν ἤρῃκει πόλεις κατὰ κράτος, ἔθνη δὲ πλείονα τριακοσίων ὑπῆκτο, Γερμανοῖς δὲ καὶ Γαλάταις μεμαχημένος ἀήττητος ὅσας οὐκ ἂν τις ἀριθμήσαι μάχας ἑκατὸν μυριάδας αἰχμαλώτων ἔλαβεν, ἑκατὸν δὲ ἀπέκτεινε τρεψάμενος ἐκ παρατάξεως.

LXVIII

Ἄλλ' ὅμως ἐγκείμενοι καὶ θορυβοῦντες, ἐπεὶ κατέβησαν εἰς τὸ Φαρσάλιον πεδῖον, ἠνάγκασαν βουλὴν προθεῖναι τὸν Πομπήϊον, ἐν ἧ Λαβιηνὸς ὁ τῶν ἱππέων ἄρχων πρῶτος ἀναστὰς ὤμοσε μὴ ἀναχωρήσειν ἐκ τῆς μάχης, εἰ μὴ τρέψαιτο τοὺς πολεμίους· τὰ δὲ (2) αὐτὰ καὶ πάντες ὤμνυσαν. τῆς δὲ νυκτὸς ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπήϊος εἰς τὸ θέατρον εἰσιόντος αὐτοῦ κροτεῖν τὸν δῆμον, αὐτὸς δὲ κοσμεῖν ἱερὸν Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις. καὶ τὰ μὲν ἐθάρρει, τὰ δὲ ὑπέθραπτεν αὐτὸν ἡ ὄψις, δεδοκίκα μὴ τῷ γένει τῷ Καίσαρος εἰς Ἀφροδίτην ἀνήκοντι δόξα καὶ λαμπρότης ἀπ' αὐτοῦ γένηται· καὶ πανικοὶ τινες θόρυβοι (3) διαῖπτοντες ἐξανέστησαν αὐτόν. ἐωθινῆς δὲ φυλακῆς ὑπὲρ τοῦ Καίσαρος στρατοπέδου πολλὴν ἡσυχίαν ἄγοντος ἐξέλαμψε μέγα φῶς, ἐκ δὲ τούτου λαμπὰς ἀρθεῖσα φλογοειδὴς ἐπὶ τὸ Πομπηῖου κατέσκηψε· καὶ τοῦτο ἰδεῖν φησι Καῖσαρ αὐτὸς ἐπιὼν τὰς φυλακάς. ἅμα δὲ ἡμέρα μέλλοντος αὐτοῦ πρὸς Σκοτοῦσαν ἀναζευγνύειν καὶ τὰς σκηνὰς τῶν στρατιωτῶν καθαιρούντων καὶ προπεμπόντων ὑποζύγια καὶ θεράποντας, ἤκον οἱ σκοποὶ φράζοντες ὅπλα πολλὰ καθορᾶν ἐν τῷ χάρακι τῶν πολεμίων διαφερόμενα, καὶ κίνησιν εἶναι καὶ θόρυβον ἀνδρῶν ἐπὶ μάχην ἐξιόντων. (4) μετὰ δὲ τούτους ἕτεροι παρῆσαν εἰς τάξιν ἤδη καθίστασθαι τοὺς πρώτους λέγοντες. ὁ μὲν οὖν Καῖσαρ εἰπὼν τὴν προσδοκωμένην ἤκειν ἡμέραν, ἐν ἧ πρὸς ἄνδρας, οὐ πρὸς λιμὸν οὐδὲ πενίαν μαχοῦνται, κατὰ τάχος πρὸ τῆς σκηνῆς ἐκέλευσε προθεῖναι τὸν φοινικοῦν χιτῶνα· τοῦτο γὰρ (5) μάχης Ῥωμαίοις ἐστὶ σύμβολον. οἱ δὲ στρατιῶται θεασάμενοι μετὰ βοῆς καὶ χαρᾶς τὰς σκηνὰς ἀφέντες ἐφέροντο πρὸς τὰ ὅπλα. καὶ τῶν ταξιαρχῶν ἀγόντων εἰς ἣν ἔδει τάξιν, ἕκαστος, ὥσπερ χορὸς, ἄνευ θορύβου μεμελετημένως εἰς τάξιν καὶ πρᾶγος καθίστατο.

Öyle ki onların hemen yanında ordugah kuran Armenialı Tigranes ya da Nebatiler kralı değil, bu orduyla bin kenti ele geçirmiş, üç yüzden fazla halk tabakasını boyunduruğu altına almış, Germenler ve Galyalılar ile yenilmeden, hiç kimsenin hesabını yapamayacağı kadar çok sayıda savaş yapmış, bir milyon düşmanı esir almış, savaş meydanından dönerken dahi bir o kadar adam öldürmüş olan Caesar'ın kendisi ve ordusuydu.

LXVIII

Buna rağmen onu sürekli baskı altında tutup taciz ettiler ve Pharsalos Ovası'na indiklerinde Pompeius'u savaş konseyi kurmaya zorladılar, konseyde ilk olarak süvarilerin başında olan Labienus ayağa kalktı ve düşmanları yenmeden savaştan çekilmeyeceğine yemin etti. Diğer herkes (2) de aynı şey için ant içti. Geceleyin Pompeius düşünde tiyatroya girdiğinde halkın kendisini alkışladığını, kendisinin ise Aphrodite Nikephoros Tapınağı'nı ganimetlerle süslediğini gördü. Bu rüya onu bir yandan cesaretlendirdi, ama bir yandan da bu ün ve ihtişamın Caesar'ın Aphrodite'ye uzanan soyunun payına düşebileceğinden korktuğu için rahatsız etti. Panik içinde ve gürültülü bir şekilde (3) karargahta dolaşanlar onu uyandırdılar. Son gece nöbeti sırasında büyük bir sessizlik içinde olan Caesar'ın karargahı üzerinde güçlü bir ışık parladı ve bundan meşale ateşine benzeyen bir alev Pompeius'un karargahına düştü. Caesar nöbetçilerin yanına gelirken kendisinin de bunu gördüğünü söyler. Ertesi gün şafakla birlikte tam Skotussa'ya ilerleme hazırlıkları yaparken, komutanların çadırları söktüğü ve yük hayvanları ile hizmetlileri önden gönderdikleri sırada gözcüler geldiler ve düşmanların siperine taşınmış çok sayıda silah gördüklerini, sanki askerler savaşa gidiyormuş gibi bir gürültü ve hareket olduğunu haber verdiler. (4) Bunlardan sonra, ön sıradakilerin savaş düzenine geçtiğini söyleyen diğerleri belirdiler. Caesar, açlığa ya da kıtlığa karşı değil de insanlara karşı savaşacakları beklenen günün geldiğini söyledi ve purpur rengi mantosunun mümkün olduğunca hızlı bir şekilde çadırının önüne asılmasını emretti. Zira bu (5) Romalılar için savaş işaretiydi. Askerler bunu görünce savaş çılgınlıkları ve neşeyle çadırlarından ayrılıp silahlarına koştular. Komutanları onları ait oldukları yerlere sevk edince, her biri gürültü yapmaksızın, bir koro gibi, tecrübeli ve sessiz bir şekilde sıraya geçti.

LXIX

Πομπήϊος δὲ τὸ μὲν δεξιὸν αὐτὸς ἔχων ἔμελλεν ἀνθίστασθαι πρὸς Ἀντώνιον, ἐν δὲ τῷ μέσῳ Σκηπίωνα τὸν πενθερόν ἀντέταξε Καλβίνῳ Λευκίῳ, τὸ δὲ εὐώνυμον εἶχε μὲν Λεύκιος Δομέτιος, (2) ἐρρώσθη δὲ τῷ πλήθει τῶν ἱππέων. ἐνταῦθα γὰρ ὀλίγου δεῖν ἅπαντες ἐρρώησαν ὡς Καίσαρα βιασόμενοι καὶ τὸ δέκατον τάγμα διακόψοντες, οὗ πλεῖστος ἦν ὁ λόγος ὡς μαχιμωτάτου, καὶ Καῖσαρ ἐν ἐκείνῳ ταπτόμενος εἰώθει μάχεσθαι. κατιδὼν δὲ πεφραγμένον ἵππῳ τοσαύτῃ τῶν πολεμίων τὸ εὐώνυμον, καὶ φοβηθεὶς τὴν λαμπρότητα τοῦ ὀπλισμοῦ, μετεπέμψατο σπεύρας ἕξ ἀπὸ τῶν ἐπιταγμάτων καὶ κατέστησεν ὀπισθεν (3) τοῦ δεκάτου, κελεύσας ἡσυχίαν ἄγειν ἀδήλους τοῖς πολεμίοις ὄντας· ὅταν δὲ προσελαύνωσιν οἱ ἱππεῖς, διὰ τῶν προμάχων ἐκδραμόντας μὴ προέσθαι τοὺς ὑσσοὺς, ὥσπερ εἰώθασιν οἱ κράτιστοι σπεύδοντες ἐπὶ τὰς ξιφουλκίας, ἀλλὰ παίειν ἄνω συντιτρώσκοντας ὄμματα καὶ πρόσωπα τῶν πολεμίων· οὐ γὰρ μενεῖν τοὺς καλοὺς τούτους καὶ ἀνθηροὺς πυρρῆχιστάς διὰ τὸν ὠραῖσμόν, οὐδὲ ἀντιβλέπειν πρὸς τὸν σίδηρον ἐν ὀφθαλμοῖς γινόμενον. ἐν τούτοις μὲν οὖν ὁ Καῖσαρ ἦν. (4) Ὁ δὲ Πομπήϊος ἀφ' ἵππου τὴν παράταξιν ἐπισκοπῶν, ὡς ἑώρα τοὺς μὲν ἀντιπάλους μεθ' ἡσυχίας τὸν καιρὸν ἐν τάξει προσμένοντας, τῆς δ' ὑφ' αὐτῷ στρατιᾶς τὸ πλεῖστον οὐκ ἀτρεμοῦν, ἀλλὰ κυμαῖνον ἀπειρία καὶ θορυβούμενον, ἔδεισε μὴ διασπασθῇ παντάπασιν ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης, καὶ παράγγελμα τοῖς προτεταγμένοις ἔδωκεν ἐστῶτας ἐν προβολῇ καὶ μένοντας ἀραρότως (5) δέχεσθαι τοὺς πολεμίους. ὁ δὲ Καῖσαρ αἰτιᾶται τὸ στρατήγημα τοῦτο· τῶν τε γὰρ πληγῶν τὸν ἐξ ἐπιδρομῆς τόνον ἀμαυρῶσαι, καὶ τὴν μάλιστα τοὺς πολλοὺς ἐν τῷ συμφέρεσθαι τοῖς πολεμίοις πληροῦσαν ἐνθουσιασμοῦ καὶ φορᾶς ἀντεξόρμησιν, ἅμα κραυγῇ καὶ δρόμῳ τὸν θυμὸν αὔξουσιν, ἀφελόντα πῆξαι καὶ καταψῦξαι τοὺς ἄνδρας. ἦσαν δὲ οἱ μὲν μετὰ Καίσαρος δισχίλιοι πρὸς δισμυρίους, οἱ δὲ μετὰ Πομπηίου βραχεῖ πλείονες ἢ διπλάσιοι τούτων.

LXIX

Pompeius kendisi sağ kanadı alarak Antonius'a karşı savaşmaya girişti, ortada Lucius Calvinus'un karşısına kaynatası olan Scipio'yu koydu, sol kanadı ise, Lucius Domitius aldı, (2) ve süvari grubuyla desteklendi. Zira neredeyse herkes Caesar'ı sıkıştırmak ve en büyük savaş gücü diye nam salan onuncu lejyonu dağıtmak için oraya saldırmıştı, Caesar da orada mevzilenip savaşmaya özen gösterdi. Düşmanlar tarafından böylesi güçlü bir süvari birliğiyle çevrilen sol kanadı görünce silahlarının parlaklığından korkarak arkada kalan birliklerden altı *cohort* getirtti ve düşmana görünmeden sessizliklerini korumalarını emredererek (3) onuncu lejyonun arkasında mevzilendirdi. Atlılar her ne zaman saldırırlar, en ön sıraların arasından ileri çıkarak en cesurların hızlıca kılıç savaşına geçerken yaptığı gibi, mızraklarını boşa harcamıyorlar, tersine düşmanların gözlerini ve yüzlerini yaralamak üzere yukarı doğru sallıyorlardı. Zira bu güzel ve zarif savaş dansçıları, güzellikleri dolayısıyla ne bunlara karşı koyabiliyor ne de gözlerinde parlayan demire doğrudan bakabiliyorlardı. Şüphesiz Caesar o sıra bunlarla ilgilendi. (4) Pompeius ise atının üzerinde savaş hattını izliyordu, düşmanların saflarında sessizlik içinde uygun zamanı beklediğini, kendisinin yönetimindeki ordunun pek çoğunun sakin durmadığını, tersine bilinçsizce hareket edip gürültü yaptığını gördüğü için, ordunun daha savaşın başında paramparça olmasından korktu ve ön saftakilere indirilmiş silahlarıyla durmalarını ve düşmana saldırmaya uygun bir şekilde (5) beklemeleri emrini verdi. Fakat Caesar bu savaş düzenini eleştirdi; zira bu durum, düşmanlarla savaş sırasında pek çok kişiyi büyük ölçüde heyecanlandıran ve coşkuları harekete geçiren, savaş çılgılığı ve rekabetle birlikte cesareti arttıran pek çok şeye mani olarak, çarpışmaların ani hücumdan gelen etkisini azaltabilir, insanları uyuşturur ve savaştan soğutabilirdi. Caesar'la birlikte yirmi iki bin kişi vardı, Pompeius'un yanında ise bunların iki katından biraz daha fazla adam bulunuyordu.

LXX

Ἡ δὲ συνθήματος διδομένου παρὰ ἀμφοτέρων καὶ τῆς σάλπιγγος ἀρχομένης ἐγκελεύεσθαι πρὸς τὴν σύστασιν, τῶν μὲν πολλῶν ἕκαστος ἐσκόπει τὸ καθ' αὐτόν, ὀλίγοι δὲ Ῥωμαίων οἱ βέλτιστοι καὶ τινες Ἑλλήνων παρόντες ἔξω τῆς μάχης, ὡς ἐγγὺς ἦν τὸ δεινόν, ἐλογίζοντο τὴν πλεονεξίαν καὶ φιλονεικίαν, ὅπου φέρουσα (2) τὴν ἡγεμονίαν ἐξέθηκεν. ὄπλα γὰρ συγγενικὰ καὶ τάξεις ἀδελφαὶ καὶ κοινὰ σημεῖα καὶ μιᾶς πόλεως εὐανδρία τοσαύτη καὶ δύναμις αὐτῇ πρὸς ἑαυτὴν συνέπιπτεν, ἐπιδεικνυμένη τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ὡς ἐν πάθει γενομένη τυφλὸν ἐστὶ καὶ μανιῶδες. ἦν μὲν γὰρ ἤδη καθ' ἡσυχίαν χρῆζουσιν ἄρχειν καὶ ἀπολαύειν τῶν κατειργασμένων τὸ πλεῖστον καὶ κράτιστον ἀρετῇ γῆς καὶ θαλάσσης ὑπήκοον, ἦν δ' ἔτι τροπαίων καὶ θριάμβων ἔρωτι βουλομένους χαρίζεσθαι καὶ διψῶντας ἐμπίπασθαι Παρθικῶν πολέμων ἢ Γερμανικῶν. (3) πολὺ δὲ καὶ Σκυθία λειπόμενον ἔργον καὶ Ἰνδοί, καὶ πρόφασις οὐκ ἄδοξος ἐπὶ ταῦτα τῆς πλεονεξίας ἡμερῶσαι τὰ βαρβαρικά. τίς δ' ἂν ἢ Σκυθῶν ἵππος ἢ τοξεύματα Πάρθων ἢ πλοῦτος Ἰνδῶν ἐπέσχε μυριάδας ἑπτὰ Ῥωμαίων ἐν ὅπλοις ἐπερχομένης Πομπηίου καὶ Καίσαρος ἡγουμένων, ὧν ὄνομα πολὺ πρότερον ἤκουσαν ἢ τὸ Ῥωμαίων; οὕτως ἄμικτα καὶ ποικίλα καὶ θηριώδη φῦλα (4) νικῶντες ἐπῆλθον. τότε δὲ ἀλλήλοις μαχούμενοι συνήρσαν, οὐδὲ τὴν δόξαν αὐτῶν, δι' ἣν τῆς πατρίδος ἠφείδουν, οἰκτείραντες, ἄχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἀνικῆτων προσαγορευομένων. ἡ μὲν γὰρ γενομένη συγγένεια καὶ τὰ Ἰουλίας φίλτρα καὶ γάμος ἐκεῖνος εὐθύς ἦν ἀπατηλὰ καὶ ὑποπτα κοινωνίας ἐπὶ χρεῖα συνισταμένης ὁμηρεύματα, φιλίας δ' ἀληθινῆς οὐ μετέσχευ.

LXXI

Ὡς δ' οὖν τὸ Φαρσάλιον πεδῖον ἀνδρῶν καὶ ἵππων καὶ ὅπλων ἀνεπέπληστο καὶ μάχης ἦρθη παρ' ἀμφοτέρων σημεῖα, πρῶτος ἐκ τῆς Καίσαρος φάλαγγος ἐξέδραμε Γάϊος Κρασσιανός, ἀνδρῶν ἑκατὸν εἴκοσι λοχαγῶν, μεγάλην ἀποδιδούς (2) ὑπόσχεσιν Καίσαρι. πρῶτον γὰρ αὐτὸν ἐξίων τοῦ χάρακος εἶδε, καὶ προσαγορεύσας ἦρετο πῶς φρονοῖ περὶ τῆς μάχης. ὁ δὲ τὴν δεξιὰν προτείνας ἀνεβόησε· "Νικήσεις λαμπρῶς, ὦ Καῖσαρ· ἐμὲ δὲ ἡ ζῶντα τήμερον ἢ νεκρὸν ἐπαινέσεις." τούτων τῶν λόγων μεμνημένος ἐξώρμησε καὶ συνεπεσπάσατο πολλοὺς καὶ προσέβαλε (3) κατὰ μέσους τοὺς πολεμίους.

LXX

Bunun üzerine her iki taraftan da işaret verilince ve borazanlar savaş için çalmaya başlayınca, pek çok kişiden her biri sadece kendisini düşündü, soylu Romalılardan bazıları ve savaşın dışında bulunan birkaç Hellen ise, tehlike yaklaşıncı, aç gözlülük ve zafer hırsının hegemoniyayı nereye sürükleyip taşıdığını (2) muhakeme etti. Aynı türden silahlar, kardeş cepheleler, ortak sancak ve tek bir kentin böylesi güçlü erkek kitlesi ve ordusu bizzat kendisine karşı savaşa giryordu, bu durum insan doğasının ihtiras içinde kör ve gözü dönmüş olduğunu açıkça ortaya çıkarıyordu. Zira sessizlik içinde hükmetmek ve elde ettiklerinin tadını çıkarmak isteyenler için zaten karanın ve denizin en büyük ve en değerli kısmını teba yapmak mümkündü; ganimet ve *triumphus* arzusu içinde olanlar ve buna istek duyanlar hala susuzluklarını Parth ve Germen savaşları ile dindiribilirdi. (3) İskitler ve Hintlilere karşı da geride kalan çok iş vardı ve açgözlülüklerini barbarları dizginleme isteği üzerinden mazur gösterme utanç verici bir şey değildi. İskitlerin hangi süvarisi, Parthların okları ya da Hintlilerin hangi zenginliği, adları Romalılarınkinden çok daha önce gelen Pompeius ve Caesar'ın komutası altında silahlanmış olarak yaklaşan yetmiş bin Romalı'ya karşı koyabilirdi? Bu kadar vahşi, karışık ve hayvani halkı (4) yenerek gelmişlerdi. Şimdi ise o güne kadar yenilmez olarak adlandırılan bu kişilerin, uğruna vatani bile esirgemedikleri şöhretlerine hürmet etmeden birbirleri ile savaşmak için bir araya geliyorlardı. Zira var olan akrabalık, Iulia'nın cazibesi ve o evlilik başından beri aldattıcı ve güvenilmezdi, gereksinim anında çıkarları bir araya getiren bu beraberlik gerçek dostluktan pay almamıştı.

LXXI

Pharsalos Ovası insan, at ve silahla dolunca ve her iki taraftan da saldırı işareti verilince, ilk olarak Caesar'ın *phalanks*'ından yüz yirmi askerin başı, *centuria* Gaius Crassianus Caesar'a verdiği büyük sözü yerine getirmek (2) için ileri atıldı. Zira Caesar karargahtan ayrılırken onu ilk gördüğünde seslenerek, savaş hakkında nasıl düşündüğünü sormuştu. O da sağ elini uzatarak şöyle haykırmıştı: "*Parlak bir zafer kazanacaksın. Ey Caesar; beni ise bugün ister ölü ister canlı biri olarak öveceksin!*" Bu sözleri hatırlayarak yerinden fırladı ve pek çok kişiyi de kendine çekip (3) düşmanların ortasına atıldı.

γενομένου δὲ τοῦ ἀγῶνος εὐθύς ἐν ξίφεσι καὶ πολλῶν φονευομένων, βιαζόμενον πρόσω καὶ διακόπτοντα τοὺς πρώτους ὑποστάς τις ὠθεῖ διὰ τοῦ στόματος τὸ ξίφος, ὥστε τὴν αἰχμὴν περάσασαν ἀνασχεῖν κατὰ τὸ ἰνίον. Πεσόντος δὲ τοῦ Κρασσιανοῦ, κατὰ τοῦτο μὲν ἦν ἰσόρροπος ἡ μάχη, τὸ δὲ δεξιὸν ὁ Πομπήϊος οὐ ταχέως ἐπῆγεν, ἀλλὰ παπταίνων ἐπὶ θάτερα καὶ (4) τῶν ἱππέων ἀναμένων ἔργον ἐνδιέτριβεν. ἤδη δὲ ἐκεῖνοι τοὺς οὐλαμοὺς ἀνῆγον ὥς κυκλωσόμενοι τὸν Καίσαρα, καὶ τοὺς προτεταγμένους ἱππεῖς ὀλίγους ὄντας ἐμβαλοῦντες εἰς τὴν φάλαγγα. Καίσαρος δὲ σημεῖον ἄραντος, οἱ μὲν ἱππεῖς ἐξανεχώρησαν, αἱ δὲ ἐπιτεταγμέναι σπεῖραι πρὸς τὴν κύκλωσιν ἐκδραμοῦσαι, τρισχίλιοι ἄνδρες, ὑπαντιάζουσι τοὺς πολεμίους, καὶ παριστάμενοι καθ' ἵππων, ὥς ἐδιδάχθησαν, ὑψηλοῖς ἐχρῶντο (5) τοῖς ὕσσοις, ἐφιεμένοι τῶν προσώπων. οἱ δέ, ἅτε μάχης πάσης ἄπειροι, τοιαύτην δὲ μὴ προσδοκήσαντες μηδὲ προμαθόντες, οὐκ ἐτόλμων οὐδὲ ἡνείχοντο τὰς πληγὰς ἐν ὄμμασι καὶ στόμασιν οὔσας, ἀλλ' ἀποστρεφόμενοι καὶ προῖσχύμενοι τῶν ὄψεων τὰς χεῖρας ἀκλεῶς ἐτράποντο. φευγόντων δὲ τούτων ἀμελήσαντες οἱ Καίσαρος ἐχώρουν ἐπὶ τοὺς πεζοὺς, ἧ μάλιστα τῶν ἱππέων τὸ κέρας ἐψιλωμένον περιδρομὴν ἐδίδου καὶ κύκλωσιν. (6) ἅμα δὲ τούτων ἐκ πλαγίου προσπεσόντων καὶ κατὰ στόμα τοῦ δεκάτου προσμίζαντος οὐχ ὑπέμειναν οὐδὲ συνέστησαν, ὀρῶντες ἐν ᾧ κυκλώσεσθαι τοὺς πολεμίους ἤλπιζον αὐτοὺς τοῦτο πάσχοντας.

LXXII

Τραπομένων δὲ τούτων, ὥς κατεῖδε τὸν κονιορτὸν ὁ Πομπήϊος καὶ τὸ περὶ τοὺς ἱππέας πάθος εἶκασεν, ᾧ μὲν ἐχρήσατο λογισμῷ χαλεπὸν εἶπεῖν, μάλιστα δὲ ὁμοίος παράφρονι καὶ παραπληγί τὴν διάνοιαν, καὶ μὴδ' ὅτι Μάγνος ἐστὶ Πομπήϊος ἐννοοῦντι, μηδένα προσειπὼν ἀπήει βάδην εἰς τὸν χάρακα, πάνυ τοῖς ἔπεσι πρέπων ἐκείνοις· (2) Ζεὺς δὲ πατὴρ Αἴανθ' ὑψίζυγος ἐν φόβον ὤρσε· στῇ δὲ ταφών, ὅπιθεν δὲ σάκος βάλεν ἐπταβόειον, τρέσσε δὲ παπτήνας ἐφ' ὀμίλου. τοιοῦτος εἰς τὴν σκηνὴν παρελθὼν ἄφθογγος καθῆστο, μέχρι οὗ τοῖς φεύγουσι πολλοὶ διώκοντες συνεισέπιπτον· τότε δὲ φωνὴν μίαν ἀφείς ταύτην, "Οὐκοῦν καὶ ἐπὶ τὴν παρεμβολήν;" ἄλλο δὲ μὴδὲν εἰπὼν, ἀναστὰς καὶ λαβὼν ἐσθῆτα (3) τῇ παρουσίᾳ τύχη πρέπουσαν ὑπεξῆλθεν.

Derhal kılıçlarla savaşa tutuşuldu ve pek çok kişi öldürüldü, o ise ileriye doğru atılıp ön safları yardığı sırada gizlice mevzilenmiş biri kılıcını onun ağzına öyle bir soktu ki, kılıcın ucu girdikten sonra kafasının arkasından çıktı. Crassianus düştükten sonra savaş eşit duruma geldi. Pompeius ise sağ kanadı öyle hızlı bir şekilde savaşa sokmadı, tersine etrafı gözetledi ve (4) süvarilerin işlerini yapmasını bekleyerek durdu. Onlar bu sıra kendi alaylarını Caesar'ı kuşatmak ve ön saflarda mevzilenmiş az sayıdaki süvariye *phalanks*'a çevirmek için sevk ediyorlardı. Fakat Caesar işaret verince süvariler geri çekildi, bunların arkasında mevzilenmiş üç bin kişilik *cohort* ise kuşatmaya doğru hareket ederek düşmanı karşıladı ve atlara yaklaşp, öğrenmiş oldukları gibi, uzun (5) ciritleriyle yüzlerine nişan alıp saldırdılar. Bu tarz bir savaş tecrübesi olmayan süvariler böylesi bir saldırıyı beklemedikleri ve önceden öğrenmedikleri için gözlerine ve ağızlarına gelen darbelere ne dayanabildiler ne de mukavemet gösterebildiler, tersine, geri dönüp ellerini gözlerinin önüne siper ederek utanılacak biçimde geri çekildiler. Caesar'ın adamları ise kaçarken bunlarla ilgilenmeyerek, daha ziyade süvarilerden mahrum bırakılmış kanadın çevreden dolaşmasına ve kuşatma yapmasına olanak veren yerdeki yaya birliklerine doğru ilerlediler. (6) Bunlar yandan hücumla geçtikleri anda onuncu lejyon da cepheden saldırınca, düşmanları kuşatmayı umarken kendilerinin buna maruz kaldığını görünce daha fazla dayanamadılar ve karşı koyamadılar.

LXXII

Bunlar kaçarken Pompeius da yukarıdan toz bulutunu görünce ve zor durumları açıklamak için kullandığı aklıyla süvarilerin orada olanları karşılaştınca, çılgına dönmüş ve aklını kaybetmiş birine döndü, Pompeius Magnus olduğunu bile düşünemedi ve hiç kimseye bir şey diyemeden yürüyerek karargaha geri döndü, öyle ki tam da hikayede anlatılanlara benzedi: (2) *“Göklerde hüküm süren Zeus Baba da Aias’a böyle bir korku salmıştı; hayretler içinde kalkarak yedi kat sığır derisinden olan kalkanını arkasına atıp, kalabalığa bakarak kaçmıştı”*. Böylece çadırına geldi ve kaçanların peşine düşenler nüfuz edene kadar sessizce oturdu. İşte o zaman şu sözü söyledi: *“karargaha da (geldiler) öyle mi?”* Başka hiçbir şey söylemeden ayağa kalktı ve o anki kadere yaraşır giysisini alıp (3) gizlice oradan ayrıldı.

ἔφυγε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τάγματα, καὶ φόνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ πολὺς ἐγένετο σκηνοφυλάκων καὶ θεραπόντων· στρατιώτας δὲ μόνους ἐξακισχιλίους πεσεῖν φησιν Ἀσίνιος Πολλίων, μεμαχημένος ἐκείνην τὴν μάχην μετὰ Καίσαρος. (4) Αἰροῦντες δὲ τὸ στρατόπεδον ἐθεῶντο τὴν ἄνοιαν καὶ κουφότητα τῶν πολεμίων. πᾶσα γὰρ σκηνὴ μυρσίναις κατέστεπτο καὶ στρωμαῖς ἀνθιναῖς ἤσκητο καὶ τραπέζαις ἐκπωμάτων μεσταῖς· καὶ κρατῆρες οἴνου προὔκειντο, καὶ παρασκευὴ καὶ κόσμος ἦν τεθυκότων καὶ πανηγυριζόντων μᾶλλον ἢ πρὸς μάχην ἐξοπλιζομένων. οὕτω ταῖς ἐλπίσι διεφθαρμένοι καὶ γέμοντες ἀνοήτου θράσους ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐχώρουν.

LXXIII

Πομπήϊος δὲ μικρὸν ἔξω τοῦ χάρακος προσελθὼν τὸν μὲν ἵππον ἀφῆκεν, ὀλίγων δὲ κομιδῇ περὶ αὐτὸν ὄντων, ὡς οὐδεὶς ἐδίωκεν, ἀπῆει καθ' ἡσυχίαν, ἐν διαλογισμοῖς ὧν οἶους εἰκὸς λαμβάνειν ἄνθρωπον ἔτη τέτταρα καὶ τριάκοντα νικᾶν καὶ κρατεῖν ἀπάντων εἰθισμένον, ἥττης δὲ καὶ φυγῆς τότε πρῶτον ἐν γῆρᾳ λαμβάνοντα πεῖραν, ἐννοοῦμενον δὲ ἐξ ὅσων ἀγώνων καὶ πολέμων ηὔξημένην ἀποβαλὼν ὥρᾳ μιᾷ δόξαν καὶ δύναμιν, (2) ὁ πρὸ μικροῦ τοσούτοις ὄπλοις καὶ ἵπποις καὶ στόλοις δορυφορούμενος ἀπέρχεται μικρὸς οὕτω γεγωνῶς καὶ συνεσταλμένος ὥστε λανθάνειν ζητοῦντας τοὺς πολεμίους. παραμειψάμενος δὲ Λάρισσαν, ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὰ Τέμπη, καταβαλὼν ἑαυτὸν ἐπὶ στόμα δεδιψηκῶς ἔπινε τοῦ ποταμοῦ, καὶ πάλιν ἀναστὰς ἐβάδιζε διὰ τῶν Τεμπῶν, ἄχρι (3) οὗ κατῆλθεν ἐπὶ θάλατταν. ἐκεῖ δὲ τῆς νυκτὸς τὸ λοιπὸν ἀναπαυσάμενος ἐν καλυβίῳ τινὶ σαγηνέων, καὶ περὶ τὸν ὄρθρον ἐπιβὰς ποταμίου πλοίου, καὶ τῶν ἐπομένων τοὺς ἐλευθέρους ἀναλαβὼν, τοὺς δὲ θεράποντας ἀπιέναι πρὸς Καίσαρα κελεύσας καὶ μὴ δεδιέναι, παρὰ γῆν κομιζόμενος εἶδεν εὐμεγέθη φορτηγὸν ἀνάγεσθαι μέλλουσαν, ἧς ἐναυκλήρει Ῥωμαῖος ἀνὴρ οὐ πάνυ Πομπηῖῳ συνήθης, γινώσκων δὲ τὴν ὄψιν αὐτοῦ· Πετίκιος ἐπεκαλεῖτο. (4) τούτῳ συνεβεβήκει τῆς παρωχημένης νυκτὸς ἰδεῖν κατὰ τοὺς ὕπνους Πομπηῖον, οὐχ ὃν ἐωράκει πολλάκις, ἀλλὰ ταπεινὸν καὶ κατηφῆ, προσδιαλεγόμενον αὐτῷ. καὶ ταῦτα τοῖς συμπλέουσιν ἐτύγχανε διηγούμενος, ὡς δὴ φιλεῖ περὶ πραγμάτων τηλικούτων λόγον ἔχειν ἀνθρώπους σχολὴν (5) ἄγοντας.

Geride kalan lejyonlar da kaçtı, ordugahta ise çadır bekçileri ve hizmetliler arasında büyük bir katliam vuku buldu. Bu savaşta Caesar'la birlikte savaşmış olan Asinius Pollio, askerlerden sadece altı bininin öldüğünü söyler. (4) Ordugahı ele geçirdikten sonra düşmanların akılsızlığını ve tedbirsizliğini gördüler. Zira her bir çadır mersin dalları ile taçlandırılmış, çiçekli örtülerle süslenmiş ve içki kabı dolu masalarla donatılmıştı. Şarap kraterleri önceden konmuştu, hazırlık ve düzenlemeler savaş için silahlananlardan ziyade kurban kesmiş ve bayram düzenlemiş kişilere aitti. Böylelikle onlar umutları yüzünden gözleri bağlanmış ve akıl almaz bir cesaretle dolu olarak savaşa girmişlerdi.

LXXIII

Pompeius kısa süre içinde ordugahtan çıktı ve atını serbest bıraktı, hiç kimse kendisini takip etmediği için etrafında sadece birkaç kişi vardı, otuz dört yıldır kazanmaya ve herkesten üstün gelmeye alışmış, ama şimdi bu yaşında ilk kez yenilgiyi ve kaçmayı tecrübe eden, böylesi mücadeleler ve savaşların büyüttüğü ününü ve gücünü bir saat içinde nasıl kaybettiğini müzakere eden bir insan için olağan olduğu şekilde düşüncelere dalarak sessizce ayrıldı, (2) öyle ki kısa süre önce böylesi silahlar, atlar ve ordularla donanmış biriyken, şimdi geri çekecek kadar alçalmış ve kendisini takip eden düşmanlardan gizlenecek kadar küçülmüştü. Tempe Vadisi'ne ulaşmak üzere Larissa yakınlarından geçerken susadığı için kendini nehrin ağzına attı ve nehirden su içti, daha sonra yeniden ayağa kalkıp (3) denize ulaşmaya kadar Tempe Vadisi'nden yürümeye devam etti. Gecenin geri kalanını orada, bir balıkçı barınağında dinlenerek geçirdi, ertesi sabah kendisiyle birlikte olanlardan özgür vatandaşları yanına alıp bir mavnaya bindi, hizmetlilere ise Caesar'a gitmelerini ve korkmamalarını buyurdu. Kıyı boyunca giderken, hareket etmek üzere olan büyük bir yük gemisi gördü, bunu Pompeius'a çok da yakın olmayan bir Romalı sevk ediyordu, onu görünüşünden tanıdı: Peticius diye adlandırılan biriydi. (4) Bu, gecenin ilerleyen saatlerinde rüyasında Pompeius'u, daha önce sık sık gördüğü gibi değil de kendisiyle konuşan bezgin ve yenilmiş biri gibi görmüştü. Bunları kendisiyle yolculuk yapan ve boş zamanlarını böylesi şeyler hakkında konuşarak geçiren (5) gemicilere olağan bir şeymiş gibi anlatıyordu.

ἐξαίφνης δέ τις τῶν ναυτῶν ἔφρασε κατιδὼν ὅτι πλοῖον ποτάμιον ἀπὸ τῆς γῆς ἐρέσεται καὶ κατασεύουσιν τινες ἄνθρωποι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς χεῖρας ὀρέγουσι πρὸς αὐτούς. ἐπιστήσας οὖν ὁ Πετίκιος εὐθύς ἔγνω τὸν Πομπήϊον, οἷον ὄναρ εἶδε καὶ πληγζάμενος τὴν κεφαλὴν ἐκέλευσε τοὺς ναύτας τὸ ἐφόλκιον παραβαλεῖν, καὶ τὴν δεξιὰν ἐξέτεινε καὶ προσεκάλει τὸν Πομπήϊον, ἥδη συμφρονῶν τῷ σχήματι τὴν τύχην καὶ (6) μεταβολὴν τοῦ ἀνδρός. ὅθεν οὔτε παράκλησιν ἀναμείνας οὔτε λόγον, ἀλλ' ἀναλαβὼν ὅσους ἐκέλευσε μετ' αὐτοῦ (Λέντουλοι δὲ ἦσαν ἀμφότεροι καὶ Φαώνιος) ἀνήχθη· καὶ μικρὸν ὕστερον ἰδόντες ἀπὸ γῆς ἀμιλλώμενον Διϊόταρον τὸν βασιλέα προσαναλαμβάνουσιν. ἐπεὶ δὲ καιρὸς ἦν δεῖπνου καὶ παρεσκεύασεν ὁ ναύκληρος ἐκ τῶν παρόντων, ἰδὼν ὁ Φαώνιος οἰκετῶν ἀπορίᾳ τὸν Πομπήϊον ἀρχόμενον αὐτὸν ὑπολύειν προσέδραμε καὶ ὑπέλυσε (7) καὶ συνήλειψε. καὶ τὸ λοιπὸν ἐκ τούτου περιέπων καὶ θεραπεύων ὅσα δεσπότης δοῦλοι, μέχρι νίψεως ποδῶν καὶ δεῖπνου παρασκευῆς, διετέλεσεν, ὥστε τὴν ἐλευθεριότητα τῆς ὑπουργίας ἐκείνης θεασάμενον ἂν τινα καὶ τὸ ἀφελὲς καὶ ἄπλαστον εἰπεῖν· Φεῦ τοῖσι γενναίοισιν ὡς ἅπαν καλόν.

LXXIV

Οὕτω δὲ παραπλεύσας ἐπ' Ἀμφιπόλεως ἐκεῖθεν εἰς Μιτυλήνην ἐπεραιοῦτο, βουλόμενος τὴν Κορνηλίαν ἀναλαβεῖν καὶ τὸν υἱόν. ἐπεὶ δὲ προσέσχε τῇ νήσῳ κατ' αἰγιαλόν, ἔπεμψεν εἰς πόλιν ἄγγελον, οὐχ ὥς ἡ Κορνηλία προσεδόκα τοῖς πρὸς χάριν ἀπαγγελλομένοις καὶ γραφομένοις, ἐλπίζουσα τοῦ πολέμου κεκριμένου περὶ Δυρράχιον ἔτι λοιπὸν ἔργον εἶναι Πομπηΐῳ (2) τὴν Καίσαρος δίωξιν. ἐν τούτοις οὕσαν αὐτὴν καταλαβὼν ὁ ἄγγελος ἀσπάσασθαι μὲν οὐχ ὑπέμεινε, τὰ δὲ πλεῖστα καὶ μέγιστα τῶν κακῶν τοῖς δάκρυσι μᾶλλον ἢ τῇ φωνῇ φράσας σπεύδειν ἐκέλευσεν, εἰ βούλεται πως Πομπήϊον ἰδεῖν ἐπὶ νεῷς μιᾶς καὶ ἄλλοτρίας. ἡ δὲ ἀκούσασα προήκατο μὲν αὐτὴν χαμᾶζε καὶ πολὺν χρόνον ἔκφρων καὶ ἄναυδος ἔκειτο, μόλις δὲ πως ἔμφρων γενομένη καὶ συννοήσασα τὸν καιρὸν οὐκ ὄντα θρήνων καὶ δακρύων, ἐξέδραμε διὰ τῆς πόλεως (3) ἐπὶ θάλατταν. ἀπαντήσαντος δὲ τοῦ Πομπηΐου καὶ δεξαμένου ταῖς ἀγκάλαις αὐτὴν ὑπερειπομένην καὶ περιπίπτουσαν, "Ὅρῳ σε," εἶπεν, "ἄνερ, οὐ τῆς σῆς τύχης ἔργον, ἀλλὰ τῆς ἐμῆς, προσερριμμένον ἐνὶ σκάφει τὸν πρὸ τῶν Κορνηλίας γάμων πεντακοσίας ναυσὶ ταύτην περιπλεύσαντα τὴν θάλασσαν.

O sıra gemicilerden biri aniden, karadan bir mavnanın kürek çekerek geldiğini ve içindeki insanların kıyafetlerini sallayıp ellerini onlara doğru uzattıklarını görünce, bunları işaret etti. Peticius ayağa kalkar kalkmaz bu kişinin düşünde gördüğü Pompeius olduğunu anladı ve alnına vurarak, gemicilere filikaya yaklaşmayı emretti ve dış görünüşünde bir erkeğin kaderini ve (6) değişimini fark ederek sağ elini uzattı ve Pompeius’a seslendi. Bundan dolayı ne bir rica ne de bir söz beklemeksizin onu ve ricada bulunduğu onunla birlikte olanları (her iki Lentulus ve Favonius onunlaydı) bordaya aldı ve denize açıldı. Kısa süre sonra, karadan zorlukla yanaşan kral Deiotaros’u gördüler ve onu da yanlarına aldılar. Akşam yemeği vakti geldiğinde ve bir gemici orada bulunanlara göre hazırlık yaparken Favonius, Pompeius’un hizmetliler olmaksızın ayakkabılarını çıkarmaya başladığını görünce yanına yaklaştı ve ayakkabılarını çıkararak (7) krem sürdü. Bunun ardından da onun etrafında pervane oldu ve kölelerin efendilerine yaptığı gibi ayaklarını yıkamaya ve yemeğini hazırlamaya kadar ona hizmet etti ve bunu öyle bir yaptı ki, onun hizmetinin samimiyetini, düzgünlüğünü ve doğallığını izleyen biri şöyle söyleyebilirdi: *“tam da soylulara yakışacak kadar güzel”*.

LXXIV

Böylece sahil boyunca Amphipolis üzerine seyahat etti, Cornelia ve oğlunu almak istediği için de oradan Mytilene’ye geçti. Adanın sahiline yanaştı ve kente, hatırı için kendisine getirilen yazılı ve sözlü haberlerden dolayı Dyrrakhion’daki savaşın kesinleşmesinin ardından Pompeius için (2) Caesar’ı takip etmekten başka yapacak bir iş kalmadığını düşünen Cornelia’nın beklemediği bir haberci gönderdi. Bu düşünceler içinde bulunan Cornelia’nın yanına ulaşan haberci onu selamlamaya dahi cesaret edemedi ve normal bir sesten ziyade ağlayarak kötü durumun azametini ve büyüklüğünü anlattıktan sonra, eğer Pompeius’u yabancı bir gemide görmek istiyorsa acele etmesini tavsiye etti. Bunları duyunca kendini yere bıraktı ve uzun süre bilinçsizce ve konuşmadan öylece yattı, ama zorla da olsa bir şekilde aklı başına gelince, ağıtlar ve gözyaşları için uygun zaman olmadığını düşünüp kentin içinden (3) denize doğru koştu. Pompeius da onu karşıladı ve yere yığılıp düşerken onu kollarıyla yakalayınca ona şöyle dedi: *“Seni görüyorum kocacığım, Cornelia ile evlenmeden önce bu denizde beş yüz gemiyle seyahat eden seni tek bir gemiye koyan bu iş senin değil, benim kaderim.*

τί μ' ἤλθες ἰδεῖν καὶ οὐκ ἀπέλιπες τῷ βαρεῖ δαίμονι τὴν καὶ σὲ δυστυχίας ἀναπλήσασαν τοσαύτης; ὡς εὐτυχῆς μὲν ἂν ἤμην γυνὴ πρὸ τοῦ Πόπλιον ἐν Πάρθοις ἀκοῦσαι τὸν παρθένιον ἄνδρα κείμενον ἀποθανοῦσα, σῶφρων δὲ καὶ μετ' ἐκείνον, ὥσπερ ὥρμησα, τὸν ἐμαυτῆς προεμένη βίον· ἐσωζόμην δ' ἄρα καὶ Πομπηίῳ Μάγνῳ συμφορὰ γενέσθαι."

LXXV

Ταῦτα εἰπεῖν τὴν Κορνηλίαν λέγουσι, τὸν δὲ Πομπήϊον ἀποκρίνασθαι· "Μίαν ἄρα, Κορνηλία, τύχην ἦδεις τὴν ἀμείνονα, ἣ καὶ σὲ ἴσως ἐξηπάτησεν, ὅτι μοι χρόνον πλείονα τοῦ συνηθούς παρέμεινεν. ἀλλὰ καὶ ταῦτα δεῖ φέρειν γενομένους ἀνθρώπους, καὶ τῆς τύχης ἔτι πειρατέον. οὐ γὰρ ἀνέλπιστον ἐκ τούτων ἀναλαβεῖν ἐκεῖνα τὸν ἐξ ἐκείνων ἐν τούτοις γενόμενον." (2) Ἡ μὲν οὖν γυνὴ μετεπέμπετο χρήματα καὶ θεράποντας ἐκ πόλεως· τῶν δὲ Μιτυληναίων τὸν Πομπήϊον ἀσπασαμένων καὶ παρακαλούντων εἰσελθεῖν εἰς τὴν πόλιν, οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ κάκεινους ἐκέλευσε τῷ κρατοῦντι πείθεσθαι καὶ θαρρεῖν· εὐγνώμονα γὰρ εἶναι Καίσαρα καὶ (3) χρηστόν. αὐτὸς δὲ πρὸς Κράτιππον τραπόμενος τὸν φιλόσοφον (κατέβη γὰρ ἐκ τῆς πόλεως ὀψόμενος αὐτόν), ἐμέμψατο καὶ συνδιηπόρησε βραχεὰ περὶ τῆς προνοίας, ὑποκατακλινομένου τοῦ Κρατίππου καὶ παράγοντος αὐτὸν ἐπὶ τὰς ἀμείονας ἐλπίδας, ὅπως μὴ λυπηρὸς μηδὲ ἄκαιρος (4) ἀντιλέγων εἴη. ἐπεὶ τὸ μὲν ἐρέσθαι τὸν Πομπήϊον ἦν ὑπὲρ τῆς προνοίας, τὸν δ' ἀποφαίνεσθαι ὅτι τοῖς πράγμασιν ἤδη μοναρχίας ἔδει διὰ τὴν κακοπολιτείαν· ἐρέσθαι δέ· "Πῶς, ὦ Πομπηῖε, καὶ τίνι τεκμηρίῳ πεισθῶμεν ὅτι βέλτιον ἂν σὺ τῇ τύχῃ Καίσαρος ἐχρήσω κρατήσας;" ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐάτεον ὥσπερ ἔχει, τὰ τῶν θεῶν.

LXXVI

Ἀναλαβὼν δὲ τὴν γυναῖκα καὶ τοὺς φίλους ἐκομίζετο, προσίσχων ὄρμοις ἀναγκαίοις ὕδωρ ἢ ἀγορὰν ἔχουσιν. εἰς δὲ πόλιν εἰσῆλθε πρῶτην Ἀττάλειαν τῆς Παμφυλίας. ἐνταῦθα δὲ αὐτῷ καὶ τριήρεις τινὲς ἀπήντησαν ἐκ Κιλικίας καὶ στρατιῶται συνελέγοντο καὶ τῶν συγκλητικῶν (2) πάλιν ἐξήκοντα περὶ αὐτὸν ἦσαν.

Neden beni görmeye geldin, seni böylesi kötü bir kadere sürükleyen beni neden kötü şansıma terk etmedin? Gençlik kocam Publius'un Parthia'da öldüğünü duymadan ölseydim, ne kadar mutlu bir kadın olurum, ya da en azından ondan sonra, niyet ettiğim gibi kendi yaşamıma son verseydim ne kadar bahtiyar olurum. Demek ki Pompeius Magnus'un felaketi olmak için hayatta kaldım".

LXXV

Cornelia'nın bunları söylediğini, Pompeius'un da şöyle cevap verdiğini söylerler: *"Sen henüz tek bir şeyi, alışılmış olandan daha uzun süre bana sadık kaldığın için seni de benzer şekilde aldatan daha iyi olan kaderi öğrendin Cornelia. Ama bizler insan olduğumuz için bunları taşımak ve hala mutluluk için uğraşmak zorundayız. Zira bizi oralardan bu duruma sokan şeyin bizi tekrar oraya yükselteceğini ummalıyız. (2)* Bunun üzerine kadın, eşyalarını ve hizmetlilerini kentten gönderdi. Mytileneliler Pompeius'u hoş karşıladılar ve onu kente girmeye davet ettiler, fakat o kabul etmedi ve daha güçlü olana itaat etmelerini ve cesur olmalarını emretti. Zira Caesar da o zaman yüce gönüllü ve (3) ılımlı olurdu. Kendisi de filozof Kratippos'a yöneldi (zira o, kendisini görmek için kentten geliyordu), ona yakındı ve alinyazısı hakkında kısa bir münakaşaya girdi, bunun üzerine Kratippos, bunlara karşı çıkarak can sıkıcı ve zamansız (4) davranmış olmamak için, uysallık gösterdi ve onu daha iyi umutlara teşvik etti. Pompeius'un bu olanlar hakkındaki öngörüsünü sorması üzerine, kötü idare yüzünden bundan böyle monarşinin gerekli olacağı yönünde açıklama yaptı. Diğer taraftan da şöyle bir soru sordu: *"Ey Pompeius, biz nasıl ve hangi gerekçeyle inanıyoruz ki, eğer sen kazanmış olsaydın, kaderinden Caesar'dan daha iyi mi yararlanacaktın? Biz sadece tanrıların elinde olan bu şeylere boyun eğmeliyiz".*

LXXVI

Karısını ve arkadaşlarını gemiye aldıktan sonra denize açıldı, sadece zorunlu olarak yiyecek ve su almak için limanlarda demirledi. İlk geldiği kent Pamphylia'nın Attaleia'sıydı. Orada ona Kilikia'dan bazı savaş gemileri rastladı, askerler de bir araya geldiler ve senatörlerden altmışı (2) yeniden onun çevresinde toplandı.

ἀκούων δὲ καὶ τὸ ναυτικὸν ἔτι συνεστάναι, καὶ Κάτωνα πολλοὺς στρατιώτας ἀνειληφότα περαιοῦν εἰς Λιβύην, ὠδύρετο πρὸς τοὺς φίλους, καταμεμφόμενος ἑαυτὸν ἐκβιασθέντα τῷ πεζῷ συμβαλεῖν, τῇ δὲ κρείττονι ἀδηρίτως δυνάμει πρὸς μηδὲν ἀποχρήσασθαι μηδὲ περιορμίσαι τὸ ναυτικόν, ὅπου κατὰ γῆν σφαλεῖς εὐθύς ἂν εἶχεν ἀντίπαλον ἐκ θαλάττης παρεστῶσαν ἀλκὴν καὶ δύναμιν (3) τοσαύτην. οὐδὲν γὰρ ἁμάρτημα Πομπηίου μεῖζον οὐδὲ δεινότερον στρατήγημα Καίσαρος ἢ τὸ τὴν μάχην οὕτω μακρὰν ἀποσπάσασθαι τῆς ναυτικῆς βοήθειας. οὐ μὴν ἀλλ' ἐκ τῶν παρόντων κρίνειν τι καὶ πράττειν ἀναγκαζόμενος, ἐπὶ τὰς πόλεις περιέπεμπε· τὰς δ' αὐτὸς περιπλέων ἦται χρήματα καὶ ναῦς ἐπλήρου. τὴν δ' ὀξύτητα τοῦ πολέμου καὶ τὸ τάχος δεδοικώς, μὴ προαναρπάσῃ τῆς παρασκευῆς αὐτὸν ἐπελθὼν, ἐσκόπει καταφυγὴν (4) ἐπὶ τῷ παρόντι καὶ ἀναχώρησιν. ἐπαρχία μὲν οὖν οὐδεμία φύξιμος ἐφαίνετο βουλευομένοις αὐτοῖς, τῶν δὲ βασιλείων αὐτὸς μὲν ἀπέφαινε τὴν Πάρθων ἱκανωτάτην οὔσαν ἔν τε τῷ παρόντι δέξασθαι καὶ περιβαλεῖν σφᾶς ἀσθενεῖς ὄντας, αὐθὶς τε ῥῶσαι καὶ προπέμψαι μετὰ πλείστης (5) δυνάμεως· τῶν δ' ἄλλων οἱ μὲν εἰς Λιβύην καὶ Ἰόβαν ἔτρεπον τὴν γνώμην, Θεοφάνει δὲ τῷ Λεσβίῳ μανικὸν ἐδόκει τριῶν ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχουσαν Αἴγυπτον ἀπολιπόντα καὶ Πτολεμαῖον, ἡλικίαν μὲν ἀντίπαιδα, φιλίας δὲ καὶ χάριτος πατρῴας ὑπόχρεων, Πάρθοις ὑποβαλεῖν ἑαυτόν, ἀπιστοτάτῳ γένει, καὶ Ῥωμαίῳ μὲν ἀνδρὶ κηδεστῇ γενομένῳ τὰ δεύτερα λέγοντα πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων μὴ θέλειν μηδὲ πειρᾶσθαι τῆς (6) ἐκείνου μετριότητος, Ἀρσάκην δὲ ποιεῖσθαι κύριον ἑαυτοῦ τὸν μηδὲ Κράσσου δυνηθέντα ζῶντος· καὶ γυναῖκα νέαν οἴκου τοῦ Σκηπίωνος εἰς βαρβάρους κομίζειν ὕβρει καὶ ἀκολασίᾳ τὴν ἐξουσίαν μετροῦντας, ἧ, κἂν μὴ πάθῃ, δόξῃ δὲ παθεῖν, δεινὸν ἐστὶν ἐπὶ τοῖς ποιῆσαι δυναμένοις γενομένη. τοῦτο μόνον, ὥς φασιν, ἀπέτρεψε τῆς ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ὁδοῦ Πομπηίου· εἰ δὲ τις ἔτι Πομπηίου λογισμός, ἀλλ' οὐχὶ δαίμων ἐκείνην ὑφηγεῖτο τὴν ὁδόν.

Donanmanın hala bir arada olduğunu ve Cato'nun birçok asker toplayıp Libya'ya geçtiğini duyunca dostlarına yakınlıkla onun kendisini sadece kara orduyla hareket etmeye zorlaması, tartışmasız daha güçlü olan orduyu kullanmaması ve kara savaşını kaybettikten sonra derhal denizden yanına gelen bölgeye bir yardım ve donanmayı (3) düşmana karşı kullanabileceği yerde donanmayı yanaştırmaması hususlarında serzenişte bulundu. Zira ne Pompeius'un daha büyük bir hatası vardı ne de Caesar'ın savaşı donanma yardımıyla bölgeye uzağa taşımaktan daha mükemmel bir stratejisi vardı. Bununla beraber var olan durumda kendini bir karar vermeye ve bir şeyler yapmaya mecbur hissettiği için kentlere devriye gönderdi. Bazılarına bizzat kendisi giderek para istedi ve gemilerini tayfalandırdı. Düşmanın atikliği ve hızı yanında, kendisi henüz hazırlıklarını yaparken saldırıya uğramaktan korktuğu için, şimdilik kaçış yeri (4) ve geri çekilme imkanlarını araştırıyordu. Yaptıkları müzakereler sırasında kaçmaya uygun herhangi bir eyalet görünmüyordu, krallıklar arasından, kendilerini derhal kabul etmeye, güçsüz duruma düşerlerse onları korumaya ve hemen ardından güçlendirmeye ve de oldukça büyük bir güçle (5) geri göndermeye en uygununun Parthların krallığı olduğuna işaret ediyordu. Diğerleri arasından bazıları umutlarını Libya'ya ve Luba'ya yöneltmişlerdi, Lesboslu Theophanes ise üç günlük deniz yolculuğu mesafesinde olan Mısır'ı ve babadan kalan bir dostluk ve şükran borçlu olduğu, hala çocuk yaşta Ptolemaios'u bir yana bırakıp, kendisini çok daha güvenilir bir soy olan Parthların eline teslim etmesini; kayınpederi olmuş bir Romalının yanında ikinci mevkiyi almak istemeyip diğerlerinin başı olmasını; (6) onun (Caesar'ın) yüce gönüllülüğü için çabalamazken, Arsakes'i, Crassus'un hayatı boyunca elde edemediği rütbeye getirip kendisinin efendisi yapmasını çılgınlık olarak yorumladı; genç karısını Scipio'nun evinden alıp, güçleri ölçüsünde küstahlık ve taşkınlık yapan barbarlara göndermesini de öyle; zira orada herhangi bir kötülük yaşamasa da, kötülük yapabilme gücüne sahip kişilerin elinde bulunan bir kadın için bunun olabileceğini düşünmek bile korkunçtur. Söylendiğine göre, sadece bu durum Pompeius'u Euphrates'e doğru olan yolundan döndürdü; eğer Pompeius'un planında ısrar edilirse, o zaman ona *daimon*'lar tarafından yol gösterilmezdi.

LXXVII

Ὡς δ' οὖν ένίκα φεύγειν είς τήν Αἴγυπτον, άναχθεις άπό Κύπρου Σελευκίδι τριήρει μετά της γυναικός (τῶν δ' άλλων οί μέν έν μακραίς όμοίως ναυσίν, οί δέ έν όλκάσιν άμα συμπαρέπλεον), τό μέν πέλαγος διεπέρασεν άσφαλῶς, πυθόμενος δέ τόν Πτολεμαῖον έν Πηλουσίῳ καθῆσθαι μετά στρατιᾶς, πολεμοῦντα πρός τήν άδελφήν, έκεῖ κατέσχε, προπέμψας (2) τόν φράσσοντα τῷ βασιλεῖ καί δεησόμενον. ό μέν οὖν Πτολεμαῖος ἦν κομιδῇ νέος· ό δέ πάντα διέπων τὰ πράγματα Ποθεινός ἤθροισε βουλήν τῶν δυνατωτάτων· έδύναντο δέ μέγιστον οὓς έκεῖνος έβούλετο· καί λέγειν έκέλευσεν ἦν έχει γνώμην έκαστος. ἦν οὖν δεινόν περι Πομπηῖου Μάγνου βουλευέσθαι Ποθεινόν τόν εύνοῦχον καί Θεόδοτον τόν Χῖον, επί μισθῷ ρητορικῶν λόγων διδάσκαλον άνειλημμένον, καί τόν Αἰγύπτιον Αχιλλᾶν· κορυφαιότατοι γάρ ἦσαν έν κατευνασταῖς καί τιθηνοῖς τοῖς άλλοις οὔτοι σύμβουλοι. (3) καί τοιούτου δικαστηρίου ψῆφον Πομπηῖος επ' άγκυρῶν πρόσω της χώρας άποσαλεύων περιέμενεν, όν Καίσαρι σωτηρίας χάριν ούκ ἦν άξιον όφείλιν. Τῶν μέν οὖν άλλων τοσοῦτον αι γνώμαι διέστησαν όσον οί μέν άπελαύνειν έκέλευον, οί δέ (4) καλεῖν καί δέχεσθαι τόν άνδρα· Θεόδοτος δέ δεινότητα λόγου καί ρητορείαν έπιδεικνύμενος οудέτερον άπέφηνεν άσφαλές, αλλά δεξαμένους μέν έξειν Καίσαρα πολέμιον καί δεσπότην Πομπηῖον, άπωσαμένους δέ καί Πομπηῖῳ της έκβολῆς ύπαιτίους έσεσθαι καί Καίσαρι της διώξεως· κράτιστον οὖν εἶναι μεταπεμψαμένους άνελεῖν τόν άνδρα· καί γάρ έκείνῳ χαριεῖσθαι καί τοῦτον ού φοβήσεσθαι. προσεπεῖπε δέ διαμειδιάσας, ὡς φασιν, ότι νεκρός ού δάκνει.

LXXVIII

Ταῦτα κυρώσαντες επ' Αχιλλᾶ ποιοῦνται τήν πρᾶξιν. ό δέ Σεπτίμιόν τινα πάλαι γεγονότα Πομπηῖου ταξίαρχον παραλαβών, καί Σάλβιον έτερον έκατοντάρχην καί τρεῖς ἢ τέτταρας ύπηρέτας, άνήχθη πρός τήν Πομπηῖου ναῦν. έτυχον δέ πάντες είς αύτήν οί δοκιμώτατοι τῶν συμπλεόντων έμβεβηκότες, όπως είδεῖεν τό (2) πραττόμενον. ὡς οὖν είδον ού βασιλικήν οудέ λαμπράν οудέ ταῖς Θεοφάνους έλπίσιν όμοίαν ύποδοχήν, άλλ' επί μιᾶς αλιάδος προσπλέοντας όλίγους άνθρώπους, ύπείδοντο τήν όλιγωρίαν καί τῷ Πομπηῖῳ παρήνουν είς πέλαγος άνακρούεσθαι τήν ναῦν, έως έξω βέλους είσίν.

LXXVII

Mısır'a kaçmayı düşünüp taşındıktan sonra, karısı ile birlikte Seleukeia'dan gelen bir *trieres* ile Kıbrıs'tan ayrıldı (onlardan kimisi aynı şekilde savaş gemileri içinde, kimisi de tüccar gemileriyle yan yana seyahat ediyorlardı), denizi güvenli bir şekilde aştı, o sıra kız kardeşiyle savaşan Ptolemaios'un Pelusion'da karargah kurduğunu öğrendiği için orada durdu ve (2) krala kendisini bildirmek ve kabul edilmesini rica etmek üzere önden elçi gönderdi. Ptolemaios oldukça gençti. Bütün işleri takip eden kişi olan Potheinos önde gelenlerden bir meclis topladı. Bunlar onun isteklerini yapabilecek kişilerdi; her birinden onun kararını söylemelerini talep etti. Pompeius Magnus hakkında, bir hadım olan Potheinos'un, para karşılığında retorik hocalığı yapan Khioslu Theodotos'un ve Mısırlı Akhillas'ın hükümde bulunuyor olması gerçekten korkunçtu. Zira bu seçkin akıl hocaları kralın diğer hizmetlileri ve yetiştiricileri arasındaki önde gelenlerdi. (3) Hayatta kalma lütfunu Caesar'a borçlu olmayı kendine yediremeyen Pompeius şimdi kıyının açıklarında demir atarak bu kurulun kararını bekliyordu. Diğerlerinin görüşleri böylesi bir konuda birbirinden ayrılıyordu, bir kısmı onun defedilmesini, diğer kısmı ise (4) çağrılmasını ve kabul edilmesini talep ediyordu. Theodotos ise, konuşma gücü ve retorikini gösterip, her bir görüşün diğerinden güvenilmez olduğunu ortaya koydu, zira kabul ederlerse Caesar'ı düşünün, Pompeius'u ise efendi yapacaklardı, yok kabul etmezlerse de Pompeius tarafından kendisini kovmakla, Caesar tarafından ise, uygulamalarından dolayı suçlanacaklardı. Şu halde en iyisi adamı getirip öldürmektir. Böylece ona (Caesar'a) hoş görünecek, bundan da (Pompeius) korkmayacaklardı. Söylendiğine göre, o gülümseyerek sözlerine, *bir ölünün ısırmadığını* eklemiştir.

LXXVIII

Onlar bu kararı aldıktan sonra uygulamayı Akhillas'a yaptırıldılar. O da, eskiden Pompeius'un emrinde *tribunus* olarak hizmet etmiş Septimius adında birini ve *centurion* olan Salvius adında bir diğerini ve de üç ya da dört hizmetliyi yanına alarak Pompeius'un gemisine gitti. Bu sırada birlikte denize açılanların en hatırı sayılırları hep beraber olup biteni öğrenmek için (2) bordaya çıkmışlardı. Onlar bu karşılaşmanın ne kralı, ne parlak, ne de Theophanes'in umutlarına benzer bir karşılama olmadığını, tersine bir kayık üzerinde birkaç adamın kendilerine yaklaştığını görünce bu saygısızlıktan şüphelendiler ve Pompeius'a, gemiyi atış menzili kadar denize geri çekmesi tavsiyesinde bulundular.

έν τούτῳ δὲ πελαζούσης τῆς ἀλιάδος φθάσας ὁ Σεπτίμιος ἐξανέστη καὶ Ῥωμαῖστί τὸν Πομπήϊον αὐτοκράτορα (3) προσηγόρευσεν. ὁ δὲ Ἀχιλλᾶς ἀσπασάμενος αὐτὸν Ἑλληνιστί παρεκάλει μετελθεῖν εἰς τὴν ἀλιάδα· τέναγος γὰρ εἶναι πολύ, καὶ βάθος οὐκ ἔχειν πλόϊμον τριήρει τὴν θάλατταν ὑπόψαμμον οὖσαν. ἅμα δὲ καὶ ναῦς τινες ἐωρῶντο τῶν βασιλικῶν πληρούμεναι, καὶ τὸν αἰγιαλὸν ὀπλῖται κατεῖχον, ὥστ' ἄφυκτα καὶ μεταβαλλομένοις ἐφαίνετο, καὶ προσῆν τὸ διδόναι τοῖς φονεῦσι (4) τὴν ἀπιστίαν αὐτὴν τῆς ἀδικίας ἀπολογίαν. ἀσπασάμενος οὖν τὴν Κορνηλίαν προαποθρηνοῦσαν αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ δύο ἑκατοντάρχας προεμβῆναι κελεύσας καὶ τῶν ἀπελευθέρων ἓνα Φίλιππον καὶ θεράποντα Σκύθην ὄνομα, δεξιουμένων αὐτὸν ἤδη τῶν περὶ τὸν Ἀχιλλᾶν ἐκ τῆς ἀλιάδος, μεταστραφεῖς πρὸς τὴν γυναιῖκα καὶ τὸν υἱὸν εἶπε Σοφοκλέους ἱαμβεῖα· Ὅστις δὲ πρὸς τύραννον ἐμπορεύεται, κείνου ὅστις δοῦλος, κἂν ἐλεύθερος μόλη.

LXXIX

Ταῦτα δ' ἔσχата πρὸς τοὺς ἑαυτοῦ φθελγόμενος ἐνέβη· καὶ συχνοῦ διαστήματος ὄντος ἐπὶ τὴν γῆν ἀπὸ τῆς τριήρους, ὥς οὐδεὶς παρὰ τῶν συμπλεόντων ἐγένετο λόγος φιλάνθρωπος πρὸς αὐτόν, ἀποβλέψας εἰς τὸν Σεπτίμιον, "Οὐ δὴ πού σε," εἶπεν, "ἐγὼ γεγονότα συστρατιώτην (2) ἐμὸν ἀμφιγνῶ;" κάκεῖνος ἐπένευσε τῇ κεφαλῇ μόνον, οὐδὲν προσειπὼν οὐδὲ φιλοφρονηθεῖς. πολλῆς οὖν πάλιν οὔσης σιωπῆς ὁ Πομπήϊος ἔχων ἐν βιβλίῳ μικρῷ γεγραμμένον ὑπ' αὐτοῦ λόγον Ἑλληνικόν, ᾧ παρεσκεύαστο χρῆσθαι πρὸς τὸν (3) Πτολεμαῖον, ἀνεγίνωσκεν. ὥς δὲ τῇ γῇ προσεπέλαζον, ἡ μὲν Κορνηλία μετὰ τῶν φίλων ἐκ τῆς τριήρους περιπαθῆς οὖσα τὸ μέλλον ἀπεσκοπεῖτο, καὶ θαρρεῖν ἤρχετο πολλοὺς ὀρῶσα πρὸς τὴν ἀπόβασιν τῶν βασιλικῶν οἶον ἐπὶ τιμῇ καὶ δεξιώσει συνερχομένους. ἐν τούτῳ δὲ τὸν Πομπήϊον τῆς τοῦ Φιλίππου λαμβανόμενον χειρός, ὅπως ῥᾶον ἐξανασταίη, Σεπτίμιος ὀπισθεν τῷ ξίφει διελαύνει πρῶτος, εἶτα Σάλβιος μετ' ἐκεῖνον, εἶτα (4) Ἀχιλλᾶς ἐσπάσαντο τὰς μαχαίρας. ὁ δὲ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις τὴν τήβεννον ἐφελκυσάμενος κατὰ τοῦ προσώπου, μηδὲν εἰπὼν ἀνάξιον ἑαυτοῦ μηδὲ ποιήσας, ἀλλὰ στενάξας μόνον, ἐνεκαρτέρησε ταῖς πληγαῖς, ἐξήκοντα μὲν ἐνὸς δέοντα βεβιωκῶς ἔτη, μιᾷ δ' ὕστερον ἡμέρᾳ τῆς γενεθλίου τελευτήσας τὸν βίον.

Bu sırada kayık yaklaşırken Septimius öne çıkıp ayağa kalktı ve Pompeius'a Latince *imperator* (3) diye hitap etti. Akhillas da onu Hellençe selamladı ve kayığa gelmeye davet etti; zira su çok sığdı ve deniz kumlu olduğu için *trieres* ile seyahat etmeye uygun derinliğe sahip değildi. Aynı zamanda krali şeylerle donanımlı birkaç gemi görüldü ve *hoplitai* da sahile çıktı, öyle ki karar değiştir-seler de artık kaçmak imkansız görünüyordu, buna ilaveten (4) bu güvensizliğin kendisi de katillerine bu adaletsizliği savunma fırsatı verebilirdi. Onun sonu için önceden ahlanamaya başlayan Cornelia ile vedalaştı, Akhillas'ın etrafındakiler onu kayıktan karşılariken iki *centurion*'un, biri azatlılardan Philippus, diğeri de Skythes adındaki kölesinin, birlikte binmesini buyurdu ve dönüp karısı ile oğlu-na bakarak Sophokles'in şu iambik mısralarını söyledi: "*Her kim tiranın ayağına giderse, o artık onun kölesidir ve özgür olarak geri gelemez*".

LXXIX

Kendisi için en son bunları söyledikten sonra kayığa bindi. *Trieres*'ten karaya doğru mesafe açıldıkça, birlikte seyahat ettikleri kişilerden hiç biri ona karşı dostça bir söz etmeyince Septimius'a bakarak "*seni tanımıyor muyum?*" dedi "*herhangi bir yerde silah arkadaşım (2) olmadın mı?*". O ise, sadece başını salladı, ne adını andı, ne de dostça davrandı. Yine böyle uzun bir sessizlik olunca Pompeius, burada Ptolemaios'a karşı kullanılmak üzere hazırlanmış olan küçük yazı rulosunu aldı ve üzerine kendisi tarafından yazılmış olan Hellençe (3) hitabı okudu. Onlar karaya yaklaşırlarken Cornelia da dostları ile birlikte gerginlik içinde *trieres*'ten olacakları izliyordu, karaya çıkışı için onurlu bir karşılamaya uygun bir şekilde koşuşturan pek çok kraliyet hizmetlisi görünce cesaretini topladı. Bu sırada, Pompeius, daha kolay ayağa kalkabilmek için Philippus'un elini tutunca ilk olarak Septimius arkadan kılıcıyla vurdu, ardından Salvius ve onun ardından da (4) Akhillas kılıçlarını çektiler. Pompeius her iki eliyle togasını yüzüne doğru çekti, kendisine yakışmayan ne bir söz söyledi, ne de bir şey yaptı, sadece inleyerek darbelere sessizce katlandı, elli dokuz yaşında, doğum gününe bir gün kala yaşamını yitirdi.

LXXX

Οἱ δ' ἀπὸ τῶν νεῶν ὡς ἐθεάσαντο τὸν φόνον, οἰμωγὴν ἐξάκουστον ἄχρι τῆς γῆς ἐκχέαντες ἔφυγον, ἀράμενοι τὰς ἀγκύρας κατὰ τάχος. καὶ πνεῦμα λαμπρὸν ἐβοήθει πελαγίοις ὑπεκθέουσιν, ὥστε βουλομένους διώκειν ἀποτραπέσθαι τοὺς Αἰγυπτίους. τοῦ δὲ Πομπηίου τὴν μὲν κεφαλὴν ἀποτέμνουσι, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα γυμνὸν ἐκβαλόντες ἀπὸ τῆς ἀλιάδος τοῖς δεομένοις τοιοῦτου (2) θεάματος ἀπέλιπον. παρέμεινε δὲ αὐτῷ Φίλιππος, ἔως ἐγένοντο μεστοὶ τῆς ὀψεως· εἶτα περιλούσας τῇ θαλάσῃ τὸ σῶμα καὶ χιτωνίῳ τινὶ τῶν ἑαυτοῦ περιστείλας, ἄλλο δὲ οὐδὲν ἔχων, ἀλλὰ περισκοπῶν τὸν αἰγιαλὸν εὗρε μικρᾶς ἀλιάδος λείψανα, παλαιὰ μὲν, ἀρκοῦντα δὲ νεκρῷ γυμνῷ καὶ οὐδὲ ὄλῳ πυρκαϊὰν ἀναγκαίαν παρασχεῖν. (3) ταῦτα συγκομίζοντος αὐτοῦ καὶ συντιθέντος ἐπιστὰς ἀνὴρ Ῥωμαῖος ἥδη γέρων, τὰς δὲ πρῶτας στρατείας ἔτι νέος Πομπηίῳ συνεστρατευμένος, "Τίς ὢν, ὦ ἄνθρωπε," ἔφη, "θάπτειν διανοῇ Μάγνον Πομπήϊον;" ἐκείνου δὲ φήσαντος ὡς ἀπελεύθερος, "Ἄλλ' οὐ μόνῳ σοί," ἔφη, "τοῦτο τὸ καλὸν ὑπάρξει· κάμῃ δὲ ὥσπερ εὐρήματος εὐσεβοῦς δέξαι κοινωνόν, ὡς μὴ κατὰ πάντα μέμφωμαι τὴν ἀποξένωσιν, ἀντὶ πολλῶν ἀνιαρῶν τοῦτο γοῦν εὐράμενος, ἄψασθαι καὶ περιστεῖλαι ταῖς ἐμαῖς χερσὶ τὸν μέγιστον αὐτοκράτορα (4) Ῥωμαίων." οὕτω μὲν ἐκηδεύετο Πομπήϊος. τῇ δ' ὑστεραίᾳ Λεύκιος Λέντλος οὐκ εἰδὼς τὰ πεπραγμένα, πλέων ἀπὸ Κύπρου καὶ παρὰ γῆν κομιζόμενος, ὡς εἶδε νεκροῦ πυρὰν καὶ παρεστῶτα τὸν Φίλιππον, οὕπῳ καθορώμενος· "Τίς ἄρα," ἔφη, "τὸ πεπρωμένον ἐνταῦθα τελέσας ἀναπέπαυται;" καὶ μικρὸν διαλιπὼν καὶ στενάξας, "Τάχα δέ," εἶπε, "σύ, Πομπήϊε Μάγνε." καὶ μετὰ μικρὸν ἀποβάς καὶ συλληφθεὶς ἀπέθανε. (5) Τοῦτο Πομπηίου τέλος. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Καῖσαρ ἐλθὼν εἰς Αἴγυπτον ἄγους τοσούτου καταπεπλησμένην τὸν μὲν προσφέροντα τὴν κεφαλὴν ὡς παλαμναῖον ἀπεστράφη, τὴν δὲ σφραγίδα τοῦ Πομπηίου δεξάμενος ἐδάκρυσεν· ἦν δὲ γλυφὴ λέων ξιφήρης. Ἀχιλλᾶν δὲ καὶ Ποθεινὸν ἀπέσφαξεν· αὐτὸς δὲ ὁ βασιλεὺς μάχῃ λειφθεὶς (6) περὶ τὸν ποταμὸν ἠφανίσθη. Θεόδοτον δὲ τὸν σοφιστὴν ἡ μὲν ἐκ Καίσαρος δίκη παρῆλθε· φυγὼν γὰρ Αἴγυπτον ἐπλανᾶτο ταπεινὰ πράττων καὶ μισούμενος· Βροῦτος δὲ Μάρκος, ὅτε Καίσαρα κτείνας ἐκράτησεν, ἐξευρὼν αὐτὸν ἐν Ἀσίᾳ καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισάμενος ἀπέκτεινεν. τὰ δὲ λείψανα τοῦ Πομπηίου Κορνηλία δεξαμένη κομισθέντα, περὶ τὸν Ἀλβανὸν ἔθηκεν.

LXXX

Gemideki insanlar bu olayı görünce karadan bile duyulan bir haykırış ve feryat kopardılar, ardından da hızlıca demir aldılar ve kaçtılar. Serin rüzgar denizden kaçanlara yardım etti, öyle ki onları takip etmek isteyen Mısırlılar geri döndüler. Pompeius'un kafasını kesip kopardılar, vücudunu ise çıplak olarak kayıktan aşağı attılar ve böylesi bir manzarayı izlemeye (2) değer bulanlara bıraktılar. Philippus, insanlar bakmaya doyuncaya kadar onun yanında kaldı. Daha sonra vücudu denizde yıkadı ve kendisinin olanlardan bir *khiton*'a sardı, başka da hiçbir şeyi yoktu, ama sahile göz gezdirince küçük bir kayığın, tamamen olmasa da çıplak olan cesedi yakmak için gerekli odun yığınının yetecek kadarki eski kalıntıları keşfetti. (3) Bunları bir araya getirdikten sonra üst üste yığarken, gençken Pompeius'un ilk seferlerinde onunla birlikte savaşmış, ama şu an yaşlı olan bir Romalı yaklaştı ve „*kimsin sen, ey insan?*” dedi „*Pompeius Magnus'u gömmeyi düşünüyorsun*”. O da azatlısıyım diye cevap verince, diğeri şöyle dedi: „*bu onur sadece sana nasip olmamalı. Bu dini bütün kazanıma beni de ortak et ki ben de, pek çok üzücü duruma karşı Romalıların en büyük komutanını* (4) *kendi ellerimle tutma ve sarmaya haiz olarak, yabancı bir ülkede yaşamaktan şikayet etmeyeyim*”. Böylece Pompeius defnedildi. Ertesi gün Lucius Lentulus, olanlardan habersiz bir şekilde Kıbrıs'tan yelken açmış sahil boyu gelirken bir cenaze ateşi ve onun yanında duran Philippus'u gördü, ama hala farketmedi. „*Acaba burada kaderini sonlandıran ve huzura çekilen kim?*” dedi. Bundan hemen sonra da „*belki de sen Pompeius Magnus'sun*” diyerek içini çekti. Kısa süre sonra karaya çıktı ve yakalanarak öldürüldü. (5) Pompeius'un sonu budur. Çok zaman geçmeden Caesar böylesi bir cinayet yüzünden rezil olmuş olan Mısır'a geldi, Pompeius'un kafasını getiren kişiye, lanetliymiş gibi, sırtını döndü ve Pompeius'un mühür yüzüğünü teslim alırken ağladı. Kılıç taşıyan bir aslan gravürüydü. Akhillas ve Potheinos'u ise idam ettirdi. Kralın kendisi ise, (6) nehir kıyısındaki savaşta yenildikten sonra ortadan kaybolmuştu. Caesar'ın adaleti sofist Theodotos'u ise es geçti. Zira o Mısır'dan kaçmış ve hakir işler yaptığı için yolunu kaybetmiş ve nefret edilen biri olmuştu. Fakat Marcus Brutus, Caesar'ı öldürdükten sonra iktidarda iken onu Asya'da bulup çıkarmış ve her türlü işkenceyi yaparak öldürmüştü. Pompeius'tan arta kalanları teslim alan Cornelia ise, onları Albanum taraflarına getirtti ve oraya defnettirdi.

ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ

I

Ἐκκειμένων οὖν τῶν βίων ἐπιδράμωμεν τῷ λόγῳ ταχέως τὰ ποιοῦντα τὰς διαφοράς, παρ' ἄλληλα συνάγοντες, ἔστι δὲ ταῦτα· πρῶτον, ὅτι Πομπήϊος ἐκ τοῦ δικαιοτάτου τρόπου παρῆλθεν εἰς δύναμιν καὶ δόξαν, αὐτὸς ὀρμηθεὶς ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ πολλὰ καὶ μεγάλα Σύλλα τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τῶν τυράννων ἐλευθεροῦντι συγκατεργασάμενος, (2) Ἀγησίλαος δὲ τὴν βασιλείαν ἔδοξε λαβεῖν οὔτε τὰ πρὸς θεοὺς ἄμεμπτος οὔτε τὰ πρὸς ἀνθρώπους, κρίνας νοθείας Λεωτυχίδην, ὃν υἱὸν αὐτοῦ ἀπέδειξεν ὁ ἀδελφὸς γνήσιον, τὸν δὲ χρησμὸν κατειρωνευσάμενος τὸν περὶ τῆς χωλότητος. δεύτερον, ὅτι Πομπήϊος Σύλλαν καὶ ζῶντα τιμῶν διετέλεσε καὶ τεθνηκότος ἐκήδευσεν βιασάμενος Λέπιδον τὸ σῶμα, καὶ τῷ παιδὶ Φαύστῳ τὴν αὐτοῦ θυγατέρα συνώκισεν, Ἀγησίλαος δὲ Λύσανδρον ἐκ τῆς τυχούσης προφάσεως ὑπεξέριψε καὶ καθύβρισε. (3) καίτοι Σύλλας μὲν οὐκ ἐλαττόνων ἔτυχεν ἢ Πομπηΐῳ παρέσχεν, Ἀγησίλαον δὲ Λύσανδρος καὶ τῆς Σπάρτης βασιλέα καὶ τῆς Ἑλλάδος στρατηγὸν ἐποίησε. τρίτον δέ, αἱ περὶ τὰ πολιτικά τῶν δικαίων παραβάσεις Πομπηΐῳ μὲν δι' οἰκειότητος ἐγένοντο· τὰ γὰρ πλεῖστα Καίσαρι καὶ Σκηπίωνι συνεξήμαρτε κηδεσταῖς οὖσιν (4) Ἀγησίλαος δὲ Σφοδρίαν μὲν ἐφ' οἷς Ἀθηναίους ἠδίκησεν ἀποθανεῖν ὀφείλοντα τῷ τοῦ παιδὸς ἔρωτι χαριζόμενος ἐξήρπασε, Φοιβίδα δὲ Θηβαίους παρασπονδήσαντι δῆλος ἦν δι' αὐτὸ τὸ ἀδίκημα προθύμως βοηθῶν· καθόλου δὲ ὅσα Ῥωμαίους δι' αἰδῶ Πομπηΐος ἢ ἄγνοιαν αἰτίαν ἔσχε βλάψαι, ταῦτα θυμῷ καὶ φιλονεικίᾳ Λακεδαιμονίους Ἀγησίλαος ἔβλαψε τὸν Βοιωτίον ἐκκαύσας πόλεμον.

II

εἰ δὲ καὶ τύχην τινὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκατέρου τοῖς σφάλμασι προσοιστέον, ἀνέλπιστος μὲν ἢ Πομπηΐου Ῥωμαίοις, Ἀγησίλαος δὲ Λακεδαιμονίους ἀκούοντας καὶ προειδότας οὐκ εἴασε φυλάξασθαι τὴν χωλὴν βασιλείαν. καὶ γὰρ εἰ μυριάκις ἠλέγχθη Λεωτυχίδης ἀλλότριος εἶναι καὶ νόθος, οὐκ ἂν ἠπόρησαν Εὐρυπωντίδαι γνήσιον καὶ ἀρτίποδα τῇ Σπάρτῃ βασιλέα παρασχεῖν, εἰ μὴ δι' Ἀγησίλαον ἐπεσκόπησε τῷ χρησμῷ Λύσανδρος.

AGESILAOS VE POMPEIUS'UN KARŞILAŞTIRILMASI

I

Hayatları böylece tanıtıldıktan sonra, yaptıkları şeyleri aralarındaki farklılık olarak yan yana getirerek hızlıca değinmek istedik; bunlar da şöyledir: İlki, Pompeius'un oldukça dürüst olan karakterinden dolayı güç ve ün kazanması, kendiliğinden işe başlayıp İtalya'yı tiranlardan kurtaran Sulla'ya pek çok ve büyük yardımlarda bulunması; (2) buna karşı Agesilaos'un ise kardeşinin kendi meşru oğlu olarak gösterdiği Leotykhides'i gayri resmi olarak ayırarak ve topallığı hakkındaki kehanetle de alay ederek ne tanrılara ne de insanlara karşı davranışlarında masum olmayan bir şekilde hakimiyeti almayı kabul etmesidir. İkincisi ise Pompeius'un Sulla'yı yaşadığı sürece onurlandırmaya devam etmesi, ölümünden sonra da Lepidus'a karşı zor kullanarak cesedini defnetmesi, kendi kızını onun oğlu Faustus'a eş olarak vermesi; Agesilaos'un ise, Lysandros'u alelade bir gerekçe yüzünden kapı dışarı etmesi ve ona kötü davranmasıdır. (3) Gerçekte ise Sulla, Pompeius'a sağladıklarından daha azını elde etmemişken Lysandros, Agesilaos'u Sparta kralı ve Hellas'ın komutanı yapmıştır. Üçüncüsü de akrabaları yüzünden Pompeius'un hissesine düşen, devletle ilgili şeylerde hukuken ihlal edilmesidir. Zira kayınpederleri olan Caesar ve Scipio'nun hatırı için pek çok kusur işledi, (4) Agesilaos ise, bu şartlar altında Atinalılara haksızlık etmesi dolayısıyla ölüme mahkum olan Sphodrias'ı oğlunun aşkı dolayısıyla hoş görüp azat ederken, Thebailılara karşı antlaşmayı bozan Phoibidas'a da bizzat bu haksızlıktan dolayı istekli bir şekilde yardım etmişti. Esasen Pompeius aşırı sevgisinden ya da bilinçsiz nedenlerden dolayı Romalılara zarar verebiliyordu, Agesilaos ise hırsı ve zaferseverliği dolayısıyla Boiotia Savaşı için kışkırtarak Lakedaimonialılara bu zararları veriyordu.

II

Eğer her iki adamın başarısızlıklarında herhangi bir kaderin hesaba katılması gerekiyorsa, Pompeius'un kaderi Romalılar için beklenmedik bir şeydi, Agesilaos ise (onun kaderini) duyan ve öngören Lakedaimonialıların total bir krallıyetten sakınmalarına müsaade etmedi. Zira eğer Leotykhides'in yabancı ve gayri meşru olduğu sayısız kez ispatlansaydı, Lysandros da Agesilaos hatırına kehaneti gölgelememiş olsaydı, Eurypontidler Sparta'ya meşru ve ayağı sağlam olan bir kral atama hususunda kararsızlığa düşmezlerdi.

(2) οἷον μέντοι τῇ περὶ τῶν τρεσάντων ἀπορία προσήγαγεν ὁ Ἀγησίλαος ἵαμα μετὰ τὴν ἐν Λεύκτροις ἀτυχίαν, κελεύσας τοὺς νόμους ἐκείνην τὴν ἡμέραν καθεύδειν, οὐ γέγονεν ἄλλο σόφισμα πολιτικόν, οὐδ' ἔχομέν τι τοῦ Πομπηίου παραπλήσιον, ἀλλὰ τούναντίον οὐδ' οἷς αὐτὸς ἐτίθει νόμοις ᾤετο δεῖν ἐμμένειν, τὸ δύνασθαι μέγα τοῖς φίλοις ἐνδεικνύμενος, ὁ δὲ εἰς ἀνάγκην καταστὰς τοῦ λῦσαι τοὺς νόμους ἐπὶ τῷ σῶσαι τοὺς πολίτας, ἐξεῦρε τρόπον ᾧ μήτε ἐκείνους βλάψουσι μήτε ὅπως οὐ βλάψωσι λυθήσονται. (3) τίθεμαι δὲ κάκεῖνο τὸ ἀμιμητον ἔργον εἰς πολιτικὴν ἀρετὴν τοῦ Ἀγησιλάου, τὸ δεξάμενον τὴν σκυτάλην ἀπολιπεῖν τὰς ἐν Ἀσίᾳ πράξεις, οὐ γάρ, ὡς Πομπηῖος, ἀφ' ὧν ἑαυτὸν ἐποίει μέγαν ὠφέλει τὸ κοινόν, ἀλλὰ τὸ τῆς πατρίδος σκοπῶν τηλικαύτην ἀφῆκε δύναμιν καὶ δόξαν ἡλικὴν οὐδεὶς πρότερον οὐδὲ ὕστερον πλὴν Ἀλέξανδρος ἔσχευεν.

III

ἀπ' ἄλλης τοίνυν ἀρχῆς, ἐν ταῖς στρατηγίαις καὶ τοῖς πολεμικοῖς, ἀριθμῶ μὲν τροπαίων καὶ μεγέθει δυνάμεων ἃς ἐπηγάγετο Πομπηῖος, καὶ πλήθει παρατάξεων ἃς ἐνίκησεν, οὐδ' ἂν ὁ Ξενοφῶν μοι δοκεῖ παραβαλεῖν τὰς Ἀγησιλάου νίκας, ᾧ διὰ τὰλλα καλὰ καθάπερ γέρας ἐξαιρετον δέδοται καὶ γράφειν ὃ βούλοιο καὶ λέγειν περὶ τοῦ ἀνδρός, (2) οἶμαι δὲ καὶ τῇ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐπιεικείᾳ διαφέρειν τὸν ἄνδρα τοῦ ἀνδρός. ὁ μὲν γὰρ ἀνδραποδίσασθαι Θήβας καὶ Μεσσήνην ἐξοικίσασθαι βουλόμενος, ἦν μὲν ὁμόκληρον τῆς πατρίδος, ἦν δὲ μητρόπολιν τοῦ γένους, παρ' οὐδὲν ἦλθε τὴν Σπάρτην ἀποβαλεῖν, ἀπέβαλε δὲ τὴν ἡγεμονίαν ὁ δὲ καὶ τῶν πειρατῶν τοῖς μεταβαλομένοις πόλεις ἔδωκε, καὶ Τιγράνην τὸν Ἀρμενίων βασιλέα γενόμενον ἐφ' ἑαυτῷ θριαμβεῦσαι σύμμαχον ἐποιήσατο, φήσας ἡμέρας μιᾶς αἰῶνα προτιμᾶν. (3) εἰ μέντοι τοῖς μεγίστοις καὶ κυριωτάτοις εἰς τὰ ὅπλα πράγμασι καὶ λογισμοῖς προστίθεται πρωτεῖον ἀρετῆς ἀνδρὸς ἡγεμόνος, οὐ μικρὸν ὁ Λάκων τὸν Ῥωμαῖον ἀπολέλοιπε. πρῶτον μὲν γάρου προήκατο τὴν πόλιν οὐδ' ἐξέλιπεν ἐπτὰ μυριάσι στρατοῦ τῶν πολεμίων ἐμβαλόντων, ὀλίγους ἔχων ὀπλίτας καὶ προνενικημένους ἐν Λεύκτροις· Πομπηῖος δέ, (4) πεντακισχιλίοις μόνοις καὶ τριακοσίοις μίαν Καίσαρος πόλιν Ἰταλικὴν καταλαβόντος, ἐξέπεσε τῆς Ῥώμης ὑπὸ δέους, ἢ τοσοῦτοις εἴζας ἀγεννῶς ἢ πλείονας ψευδῶς εἰκάσας·

(2) Fakat bununla birlikte Agesilaos, Leuktra'daki başarısızlığın ardından korkudan kaçanlar hakkındaki kötü durumda, o gün boyunca yasaların askıya alınmasını emrederek böylesi bir çare getirmişti, daha başka böyle bir politik hile olmamıştı; Pompeius'un ise ne benzer bir olayına sahibiz, ne de dostlarına gücünün büyüklüğünü göstermek için kendisinin koyduğu yasalara sadık kalınması gerektiğini düşündüğüne rastlarız; öbürü ise vatandaşları kurtarmak için yasaları kaldırmaya mecbur kalınca böyle bir usul keşfetmiştir, buna göre (yasalar) ne onlara zarar veriyordu, ne de zarar vermesinler diye kaldırılıyordu. (3) *Skythale*'yi kabul ederek Asya'daki işleri bırakmasını Agesilaos'un politik erdemi için emsalsiz bir örnek olarak kabul ediyorum, zira o Pompeius gibi, kendisini güçlü yapan şeylerden dolayı devletten çıkar sağlamadı, tersine vatanın olanı gözeterek, Aleksandros dışında ne sonra ne de daha önce hiç kimsenin sahip olmadığı böylesi büyük bir güç ve ünden vazgeçti.

III

Şu halde diğer taraftan başlayarak komutanlıklara ve savaşlara gelince, bana öyle görünüyor ki, diğer güzel şeyler dolayısıyla adeta kahraman hakkında istediği şeyleri söyleme ve yazma imtiyazı verilen Ksenophon dahi Agesilaos'un zaferlerini, zafer alaylarının sayısı ve komutanlık yaptığı güçlerin büyüklüğü, kazandığı savaşların miktarı açısından Pompeius'unakilere yaklaştıramamıştır. (2) Ben ise, Pompeius'un düşmanlar karşısındaki ılımlılığı ile Agesilaos'tan farklı olduğunu düşünüyorum. Biri Thebailıların köleleştirilmesini ve vatanın hissedarı ve soyun başkenti olmasına rağmen Messene'nin nüfuzunu azaltmak istediği için Sparta'yı kaybetmeye hiçbir şey kadar çok yaklaşmadı, egemenliği ise bıraktı; diğeri ise korsanlardan taraf değiştirenlere kentler verdi, Armenia kralı Tigranes'i zafer alayında sergileyebileceği halde, bir günlük yerine sonsuzluğu tercih ettiğini söyleyerek kendisine müttefik yaptı. (3) Bununla birlikte eğer yiğit bir komutanın yeteneğinin değeri, silahlarla ilgili en büyük ve en kritik olaylara göre veriliyorsa, Lakedaimonialı Romalıyı çok geride bırakır. Zira o ne başlangıçta kentini terk etti ne de düşmanlar yetmiş bin kişilik bir orduyla saldırdığında, kendisi Leuktra'da daha önce yenilmiş az sayıda *hoplites*'e sahip olmasına rağmen onu bıraktı. Pompeius ise, (4) Caesar sadece beş bin üç yüz kişiyle İtalya'nın tek bir kentini işgal edince, ya alçakça boyun eğerek ya da yanlış bir şekilde daha fazla olduklarını düşünerek, korku içinde Roma'dan ayrıldı;

καὶ συσκευασάμενος τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, τὰς δὲ τῶν ἄλλων πολιτῶν ἐρήμους ἀπολιπὼν ἔφυγε, δέον ἢ κρατεῖν μαχόμενον ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἢ δέχεσθαι διαλύσεις παρὰ τοῦ κρείττονος· ἦν γὰρ πολίτης καὶ οἰκεῖος· (5) νῦν δὲ ὧ στρατηγίας χρόνον ἐπιμετρήσαι καὶ ὑπατεῖαν ψηφίσασθαι δεινὸν ἡγεῖτο, τούτῳ παρέσχε λαβόντι τὴν πόλιν εἰπεῖν πρὸς Μέτελλον ὅτι κάκεῖνον αἰχμάλωτον αὐτοῦ νομίζει καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας.

IV

ὁ τοίνυν ἔργον ἐστὶν ἀγαθοῦ στρατηγοῦ μάλιστα, κρείττονα μὲν ὄντα βιάσασθαι τοὺς πολεμίους μάχεσθαι, λειπόμενον δὲ δυνάμει μὴ βιασθῆναι, τοῦτο ποιῶν Ἀγησίλαος αἰεὶ διεφύλαξεν ἑαυτὸν ἀνίκητον· Πομπήϊον δὲ Καῖσαρ, οὗ μὲν ἦν ἐλάττων, διέφυγε μὴ βλαβῆναι, καθὸ δὲ κρείττων ἦν, ἠνάγκασεν ἀγωνισάμενον τῷ πεζῷ περὶ πάντων σφαλῆναι, καὶ κύριος εὐθύς ἦν χρημάτων καὶ ἀγορᾶς καὶ θαλάττης, ὑφ' ὧν διεπέρακτο ἂν ἄνευ μάχης ἐκείνοις προσόντων, (2) τὸ δ' ὑπὲρ τούτων ἀπολόγημα μέγιστόν ἐστιν ἔγκλημα στρατηγοῦ τηλικούτου. νέον μὲν γὰρ ἄρχοντα θορύβοις καὶ καταβοήσεσιν εἰς μαλακίαν καὶ δειλίαν ἐπιταραχθέντα τῶν ἀσφαλεστάτων ἐκπεσεῖν λογισμῶν εἰκὸς ἐστὶ καὶ συγγνωστόν Πομπήϊον δὲ Μάγνον, οὗ Ῥωμαῖοι τὸ μὲν στρατόπεδον πατρίδα, σύγκλητον δὲ τὴν σκηνήν, ἀποστάτας δὲ καὶ προδότας τοὺς ἐν Ῥώμῃ πολιτευομένους καὶ στρατηγοῦντας καὶ ὑπατεύοντας ἐκάλουν, ἀρχόμενον δὲ ὑπ' οὐδενὸς ἔγνωσαν, (3) πάσας δὲ αὐτοκράτορα στρατευσάμενον ἄριστα τὰς στρατείας, τίς ἂν ἀνάσχοιτο τοῖς Φαωνίου σκώμμασι καὶ Δομετίου, καὶ ἵνα μὴ Ἀγαμέμνων λέγεται, παρ' ἐλάχιστον ἐκβιασθέντα τὸν περὶ τῆς ἡγεμονίας καὶ ἐλευθερίας ἀναρρῖψαι κίνδυνον; ὅς εἰ μόνον ἐσκόπει τὸ παρ' ἡμέραν ἄδοξον, ὧφειλεν ἀντιστὰς ἐν ἀρχῇ διαγωνίσασθαι περὶ τῆς Ῥώμης, ἀλλὰ μὴ τὴν φυγὴν ἐκείνην ἀποφαίνων στρατήγημα Θεμιστόκλειον ὕστερον ἐν αἰσχρῷ τίθεσθαι τὴν ἐν Θετταλίᾳ πρὸ μάχης διατριβήν. (4) οὐ γὰρ ἐκεῖνό γε στάδιον αὐτοῖς καὶ θέατρον ἐναγωνίσασθαι περὶ τῆς ἡγεμονίας ὁ θεὸς ἀπέδειξε τὸ Φαρσάλιον πεδῖον, οὐδὲ ὑπὸ κήρυκος ἐκαλεῖτο μάχεσθαι κατιῶν ἢ λιπεῖν ἐτέρῳ τὸν στέφανον, ἀλλὰ πολλὰ μὲν πεδία μυρίας δὲ πόλεις καὶ γῆν ἅπλετον ἢ κατὰ θάλατταν εὐπορία παρέσχε βουλομένῳ μιμεῖσθαι Μάξιμον καὶ Μάριον καὶ Λεύκολλον καὶ αὐτὸν Ἀγησίλαν,

vatan için savařarak üstün gelmesi ya da aynı zamanda bir yurttaş ve karısı dolayısıyla akrabası olan kazanandan gelen anlaşma teklifini kabul etmesi gerekirken, kendini düşünerek karısını ve çocuklarını hazırlayıp, diğeryatandaşları savunmasız bırakarak kaçtı. (5) Şimdi ise, komutanlık süresinin uzatılması ve *consul*’lüğünün onaylanmasını tehlikeli gördüğü ve kenti alan ona, Metellus’a onu ve diğeryerkesi onun savař esiri olarak gördüğünü söyleme imkanı sundu.

IV

Şüphesiz kabiliyetli bir komutanın asıl görevi, eğer daha güçlü ise düşmanları savaşmaya zorlamak; güç açısından geride ise, buna mecbur edilmemektir, Agesilaos daima bunu yaparak kendini yenilmez olarak korudu; Caesar, ondan daha güçsüz olduğu yerde herhangi bir zarara uğratılmamak için Pompeius’tan kaçındı, daha güçlü duruma geldiğinde ise, savaşta kara ordusuyla mücadele eden onu yenilmeye mecbur etti ve derhal, eğer onların (düşmanların) elinde kalsalardı, savaş yapmaksızın yenilmesine (2) neden olacak para, erzak ve denizin efendisi oldu, bunlar hakkında savunma olarak ileri sürülen mazeret böylesi bir komutana yönelik en büyük suçlamadır. Genç yaşta yöneticilik yapan birinin gürültü patırtı içinde cesaretini yitirip korkaklığa kapılarak dikkatli muhakeme yeteneğini kaybetmesi bağışlanabilir ve anlaşılabilir bir durumdur, fakat Romalıların Roma’da devlet işlerinde bulunmuş, komutanlık ve *consul*’lük yapmış kişileri isyancı ve hain olarak adlandırırken, karargahını vatan, çadırını ise *Senatus* olarak beyan ettikleri, hiç kimse tarafından yönetilmeyen, (3) bütün seferleri mükemmel bir şekilde yürütmüş bir imparator olarak tanıdıkları Pompeius Magnus’un, Favonius ve Domitius’un iğneli sözleri yüzünden, bir Agamemnon olarak anılmamak için, oldukça zayıf bir duruma sokulmuşken egemenlik ve özgürlük uğruna kendini tehlikeye atmasını kim hazmedebilir? Eğer o sadece o günün prestij kaybını düşünseydi, başlangıçta karşı koyarak Roma uğruna sonuna kadar mücadele etmeli, fakat bu kaçıřı Themistoklesvari bir kurnazlık olarak göstermeden, daha sonra utanç içinde savař öncesi Thessalia’daki gecikmeyi kabul etmeliydi. (4) Zira ne tanrı egemenlik uğruna mücadele etmek için onlara bu *stadion* ve tiyatroyu değil de Pharsalos Ovası’nı gösterdi, ne de o tellal tarafından geri dönüp savaşmaya ya da tacı bir başkasına bırakmaya çağrıldı, tersine Maximus, Marius, Lucullus ve Agesilaos’un kendisine öykünmek isteseydi, ona pek çok ova, binlerce de kent, sınırsız arazi ya da deniz kıyısında bolluk sunuyordu,

(5) ὃς οὐκ ἐλάττονας μὲν ἐν Σπάρτῃ θορύβους ὑπέμεινε βουλομένων Θηβαίους ὑπὲρ τῆς χώρας μάχεσθαι, πολλὰς δ' ἐν Αἰγύπτῳ διαβολὰς καὶ κατηγορίας καὶ ὑπονοίας τοῦ βασιλέως ἤνεγκεν ἡσυχίαν ἄγειν κελεύων, χρησάμενος δὲ τοῖς ἀρίστοις ὡς ἐβούλετο λογισμοῖς, (6) οὐ μόνον Αἰγυπτίους ἄκοντας ἔσωσεν, οὐδὲ τὴν Σπάρτην ἐν τοσοῦτῳ σεισμῷ μόνος ὀρθὴν ἀεὶ διεφύλαξεν, ἀλλὰ καὶ τρόπαιον ἔστησε κατὰ Θηβαίων ἐν τῇ πόλει, τὸ νικῆσαι παρασχὼν αὐθις ἐκ τοῦ τότε μὴ προαπολέσθαι βιασαμένους. ὅθεν Ἀγησίλαος μὲν ὑπὸ τῶν βιασθέντων ὕστερον ἐπηρεῖτο σωθέντων, Πομπήϊος δὲ δι' ἄλλους ἀμαρτῶν, αὐτοὺς οἷς ἐπείσθη κατηγοροῦς εἶχε. (7) καίτοι φασὶ τινες ὡς ὑπὸ τοῦ πενθεροῦ Σκηπίωνος ἐξηπατήθη· τὰ γὰρ πλεῖστα τῶν χρημάτων ὧν ἐκόμιζεν ἐξ Ἀσίας βουλόμενον αὐτὸν νοσφίσασθαι καὶ ἀποκρύψαντα κατεπεῖξαι τὴν μάχην, ὡς οὐκέτι χρημάτων ὄντων, ὃ κἂν ἀληθὲς ἦν, παθεῖν οὐκ ὥφειλεν ὁ στρατηγός, οὐδὲ ῥαδίως οὕτω παραλογισθεὶς ἀποκινδυνεῦσαι περὶ τῶν μεγίστων, ἐν μὲν οὖν τούτοις οὕτως ἐκάτερον ἀποθεωροῦμεν.

V

εἰς Αἴγυπτον δ' ὁ μὲν ἐξ ἀνάγκης ἔπλευσε φεύγων, ὁ δὲ οὔτε καλῶς οὔτε ἀναγκαίως ἐπὶ χρήμασιν, ὅπως ἔχη τοῖς Ἑλλήσι πολεμεῖν ἀφ' ὧν τοῖς βαρβάροις ἐστρατήγησεν. εἴτα ἃ διὰ Πομπήϊον Αἰγυπτίοις ἐγκαλοῦμεν, ταῦτα Αἰγύπτιοι κατηγοροῦσιν Ἀγησιλάου, ὁ μὲν γὰρ ἡδίκηθη πιστεύσας, ὁ δὲ πιστευθεὶς ἐγκατέλιπε καὶ μετέστη πρὸς τοὺς πολεμοῦντας οἷς ἔπλευσε συμμαχήσων.

(5) Agesilaos Sparta'da ülkeleri için Thebailılar ile savaşmak isteyenlerin daha az olmayan gürültüsüne tahammül etmiş, Mısır'da ise sakin olunmasını rica ederek kralın pek çok suçlama, itham ve varsayımlarına katlanmıştı, istediği kadar asil düşüncelerle hareket ederek (6) sadece (onun isteklerine) karşı ko-yan Mısırlıları korumadı, böylesi bir sarsıntıda her zaman yalnız olan cesur Sparta'yı gözetmedi, aynı zamanda o andan itibaren hemen telef olmamak için baskı kuranlara zafer kazanma imkanı sunarak Thebailılara ilişkin kentlerde zafer anıtı da dikti. (7) Bununla birlikte kimisi onun, kayınpederi Scipio tarafından kandırıldığını söyler; zira Asya'dan getirdiği malların pek çoğunu saklayarak zimmetine geçirmek istediğinden onu savaşa kıskırtmış olmalı, çünkü aksi takdirde para olmayacaktı, her ne kadar bu gerçekse de, bir komutan böyle bir durumda olmak zorunda değildi, bu şekilde, daha büyük şeyler uğruna ümitsiz bir girişimde bulunma hususunda kolayca kandırılmamalıydı. Biz böylece her iki adamı da inceledik.

V

Biri zorunluluktan kaçarak Mısır'a yelken açtı, diğeri ise ne şöhretli ne de zoraki şekilde mal mülk için değil, barbarlara komutanlık yaptıklarından elde ettikleriyle Hellenlere savaş açmak uğruna gitti. Pompeius yüzünden Mısırlılarda kabahat bulduğumuz bu şeyleri Mısırlılar da Agesilaos'un üzerine attılar, zira birincisi (Pompeius) onlara güvendiği için haksızlığa uğradı; diğeri ise (Agesilaos) kendisine güvenildiği halde onları terk etti ve müttefik olmak üzere yelken açtığı kişilerin düşmanları olan kişilerin tarafına geçti.